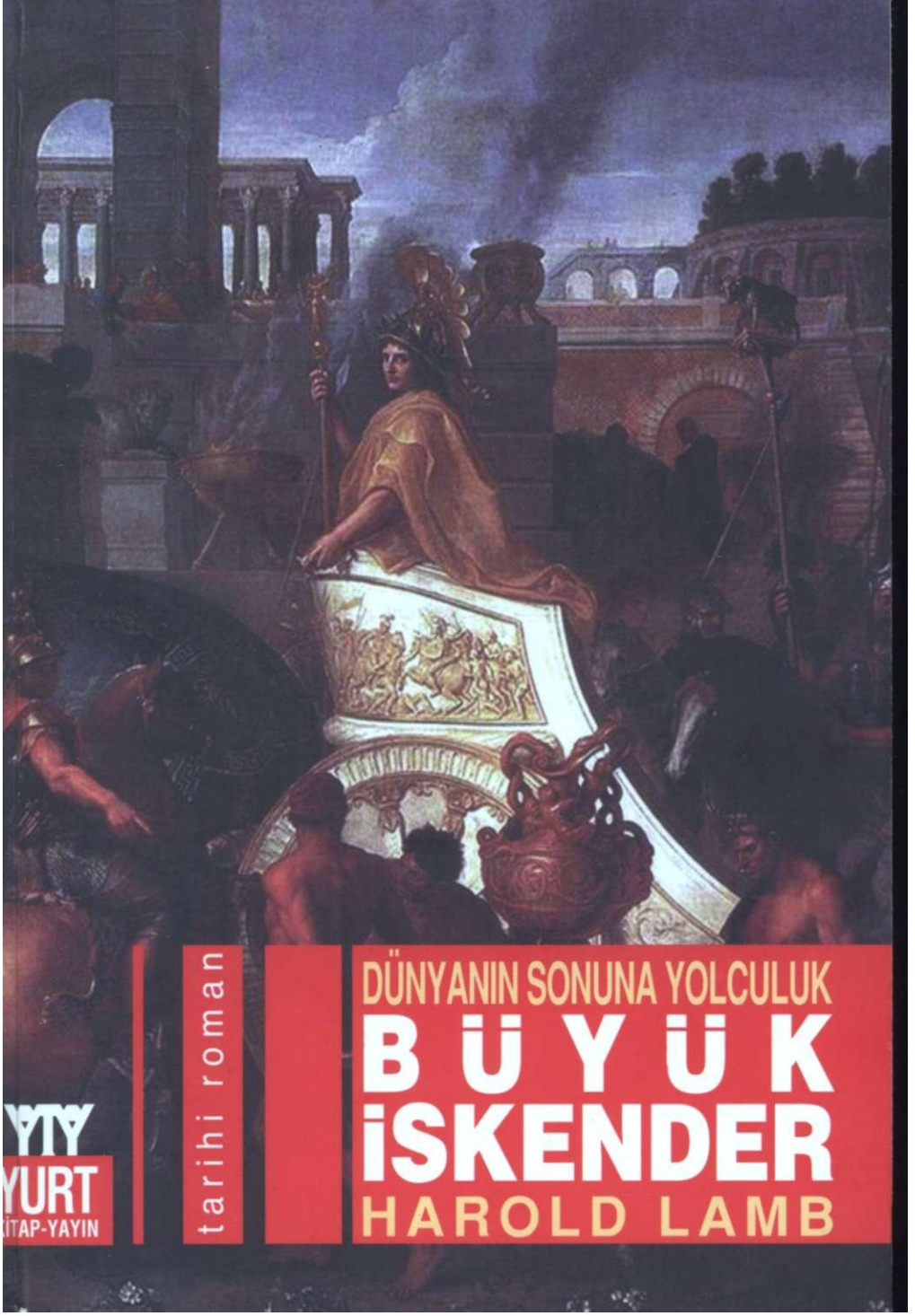

YYY
YURT
KİTAP-YAYIN

tarihi roman

DÜNYANIN SONUNA YOLCULUK

BÜYÜK İSKENDER

HAROLD LAMB

Kitap Üzerine

Bu kitap Antik Çağ'ın önemli figürlerinden Büyük iskender'in yaşamını anlatan bir anlatı-romandır.
Büyük İskender geniş bilimsel ilgisi, hayal gücü ve bilinmeyeni öğrenmeye duyduğu merakıyla günümüze kadar insanların ilgisini çekmiştir. Babasının ölümünden sonra iktidarı ele geçiren iskender tüm bu yeteneklerinin yanına üstün komuta yeteneklerini de eklemiştir. O dönem bilinen dünyanın sınırlarına erişmek için büyük bir yolculuğa çıkmıştır.
Ulaştığı her yerde İskenderiye adında kentler kurmuştur. Örneğin bugünkü Afganistan şehri Kandehar'ın kökeni İskender'e dayanır.
Büyük İskender büyük yolculuğa, astronomların, haritacıların, coğrafyacıların, tarihçilerin, filozofların... kılavuzluğunda çıkmıştır. Her karşılaştığı kültür ve uygarlığı araştırmış, benimsemiş ve bütün bunların arasında insanlığın ortak uygarlığı olabilecek bir senteze ulaşmaya çalışmıştır.
Amerikalı tarihçi yazar Harold Lamb'in tarihi romanı bu dönüşüm dönemini anlamak için önemli başvuru kaynaklarındandır.
1962'de ölen Harold Lamb pek çok tarihi roman yazmıştır. Ömer Hayyam'ın hayatını anlattığı Yıldızların Efendisi Hayyam adlı romanı yayınevimizce daha önce yayımlanmıştır.

1946 Doubleday &. Company, INC
New York

Orjinal Adı
Alexander Of Macedon
The Journey to Wor d's End

Çeviren Suat Kaya

Yurt Kitap-Yayın 121 * Tarihi Romanlar Dizisi 24
ISBN 975-7076-44-9
1. Baskı Haziran 2002, Ankara

Dizgi Yurt Kitap-Yayın
Baskı Cantekin Matbaası, Ankara
Kapak Ali İmren

Yurt Kitap-Yayın
Meşrutiyet Cad. 11/22 Kat: 6
Kızılay-ANKARA
Tel: (0312)4173549
Fax: (0 312)425 36 40
e-mail: yurtkitap@e-kolay.net

DÜNYANIN SONUNA YOLCULUK

BUYUK İSKENDER

HAROLD LAMB

tarihi roman

Çeviren
Suat Kaya

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM 7

I. Güneş Arabasının Geçedi 9
II. Dünyanın Şekli Bilmecesi 35
III. Demostenes ve Haironeia Mezarları 68
IV. Dağlar ve Tebai 86
V. TroyaYolu 102

İKİNCİ BÖLÜM 117

VI. Köprübaşı 119
VII. Asyadaki İlk Yaz ve Kış 127
VIII. İssos 139
IX. Damascuslu Kadın 153
X. Denizin Kapıları 167
XI. Doğu 'ya Dönüş 181
XII. Hayvanların Tanrıçası 194
XIII. Persepolis 208
XIV. Kanatlar, Güneş ve imparatorluk 223
XV. Lüksün Gölgesi 237
XVI. Deniz Nehri ile Kum Nehri 256
XVII. Rushanak 272
XVIII. Filler ile Son Nehir 290
XIX. Batıya Dönüş 310
XX. Zenginliğin Getirdiği Çürüme 326
XXI. Ordunun Sonu 337
XXII. Babil'inSuyu 344

Sonsöz 350

BIRINCI BÖLÜM

Uygar dünyayı tek izin dışına çıkardı ve bir başkasında yeniden inşa etti; yeni bir çağ başlattı; hiçbir şey ondan önce olduğu gibi olamamış tır yeniden.

W. W. TARN, Cambridge Ancient History (C. VI)

/

Güneş Arabası'nın Geçidi

Hakkında konuşulanları ilk duyduğumuzda yalnızdı o. Herkes ona yakın olmaya çalıştığından kendi başına bırakılmış birisi değildi. Yapmak istedikleri ve düşünceleri dolayısıyla yalnızlık duyuyordu sadece.

En çok değer verdiği şey, gece okuduğu ve büyük bir bölümünü ezbere bildiği Ilyada ya da Troya Destanı'nın elinde bulunan bir nüshasıydı. Okuduktan sonra kitabı tahta koltuğun altına koydu ve Ahhillevs ile ona Ahhillevs lakabını takan öğretmeni hakkında derin düşüncelere daldı. Uyku zamanından hemen önce, yani lamba alındıktan sonra, kitabın kahramanlarıyla denizde seyahat etti ve doğuda bilmediği bir yerde karaya çıktı. Bu parşömen kitap, akrabalar, arkadaşlar, özel öğretmenler ve hatta Tebaili askerlerle paylaşmaya gereksinim duymadığı bir şeydi.

Ona Yunanca, retorik ve mantık gibi alanlarda eğitim veren öğretmenleri annesi tarafından seçilmişti. Öğretmenlerin yöneticisi sert Leonidas, annesinin akrabasıydı. Öğretmenler, sabah kahvaltısından önce belirli bir mesafeyi koşması için daha güneşin ilk ışığı yeryüzüne düşmeden delikanlıyı uyandınyorlar ve günün daha sonraki saatlerinin nasıl değerlendirileceğini onun için belirtiyorlardı.

"Güneşin doğuşundan önce yapılan koşu" dedi öğretmen antrenmanın başlangıcında, "senin iyi bir kahvaltı yapmanı sağlayacaktır. İyi bir kahvaltı ise iyi bir akşam yemeği yemeni sağlar."

Delikanlı dağlıların uzun adımlanyla bir süre mezarlığa doğru yürüdü. Döneceği noktadan, beyaz mermerden yapılmış bir tapınağın üzerine kazınmış sözleri okuyabiliyordu: Ben ölümsüz bir tannyım, artık ölümlü değilim. Sütunu başlama noktası olarak kullanıyor ve oradan şehre giden yokuşu koşarak aşıyordu. Hırsla koşuyordu; çünkü dağların ardından aydınlığın görünmesi, güneşin arabasının uzaklarda, Okyanus'ta bulunan ahınndan çıkıp gökyüzündeki yolculuğuna başlaması demekti onun için. Dağların üzerindeki bulutlar uzaklaşmaya başladığında arabayı çeken atlann başlannı görebileceğini düşünüyordu. Saray bahçesinin ilk ağaçlarının yanındaki bitiş çizgisine ulaştığında adımlannı büyüterek kendisiyle birlikte koşan köleyi geçti. Ne kendisinin geçilmesine izin verirdi, ne de köle onu geçmeye cesaret edebilirdi.

İçeri girip sunaktaki közlerin önünde ellerini oğuştururken doğan güneşi selamladığını hissediyordu. Güneş, doğuda, ne karanlığı ne de uykuyu bilen tanrılann üzerinden süzülürek doğuyordu.

Kutudan bir günlük alarak aceleyle közlere yaklaştırıp dumanın çıkmasını beklerken üşümüş yüzü de kızarmıştı ve alçak sesle konuşuyordu, "Baba Tanrı ile onun boynuzlu yılandan doğan oğluna... bizi izlesin ve korusunlar." Karanlıkta olsa bu konuşma boş yere yapılmış olacaktı; şimdi yükselen aydınlıkta ise uzaklardaki sabırlı ve tetikte bekleyen güçlü ruhlara, yardımseverler için yapılmış oluyordu.

Bu onun, tanrıların, Zeus ile Ahhillevs'e öğütler veren hızlı uçan Afrodit'in parlak arkadaşlığını nasıl gördüğünün işaretiydi.

Üzerinde ateş yanan sunakta günlük yakmaya devam edince akraba Leonidas koluna dokunarak kuru bir sesle, 'Toz haline getirilmiş mür avuç dolusu atılacak toprak değildir" dedi.

Delikanlı böyle zamanlarda beynine baskı yapan bir şey varmış gibi sinirleniyor ve konuşamıyordu. Buhur ve mürün çok uzaktan, Arabistan'dan geldiğini biliyordu; evde çok az günlükleri vardı. Ama onu sunu yapmakla görevlendirmişlerdi. Birkaç günlük kullanım için gerekli olan miktarı artırması gerekirken bu değerli maddeden nasıl bir tutam alıp atardı bir sunu jesti için? Ona sanki ya hepsini sunu olarak vermesi ya da hiç sunu yapmaması gerekiyor-

muş gibi geliyordu. Ancak bu düşüncesini akraba Leonidas'a anlatamazdı.

Annesinin akrabaları ile konuşmak hiç de kolay değildi. Onlar yapması gerekenleri söylüyorlar, o da söyleneni yapıyordu. Makedonyalılar gibi dağlı halkların dağlara tırmanmak zorunda olduklarını söylediğinde delikanlı, Leonidas'in, babasının yanş atlarını yeni pistte kullanmasına niçin izin vermediğini anlamıştı. Leonidas, ayı bağırsağı ve yabandomuzu iliğinin onda eksik olan cesareti getireceğini söyleyerek, ince çekilmiş ve sütle yumuşatılmış mısır yemesine izin vermedi.

Her gün sabah sunusundan sonra Leonidas, annesinin sık sık yaptığı gibi yine ballı çörek ve süt saklayıp saklamadığını anlamak için delikanlının odasında kadeh ya da kâse arardı. Akrabalar ona karşı olan görevlerini harfiyen yerine getiriyorlar ve bir kralın görevlerini yerine getirmek için cesarete gereksinimi olduğunu söyleyerek, onu bir Spaıtalı gibi eğitiyorlardı.

Onların tannya inandıklarından emin değildi delikanlı. Uçsuz bucaksız gecenin içindeki gökyüzünün altında, dünyanın düz bir tepsi gibi asılı durduğunu söylüyorlardı. Işık gelinceye kadar yeryüzünde yaşam yoktu. Sadece yaşlı Kronos (Zaman) iş başındaydı o dönemlerde.

İşık şimdi Tanrılann Babası Zeus'ia birlikte doğuda oturuyordu. Güneşin arabası doğudaki yükseklikten Prometheus'un ilk ateşi çaldığı rotasında ışığı yükleniyordu. Prometheus'a verilen ceza, işte bu dağ silsilesinde zincirlenmek olmuştu.

Delikanlı batıda, okyanusun üstünde, alacakaranlık olduğunu biliyordu. Orada güneşin arabasının ışığı okyanustan susuzluğunu gideriyordu. Insanogullannın ruhları öldükten sonra, oraya, hiçbir ışık almayan o yere, gölgelerin kölesi olmak için gidiyorlardı.

Leonidas'ın Yunanlı öğretmen Lisimakhos'a, kendisinin, gerçeklikten kaçmaya çalışan ve asla babası gibi bir eylem adamı olamayacak bir kitap düşkünü ve sunu vermekten hoşlanan bir rahip yardımcısı olduğunu söylediğini işitti. İskender kitaplara yakınlık duyuyordu çünkü kimse tepesinde durup ona ne yapması gerektiğini söylemiyordu; parşömen rulolarının arasındaki dostları gülerek ve sevinçle etrafına doluşarak içlerindeki bütün sırları söylü-

yorlardı ona, sanki kanatlanıp uçarak şehrin üzerinden uzak denizlerdeki adalara gidiyorlardı.

Bir keresinde Leonidas'a kaba bir biçimde, "Babamın hiç arkadaşı var mı?" diye sormuştu.

Akraba şaşırmış görünmüştü bu soruya. "Senin baban Kral..." diye başladı ve bir süre düşündü. Delikanlının ne anlatmak istediğini çok iyi biliyordu. Makedonya Kralı Filip'in şarap arkadaşlığından daha ileri, onun düşüncelerini paylaşan ve başansızlıklarına karşın onu seven arkadaşı var mıydı hiç? Leonidas dürüstçe ama dikkatlice yanıtladı soruyu. "Parmenion ve Antipatros var. Evet ve Atinalı Demadesvar."

Söyledikleri iki ordu komutanıyla bir politikacının isimleriydi.

"Benim arkadaşlarım kimler?" diye ısrarla devam etti delikanlı. "Üçünün ismini söyle."

Leonidas bu kez hiç düşünmeden yanıt verdi. "Ptolemaios, Nearhos, Harpalos... ve isimlerini bir çırpıda sayabileceğim bir düzinesi daha."

Bir düzine diye söylendi İskender. Bu bir düzine çocuk, derslerde kendisine eşlik etsinler diye annesinin seçtiği yaşıtlarından oluşan -on iki ile on dört yaş arasında- çocuklardı. Ondan bir yaş büyük olan Ptolemaios daha çabuk öğreniyordu ve daha alaycıydı. Annesi Arsinoe saçlarını doğu tarzında boyayan Yunanistanlı bir metresti. Annesinin kendisine bundan hiç söz etmemesine karşın Ptolemaios, babasının Filip olduğuna inanmıştı. Buna bağlı olarak Ptolemaios gizliden gizliye İskender'den üstün olmasa da onun eşiti olduğunu düşünüyordu. Ancak annesi resmi olarak Filip'in eşi olmadığı için kendisi İskender'in altında bir yere yerleştirilmişti.

Diğer yandan Nearhos dağlardan çok uzaklarda, Girit'te doğmuştu. Hiç anlatmamasına karşın adalar arasında gemilerle seyahatlere çıkmıştı. Şimdilik şehirde rehine olarak tutuluyordu ve İskender onun bu konu hakkında ne düşündüğünü bilmiyordu. Esasen Nearhos çok nadir konuşuyordu; buğday tenli yüzü ifadesizdi; çocuklar ne yaparsa o da onu yapıyor ve ne yapılması isteniyorsa onu kabul ediyordu. İskender, Nearhos'tan hoşlanıyordu, onunla

hiç tartışmıyorlardı; ancak yine de aralarında sanki bir sessizlik körfezi vardı. Aynı şekilde, bir köylünün oğlu olan ve çalışmak için pek istekli olmayan Harpalos'la da herhangi bir şey paylaşmıyordu. Annesi Harpalos'u, İskender'in her tip insanı tanıması gerektiğini düşündüğü için seçmişti.

"Üç arkadaşımın ismini söylemeni istedim" dedi İskender sinirli bir şekilde, "bana eşlik edenleri değil."

Akraba tuhaf tuhaf baktı ona. Kısa bir süre sonra, "Bir adamın arkadaşları kendi çabasıyla oluşanlardır" dedi. "Artık bunu bilmelisin."

Yalnızlıktan sonraki sıkıntısı korkuydu. İskender bunu hiç konuşmamıştı. Korkuyu düşünürken aklına Tebaili asker geliyordu. Bu adamın gözünün birinin altından aşağıya doğru uzanan ve yüzünü yamuk bir ayvaya döndüren bir yara vardı. Tebaili'yi gençlik yıllarını Tebai de rehine olarak geçiren ve orada Tebai falanjını öğrenen Filip buıaya getirmişti. İskender, Filip'in Tebaili'yi kendisine getirdiğinde söylediklerini çok iyi anımsıyordu. "Eğer savaş yapacaksan, bunu ilk olarak en usta savaşçılardan öğrenmen gerekir." Bunlan söyledikten sonra Filip çocuğa doğru dönerek gizlice göz kırpmıştı. Bu hareketiyle, sözlerin muhatabının sessiz Tebaili mi, yoksa aynı şekilde sessiz çocuk mu olduğu anlaşılmaz kalmıştı.

Tebaili asker çok iri yarı bir adam değildi. Ama kasları zincir gibi birbirine geçmişti. 12 fit uzunluğundaki bir sarissa mızrağını tek eliyle kavrayıp başının etrafında fini fini döndürebiliyordu. Bu ağır silahı otuz adım ileriye atabiliyordu ayrıca.

Bununla birlikte İskender'e sarissa mızrağını değil de kılıç kullanmayı öğretiyordu. Bu kılıçlar hafif, parlak bir biçimde perdahlanmış ve yüzü bir metale vurduğunda çınlayan kılıçlardı. Tebaili kılıçlan her antrenmandan sonra yeniden perdahlıyordu. Tebaili asker, bu kılıçlardan birisini bir baston ya da av bıçağı gibi sürekli olarak yanında taşırsan birisine alışmış olursun ve onu gerçekten iyi kullanabilirsin demişti. Ne yapman gerektiğini düşünmeden darbeyi indirebilmelisin diye de eklemişti.

İskender yaşlı adamın söylediklerine içerlemişti. Bir falanj aske-

rinin bu konuşmaları yapması ,ırpa yetiştiren bir çiftçinin felsefe konusunda ahkâm kesmesi gibiydi. Tebaili'nin, onun silahlardan korktuğundan kuşkulanıp kuşkulanmadığını merak ediyordu. Bunu özellikle Ptolemaios ile bir kı iç düellosunda karşı karşıya geldiğinde merak etmişti. Tahtadan yapılma kalkanı sol eline alıp kaldırdığında avuçları terlemişti. Midesine soğuk bir felç indiğini hissetmişti... Sakınma göstermeksizin yapılan avdan ya da bir hedefe cirit atmaktan tamamen farklı bir şeydi bu.

Ptolemaios ondan daha ince ve daha becerikliydi. Koşular, antrenmanlar ve binicilik çalışmaları İskender'i daha güçlü hale getirmişti. Başı hafifçe yana eğik ve mavi gözleri rakibine kilitlenmiş, altın şansı kıvırcık saçlannın bukleleri arka tarafta toplanmış durumda ayakta duruyordu. Yüzü annesinin hassas cildine sahip olduğu için kızanyorken, vücudu güneşin altında kalmaktan bronzlaşmıştı. Annesi gibi güzeldi.

Ama Ptolemaios saldırgan ve dikkatli bir şekilde dövüşüyor, İskender'i tahta kalkana vurduğu darbeler için yeterli uzaklıkta rahatlıkla tutabiliyordu. Daha yetenekli olduğunu açıkça göstermişti. Aynca ara sıra da olsa, kendilerini izleyen Tebaili'den uzaklaştıkları anlarda İskender'i yaralıyordu - kılıcı hızla sallayarak uyluğuna ya da kafasına vuruyor ve kan akmasına neden oluyordu. Bu durumlarda da Tebaili dövüşü durdurmaya karar veriyordu. Ptolemaios böyle zamanlarda sanki bir oyuncakla oynamaktan yorulmuş gibi tebessüm ediyordu.

Delikanlılar arasındaki mücadeleyi Tebaili'nin durdurmadığı bir anda, İskender, topalladığını ye buna bağlı olarak da beden ağırlığını bir bacağından diğerine çok zor aktardığını ve gözlerine dolan kanlar nedeniyle de kör gibi olduğunu hissetti. Gözlerini remizlemeye çalıştı; gerçekten de Ptolemaios'un yüzü kızıl gözlerinin arasından parlıyordu. İskender'in çekingenliği birdenbire kayboldu. Kılıcı hafiflemiş, kolları serbestçe hareket ediyor ve ayaklan kendisini ileri götürüyordu. Kırmızı perdenin gerisinde Ptolemaios'un kalkanı parçalanmıştı ve kılıcı aciz biçimde sallanıyordu.

İskender acımasız bir avca yaralı bir geyiği sıkıştırdığı andaki vahşi sıcaklığı hissetti. Daha sonra Tebaili'nin "Yeter artık!" diye

bağırdığını duydu ve Tebaili'nin mızrağı İskender'in elindeki kılıcı bir tarafa fırlattı. Ptolemaios hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve aksayarak yürüyordu, kötü yaralanmıştı.

Tebaili İskender'in sağ kolunu yakalayıp sakinleşinceye kadar olayın olduğu yerden uzakta tuttu onu. "Bu öfkeye hükmedemezsen uzun yaşamazsın" dedi sinirli bir tarzda.

Yaşlı asker Filip'e farklı bir rapor verdi. "İnanılmaz derecede hızlı ve diğerinden daha tehlikeli. Koşum takımı vurulduğunda terleyen yarış atı gibi terliyor ve heyecanlanıyor. Silahları nasıl kullanması gerektiğini hiç öğrenemeyeceğinden kuşkulanıyorum."

"Eğer durum buysa" dedi Filip, "bunun için annesine teşekkür edebilir."

Aynı soğuk korku İskender'i bahar seli sırasında nehri yüzerek geçmeye çalışırken yakaladı. Nearhos seli önemsememişti. Suya girdi ve sanki bir buğday tarlasının ortasından geçiyormuş gibi telaşsız bir biçimde yolunu açtı. Hızla akan suyun yönünü birazcık değiştirmesine karşın yine de karşıya geçmişti. İskender suyla kavga ediyordu ve geri dönünceye kadar soluk alamaz duruma gelmişti. Giritli delikanlının, kendisinde olmayan birtakım yetenekleri varmış gibi geliyordu ona. Ancak iyi tabiatlı Nearhos böyle bir yeteneğe sahip olduğu için övünmüyordu. "Bir su sıçanı bunu benden daha iyi yapabilir" deyip sıntmıştı.

Ve Ptolemaios İskender'i inciten sözlerinden birini daha söyledi. "Harika bir koşucusun. Maraton için çok genç olsan da niçin Pihian oyunlarına katılmıyorsun gelecek yıl?"

İskender büyük oyunları seyreden kalabalığı, çimen pist üstünde yarışan dünyanın en seçkin atletlerini düşündü. Başını salladı.

"Birinci olamam diye korkuyorsun" diye alaylı biçimde konuştu Ptolemaios. "Bir kralın oğlunun kaybetmemesi gerekir, değil mi?"

İskender patladı, "Katılacağım o yanşlara, eğer diğerleri de kral çocuklan olursa" dedi.

Ptolemaios gülerek yanıtladı onu.

Uşaklar İskender için suyun her zaman tehlikeli olabileceğini söylediler. Suyun derinliklerinde yaşayan ruh ona düşmandı ve hiçbir sunu bunu değiştiremezdi. Mavi denizin üstünde büyümüş

olan Nearhos ruh olsun ya da olmasın, burada, dağlarda, sellerin hayli tehlikeli olduğunu söyledi.

İskender'in şehirden, babasının şehri Pella'dan niçin nefret ettiği açık değildi. Şehrin surları yoktu, çünkü Filip hiçbir sura gereksinmesi olmadığını ilan etmişti; granit bloklardan yapılmış küçük evleriyle kışla gibi inşa edilmişti. Hiç bahçe yoktu; yolları yamaca çıkan ve inen merdivenleri olan dolambaçlı sokaklara açılıyordu. Belki hareketleri sınırlandığı için ona bir hapishane olarak hizmet ediyordu şehir; belki de inşaatı devam ettiği için depremden kurtulmuş bir bölgeyi andınyordu. Yeni yapılan evlerin Yunanistan tarzında sütunlu girişleri olsa da Pella, güneyin Yunan şehirleriyle karşılaştırıldığında çirkin ve küçüktü.

Filip, Aegea'da dağlar arasındaki eski yerleşim yerinden denize yakın bu gölün kenarına taşınmak için ısrar etmişti. "Eğer hiçbir gemimiz olmazsa" diye yakınıyordu, "en azından şehri karayoluna yakın bir yere taşıyabiliriz." Ve kansı ilk kez hiçbir karşılık vermemişti.

Yeni başkentin en güzel yeri, göle doğru uzanan arazide Filip'in yanş atları için büyük bir özen göstererek tasarladığı hipodromdu. (İskender'in annesi yanş pistini ilk görüşünde, "güzel ahırlarımız olmalı" demişti.)

Delphi'deki Gizemler Tapınağı ile Korint'teki pazarları sürekli olarak ziyaret eden annesi Pella'yı küçümsüyordu. Şehrin Filip'in planına göre yapıldığını hep tekrarlıyordu; böyle giderse öldükten sonra oğlunun inşa edebileceği hiçbir şey bırakmayacaktı geriye. Üstelik bir at çobanının sahip olduğundan gelişkin bir plan anlayışı yoktu onda.

İskender belki de Pella'dan, içerdiği bastırılmış çelişki nedeniyle nefret ediyordu. Filip çoğu zaman ordularla birlikte şehirden uzaklarda olmasına karşın, şehre despotça hükmediyor ve önerilerinin dışında herhangi bir şey yapılmasından hiç hoşlanmıyordu.

Dar vadi içinde uzanan Pella büyük karayoluna da yakındı. Mezarlığın yukarısındaki sırttan Büyük Deniz'in siyah parıltısı görülebiliyordu; uzakta, kıyı boyunca uzanan Kral Yolu'nun beyaz çizgisi de fark edilebiliyordu. Bu yol, bir yüzyıl önce Yunanistan'ı ege-

menliği altına almak için Asya'dan gelen Kserkes tarafından yaptırılmıştı ve doğuya giden en iyi yoldu.

Birgün bu yolu kullanarak doğudan bir grup insan geldi. Gaip Pella'ya giden basit yola girdiğinde, kalkan toz bulutunun arasından parlak pembe ceketler ile altın işlemeli tunikler ışıldadı. Böyle bir ihtişamı delikanlı şimdiye kadar hiç görmemişti.

Güneş ışığının etkisini azaltmak için elini alnının üzerine koyup gruba doğru bakan Nearhos, "Asya'dan geliyorlar" dedi. "Bu taçları giydiklerine göre Mecusi olsalar gerek."

"Gösterişli" diye mırıldandı Ptolemaios kıskançlıkla.

İskender merakla atları seyrediyordu. Bugüne kadar gördüklerinin en irisi olan atlar, ileri doğru fırlayan sağrılarıyla sanki yamacı tırmanmıyorlar da iniyorlardı. Daha ufak olanlarıysa küçük, narin başlarını sürekli yukarıda tutarak çevik yürüyüşleriyle ilerliyorlardı. İskender o ana kadar bu cins atları hiç görmemişti. Tesalyalıların en iyi atlanndan daha iyiydiler.

Gençlerin, yabancılann Asya Kralının -Yunanlıların adlandırdığı biçimiyle Persler- elçileri olduğunu öğrenmeleri çok uzun sürmedi. Doğulıların eşya ve gereçlerini incelemek isteyen, fakat yabancılann dikkatini de çekmekten çekinen İskender, girişte gelişigüzel dolaşıyordu.

"Her zamanki gibi Filip arkadaşlarla birlikte uzaklarda" diye mırıldandı Ptolemaios, "bu insanların onuruna karşılama yapacak yüzbaşı rütbesinden yüksek rütbeli kimse yok şehirde."

Elçiler atlanndan inmiş eşyalannın gelmesini beklerlerken gölgede durmuş Pella'nın gelişigüzel yapılmış caddelerini eğleniyorlarmış gibi seyrediyorlardı. Derken bir kadın köle telaş içinde İskender'e yaklaşarak bir solukta, "Anneniz Olimpias hanımefendi selamlarını gönderdi, elçileri karşılamanızı ve kalabilecekleri konutlar bulmanızı istiyor sizden" dedi.

Dili kuruyan İskender söyleyecek hiçbir söz bulamıyor ve yavaş yavaş kenara doğru çekilmeye çalışıyordu. Annesi onu bir şeyler yapmaya zorlamak için böyle yolları hep kullanırdı. Annesi, sanki güvenilmez bir türün tayıymış gibi alaylı ve keyifli bir şekilde onu izlemekle mutlu olan Filip'ten daha buyurgandı. Konuklar, eski bir

yün kazak ile bol bir binici pantolonu giymiş olan delikanlıyı hiç fark etmemişlerdi. Cendilerine şarap ikram edildiğinde kayıtsızca reddettiler. Suyu te cih ediyor gibi görünüyorlardı.

Konuklann arasındaki Mecusi din adamları beyaz ipek kumaştan elbiseler giymi: lerdi; esmer yüzleri ince ve kararlıydı. Hediye olarak getirilmiş ol nasi gereken altın eşyalar ve incilerle süslenmiş ipek kumaşlan ı bulunduğu kutuları denetlerken, alçak sesle ama hızlı bir biçimde konuşuyorlardı. İskender, Ptolemaios'un güldüğünü işitti Ama o şimdi merakla, hayvanın omuzlarının arkasına, sırtına atılmış, içi doldurulmuş yumuşak kare deri mindere ve iki yanından sarkan şeride bakıyordu. Şeridin ucunda iki halka sallanıyordu.

"Ayakları dayamak için" diye açıkladı Yunanca bilen ziyaretçilerden birisi.

İskender heme:i, irkilip şahlanan atın arkasına dolandı. Dizgini yakaladı, atın geniş kemerli boynuna sıkıca sarıldı. Ayağını halkaya geçirince at sakinleşti. Bir uşak küstah çocuğu attan uzaklaştırmaya çalışıyordu; ama İskender'i kalabalığın üzerinden seyreden bir adam ziyaretçilerle, "Bu delikanlı Makedonya kralının tek oğludur; diğerleri geri zekâlı ya da piç" diye İskender hakkında alçak sesle konuşuyordu.

Kendilerine sunulan suyu yudumlayan elçiler sessizce iskender'i inceliyor ve atlar hakkında sorduğu soruları yanıtlıyorlardı. İri atla boğuştuktan sonra ürpertisi ile korkusu kaybolmuştu.

Ziyaretçiler, buna benzer atlarla güneşin batışından doğuşuna kadar geçen bir süre zarfında beş yüz stadia (altmış bin adım) yol alabildiklerini anlattılar. Ülkelerinin sıcak olması nedeniyle gece yolculuğunu tercih ediyorlardı. Asya'nın yolları Pella'nın üç caddesinden daha genişti ve yol boyunca belirlenmiş duraklarda at değiştirerek yollarına devam ettikleri için hiç durmuyorlardı.

Söylenenler İskender'in merakını uyandırmıştı. Soruları peşpeşe geliyordu. Ne kadar yol gelmişlerdi? Büyük Deniz'i (Akdeniz) nasıl geçmişlerdi? Krallarının ismi neydi?

"Büyük Kral Artakserkes, Ülkelerin ve Yeryüzünün Kralı."

Bu ülkeler hangileriydi ve güneşin doğduğu yere doğru uzun-

lukları ne kadardı? Elçiler bu soruya yanıt verememişlerdi. Büyük Kral'ın ülkesini kimse baştan sona gezmemişti. Bildikleri tek şey bu ülkelerde yirmi iki farklı halkın yaşıyor olduğuydu. İçlerinden birisi, bir atlının batıdan doğuya doğru hiç durmaksızın yapacağı yüz günlük bir yolculukla imparatorluğun sonuna ulaşabileceğinin söylendiğini işitmişti.

"Peki siz Makedonya'yı kaç günde geçtiniz?"

"Üç günde."

İskender elçilere hoş geldiniz demeyi ve kalacakları konutları göstermeyi unutmuştu. Asyalılar merdivenlere oturmuşlar ses çıkarmadan kendileriyle ilgilenilmesini bekliyorlardı, delikanlıysa soru sormaya devam ediyordu. Güneşin önünden bir bulut hızla geçerken sessizlik oldu.

Akraba Leonidas ile birkaç muhafızın eşliğinde İskender'in annesi terasa çıkmıştı. Gizemler Tapınağı'nın din görevlilerinden hiçbirisi bu kadar fazla ilgi çekemezdi. Siyah kıvırcık saçlarına takılmış mersin, gümüş bir yılanı andıran kemer, altın bir çandan çıkarcasına çınlayan melodik bir sesle bir rahibe-prenses gibi görünüyordu. "Asya'nın Büyük Kralının elçileri, hoş geldiniz. Makedonyalı Olimpias sizi evine bekliyor."

Elçiler ilk anda ne yanıt verdiler ne de hareket ettiler. İrkilmiş durumdaydılar. Otuzundan daha yaşlı olmayan Olimpias kuzey dağlarının en çarpıcı kadınıydı ve ortama göre giyinmeyi çok iyi biliyordu. Tekdüze gri duvarlar ile boğumlu meşe ağaçlarının canlı renkleri onun gözlerinin meydan okuyuşunu ortaya çıkarıyordu. Elçiler sessizlik içinde merdivenleri tırmanmaya ve hediyeleri getirdikleri kutuları toplamaya başladılar.

"Ne hoş hediyeler bunlar böyle" diyerek gülümsedi Olimpias. "Filip adına bunları ben mi kabul etmeliyim?"

İskender, yaptığım gaflar dolayısıyla bana çok kızgın diye düşündü Ptolemaios, kendisini nasıl da sahnenin ortasına yerleştiriyor diye geçirdi aklından. Delikanlıya dönerek, "Konuklarımıza sadece Asya'nın kızları hakkında soru sormadın" dedi yüksek sesle.

iskender dalgın bir biçimde, "Asyalı kadınlar tecrit edilmişlerdir ve peçe takarlar; kadınlar hakkında konuşmayan erkeklerden ayrı yaşarlar" dedi. "En azından Herodotos böyle söylüyor."

"Eğer kızları kitaplar yoluyla tanımaktan hoşnutsan öyle olsun! Ahhillevs!" Ptolemaios birden güldü. "Eğer öyleyse" dedi, "Olimpias hakkında ne düşündüklerini merak ediyorum?"

Olimpias için ne düşündüklerini keşfetmek kolay değildi. Düşüncelerini gizliyor ve sadece övücü sözler söylüyorlardı. Ancak aralanndaki Mecusi din adamları, gözlerini, sanki görüntüsü onlara bir zarar verecekmiş gibi Makedonyalıların güzel kraliçesi Olimpias'tan yana çevirmiyorlardı. Ptolemaios bunu anladığında sevindi. Annesi Arsinoe, bir Yunan fahişesinin üstün eğitimine sahipti ve Olimpias'ın bilgece yönetecek kadar zeki olmasa da yönetmeye hevesli baskın bir kişiliğe sahip olduğu konusunda onu uyarmıştı. Siyah kaşlı Olimpias diye sırrı açıklamıştı Arsinoe oğluna, aslında evlenmeden önce neyse şimdi de oydu, yani çılgın Diyonizos ayinlerine adanmış bir kadındı. Asla bir eş olabilecek kadar olgunlaşmamıştı; yönetilemez doğasına kölelik etmekten asla kurtulamayacaktı. Doğumu itibariyle bir prenses olmasına karşını Desponia Olimpias bir aptaldı. Epirus ormanlannda bir öksüz gilpi yetiştirilmiş ve kendisini tutkuyla gizli tanrılann sefahat içindeki tapınmalarına vermişti.

Zeki Arsinoe, kişisel sorunlarda asla Olimpias'a karşı gelmemesi gerektiğini söyleyerek oğlunu uyarmıştı. Bu onun evcilleştirilmiş yılanlarının üstüne basmak gibi bir şey olurdu.

Asyalılann Filip'i düşünerek getirdikleri bütün hediyeleri kendi elleriyle teslim aldıktan sonra, o akşam Olimpias, iskender'i çağırdı ve -delikanlının tahmin ettiği gibi- öfkeyle azarladı. "Ne biçim bir dilsiz öküzsün sen!.. Tozlu yazı yığınlarının arasına yuva yapmış ne tür bir kitap kurdusun! Arrhidaeus elçileri çok daha iyi karşılayabilirdi!"

Sık saçlarının arasındaki mersini çıkarmış, kendisine yardım etmeye çalışan köle kızı hiç umursamaksızın saçlannı topluyordu. Söylediği söz delikanlıyı yaralamıştı; çünkü Arrhidaeus, İskender'in yemek aşıran ve sürekli ağzı dolu olduğu için salyalı Ve kekeleyerek konuşan gayri meşru kardeşiydi. Arrhidaeus Tesalyalı bir dansözden doğduğu için Olimpias'ın onu görmeye dayanamadığını ve onu öldürmeksizin beynini uyuşturmaya yetecek kadar

zehirle beslediğini akrabalar biliyor ama İskender sadece kuşkulanıyordu.

İskender annesinin öfkesinin çabucak geçeceğini bildiği için hiç yanıt vermedi.

"Zihnini Ahhillevs hakkındaki rüyalarla doldurduğun için bir buzağıdan daha fazla hevesin olmayacak" diye söylendi, bir tutam saçı geri atarken.

iskender sustu.

"Öğretmenler sana elbette Ahhillevs diyecekler. Niçin öyle dediklerini biliyor musun? Sevindir beni lütfen. -Biraz rahatlamış bir tarzda- Bir delikanlı bedenine sahip olmana karşın, neden böyle? Fakat niçin elçilerle bir atın sırtındaki örtü için konuştun? Ona benzer bir şey daha önce hiç görmedin mi?"

iskender, "Hayır" dedi ve heyecanla anlatmaya başladı, "eyer diye adlandırdıkları bu şeyin at üstündeyken rahat oturmayı sağladığını..."

"Evet, at. Kesinlikle at! Makedonyalı çiftçilerden söz ediyorlar. At yetiştiricisi Amintas'ın oğlu Filip'in yaşayan imajı yetiştiricilikten konuşuyor. Bilmem hiç merak ettin mi çocuk -Olimpias küçük köleyi işaret ederek- Yunanlıların niçin Makedonyalıların atasının sentor* olduğunu söylediklerini merak ettin mi?"

"Belki de bu nedenle bizim süvarimiz Yunanlıların etrafında dolaşıyor" dedi çocuk gülerek.

Bu yanıt oğlu iskender'de, Ptolemaios'un sergilediği gibi bazı liderlik içgüdüleri görmeyi arzulayan Olimpias'ı sevindirmişti. Ne yazık ki iskender süvarilerle ilgilenmiyordu, onun ilgisi sadece atlaraydı. Bu Makedonyalılara has bir özellikti. Aslında onlann hepsi çiftçiydi. Hatta Filip'in yeni bir tarzda eğittiği falanjlar bile ilkbaharda ekim, sonbaharda ise hasat için eve dönme konusunda ısrar ediyorlardı.

"Bu Filip'in en çok beğendiği düşüncelerinden biri" dedi annesi, İskender'in söylediğinden çok kendi düşüncesinin yanıtını verir gibi. "Toprağa bağlı bir askeri aristokrasi... bir ordu olan ulus, ulus olan bir ordu, çiftçilik ve savaşı bir arada götüren bir halk. Yunanlı-

* Yunan ve Roma mitolojisinde insan başlı at; yan insan yan at olan bir yaratık, (çev.)

lar bir askerin iyi bir vatandaş, iyi bir vatandaşın da bir asker olamayacağını çok önceleri anladılar."

Olimpias bazen doğruyu kurnazca araştırırdı. Başarılı bir aktris olarak başkalarının yaptığı rolleri çok iyi anlıyor ve çok az yanılıyordu. Ayrıca ataları, iyileştirilecek hastalık ya da açıklanacak işaretler konusunda Epirus Prensesi'ne (Arnavutluk) gelen kalabalıkları yönetmişlerdi. Öksüz kız Olimpias aslında bir halkın genç prensesi ve rahibesiydi. Şimdi kıskançlıklarını, tutkusunu ve ikinci bir baskın kişilik yaratma arzusunu oğlu İskender üzerinde odaklandırmıştı. İskender'de Filip'e ait olabilecek her şeyle mücadele ediyordu.

Delikanlının aklına özellikle babasının halkının, Makedonyalıların bayağılığını sokmaya çalışıyordu. Klan yaşamının eski biçimini sürdürerek dağlarda çok uzun yaşadıklarına dikkatini çekiyordu. Makedonyalılar arasında gerçek bir soylu sınıf yoktu; Filip'e eşlik eden ve tavsiyeler veren arkaç aşları bile en büyük at sürülerine sahip olmaktan başka bir özellikleri olmayan insanlardı. Sarkılan çobanların sarkışıydı, danslan haşatı bitirdiklerinde kırsal bölgelerde yapılan dönüşler ve tepinmelerden ibaretti. Şimdi bile bir şeyin olacağını önceden bildiren işaretlerden, kuraklıktan ve hayvanlar arasında yayılan vebadan korkuyorlardı. Makedonyalılar arasından şimdiye kadar ikinci derecede yetkin bir Atinalıya eşit sayılabilecek bir hatip, bir filozof, bir gene'al ya da bir monark çıkmış mıydı?

İskender büyük olaylarda halkının oynadığı rolün önemsiz olduğunu çok iyi biliyordu. Makedonyalı dağlılar, Atinalıların savaş gemilerini yaptıklan keresteyi kesip gönderiyorlardı. Makedonyalı at yetiştiricileri, Yunan şehirl îtinin hayvan gereksinimini karşılıyorlardı. Çiftçileri, Büyük Kralların, Darius ile Kserkes'in işgalci ordularının talep edip ödeme yaptıkları arpa, üzüm ve eti üretiyorlardı. İyi eğitilmiş Yunanlıların, Makedonyalıları barbarlar ya da köylüler olarak çağırma haklan vardı.

Babasının zamanına kadar Makedonyalıların katıldıkları savaşlar, sadece Tuna bölgesinden gelen orman halklarını kovmak ya da aynı şekilde vahşi olan İskit atlılarının akınlarına karşı koymak için yapılmış savaşlardı. Pangaeus Dağı yakınlarındaki altın ve gü-

müş madenleri Filip'in oluncaya kadar Makedonya krallarının kendi adlarına kestirilen sikkeleri olmamıştı. O zamana kadar Atinalıların güzel gümüş sikkelerini kullanmışlardı. Artık Pangaeus madenlerinden yılda bin talent* değerli maden çıkarıyorlardı; ama bu Olimpias'ı doyurmuyordu. "Olabildiğimiz kadar iyi madenciler olmalıyız! Kutsal toprağın bağrından zenginlikleri çıkarıp almalıyız. Çıkarılan zenginlik General Ksenophon'un on bin Yunan paralı askerinden oluşan bölüğünü kiralamayacaktır. Mısır Firavunlan'nın Spartalı muhafız birlikleri kiraladıkları zamanlarda bile baban paralı asker istihdam etmekten hoşnut olmayacaktır."

Filip'in bütün önerileri Olimpias'ın gözünde adi ve yanlış şeylerdi. Filip'in istencine karşı mücadele ediyor ve iskender'i kendi ailesinden akrabalarla çevreliyordu. Saraydaki köleler İskender'in yaptığı her şeyi ona bildiriyorlardı. Delikanlının ondan başka güvenebileceği kimsenin olmadığı duygusuna ulaşmasını sağlamıştı; İskender, annesiyle yalnız olduklarını, türlü türlü bahanelerle birlikte olmaktan kaçan Filip'in onları sevmediğini hissetmişti.

Filip bu yabancılaşma hakkında bir keresinde onunla konuşmuştu. "Artık annenin yatağını yılanlarla daha fazla paylaşmayacağım" diye mırıldanmıştı çirkin gözlerini kapatırken. Bunun şakasını bile yapmıştı.

Büyük yılanların yakındaki sarmaşıktan sarkarak Olimpias'ın yatak odasına girmek için kullandıkları bir yol vardı ve Olimpias bazılarını kutsal danslar yaparken kullanıyordu. Ancak delikanlı, Filip'in sıradan yılanlardan niçin rahatsız olduğunu merak ediyordu. Filip'in, evliliklerinin ilk yıllarında geline beden ve ruh olarak tutkuyla bağlı olduğundan elbette hiçbir kuşku yoktu. Onu ilk defa kutsal Semadirek adasındaki Diyonizos Festivali'nde, tanrının ruhunun ona sahip olduğu anda, meşale sallarken, koşarken, elbiselerini parçalayıp çığlıklar atarken gördüğü gece çok arzulamıştı. İnsanların söylediğine göre o geceden gerdeğe girdikleri geceye kadar, bu muhteşem öksüz kızı aklından atamamıştı Filip. Hatta çocuk dünyaya geldikten sonra bile kadına deliler gibi âşıktı.

* **Yunanlılar, Romalılar, Makedonyalılar gibi halkların kullandıkları madeni bir para birimi ve bir ağırlık ölçüsü, (çev)**

Doğum gecesi ihtiyar kâhin Telemesli Aristander Olimpias'ın yatağına gelmiş ve ona güneş batarken doğudan yükselen alevler gördüğünü söylemişti. Bir süre sonra bu kehanetin doğru olduğu anlaşılmıştı; çünkü Olimpias'ın doğum yaptığı gece Asya kıyısında Efes Artemis Tapınağı yanmıştı.

Filip, "Aynı gün atlarımdan biri Olimpiyat oyunlarında bir koşuyu kazanmıştı" diye ekleme yapmıştı.

Artık delişmen genç kızlık döneminde olduğundan daha güzel olan Olimpias'tan çekiniyordu Filip. Geceler boyunca asker arkadaşlarıyla içiyordu. Ve sarhoş Filip, ayık Filip'ten çok farklı bir insan oluyordu. Şarapla sarhoş olduğu gecelerde koridorlarda karşılaştığı kadınlara sarkıyor, onları odasına gelmeye zorluyordu. Birçok kadın yoluna çıkmamak için özel bir çaba gösterirken bir kısmı da böyle yapmıyordu. Bununla birlikte, Filip, Olimpias'tan sonra bir başka kadına âşık olmuş gibi görünmüyordu.

Pella'dan nefret etmesine ve Filip'ten korkmasına karşın, Filip'in Pella'ya geldiği zamanlarda -ki artık bu çok nadir oluyordu- şehrin görüntüsünün bir biçimde değiştiğini fark etmişti İskender. Ziyaretçiler telaşlanıyorlardı. İş arayanlar, zengin Delphi kâhinin temsilcileri, tüccarlar, kılavuzlar, at tüccarları, Sirakuzlu matematikçiler, Akdeniz dünyasının her yanından gelen insanlar Filip'e haberler getiriyor ve ondan bir laf almaya çalışıyorlardı. Makedonyalı Filip Pella'da olduğu zaman, dar sokaklardaki yük beygirleri hızlanıyor ve marangozların çekiçleri keresteler üzerinde daha büyük bir gürültüyle çınlıyordu.

Tozun ve gürültünün arasında yürüyen Filip ayağının rahat etmesi için bir savaş atına binmeyi reddetmişti. Kahverengi bıyıklı yüzü terli olduğu için parlıyor ve bir kalkanın sivri çıkıntısının çarpmasıyla kör olan gözünü oğuşturuyordu. Bir kolu kaskatı ve gereksiz biçimde sallanıyordu. Geride sağlam bir kolu ve her türlü organı olduğuyla, özellikle de iki testisiyle övünüyordu.

Görünüşe bakılırsa Filip hiç kitap okumamıştı. Mektuplarını bir elinde parşömen bir elinde de kalem olduğu halde yanından hiç ayrılmayan bir kâtibe yazdırıyordu, iskender, gizlice at yarışlarını

seyrediyor ve Filip'in kör gözü tarafında bulunmaya elinden geldiğince özen göstererek atların eğitimini izliyordu. Böyle zamanlarda rahatlamış hissediyordu kendisini, iskender kendisini topallayan küfürbaz Filip'in yanında, kitaplarının yığılı olduğu kadınlar sarayındaki sessiz odasından daha güvende hissediyordu.

Filip'in bütün öğretmenleri saraydan gönderdiği günün ilk saatlerinde hipodroma doğru yürüyordu İskender.

Filip gastraphe denilen altı fit uzunluğundaki mızrağı bir okçunun ok atabileceği mesafeden daha uzağa fırlatabilen bir tür mancınık olan yeni bir savaş makinesinin denemesini seyrediyordu. Sirakuzlu kendini beğenmiş mühendis-tasarımcı Deiades kancayı indirdiğinde sanlmış ip boşalıyor, tahta makine gürültülü bir biçimde harekete geçerek ağır mızrağı fırlatıyordu. Filip homurdanarak, "Şimdi onu parçalanna ayırın bakalım" emrini verdi.

iki işçinin adeta saldırır gibi makinenin üzerine çullanarak ağaç çivileri söküşlerini ve ipi çözüşlerini gören iskender şaşırmıştı. Makineyi bir arada tutan şerit çözüldüğünde tuhaf bir yığın çıkmıştı ortaya. Filip yumuşak bir sesle, "Hadi şimdi onu yüklenip taşıyın da görelim" dedi.

Birazcık bir gayretle dört kişi mancınığın değişik parçalarını yüklenerek sanki bir yürüyüş yapıyorlarmış gibi dolaşmaya başladılar. İskender, Filip ile Deiades'in orduyla taşınabilecek, kolayca parçalanabilen yeni bir etkili silah yapımını tasarladıklanna ilişkin konuşmalar duymuştu. Anlaşıldığı kadanyla bu silah yeni tip makinelerden birisiydi. Düşük omuzlu Deiades muzaffer bir edayla gösteriyi seyrederken, bir yandan da Filip'in duyacağı kadar sesli bir şekilde, bu hafiflikte, bu güce sahip bir mancınığın şimdiye kadar asla yapılmadığını anlatıyordu.

Filip'in sağlam gözü Deiades'e odaklanmıştı. "Güç yeterli; ağırlıksa yarı yarıya fazla. Yokuş yukarı giderken dört kişi bu malzemeyi asla taşıyamaz."

"İki at taşır."

"İki at bunu rahat taşır. Ama muhteşem kendini beğenmişliğin dolayısıyla bu mancınığın bir şeyler atması gerektiğini unutuyorsun. Bu ağır mızraklardan yirmi tanesini taşımak için iki kişi ya da

bir at daha gerekir. Hayır, hayır, araştırmalarına devam ederek daha hafif bir ağaç ile halat yapmak için ince kendir bulmalısın."

Makinenin tasarımcısı yumruğunu havada sallayarak hiddetle bağırdı. "Bul, bul diyorsun sadece! Sadece bul!.. Sanki söz konusu olan Hermes'in işleriymiş ya da bir büyülü ağaçmış gibi! Bu Bizans kendirinden daha hafif bir ip bulmak için eşelen etrafta!" Kocaman başını Filip'e doğru uzatarak, "Fantezini gerçekleştirmek için senin altın saçlı kızlarının buklelerini de keseyim mi Filip?" derken sanki tükürür gibiydi.

"Hayır" diye bağırdı Filip. "Kadın saçı bunların en ağındır, bunu ben denedim. Taşımak için altı kişi gerektiği sürece icat ettiğin makinenin sorunu kerestesidir."

Küçümsemesini göstermek için dişlerini gıcırdatan Deiades, "Sen böyle mi düşünüyorsun?" dedi. "Seçtiğin altı adamı köpeklere yem eder o makine."

Filip tek gözlü Antigonos'a döndü. "Bu mızrak atıcıyı yeniden kurdurun ve beş Girit okçusu getirin buraya. Sonra da alanın ortasını temizleyin, bu fil dişi kafalı mucite yanlışını nasıl göstereceğimi görün. Sonunda onun nasıl mezara gömülmek isteyeceğini de anlayacaksınız."

Deiades ters ters baktıktan sonra işçilerine mancınığı yeniden kurmalarını söyledi. Antigonos göz ucuyla Filip'e baktı. Çünkü Filip, Antigonos gibi daha iyi şeyler düşünmesi için desteklemenin hatalı olduğu bahanesiyle Deiades'in işlerine hoş bakmayan ordu generallerinden daha fazla değer veriyordu makine tasarımcısına. Ama Filip de çalışmalarında ileri gittiğini söyleyerek Antigonos'la dalga geçiyordu. Filip'in zihninden hızla geçenlerin ne olduğunu söyleyecek kimse yoktu o anda. Filip ile beş okçusunun, Deiades ile işçilerini ve mancınığı açık alanda deneyeceklerini gayet iyi biliyordu.

"Bu mancınıklar sadece tahkimatlarda kullanılır" dedi homurdanarak. "Bunun için eğer gerçekten test etmek istiyorsan Deiades onu bir evin üstüne kursun, okçular da bu konumdayken saldırsınlar üstüne."

Sakinleşeceği yerde daha da sinirlenmişti Filip. "Cehenneme

kadar yolunuz var! Makedonyalıların açık alanlarda iyi olduğunu size kaç yıldır söylüyorum. Tek Gözlü, bunu sen bile anlayabilirsin. Kuşatma makineleri hakkında tek bir söz bile duymak istemiyorum artık. Ve şunu da bilmelisiniz ki bir koyun gibi duvarın arkasına saklanmak için en küçük bir isteğim dahi yok; surlar ve makinelerle donanmış insanlara karşı savaşmak da istemiyorum. Kadınların doğurduğu en budala insanlar olan Spartalılar bile duvarlardan uzak kalmaları, açık alanda olmalan gerektiğini anladılar."

Antigonos sırıttı. "İnsanlarla birlikte hareket edebilecek bir makine istiyorsan eğer niçin bir at bağlamıyorsun ona? Bu mancınığı bir at çekebilir."

Filip'in bağırması hemen sona erdi. "Evet, elbette alete teker eklersek. Bunu daha önce denedik. Yavaş yavaş geliştirilen bu alet dağlarda kullanmak için düşünülüyor. Ama bir atın makineyi çektiğini varsayalım... atı kullanmak için bir adama gereksinim olacak. Bu durumda açk alanda bir süvariden daha yararlı değil midir?"

Diğerleri Filip'in düşüncelerinin yıldırım hızıyla değişmesine alışıktılar. "Evet" dedi Antigonos, "hiçbir süvari bir mancınığın fırlattığı mızrağa karşı at süremez."

Deiades hâlâ kralın yaptığı şakanın altında eziliyordu. "Niçin bunun tekerleklerin üstünde inşa edilebileceğini söylemedin? Eğer öyle olursa bir tane yerine altı mızrak atan bir makine yaparım sana."

Filip dolaşmaya başlamıştı. "Altı... bir seferde mi?"

"Elbette, uzun bir kancayla. Bunun kadar güzel olmayacaktır ve ayrıca senin de böyle çoklu bir silah için gerekli malzemeyi taşıyacak bir at arabası daha tahsis etmen gerekir bu iş için" diye aceleyle ekledi.

Kör olan gözünü ovuşturan Filip düşünüyordu; ancak mutlu olduğu da görülüyordu. Deiades'in güçlü omuzuna vurmaya başladı. "Şu tek mızrak atan makine piç olsa da boşver. O bile bir falanjın başına ciddi belalar açacaktır. Fakat kafan daima altılı silahta olsun benim dahi Deiades'im. Neye gereksinmen varsa söyle. Yapacağın makinenin ağırlığında alt... gümüş vereceğim sana Deiades, eğer denemeleri başarıyla geçersen."

Deiades derin bir nefes aldı ve gururla başını kaldırdı. Herkesin duyması için bağırarak, "Eğer kafanızdakini açık olarak söylerseniz her sınavı geçebilirim" dedi.

Daha sonra işçilerine yeni model mancınığı taşımalannı el hareketleriyle anlattı.

"Eğer onu sinirlendirirsen" dedi Filip, Antigonos'a, "genellikle daha yararlı şeyler üretiyor. Boynu tutulduğu için başını iki yana salladı. "Bir defada altı mızrak fırlatmak! Yüz makineden altı yüz tanesini bir anda fırlatmak... iyice yaklaşıncaya kadar kullanmayacaksın..." Ne dediği anlaşılmıyor ama dudakları kımıldıyordu. "Ama korkuyorum. Evet, korkuyorum. Deiades'in buluşunu tamamladığında makineyi bir günlük yola taşımak için birçok atın gerekli olmasından korkuyorum. Bunun anlamı diğer iki at için bir üçüncü atın saman taşıması demektir. Ve bu da en azından üç adam..." Sağlam gözü on adım ötedeki İskender'in üstünde duruncaya kadar etrafı araştırdı. "Mühendislerin sorunu da bu işte. Nasıl taşıyacağımızı hiç düşünmeksizin her zaman daha büyük ve daha ağır bir makine yapmak istiyorlar. Eğer Deiades fırsatını bulsaydı hareket eden kuleleri, uçan köprüleri, maden ocağı asansörlerini ve yangın mancınıklarını çekiyor olurduk. Evet, süvari sınınnı yük arabacılarına ve at sürücülerine döndürmeyi umuyor Deiades."

Söylediklerini dinleyip dinlemediğini anlamak için İskender'i dikkatle izliyordu Filip. Ama pistin kenarındaki bir sıraya tünemiş olan İskender, hayvanlann en iyilerini seçen Filip'in denetçilerince meydanın ortasında toplanmış olan Tesalya'dan getirilmiş taylar üzerinde yoğunlaşmıştı.

Bakıcısından kurtulmaya çalışan yaşlı bir tay sürekli sorun çıkanyordu. Tayın pürüzsüz siyah renkli donu sabah güneşinde panldıyordu; yularından kurtulmak için salladığı başında beyaz bir leke vardı. İskender uzun bacaklı, iri kafalı bu siyah taydan gözünü ayıramıyordu. Meşgul bakıcılara yaklaşmaya cesaret edebildiği mesafeye kadar gitti.

Sıra siyah tayı eğitmeye geldiğinde hayvan etrafındakileri de çevirerek geriye döndü ve çifte savurmaya başladı. Sabnnı yitiren bakıcısı kafasına bir örtü atmaya çalıştı. Tayın sırtına birisi bindiğin-

de şahlanarak üstündekini hemencecik yere attı. Büyük kafasında bir öküzün işareti gibi beyaz bir leke bulunan bu tay, İskender'e, kalabalık etrafına toplanıp bağırıp çağırmaya başladığında bir insan gibi endişe ve heyecan duygusuna sahipmiş gibi görünüyordu. Bakıcılardan birisi, bunu böyle vahşi bir hayvan yapan bir şey olmalı içinde dedi. İskender bu uslanmaz taya sahip olmak için büyük bir özlem duydu. Gördüğü bütün atlardan üstündü o.

Bakıcının siyah tayı almayı reddettiğini işitince Filip'in çevresindeki görevlilere doğru koştu. Antigonos'u itti. "Bu atı kaybetmek bir utançtır" diye bağırdı. Hiç kimsenin kendisiyle ilgilenmediğini bildiği için titremeye başlamıştı. "Bakın, bu atı... kaybetmemelisiniz" diye söylendi yeniden.

Şimdi uzaklaştırılmakta olan taya Antigonos bir kez göz atmıştı, iskender öfkeyle beden ısısının artmakta olduğunu hissetti. "Dinleyin" diye bağırdı, "yoksa çok geç olacak."

İskender'in bağırdığını duyunca konuşmalanna son verdiler; Filip oğluna baktı ve göz kırptı. Tek Gözlü Antigonos satın alınmayan tayı anlattı krala. Denetçi ise yönetilemez bir at oluşunun yanında, sahibinin de on üç talent gibi yüksek bir fiyat istediğini söyledi. İskender'in gözlerine yaş doldu ve tıkandı. Onu hiç önemsemeyen Filip yeniden taşıma hakkında konuşmaya başladı.

"En iyi at buydu" diye bağırdı delikanlı, "onlar nasıl yönetileceğini bilmiyorlar!"

Bu defa Filip onunla ilgilendi. "Sen bana bakıcılann bir tayla nasıl baş edileceğini bilmediklerini mi söylemeye çalışıyorsun!"

İskender yaptığı hatayı anlamıştı; ama artık ok yaydan çıkmıştı bir kez. "Ben bu atı eğitebilirim. Onu hükmüm altına sokabilirim."

: Filip oğlunun söylediklerine gülmedi. "Pistte ona binebilir ve dizginlerini zaptedebilir misin?" diye sordu. İskender başını sallayarak yanıt verdiğinde Antigonos girdi araya, "Eğer söylediklerini yapamazsan bu aptallığının bedeli ne olacak?" dedi.

"On üç talent, Bukefalos'un -Öküzkafa- fiyatı bu."

İskender'e on üç talentin var mı diye soran Filip dışındcikiler kahkahalarla güldüler. Delikanlı parasının olmadığını; ancak bulabileceğini söyledi. Filip, "Bir bahse girdin" dedi. "Şimdi gerekeni

yapmalısın. Buna göre eğer onu yumuşatabilirsen, bu Öküzkafa senin olacak."

İskender hızla ata doğru koşmaya başladı ve bir an Ptolemaios ile kılıç elinde karşı karşıya geldiği anda kendisine hakim olan ürpermenin aynısını yaşadığını fark etti. Bukefalos'un bakıcının göz kamaştıran renkteki elbisesinden ürktüğünü anımsayınca, omuzlarındaki pelerini çözerek sırtından yavaşça yere attıktan sonra sanki bir yürüyüşteymiş gibi sakince yaklaştı taya. Dizgini eline alıp hayvanı tutanları el işaretiyle uzaklaştırınca ürperme hissi kayboldu. Bukefalos'la konuşurken pürüzsüz derinin altında titreyen kasları, huzursuzlukla ürperen kulakları gördü ve atı okşadı. Yavaşça güneşe yüzünü dönerken atla konuşmaya devam etti.

At burnunu çimene uzatınca delikanlı dizginleri hiç gevşetmeksizin atın çıplak sırtına çıktı. Bukefalos telaşlanıp ileri doğru atıldı. İskender atın başını güneşe doğru çevirmek için dizgini sıkıca çekti. Ata ne vurdu ne de tekme attı; ama kendiliğinden dörtnala koşmaya başladığında yarış pistine çevirmek için dizgine asıldı. Bir an siyah at ileri doğru gitmek için zorladıysa da biraz sonra dizgine boyun eğdi ve pistte daire çizerek eşkin yürümeye başladı. Hatta delikanlı ona hakim olmak için dizginlerle oynadığında yavaşladı. İskender o ana kadar bütün subaylarla birlikte babasının kendisini seyrettiğinin farkına varmamıştı. Antigonos işin artık tamamlanmış sayıldığını söyledi; ama Filip tayın parasının kendi kişisel hesabından ödenmesini emretti. İskender'e yanına gelmesini söyledikten sonra hipodromun taş iskemleleri arasında topallayarak yürüdü.

Diğerlerinin duyamacağı kadar uzaklaştıktan sonra Filip homurtuyla, "Seni seyretmek gerçekten hoştu, nasıl yaptın bunu? Bakıcılara rüşvet vererek bu at konusunda yalan söylemelerini mi sağladın yoksa?" dedi.

Babasının söyledikleri çocuğun kalbinin kırılmasına neden olmuştu. Yüksek sesle, "Ne yapmaya çalışıyorsun?" diye tepki gösterdi. Biraz düşündükten sonra kızgın olduğunu belli edercesine, atı deneyen adamları izlediğini, sabahın bu erken saatinde at ile hareketli adamların uzun gölgelerinin yerde, atın önünde normal

boyutlarından iki kat büyük göründüklerini ve Bukefalos'un bu görüntüden korkmuş olması gerektiğini söyledi. İskender yönünü güneşe doğru dönmüş ve bunlan bir çırpıda anlatmıştı. Bu muhteşem atla ilgili hiçbir sorun yoktu.

"Hımm" diye homurdandı Filip ve çocuğun şu anda Yunanca neleri okuduğunu sordu. Filip sadece konuşma tarzını kabalaştıran sert Makedonya lehçesini konuşuyordu; ama İskender onun etkili ve incelmiş Yunanca'yı gayet iyi anladığından kuşkulandı.

Bukefalos olayından heyecanlanan, topallayan küfürbaz babasına şükran duyan çocuk son zevkini hızla anlatmaya başladı - güçlü okçu, canavarlann katili, başına bir aslan kafasını maske olarak giyen ve korkusuzca dış karanlıklar ülkesine girdikten sonra cadı Hyppolyte'yi öldürüp kemerini alan, daha sonra da Okyanusu geçen Zeus'un oğlu Herakles'in bütün öykülerini araştırmıştı.

Delikanlı Herakles Öyküleri nin tüm çeşitlemelerini gayet iyi biliyordu ve babasına kahramanın keşfettiği sırrını açıklamıştı.

Kaygıyla çocuğun anlattıklarını dinledikten sonra patladı Filip: "Hay cehennemin bokları! Kahramanlann öykülerinden otlanıyorsun hep. Önce Ahhillevs ile onun beyaz zırhı - şimdiyse Herakles ile onun aslan postu." Filip öksürdü ve iskender'e ne diyeceğini bilmediği için sinirli sinirli tükürdü. "Ptolemaios'un politikaya eğilimli bir kafası var, kuzenin Amintas matematikte biraz daha iyi. Arrhidaeus, evet Arrhidaeus da Herakles için bir şarkı söylemekten daha iyisini yapacaktır! Şimdi okuduklarını dinleyelim bakalım."

Üzerinde kafa yorduğu bir şey Filip'i rahatsız ettiği zaman aç bir panter gibi iliği kemikten çıkarmaya çalışırdı. İskender'i dağınık çalışmalarından ayırdıktan sonra Demostenes isimli bir Atinalının söylevinin tümünü yüksek sesle okuttu ona. iskender, Atina yurttaşlarını haklarını bir tirana devretmektense silahlanıp ölmeye davet eden sanki koro için yazılmış şahane cümleleri okurken heyecanlandığını hissetti. Onu bizim düşmanımız olarak görüyorum; çünkü şimdiye kadar onun için bir kazanç olan her şey bizim zararımıza olmuştur.

Filip'te hiçbir olumsuz tepki yaratmamasına karşın Demostenes'in gürlediği tiranın Makedonyalı Filip, yani babası olduğunu anlayınca iskender rahatsız oldu.

Gerçekten de çocuk heyecanla söylevi okurken Filip bir banka yaslanmış üzüm yiyor ve hiç de ilgisizce dinlemiyordu oğlunu. Sonuna gelip de çocuk okuduğu ruloyu bıraktığında son cümlenin gücünden dolayı çok heyecanlamış durumdayken, Filip başını sallayarak -iyi okumuştu çocuk çünkü- hoşlandın mı diye sordu.

"Burada söylenenlerin hepsi sana saldınyor baba" dedi İskender dürüst davranarak.

"Bana saldırıyor. Demostenes'in Filip hakkındaki söylevlerinden biri bu. O ideal iyiyi arayan çağdaş bir Herakles'tir - evet bir şehir devletinin zayıflığını iyi bir idealle sağaltmaya çalışıyor." Yaralı kolunu ovuştururken, onunla birlikteyken sık sık yaşandığı gibi düşünceleri oradan uzaklaştı ve Filip koyu bir sessizliğe büründü. "Bu ideali, onun demokrasisini, halk yönetimi diye adlandırabilirsin. Kalabalıkların karşısında mükemmel bir konuşmacı o - Yunanlıların adlandırdığı biçimiyle- bir demagog ve benim gözümde bu konuşma bir tugayın gücüne sahip. Şimdi bir kere daha oku, burada, şimdi oku onu."

Topal adam bir sürü kâğıdın arasından ince bir parşömen parçasını alarak İskender'e uzattı. "Gönderilen mektubun bir kopyası bu elbette" dedi. Delikanlı mesajı okudu: "Filip'ten Atinalı Demostenes'e: Pella'da benim karşımda konuşmak için istediğin zaman gelebilir ve güven içinde dönebilirsin, bundan onur ve mutluluk duyarım."

Bir kâtip bile yazmış olsa okudukları delikanlıyı heyecanlandırmıştı; çünkü bir düşmanı bu üslupla davet etmek bir büyüklüktü. Bu davranışı onun kurnaz ve para canlısı olduğu kadar yüce gönüllü olduğunu da gösteriyordu. Fakat bunu söylediği zaman Filip yeniden sessizliğe gömülmüştü ve hiç de memnun olmuşa benzemiyordu. (İskender, Demostenes'in nasıl geldiğini, büyük bir gösterişle karşılandığını ve konuşması için Filip'in yaptığı törensel hazırlıkların aşırı duyarlı hatibin moralini bozarak sinirlendirdiğini ve bir şeyler söylemeye gayret etmesine karşın, insanların Filip'in karşısında konuşacak bir şey bulamadı yorumlarını yapmasına neden olan ziyaretini yıllar sonra öğrenecekti. Ancak Demostenes konuşurken bazen kekelerdi.)

"Sırası gelmişken" dedi Filip birdenbire, "büyük Atinalı senin kitap düşkünü bir rahibe benzediğini söylüyor. Sen ne diyorsun bu konuda?"

"Belki de o haklı" dedi gülerek.

Filip alçak sesle küfretti. "Öğretmenlerin senin ilgilendiğin her şeyde başarılı olabileceğin konusunda hemfikirler. Günlük kokan, sarı saçlı, kız gözlü birisin sen, nesin sen bilmiyorum! Hayalinde Pamassus'a çıkan merdivenler inşa ediyorsun. Aptalca!" Aniden bağırmaya başladı. "Senin o süt kuzusu tavrına niçin demir veremiyorum? Başka türlü tehlikelerle nasıl başa çıkacaksın, ah ah? Sürü koşmaya başladığında sütteki buzağıların yaşayacağını mı düşünüyorsun?" Kendi kendine daha çok sinirleniyor ve ters ters bakıyordu oğluna. "Hiç umursama, umursama sen bakalım. Bir aylık buzağılar gibi bakma öyle. Biz askerler eylemlere yön vermek için sözleri alet olarak kullanınz. Korkuyorum ve canımı sıkıyor seni kitapların arasında gömülmüş bulmak; tapınakta yalvarırken görmekten, bir Demostenes'in çıkıp seninle alay etmesinden korkuyorum. Fatihlerin öldürdüğü Astyanax'i anımsattın şimdi bana." Filip şimdi Yunanca azarlamaya başlamıştı: "Zavallı sevimli çocuk: insanlık ya da evliliğin tacını aldığı çocuk: veya bir insanı tanrıya dönüştüren krallık: ülkesinin hizmetinde olduğu için... Şu Homerik destanların yerine niçin Euripides okumuyorsun? Eğer hasta ruhlarla uğraşmak istiyorsan hekimliği öğrensene." Filip birden bire sustu. "Bir hekim. Bir hekim ya da bir demirci asla öldürülmemiştir."

Bu düşüncede Filip'i mutlu eden bir şey vardı. "Şimdi git oğlum, öğretmenlerini ve eğiticilerini ara bul. Onlara Filip'in söyleyecek şeyleri olduğunu ilet. Öküzkafa'ya yiyecek bir şeyler vermeyi unutma. O çok iyi bir at. Onlu yarışta onu kullanmayı isterdim; ama o senin."

Filip sağlam koluyla oğluna sarıldı ve öptü. "Astyanax hakkında başka neler söylediler? Unutuyorum ben bazen -hayır- ve sen, eğer babanın başka bir şeyi yoksa kalkanının senin yanında olması gerekir! Evet, senin de öyle olacak. Bugün Bukefalos'un günü, iyi alametlerin göründüğü bir gün bugün. Kapıdaki muhafıza benim

için iyi Selanik şarabı getirmesini söyle, Sakız şurubu olmasın sakın. Haydi, durma!"

Siyah tayın yanına bir an önce gitmek için koşarken mesajı muhafıza iletti İskender. O günün akşamında lambadan yayılan titrek ışık altında Homeros yazmasının üstüne eğildiğinde, babasının uyanları kulaklannda yankılanıyorken bile zihni büyük bir kadırga ile sevgili Troya'sına ulaşmak için çıkacağı zorlu yolculuğa sürükleniyordu. Annesi, uyumadan önce oğlunu öpmek için geldiğinde odaya günlük dumanı kokusuna benzer bir koku yayıldı ve alçak ve ahenkli bir sesle, "Filip bu akşam yine sarhoş sevgili yavrum. Bütün öğretmenlerini, hatta Leonidas'ı bile Pella'dan kovdu. Seni eğitimin için siyah bir tayın sırtında, Pella'dan uzakta, su perilerinin yaşadığı tecrit edilmiş bir tapınağa göndereceğine yeminler ediyor. Eğer bu söylediklerimin ne demek olduğunu anladıysan daha da kötüsünü söylüyorum şimdi, seni Aristoteles adındaki Stagiralı bir hekimin yanına göndererek cezalandıracakmış. Bu hekimin babasının eskiden senin büyük babanın hekimliğini yaptığını sanıyorum. Sanki tıp eğitimi alman için sürgüne gönderiliyormuşsun gibi!" dedi.

Ancak İskender'in gideceği yere Stagiralı Aristoteles geldi. Issız tapınak Aristoteles'in özel akademisine dönüştü. Pella'dan çok uzak bir yerde olmayacağı anlaşıldı ve Filip diğer çocukların da - Ptolemaios, Nearhos ve geri kalanlar- İskender'le birlikte bu okula gitmelerine izin verdi.

Bukefalos'a binen İskender birkaç saatte Pella'ya gelebiliyordu. Olimpias da bu durumdan hoşnutmuş gibi davranıyordu; çünkü ayık olduğu zamanlarda Filip bu tarz bir eğitimden vazgeçmeyeceğini söylüyordu.

Dünyanın Şekli Bilmecesi

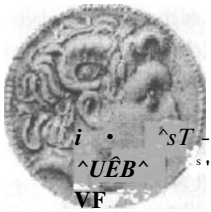

Olimpias gözlerini kırpıştırdığı hızda düşünce-değiştirebiliyordu. Stagiralı filozof ile akademisinden kurtulamayınca ondan yararlanmaya karar vermişti. Casuslarından Aristoteles'in tıptan ziyade başka şeyler öğrettiğini ve onun politikaya karşı özel bir yeteneği olduğunu öğrendi. En yakın arkadaşı ordunun en güvenilir generali Antipatros'tu ve bu tuhaf filozofa danışmak için Filip de bazen okula ziyarette bulunuyordu.

Aslında Filip Aristoteles'i Pella'nın yakınında tutmaya çok hevesliydi ve çok büyük bir ücret ödemeyi kabul etmişti: Stagira'nın bir savaşta yıkılmış olan bütün evlerini yeniden yaptıracaktı. Olimpias etkinin boyutunu değerlendirebiliyordu.

İskender'e, "Artık aklını kullanabilecek yaştasın" dedi. "Zamanını sadece tıbba harcama. Politika ile yönetimin gizlerini bu Stagiralı senin için anlaşılır hale getirebilir. Senin eline az da olsa yetke verilmeli. Özellikle Filip av ya da sefer için uzaklarda olduğu zamanlarda yetken olmalı. O burada yokken kral naibi olmalısın."

İskender'e verilecek yetkenin anlamı, kraliçenin maharetli ellerine geçecek daha fazla iktidar demekti.

Kitap okumaktan sıkılan Olimpias, Mieza'daki yeni okulu ziyaret girişiminden önce Euripides'in trajedilerini, özellikle Medea'yı dikkatle okudu. Aynen kendisi gibi Medea'nın da erkeklerin gücü karşısında büyücülükten başka hiçbir yardımcısı yokmuş gibiydi. Ayrıca Su Perileri Tapınağı'nda yaşayan bir tanrıça gibi görünüyor-

du. Çevik bedenini saran şeffaf kumaşların rüzgârda çıkardığı ses, arabasından indiğinde çocukların dikkatini ona yöneltti. Çok az sayıdaki evli kadın yüzünü ve bedenini dışarıda bu şekilde sergilemeye cüret ederdi, iskender görmedi ancak Ptolemaios, kraliçenin yanında girişteki merdivende bulunan peri heykellerine bakıp bakıp gülen iki güzel köle kız getirdiğini fark etti. Onu karşılamak için mecburen gelen Aristoteles'i görünce bütün sevimliliğiyle reverans yaparken, bu ıssız tapınak gibi eski moda olduğunu ve bilime ilişkin hiçbir kavrayışı olmaksızın Gizemler'de yetiştirildiğini söyledi ve Andromake'den bir dize alıntıladı: "Bir kadın kalbinin tek neşesi kederlerinin dilinde yansımasıdır."

Bu ilginç kadının Mieza'da bıraktığı izlenim biricik oğlunun geleceğini Aristoteles'in eline güven içinde bıraktığı şeklindeydi.

Kâhin Aristander'e, Aristoteles adlı bu yeni dünya-filozofunun peltek konuştuğu ve yaratıcı düşünce alanında getireceği hiçbir yenilik olmadığı sırrını verdi. Ününü büyük bir olasılıkla Platon'un en gözde öğrencilerinden biri olmasına ve tanrıların güçlerini reddetme alışkanlığına borçluydu.

Mieza'daki çocuklar tapınak ile bahçenin tuhaf şeylerle dolu olduğunu görmüşlerdi. Renk renk taş kümeleri, kabuklu hayvanlar koleksiyonunun konulduğu kutular, doldurulmuş kuşlar, böcekler, canlı balıkların yüzdüğü leğenler, aralannda kelebekler ve yaprakların saklandığı kitaplarla birlikte tüm köşe bucağı doldurmuştu... Sanki yaşayan bütün canlılar ile bitki türleri orada toplanmıştı. Tıp eğitimine hayvanlarda kan dolaşımını inceleyerek ve kum üstüne insan anatomisini çizerek başladılar. Ancak Stagiralı filozofun onlara anlattığı fazla bir şey yoktu; çocuklarla birlikte hayli kalabalık bir asistanlar grubu günün ilk ışıklarıyla beraber, İskender Zeus'a sunu yaptıktan hemen sonra çalışmaya başlıyorlardı.

Asistanlar Aristoteles'in çalışma tarzının böyle olduğunu söylüyorlardı. Hiçbir zaman nedeni, en azından önceden söylemezdi. Doğal nedenleri öğrenmek için sadece inceler ve deney yaparken niçinden önce ne sorusuna yanıt arar ve niçin konusunu merak etmekten sakınırdı. Hiçbir şeyi olmuş bitmiş olarak görmeyen bu tuhaf yöntemde, tedavi öğretilmeden önce hastalığın nedenlerini

öğrenmek zorunluydu. Doğal şeyler konusundaki çalışmalar bitinceye kadar genç Makedon asilzadeleri fenomenler, sırlar hakkında hiçbir bilgi edinemeyeceklerdi. Aristoteles sırlar konusunda kaçamaklı konuşmalar yapıyor ve yaşamın bir insanın kafasındaki bir sır için yeterli olduğunu söylüyordu.

"Başlıbaşına kendisi bir olgu" diye şikâyet etti Ptolemaios. "Vaaz vermiyor, bir şey öğretmiyor, okuduklanmıza inanmamamızı, sorular sormamızı söylüyor. Soru sorduğumuz zamansa yanıtını bilmediğini söylüyor."

Asistanlar, Aristoteles'in zihninde çözümlerini bulduğu birçok sırrı sakladığını söylüyordu. O, basit olarak söylemek gerekirse, bir yanıtı, araştırma sürerken öne sürecek kadar önemli bulmuyordu. "Bu, Asya'da, Gordion'daki bir tapınakta bulunan Gordion düğümüne benziyor. Aristoteles size onun nasıl bağlandığını bilmeden asla çözemeyeceğinizi söyleyecektir. Bunu öğrendikten sonra gemi mutfağında çalışan herhangi bir köle bile çözecektir düğümü."

"Bu bizden gemilerdeki köleler gibi çalışmamız beklendiği anlamına mı geliyor?" diye sert bir şekilde yanıtlamıştı Ptolemaios. Görünen oydu. Onlar kraliyet ailesinin akrabalan olabilirlerdi, ancak ödevleri mercandan takımyıldızlarına dek varlıkların değişik türlerini ayırmak ve sınıflamaktı. Ölçüm ile tanıma işlemini bitirmeden düşüncelerle uğraşmaya hazır olmayacaklardı.

İskender bu muazzam göreve bir meydan okumaymışçasına hızla daldı. Yunan asistanların kendisinin başansız olmasını beklediklerini ve Aristoteles'in, öğrencisinin beceriksiz çalışmalanndan dolayı şaşırdığını sanıyordu. Gizemleri kendisi için araştırıp çözmüş filozofun sessizliğine içerliyordu iskender.

Stagiralı sadece günün sonunda, güneşin battığı saatte çalışmasından başını kaldırarak çocuklarla bahçede yürüyüş yaparken onların bitirmeye uğraştığı işlere bakıyor, sanki düşünceleri bulutlu ufukta bir yerlerdeymiş gibi başını ileri doğru uzatıyordu. Sorduğu ilk soru İskender'in hızlı kavrayış yeteneğini ortaya çıkarmıştı. Bilmek istediği şey küçük bir tekneyle kıyıdan hayli uzakta seyrediyorlarken bir fırtına çıkarsa ne yapacaklarıydı.

Açıkgöz köylü çocuğu Harpalos hızla demir alarak, dümen gö-

revi gören küreğin başında rüzgârdan hızlı bir seyir izlemeye çalışacağını söyledi; Ptolemaios hayatını korumak için denizin güçlerine sahip olduğu değerli herhangi bir şeyi sunacağını söylerken, Nearhos gemi direğini sökerek halatiann yardımıyla yelkenlere saracağını ve gemiyi fırtına çıkıncaya kadar bu çapayla yürüteceğini söyledi. Aristoteles son olarak iskender'e söz vercii.

"Bunu nasıl söyleyebilirim?" diye atıldı İskender. "Olaylar oluşmadan önce ne yapılacağını nasıl bilebilirim?"

Stagiralı sanki onu ilk kez fark ediyormuş gibi düşünceli bir suratla baktı çocuğa. "En iyisi buydu. Hiç olmazsa dürüst bir yanıttı." İskender öfkeyle önüne fırladığında konuyu bir tarafa iterek dolaşmaya başlamıştı bile.

"Pekâlâ, kim doğruyu söyledi, Ptolemaios mu, Nearhos mu?"

Başını sallarken, "Kim?" dedi Aristoteles. "Bu fırtınaya bağlı ve sadece işinin ehli bir gemici bilir ne yapılması gerektiğini." Bir şey üzerinde odaklanıyormuş gibi gözlerini kıstı. "Sana sadece dua edecek olan Giritlinin, yani Ptolemaios ile şansını bir deniz çapasıyla denemeyi düşünen Lagus'un oğlunun söylediklerinin yanlış olduğunu söyleyebilirim."

"Sorudan kaçıyorsun. Baştan savma yanıtlar için değil, bize bir şeyler öğretmen için para veriliyor sana. Doğrusu ne? Tanrı Poseidon mu dalgaların gücünü kontrol ediyor yoksa rüzgâr kendi adına mı esiyor? Ya bunlardan biri ya da bir başkası doğru olmalı. Doğruyu bir sayı gibi küçük parçalara bölemezsin!"

Aristoteles hiçbir kızgınlık belirtisi göstermeksizin güneşin batışını izliyordu. "Doğru dediğin zaman kastettiğin şey bir idea. Bir idea ise tekrar tekrar bölünebilir, ta ki bölünemez olana ulaşıncaya kadar."

Bölünemeze ulaştığındaysa diye sürdürdü Aristoteles konuşmasını, gerçekle karşı karşıya olduğunu anlarsın. O ana kadar emin olamazsın.

İnatçı İskender söylediğini, bir gümüş drahmi gibi doğruyu parçalara ayıramazsın diyerek savundu. Filozof tartışmayı sürdürmek yerine en yakınındaki kutudan kurumuş kerevit olduğu anlaşılan bir numune çıkartarak, "Bu ne?" diye sordu.

"Küçük bir kerevit."

"Evet." Aristoteles fosilin kuyruğuna baktı. "Ancak Siklat Adaları'ndaki küçük türlerden birisi. Bununla birlikte belki de sadece az yaşayabildiği için küçük ve bir olasılıkla Karadeniz gibi uzak bir yerde bile bulunabilir. Bir kabuklu türü ve ayrıca karada yaşayan kabukluların ilk örneği, karalardan önce sularda gelişmiş olan yaşamın bir işareti. Ve yine deniz kazasından sonra ıssız adalarda yaşayan insanlar için bir besin, gurmeler için ıstakoz göz önüne alındığında nadir bulunam bir mevsim yemeği, derin denizlerin deniz yılanlarıyla canavarlanna ilişkin söylentileri doğuran küçük boyutlarda bir tür su yaşamı biçimi. Senin söylediğin gibi o hâlâ küçük bir kerevit mi?" Kabuklu hayvanı yavaşça fırlattı kutuya ve gün batımının parıltısında yürüyüşünü sürdürdü.

Öğretmen duyamacağı kadar uzaklaştığında Ptolemaios güldü. "İşte bunun için gemide çalışan köleler gibiyiz!.." Bir süre düşündükten sonra konuşmasını sürdürdü: "Nesin sen delikanlı? Artık gel de doğruyu bilelim. Sen elbette iskender'sin ve senin çok iyi yetiştirildiğini düşünüyorum. Sen Olimpias'ın dölyatağının tek çocuğusun. Ayrıca Filip'in aklı başında ve meşru olan tek çocuğusun. Sen damarlannda dolaşan kanla -bu da hiçbir şekilde tannların damarlarındaki eter olamaz- hüküm veren bir insansın, ancak Homeros ile Ahhillevs'ten miras kalan kutsal bir kıvılcıma sahip gibisin. Ya da en azından böyle düşünüyorsun. Hava mı yoksa kutsal eter mi soluyorsun? Söyle bana. Ne olduğunu söyle. Sen Yunanlıların bilgeliğine sahip olmak için çaba harcayan bir barbars..." İskender'in içindeki öfkeyle dimdik ve sessizce durduğunu fark edince birden son verdi konuşmasına. Kılıçla yaptıkları müsabakada neredeyse ölümden döndüğünden beri Ptolemaios, tek bir amaç peşinde olan İskender'i fazla sinirlendirmemeye özen gösteriyordu. "Dinle beni eğer bu Stagiralının neye inandığını öğrenmek istiyorsan onu bu konuda bir açıklama yapmaya zorlamalısın. Bir deney yap onunla: Büyüyle âşığını koruyan Medea hakkında bir şiir göster." Ptolemaios kısa bir süre Olimpias'ı Medea rolünde düşündü ve hemen ekledi, "Bir konuda kesinlikle haklısın... tanrılar ya varlar ya da yoklar."

iskender o gece lambalar yakıldıktan sonra öğrencilerin girmesi yasak olan laboratuvara girdi, tek başına. Koltuğunun altında çok kullanılmaktan yıpranmış el yazması bir rulo taşıyordu. Aristoteles ile asistanlarını üzerinde su doldurulmuş bakır bir kazan bulunan ocağın başında çalışıyorlarken buldu. Su yüksek derecede ısıya ulaştığında kazanın kapağındaki ince borudan çıkan buharı gözlemliyorlardı. Fışkıran su buharı tahtadan yapılmış ağır bir çarkı döndürmeye yetecek kadar güçlüydü; ancak filozoflar buhann içerdiği güçle ilgilenmiyorlardı. Onların ilgilendiği şey buhann tavandan sarkan soğuk bir metal plakaya doğru yükselişiydi. Bu plaka üzerinde su buharı tekrar suya dönüşüyor ve damlalar yağmur gibi düşüyordu. Yaptıkları şey aslında laboratuvarda minyatür bir yağmur yağdırmaydı.

Buharın bu dönüşümüne Aristoteles büyük bir dikkat sarf ediyordu. Delikanlılann bildiği kadanyla bilinen dört asıl unsurun -toprak, hava, su ve ateş- yanında filozof buhann beşinci bir unsur olduğuna inanıyordu.

Aristoteles, güneşin îiisının yeryüzündeki sulan buharlaştırdığını ve bu buharın gökyüzünde soğuk bir tabakayla karşılaşınca yoğunlaşarak yağmur veya kar olarak dağların zirveleriyle yeryüzüne indiğini ve böylece derelerin ırmakları, ırmakların da karaların sınırladığı denizleri beslediğine inanıyordu. Su, bu iç denizlerden kara kitlesini saran v; Okyanus olarak bilinen kuşatıcı ve çok geniş su kütlesine batıdan, Herakles Sütunlan'na benzer kapılardan akıyordu. Damarlarda dolaşan kan bir insanı nasıl yaşatmaya devam ediyorsa, suyun bu sürekli dolaşımı da gök kubbe altındaki yaşamın devam etmesini [sağlıyordu. Su akımına buharın bu yardımı olmasaydı ırmaklarla göller kurur ve yaşam tüm formlarıyla birlikte -böcek, bitki ve hayvan- zaman içinde yok olurdu.

Eğer yağmur nemin dolaşımı yoluyla oluşuyorduysa, bulutlardan yıldırım devşiren Siklop devlerinin yardımıyla gökyüzü kemerini boydan boya geçen Kuzey Rüzgân'nın oğullannın uçuşuyla ortaya çıkmıyor demekti.

Aristoteles tarafından fark edilmeden önce delikanlı bir süre yapay yağmurun yağışını seyretti. Paylanacağı düşüncesine karşı

gergin olan İskender elindeki yazmayı filozofa doğru uzattı ve birdenbire, "Benim için bu kitapta yanlış olan şeyleri işaretler misiniz?" dedi.

Filozof kitabı açtığında bunun Homeros'un Troya Destanı'nın çok kullanılmaktan yıpranmış bir kopyası olduğunu gördü. Stagiralı hiçbir yorum yapmadan, "Üç gün içinde konuyu yeniden sor bana; ama gece çalışma saatinde olmasın" dedi.

Kitap üzerinde Aristoteles'in yazdığı notları incelediğinde ölümlülere yardım eden tannların güçlerinin hiç sorgulanmadığını gören İskender şaşırmıştı. Bazı anlatımların düzeltilmesi ve şaşırtıcı birçok noktanın açıklanmasıyla dizelerin okunuşu artık öncesinden daha kolay hale gelmişti. Delikanlı, İlyada'daki doğrulan bulmak yerine niçin sadece anlatıma ilişkin müdahaleler yaptığını sorduğunda Stagiralı bu kitabın Herodotos'unki gibi bir tarih kitabı olmadığı, sadece bir söz sanatı yapıtı olduğu açıklamasını yaptı. "Bir şiir olarak güzel bir yapıt. Gerçekte olan şeyleri anlatan bir kitap olmaktan çok uzak."

"Ya gerçekten de yaşananları anlatıyorsa!"

Bir an için filozofun yüzünde bir gülümseme belirdi. "O kitap henüz yazılmadı."

Delikanlı büyüklerin kendisini aptal olmakla suçlayacağını düşünerek başansız olma korkusuyla tek başına çalışıyordu Mieza'da. Kendi yolunu retorik (belagat), mantık ve yeni doğa biliminde açmaya çalıştıkça delikanlının hayallerine hiçbir sempati duymuyorlardı. Aristoteles'in hakkında hiç konuşmayacağını düşündüğü; ama kendisinin inandığı Gizemlerin doğruluğunu bulmaya karar vermiş ve kendisini bu amaca iyice kilitlemişti. Görünüşe bakılırsa kendisi de günde on altı saat çalıştığı için Aristoteles delikanlıyla hiç ilgilenmiyor ve bunun için de gözleriyle beynine haddinden fazla yüklendiğini anlamıyordu.

Olimpias atası Herakles'in doğaüstü çalışmalarla yüceldigini söyleyerek delikanlıyı özenle teşvik ediyordu. Delphi tapınağına yaptığı ziyaretlerden birinden döndüğünde, zihni handa duyduğu dedikodularla doluydu. "Düşünsene bir, insanlar Filip'e general, Is-

kender'e kralları olarak sahip oldukları için Makedonyalıların ne kadar şanslı olduklarını konuşuyorlar. On altı yaşında olmana ve naib olarak birçok çocuğun görev aldığı yaşları geçmene karşın, sevgili yavrum, senden kral diye bahsetmeleri çok tuhaf. Aristoteles bunu biliyor olsa gerek. Gerçekten de sana bilgece yaşamayı öğretmek konusunda senin kendisinin oğlu olduğunu söylemekten başka, bunun bir nimet olduğundan da kuşkuluyum ya, hiçbir şey yapmayan Filip'ten çok daha fazla çaba harcıyor."

Olimpias'ın oğluna karşı yaklaşımında bazı değişiklikler olmuştu. Olimpias'ın saray binalarına son ekleri yaptığı sırada, Pella'daki bahçelerde Bukefalos'a bindiğinde, annesinin uşakları İskender'i törenle karşılamaya başlamışlardı. Annesi İskender'e görüşlerini soruyor ve bağlılığını gösteriyordu. Bundan başka sarayda kaldığı gecelerde Yunanistan'da eğitim görmüş genç fahişelerin delikanlının engelleyemeyeceği ama dikkatini çekeceği şekilde koridorlarda dolaşmalarına özen gösteriyordu. Ona göre İskender böyle kızlara gereksinim duyacağı çağa gelmişti artık ve Olimpias'ın şiddetle istediği şey oğlunun yararlanabileceği ve kendisinin de kolayca denetleyebileceği hizmetçilerle bu gereksinimini gidermesiydi. Ama kızlar onun kendilerini sanki Olimpias'ın saçlannı yapan ya da banyodan sonra hanımlarının vücuduna yağ süren hizmetçilermiş gibi, ev işlerini yapan hizmetçilerden farklı bir şekilde algılamadığını söylüyorlardı.

Bu kızların herhangi biri aracılığıyla oğlunu kendisine daha fazla yaklaştıramaması Olimpias'ı kaygılandırıyordu. Kullandıklanndan farklı kremler ve esanslar kullanmalarını söyleyerek onlan azarladı sonunda. Ve bir süre sonra bahçede bir periyle yaşanan olayı işitti.

Buğday tarlasında çalışan kocasının olayı gördüğünü söyleyen kadın bir çiftçinin karısıydı. İnanılmazdı anlatılan, sanki tanrılar göndermişti onu. -,

İskender akşam üstüne doğru her zaman yaptığı gibi Mieza'ya gitmek üzere saraydan çıkıp atına binmiş bahçelerin arasında ilerliyordu. Atını bir duvann üzerinden atlattığında başındaki sepette üzüm taşıyan bir kızı yere devirmişti. Kızın eteği beline kadar açıl-

mış, bacakları ortaya çıkmıştı. Yerlere dağılmış üzüm salkımlarını gören İskender genç kızın ayağa kalkmasına yardım etmek için atından indi ve onu yerden kaldırp ata bindirdi. Kızın rüzgârda dalgalanan saçları altından yapılmış iplere benziyordu. Hayli kuvvetle tutmasına karşın kızın hiç sesi çıkmamıştı.

Buğday tarlasının biçilmiş kısmında delikanlı atını durdurarak sarı saçlı periyi yere indirdi. Kendisi de atından indikten sonra pelerinini örtü gibi kullanarak kıza sarıldı ve gün batımının loşluğuna kadar öylece kaldılar. Gün batımıyla gelen alaca karanlık çiftçinin onları daha fazla izlemesini engelledi.

İskender gittikten sonra bu tanınmayan kız sepetini aramak için geri dönmüştü. Çiftçi onunla karşılaşıp ismini sorduğunda ne Makedon lehçesiyle ne de Yunanca ile yanıt verememişti. Bu nedenle çiftçi onun gecenin başladığı saatte ortaya çıkan ve sonra da ormandaki evine dönen bir orman perisi olduğuna inanmıştı.

Ama uzaktaki bahçelerden sepetle üzüm toplayan orman ruhlarına inanmayan Olimpias, önce hizmetkârlar sonra da köleler arasında al yanaklı bir barbar kızına ilişkin soruşturma yaptı. Son zamanlarda Delian pazanndan alınmış ve şaraplık üzümleri toplamakla görevlendirilmiş bir İskit kızı getirildi Olimpias'ın karşısına. Kızın düzgün bir vücudu, güzel gözleri ve parlak sarı saçlan olduğunu gören Olimpias onun bir an önce Pella'dan götürülerek Tebai'de satılmasını emretti. Kendi kölesi olmayan genç bir kadınla İskender'i paylaşmak gibi bir düşüncesi asla olmamıştı. İskit kızını onu telaşlandırmamak için büyük bir özenle izliyordu. Barbarın üzerinde Olimpias'ın İskender'e verdiği gümüş bir kemer tokası bulunmuştu. Tokayı ateşe attığındaysa genç kız ağlamıştı.

İskit kızı kapalı bir arabaya bindirilip gönderildikten sonra Olimpias çiftçiyle kalabalık bir köle topluluğunu bir araya getirerek onlara barbar kızın varlığı hakkında tek bir laf etmemelerini emretti. Bir gece için bile olsa böyle bir kızın Pella'da kaldığı başkaları tarafından öğrenilirse vücutlarına taş bağlanarak göle atmakla korkuttu onları. Olimpias diğer taraftan bir önceki akşam ormandan büyüleyici güzellikte bir perinin çıktığının görüldüğünün bir sır olarak saklanmasına gerek olmadığını söyledi.

Aynı günün akşamında İskender, Olimpias'ın tahmin ettiği gibi, Bukefalos'un üzerinde geldi ve bahçede dolaştıktan sonra atını buğday tarlalarından ormana doğru sürdü. Yıldızlar gökyüzünde parlamaya başlayıncaya kadar ormanın kıyısında bekleyen İskender, bahçıvanlarla kölelere acemice genç İskit kızı hakkında somlar sordu. Soru sorduklannın hepsi sadece üzümleri çalan bir peri gördüklerini söylediler.

İskender başka soru sormadı. Bir süre buğday tarlasından ayrılmadı ve sonra da saraya gideceği yerde atını Mieza yönünde sürdü. Kız ortadan kaybolduktan sonra oğlunun onu ziyaret etmemesi ve konuşmaması Olimpias'ı kaygılandırmıştı.

Olaydan sonra akşam yemeği için ilk kez geldiğinde Olimpias meyve ve sütün yanında başka lezzetli ikramlarda da bulundu oğluna. Siyah saçlarının arasından sarkan sarmaşık dalları ve orman tannlarına kendilerini adamış kadınların giydikleri bol ve uzun elbisesi özenle hazırlandığını gösteriyordu akşam yemeği için. Sofranın öbür tarafında bu giysilerle uzanan ve lambaların parıltıları arasından görünen Olimpias başka herhangi bir rahibeden daha sevimliydi. Yunanlı fahişeleri gödermişti saraydan. Ancak bulundukları yerden görünmemelerine karşın flüt ve kaval çalan müzisyenler istemişti. Bu sahneyi düzenlemekteki amacı delikanlının kendisine önceleri duyduğu güveni yeniden sağlamaktı.

O akşam İskender, Leonidas' in çok önceleri kendisini Sparta yemeklerine alıştırdığını söyleyerek hazırlanan lezzetli yemeklerden hiç yememişti. Olimpias'ın kara gözlerine de bakmamıştı hiç. Annesinin çalışmalarıyla ilgili sorduğu sorulara, son zamanlarda yaşanabilir dünyanın biçimiyle uğraştığı yanıtını vermişti. En sonunda kraliçe, hizmetkârların buğday tarlalanna inen bir orman kızından söz ettiklerini duyduğunu söyledi. Hizmetkârların söylediğine göre bir periydi. Olimpias insan yerleşimlerine bu kadar yakın bölgelerde tanrısal görünümlerin ortaya çıkması konusunda kuşkuluydu, hem de hayli kuşkuluydu.

Anlaşıldığı kadarıyla İskender de kuşkuluydu bu konuda. "Perilerin genellikle isimleri olmaz" dedi tersleyerek.

Bu yanıt kızın ismini sormak için kendisini zor tutan anneyi ir-

kiltti. İskit dilini hiç bilmeyen çocuğun bunu nasıl öğrendiğini merak ediyordu. Eğer kölenin adını biliyorduysa kızın kimliğine ilişkin elle tutulur bir bilgiye sahip demekti. Olimpias hemen kızın oğlundan bir çocuğa hamile kalmış olabileceği olasılığını gözden geçirdi.

Bu yan insan orman perisinin belki de sıradan bir ismi olduğunu ileri sürerken çok dikkatliydi Olimpias. Örneğin şöyle...

İskender sabırsızlıkla böldü annesinin konuşmasını, "Güneşin kızı diyordu kendisine."

Olimpias karşılaştığı sürprizle yine bir şok yaşadı. Güneşin çocuklan gerçekten de ölümsüzdü ve gözlerinin parlaklığından hemencecik fark edilirlerdi - bu özellik gökyüzü kemeri boyunca arabasını ateşin karşısında süren Güneş Tanrısı ndan gelen soylannın kanıtıydı, iskit kızının ölümlülüğüne kendisini inandırmış olduğu için yaptığı hileyi destekleyen bu rastlantıyla gönlünün ferahladığını hissetti.

O gece İskender çabucak Pella'dan ayrıldı ve bahçelere uğramaksızın atını yoldan sürdü. Sadece bir gecenin başlangıcında tanıdığı bu yabancı kızın ortadan kayboluşunda onu inciten şeyi saklıyordu içinde. Yıldız takımları konusunda geceleri daha uzun çalışmalar yaptığı ani sessizliklerinden birine daha gömülmüştü; çünkü çok zor uyuyabiliyordu.

Olimpias ise bilge değil de kurnaz olduğunu göstermişti. Sadece kendisini düşündüğü için içgüdüleri temelinde tavırlar aldığı bir davranış tarzı vardı. Şimdilerde korkuya benzer bir şeyler huzursuz ediyordu onu. Boş inançlara hayli güçlü bir bağlılığı olduğu için barbar kızının tuhaf bir biçimde ortaya çıkışının kendisi için düşünülmüş bir alamet olup olmadığını merak ediyordu. Eğer öyleyse gerçekleşecek uğursuz şey neydi? Olimpias'ın böyle kaygılarının yanında İskender'e ilişkin kaygıları da vardı. Artık isteklerine bağlı olmadığını hissediyordu; onu kendisinden uzaklaştırarak değiştiren bir şeyler vardı.

Olimpias bu sıralarda Filip'ten nefret etmiyordu; ona tahammül edemiyordu; çünkü Filip onu hiç umursamıyordu. Uzun süreli ayrılıklardan sonra buluştuklarında soytarı giysilerine benzer giysi-

leri içindeki Filip onu kendine yaraşır bir eş olarak değil de bir anne kraliçe olarak selamlıyordu.

Olimpias hissettiği korkunun anlamını biliyordu. Tereddütler içinde ve kimseye sırrını söylemeksizin, Yunanlıların tersine rüşvetle iş görmeyen Telemesli kâhin Aristander'e haber göndermişti. Anstanden hizmetinde tutmak için paradan daha fazla bir şeylerin olması gerektiğini Olimpias çok iyi biliyordu. İşte bu adama içini olduğu gibi döktü kraliçe.

Kâhin yanıtını vermeden önce süre istedi. "Rotalarındaki yıldızlar" diye mırıldandı, "insan yazgısı üzerinde arabuluculuk yaparlar. Oğlunun doğumu sırasındaki alametler nelerdi?"

Olimpias sabırsızlığını gösterircesine kımıldadı. Kendisi gibi Aristander de çocuğun doğduğu gece Asya'da, Efes'te bir tapınağın nasıl yandığını anımsamıştı. Düşüncelere dalmış durumdayken konuşmasını sürdüren Aristander için o andan beri iki şey çok kesin bir hale bürünmüştü: Başka bir çocuğu kesinlikle olmayacaktı ve İskender'in özel bir çocuk olduğu açıktı. "Alametin biri yangındı. Ateş cennetten gelmişti. Filip sanaanne kraliçe diye mi hitap ediyor?" diye sordu.

Siyah saçlarıyla yüzünü kapatmış olan Olimpias kâhini inceliyordu. Kibir onu bir üvendire gibi dürtmüştü. "Eğer ateş o gece cennetten geldiyse ve Filip çocuğun babası değilse?" diye sesli düşündü Olimpias.

"Bunu en iyi senin bilmen gerekir" diye yanıtladı Aristander.

İş kendisini yüceltmeye geldiğinde Olimpias asla geri çekilmezdi. Aristander de onun düşündüğü şeyleri ima etmekten başka bir şey yapmamıştı zaten. Kâhin yanından ayrılmadan Semadirek adasının rahibesi kararını vermişti bile.

Filip'in şehirde olmadığı zamanlarda ve sadece eski hizmetkârlar arasında konuşulmaya başlandı bu konu önceleri. Alametlerin yorumuyla ilgili olmaksızın dolaşan bir dedikodudan başka bir şey değildi ve ilk olarak kadınların dairelerinde konuşulmuştu... İskender, Filip'in oğlu olmayabilirdi de. Gerdek yatağından çıkan bir yılan görüldüğüne göre bilinmeyen birisi rahibeyi hamile bırakmıştı. Hizmetkârların bazıları Filip'in yılanı gördüğünü ve o anda bir gözünü kaybettiğini söylüyorlardı.

Evlenmeden önce Filip ile birlikte olan Arsinoe dedikoduyu duyduğunda dehşete kapılmıştı. Şimdi Lagusun evinde mutlu bir metres olan Arsinoe, inatçı Filip ile her an patlamaya hazır Olimpias'i onların kendilerini tanıdığından daha iyi tanıyordu. Duyduğu korku nedeniyle Mieza'da bulunan Ptolemaios'a haber göndermişti. Oğlunun yaşamı Filipin heveslerine bağlıydı. Cin fikirli Ptolemaios'a annesinin gönderdiği haber düşüncelerini kamçıladı.

İskender'i "sabah yıldızlarının ne söylediğini bulmaya çalışmak yerine Pella'daki pazar yerinde nelerin konuşulduğunu öğrenmek için bir kulak kiralaman senin için daha iyi olurdu" diye uyardı.

İskender tüm şaşkınlığıyla, "Ne?" diye sordu.

"Hiç kimse sana ne olduğunu söyleyemez. Herhangi bir şeye inanmadan önce kendi kulaklarınla duymalı ve kendi gözlerinle görmelisin ne olduğunu. Gökyüzü kemeri yarılıp kafana düşünceye kadar harita tahminleri üzerine derin incelemeler yapacaksın herhalde, öyle görünüyor."

İskender'in yapmak istediği en son şey köylü kadınlann soganlarıyla mercimeklerine bağırarak müşteri çekmeye çalıştıklan pazarı ziyaret etmekti. Eğer çizimleri ve notlarıyla odasına çekilmeseydi Makedonya'da nelerin konuşulduğunu duyabilir ve utanç ile tecrit edilmişlikten kurtulabilirdi.

Ama söz konusu yıllarda kafasını incelemelerinden başka bir şeyle meşgul etmiyordu, ileri eğitim için temel oluşturan çalışmaları bitirmiş ve artık politikayla evrenbilimde (kozmografi) uzmanlaşmaya çalışıyordu. Şimdilerde kendi defterleri vardı ve Aristoteles'in ona verdiği yazmaları hızla okuyordu. Odasında yürüttüğü çalışmalarına sadece sunuda bulunmak ve geceleri etraftaki tepelerde dolaşmak için ara veriyordu. Aristoteles ile arasının hâlâ açık olmasına karşın eğitime başkaldırmayı bırakmıştı ye hatta kendi keşfine ulaşmak üzereydi.

İskender kişisel merakı ve doyumu hesabına boş bölgeyi, doğunun bilinmeyen bölgesini keşfetmişti. Muhayyilesinde güneşin doğduğu bir yer olmah düşüncesi vardı uzun zamandır; şimdiyse yerkürenin karasal bölümününün sonunda, Okyanus ile çevrili, hiç kimsenin gitmediği bir bölgenin gerçekten var olabileceğini öğreniyordu.

Stagiralı filozofla asistanları Miletlilerin evren anlayışı üzerinde fazla vakit kaybetmiyorlardı: Bu anlayışa göre, dünyayı aydınlatan güneş ve ayın ışınlarının bulunduğu bölgenin dışında her yeri, boşluğu, ilk başta var olan karanlık kaplıyordu, gezegenlerse yörüngeleri etrafında uyum içinde dönerken gökkürenin müziğini yaratıyorlardı.

Şimdiyse filozoflar bir başka kavrama ulaşmışlardı. Dünyanın hareket etmeksizin evrenin merkezinde duran bir küre olduğunu düşünüyorlardı. (Aristoteles dünyanın küre şeklinde olduğunun herhangi bir tutulma sırasında dünyanın güneşte ya da ayda dairesel bir gölge bırakması olgusuyla kanıtlandığına inanıyordu. Ayrıca kâşifler kara parçasının kuzeyine gidildiğinde güneyden görülen takım yıldızlann görülmediğini söylüyorlardı.)

Bu kürenin etrafindaysa güneş ile ay dünyanın bir yarısını ışıkta diğer yansını da karanlıkta bırakarak durmaksızın dönüyorlardı.

Yerkürenin üstünde kara bölümü binlerce yıl boyunca suyun içinden yükselerek ortaya çıkmıştı ve kara kütlesi suyun aşındırıcı hareketinin varlığına karşın hâlen yayılıyor ve genişliyordu. Ancak karasal kütlenin sadece bir bölümü insan yaşamı için uygundu. Ökümene denilen yaşanabilir kara bölümünün büyüklüğü ise boylamında güneşin doğudan batıya aldığı yolla, genişliği ise - enlemi- kuzeyden güneye olmak üzere algılanabilirdi.

Ökümene'nin üzerinde sürekli yağan karı ve buzullarıyla kuzey soğuğunun baskın olduğu bölge vardı. Aristoteles buzla kaplı nehirleri geçerek kutup bölgesine gitmiş Kimmerlerle (şimdiki Rusya topraklarında yaşayan halk) de konuşmuştu. Bu insanlar avcıydı ve kara kütlesinin yaşanabilir alanının sınır bölgelerinde yaşayan hayvanların çoğunun beyaz postları olduğunu söylüyorlardı - karlar ülkesinde yaşamın var olduğunun bir kanıtıydı bu.

Ökümene'nin altında elbette insanın yaşayamayacağı ve karanın kumula dönüştüğü, güneş ışınlarının yoğunluğu nedeniyle sıcaktan kavrulan tropikal kuşak vardı. Pella'nın güneyinde verimli Libya sahilleri uzanıyordu; ancak sahilden içerilere giren gezginler insan varlığına düşman sınırsız çöllerle çevrildiklerini bildiriyorlardı. Bu çöllerde sadece dikenli çalı yetişiyor, zehirli engerek yılan-

lan sürünüyordu, yer altından kazılarak çıkarılan sular ise tuzluydu ve içmeye uygun değildi. Kasvetli soğuk, dondurucu ayaz, mahveden rüzgârlar ile kuzey ülkesinin büyük beyaz canavarlannın, insanın o bölgede var oluşunun temelini yok eden güçlerine benzer tarzda iş gören güçlerin Ökümene'nin güney sınırında olduğu da açıktı.

Ökümene'nin kuzey ve güney sınırlannın çok da uzaklarda olmadığı açıkça görülüyordu ve Argonautlar -Argos gemisinin mürettebatı- gibi bazı maceracı insanlar bu bölgelere daha önce ulaşmışlardı.

Ancak Aristoteles enlemin sınırlarına ilişkin bir soru atmıştı ortaya. En büyük nehirlerin kaynağını ziyaret ettikleri bilinen kimse var mı diye sormuştu. Eğer suyun küresel dolaşımı teorisi doğruysa uzak ve yüksek dağlarda sayısız küçük derelerin birleşerek büyük nehirlerin kaynaklannı oluşturmaları gerekirdi. Ayrıca var olmasa tümüyle kuru vadilerden oluşan bir ülke olacak olan Mısır'a yaşam veren güçlü Nil'in kaynağı neredeydi? Makedonya'nın kuzeyindeki ormanlardan akıp Karadeniz'e dökülen, Nil kadar büyük Tuna Nehri'nin kaynakları neredeydi?

Aristoteles su kaynakları boyunca bitkisel ve hayvani yaşamın olması gerektiğini söylüyordu. Ve eğer bu doğruysa oralarda insanlar da yaşayabilirdi. Ancak o ana kadar hiçbir Yunanlı Nil'in ya daTuna'nın kaynaklarına kadar ilerlememişti.

İskender'in zihnini meşgul eden şey Ökümene'nin en doğudaki sınıydı. Güneşin kaybolduğu batı sınırının ilginç bir yanı yoktu. Mieza'daki laboratuvarda, Iç Denizin (Akdeniz) batıdaki kapısını görmüş ve bu kapıdan geçmiş Fenikeli ve Kartacalı rakip tüccarların yazdıkları notları inceleyebiliyordu. Herakles Sütunları ya da dev Atlas Dağı olarak adlandırılan yüksek kayalıkların arasından Akdeniz'in suyu Okyanusa dökülmekteydi. Suyun geçtiği bu boğazda küreklerin darbesini izleyerek gemilerin etrafında dolaşan yunus balığı sürülerine rastlanıyordu. Bu noktadan sonraysa, Kuzey Rüzgân'nın oğullarının dövdüğü ve Baba-Tanrı Zeus'un suçluları cezalandırmakla görevlendirdiği tanrıçaların çığlıklarının duyulduğu Okyanusun karanlık yüzeyi uzanıyordu.

Bu nedenle insanoğlunun batıda ulaşabileceği sınır sadece geçilemez Okyanusla değil bir kişi nasıl yaban arısının yuvasını kolayca dağıtıyorsa aynı şekilde deniz üzerinde seyreden gemileri kolayca batırabilecek tuzlu derin sulann canavarlarıyia da çevriliydi. Macera tutkunu denizciler böyle söylüyorlardı.

Batı enlemine Aristoteles de çok az ilgi gösteriyordu. Platon'un aksine o, dış Okyanus'un Atlantik bölümünde efsanede Kutsal Adalar bazen de kayıp ada Atlantis olarak geçen büyük adaların varlığına inanmıyordu. Basit bir nedeni vardı inanmaması için, onların var olduğuna ilişkin en küçük bir ipucuna rastlamamıştı o ana kadar. Uygarlığın başka bir yönde değil de doğudan batıya doğru yayılmış gibi göründüğüne işaret ederek kayıp Atlantis uygarlığı hakkında da hiç vakit kaybetmiyordu. En azından bilimler Girit'te biliniyor olmalanndan önce Asya'da biliniyorlardı; Yunanlıların Asya'dan, özellikle de Mısır'dan çok şey öğrenmiş oldukları kesindi.

Bu yaklaşım İskender'in buluşuna giden yola daha sağlam bir şekilde koyulmasına yol açmıştı.

Şu an için Ökümene'nin doğu sınırlarının tümüyle bilinmediğinden kesin olarak emindi - Aristoteles de buna karşı çıkmıyordu. Ilyada, Asya'nın kapısından, Troya şehrinin bulunduğu Dardanelles'ten (Çanakkale Boğazı) söz ediyordu. Troya'nın orada olduğundan hiç kuşku yoktu. Ayrıca Çanakkale Boğazı geçitleri yoluyla Argonautlar Karadeniz'e çıkmışlardı. Karadeniz etrafındaki bir yerde gerçeklere dayanan bilgi bitiyor, efsane başlıyordu. Söz konusu gezginlerin, Argonautlann, efsanevi altın yapağı yerine dağlardan sularla inen altını aramak için gittikleri varsayılabilir miydi? Dahası, en doğuda bulunan bu denizin doğu kıyılarındaki efsanevi dağlan, iri cüssesi ile üst gökteki yırtıcı kuşlann bile dikkatini çeken Titan Prometheus'un bağlı olduğu Kafkaslardaki dağları gezmeyi de denemişlerdi. Karadeniz'deki Yunan kolonilerini ziyaret eden çağdaş gezginler, tepeleri her zaman karlarla kaplı ve bulutlara kadar yükselen dağlann siluetlerini gördüklerini söylüyorlardı. Kafkas dağlannın oluşturduğu engelin arasından doğuya geçit veren bir kapının varlığını bu denizciler söylüyorlardı. Bazı Asyalılar

daha doğuda Hazar denilen, dev kuşların, Amazonların ve kutsal güçlerin yaşadığı kara tarafından çevrilen iç denizin uzandığına inanıyorlardı.

Hazar'ın varlığı doğruysa, bu deniz dış Okyanus'a ulaşmak için kuzeye doğru akıyor olabilirdi.

O dönemin gözüyle ya da varsayımlarıyla bakıldığında Yunanistan ve buna bağlı olarak Makedonya Ökümene'nin merkezindeydi. Örneğin, Atina'dan, batıdadaki Herakles su geçidi ile doğudaki Kafkas kara geçidi aynı uzaklıktaymış gibi görünüyordu. Ama iskender, yaşanabilir dünyanın merkezini uzaklara, doğudaki uzak bir noktaya yerleştiren cüretli düşünürlere inanmayı istiyordu.

Doğuda uzanan bu bilinmeyen bölgede hâlâ gerçek tanrıların yaşadığına inanıyordu İskender.

Geceleyin çalışma saatlerinde Aristoteles kendisini laboratuvardaki deneylerine gömerken İskender, efsaneler ile doğuya gitmiş gezginlerin yazdıklarını okuyup bulabildiği bütün ipuçlarını sabırla çalışarak bir araya getirdi. Artık lambayı söndürmeden önce Homeros'a dalıp gitmiyordu. Hâlâ ne arkadaşlarına ne de bilim adamlarına güveniyordu.

Düşüncesini izleyerek sanki bir Girit labirentinde yol alıyormuşçasına bazı noktalan kesinleştirdi.

Herodotos'un tarihinde doğuya, Kafkaslara gelindiğinde gerçekler yerini masallara bırakıyordu. Herodotos tarafından hakkında geniş bilgi verilen en uzaktaki şehir, teraslanmış yüksek bahçeleri ve gökdelenleri yaşanabilir dünyanın harikaları olarak görülen Babil'di. Ayrıca bir Fenikeli bu şehrin isminin anlamını Babil, Tann'nın Kapısı olarak yorumluyordu. İskender Fenike diline dair hiçbir şey bilmiyordu, ancak bir kapıya ilişkin bir şey yakalamıştı. Anlaşıldığı kadanyla Babil, doğuya açılan bir kapısı olan Kafkas Dağlan ile aynı boylam üzerindeydi. Onun arkasında ne vardı acaba?

Karaları nehirlerin uzunluğu ve aktıkları yönlere göre ortaya çıkaran Aristoteles'in yöntemini izleyerek İskender, Babil'e Dicle ile Fırat nehirlerinin aktığı konusunda kesin bir karara vardı. Sıradaki soruysa bu iki nehrin kaynağının nerede olduğuydu. Kafkasların zirvelerinde mi yoksa daha doğudaki yüksekliklerde miydi? Bu

ikiz nehirlerin dış Okyanusa güneyde ulaştıklarına şüphe yoktu. Ancak nereden kaynaklanıyorlardı acaba?

Bilinen sınırlann arkasında, dünya atmosferinin üzerinde göksel etere yükselen büyük dağ kitleleri vardıysa ya? Eğer ikiz Dicle ve Fırat nehirleri, Okyanus'tan yükselen güneşin doğduğu bu kocaman dağ kütlelerinin arkasından kaynaklanıyorlardıysa? Dünya yüzeyinin çok üzerinde olan bu yükseklik, insanlarca Parnassus ya da Olimpos ya da Asyalıların kullandığı gibi Cennet olarak değişik isimlerle anılmasına karşın ya Güçler'in ikametgâhlanysa?

Efsanelerin çoğunun doğunun uzak bölgelerinden kaynaklandığını keşfetmişti. Anlatılanlara göre orada yer altından çıkan ve bir kez içen kişiyi ölümsüz yapan Yaşam Suyu vardı. Ayrıca yine herkesin söylediğine göre meyvesiyle insanlara kutsal bilgiyi veren Yaşam Ağacı da vardı.

Tanrılara ilişkin bütün izlerin dünyanın bu bilinmeyen bölümüne ait olduğuna şüphe yoktu. Eski tapınaklar güneşin doğduğu yere göre konuşlandınlmışlardı. Her örnek için de doğruydu bu söylenen. Yunanistan içlerindeki Delphi, Asya kıyısında inşa edilmiş Aradus'tan daha yeniydi; Atina'daki Apollon tapınağı, Mısır'ın Zeus Ammon tapınağından çok sonraları inşa edilmiş ancak sonradan kaybolmuştu - İskender, Kaideliler ile Babil'in Mecusileri'nin ilk olarak kendi güneş tannlarına taptıklarını anlamıştı.

İskender bu noktaya vardıktan hemen sonra, Mieza'da, Hekataios'un elinden çıkmış ve karalar ile nehirleri gösteren, sanki Ökümene bütünlüğüyle görülebilirmiş gibi hayli yüksek bir noktadan çizilmiş bir dünya imgesinin bulunduğunu keşfedecekti.

İskender büyük zahmetlere girerek üzerine tapınaklan, efsanevi gezginlerin izledikleri rotaları ve hayal gücünün amacına, bilinmeyen doğuya açılan kapıları gösteren notlarını da ekleyerek bu çizimin bir kopyasını çıkardı.

Ne yazık ki doğu sının boyunca diğer dağ sıralarını cüceleştiren büyük bir yükseklik çizme isteğine direnememişti. Bu yüksekliğin üzerine, tanrıların ana vatanı için en uygun isim olan Parapanisades -Büyük Duvar- diye yazmıştı.

Sonunda başka gözler de dünya çizimini gördü ve Parapanisa-

des hakkındaki dedikodular Mieza'nın koridorlarında duyulmaya başlandı. Eski alışkanlıklarını sürdüren Harpalos yükseklik ölçmeye yarayan aletle baktıktan sonra, tanrılarla canavarları barındıran Büyük Duvar'ın zirvesinin kendisine bulutların üstündeymiş gibi göründüğünü söylemişti.

Asistanların bazılan, araştırmacılarca metre ya da adım cinsinden ölçülmedikçe uzaklıkların haritada gösterilmesinin aptallık olduğu düşüncesiyle İskender'le tartıştılar. Sadece deniz kıyıları çizilebilirdi; çünkü rüzgâr gücüyle belli bir hızda yol alan gemilerin aldıkları mesafeye göre bu uzaklıklar ölçülebilirdi.

Parapanisades hakkındaki konuşmalar Aristoteles'in kulağına da ulaşmıştı. Asi öğrencisiyle doğrudan doğruya tartışmak yerine, bir akşam bahçede zaman geçirirlerken bilginin sınırlarının sürekli olarak genişlediğine işaret ederek, geçen her yüzyılla birlikte yaşanabilir dünya hakkında daha çok bilgiye ulaşılmış olacağını söyledi. Kekemeliği ve kuru ses tonuyla Homeros'tan önceki dönemde, güney Makedonya'dan görülebilen Olimpos Dağının tannların evi olarak düşünüldüğünü ekledi. Başanlı kâşiflerin Olimpos'un zirvelerine tımnanmalan üzerine bu dağın sıradan çıplak taşlarla kaplı olduğu görüldü. Daha sonraysa insanlann düşleminde efsanevi Olimpos Dağı'nın, bazı yüksek zirvelerin bulutları delip geçtiği Troya'nın doğusunda olduğu düşüncesi yerleşmişti. Sırası gelince bu dağ da bilinir olmuştu. Anlaşıldığı kadanyla düşlemlerdeki Olimpos'un şimdilerde çok uzaklardaki Kafkaslarda olduğuna inanılıyordu. Zamanla orası da daha iyi bilinir hale gelince belki azametli bir dağ sırası ortaya çıkacaktı. Filozof "Parapanisades" sözünü hiç ağzına almamıştı.

Bahçede oturuyorlarken içtenlikle şunları söylemişti. "Tanrılar burada da var. Başka yerlerde olduğu gibi yaşamın itici gücü burada da mevcut."

Ancak yalnız kaldıklarında başka şeyler de söyledi. Bilinmeyenin her zaman gizemli ve bunun için de korkunç ve muhteşem göründüğünü açıkladı. Düşünceli bir şekilde ekledi: "insanlar da çoğu zaman söylenceye yakın dururlar."

Odasına girer girmez eline bir bıçak alan İskender kendisine

duyduğu öfkenin köpürmesiyle çizdiği dünya taslağını parçalayıp bıraktı. Emek harcayarak oluşturduğu düşünme tarzı, bilinmeyene ulaşması, bir çocuğun denizden gelen dalgaların karşısında yaptığı kum kulesinden farksızdı. Aristoteles Parapanisades'e bir söylence olarak yaklaşmış, Mieza'nın diğer sakinleriyse sık sık yaşandığı gibi aptallığına gülmüşlerdi. Kendisine duyduğu öfkenin şiddeti onu sessiz ve sarsılmış bir insan yapmıştı.

Bundan sonra hiç kimse bahtsız Parapanisades konusunda ağzını açmadı. Asistanları Aristoteles'in tuhaf öğrencisinin evrenbilimden ziyade politikayla ilgilenmesini istediğini söylüyorlardı. Hiç karşı çıkmadan bu isteği yerine getirmeye çalıştı İskender.

Doğal nedenlerle ilgili tablosunu oluşturmaya niyetli orta yaşlı bilim adamıyla Gizemleri çözmeye çalışan genç hayalcinin zihni arasında bir buluşma zemini yoktu. Ancak öğrenci ile hoca bir diğerinin çalışma kapasitesine karşılıklı olarak saygı gösteriyorlardı. İkisi de tartışmayla vakit geçirmemeye özen gösteriyorlardı.

Dört yüzyıl sonra olgular üzerine yoğunlaşan Romalı tarihçiler, İskender'in öğrenme tutkusunun şiddetinden söz etmişlerdir. Ancak Aristoteles'in rehberliğinde bile tek bir bilim alanında yetkinleşecek yeteneği göstermemişti. Sadece Pella'daki tapınağa hasrettiği bağlılığın aynısını kitaplarına da göstermişti. Kendi haline bırakılsaydı büyük bir olasılıkla, akademinin, çeşitli düşüncelerden oluşan bir labirentte dolaşan münzevisi olurdu. Bu durumda da çok daha uzun yaşayabilirdi.

Belki de Filip'in tasarladığı gibi bir hekim olabilirdi. Filip'in başta Aristoteles'in rehberliği ve ordudaki büyük komutanların koruması altında hayalci oğlunu himaye etmek istediği açıktı. Ancak Filip, Pella'da konuşulan dedikoduları işitmişti ve Filip'in oyun oynamaya hiç uygun olmayan bir mizacı da vardı.

Belki yalnızlığı ve kendi içine bakışı, belki de inatçılığı yüzünden, o sıralarda kendisini etkileyen şeyi İskender asla unutmayacak ve pes etmeyecekti. Başkalarının üzerinde durmadan geçtikleri önemsiz şeyleri belleğine atıyordu. Üzerine notlarını eklediği Homeros'un kopyasını muhafaza ediyordu; şimdi artık tam bir at

olmuş olan Bukefalos'u besliyor ve tımar ediyordu; hekimlik konusunda öğrendiklerini uygulamaya geçiriyordu. Ezberindeki şiirlerle birlikte, Nil Nehrini besleyen dağlarla hayalgücünün eseri olan Parapanisades bilmecesini de unutmuyordu.

Aristoteles'in öğretmenliği altında yaptığı son çalışma olan politika ya da şehir yönetimi konusuna daldığında on altı yaşındaydı.

Anaxagoras'tan Platon'a kadar tüm filozoflar mükemmel bir devleti teoride inşa etme işinde yoğunlaşmışlardı. Bunun anlamı ideal bir şehir yönetiminin oluşturulması demekti. Platon, aristokratik düşünürlerle köle işçilerin karşılıklı çıkarları gereği bir arada yaşayabildikleri mükemmel modeli çizdiği Devlet'inde çok ilerilere gitmişti.

Mieza'da çalışan deneyciler, gerçek yaşamda karşılaşılan sorunlara ideal bir çözüm sunma denemesinde Platonun şehir düzeninin var olanların en iyisi olduğunu söylüyorlardı.

Ancak bu düşüncenin aksine Aristoteles, en iyi hükümet biçiminin ne olması gerektiği konusunda varsayımlar üretmeyi reddediyordu. Çabasını hangi modelin ne zaman ve niçin en iyi şekilde işlediğini keşfetmeyle sınırlandırmıştı. Bunun için asistanlan, haklarında kayıtlar bulunan bütün hükümetlerin anayasalarıyla tarihlerini inceliyorlardı - yüz elliden fazla hükümet ve anayasa bulmuşlardı. Bunlann arasında Atina demokrasisi ya da halkın yönetiminden, Sparta askeri komünist devleti ya da bir askeri seçkinler grubunun yönetimine kadar birçok Yunan şehir devleti vardı. İncelenen yönetim şekilleri arasında, tek kişilik yönetim olan Girit "Uranlığı ile ziyaretçilerin yardımları sayesinde ayakta duran Delphi kâhini rahiplerinin yönetimi gibi tuhaflıklar da vardı.

Yunan şehirlerinden de ilerilere giden Aristoteles büyük Tuna Nehri etrafındaki kavim topluluklannı da inceliyordu. Kabilelerdeki lider aile yönetimini Mısır'ın Firavunlar yönetimi ile karşılaştırıyordu. Birinci tarz yönetimin ikincisinin ilkel biçimi olduğuna inanıyordu. Barbar kabileler varlıklarını savaş, yağma ve az ölçüde ticaretin desteklediği ekonomik tabanla sürdürüyorlardı. Buna bağlı olarak da bireysel savaşçıların liderliğine yatkındılar. Mısırlılar ise

çok uzun zamandan beri tarım ve el sanatlanyla geçiniyorlardı ve daha yüksek bir entelektüel seviyeye ulaşmışlardı.

Sürüleri ve kulübeleriyle, Tuna kabileleri ve Mısır'ın büyük metropol merkezlerinin bu iki çizgisinin ortasına Aristoteles kendi halkını, Makedonyalıları yerleştiriyordu.

Makedonyalılar hâlâ gençtiler, hâlâ barbar özelliklerine sahiptiler. Tarihsel dönemlerde daha dün denilebilecek kadar kısa bir süre önce sürüleriyle birlikte kuzeydeki ormandan ve nehir kenarlarından yola çıkarak deniz kıyısındaki bu tepelere yerleşmişlerdi. Hâlâ avcı insanlann basit özgürlüğüne sahiptiler. Saldırgan İskit kabileleri ve Yunan şehirlerinin gelişmiş teçhizata sahip ordularıyla sürekli savaş halinde olduklarından, köle yapılamadıkları anlamında alınırsa bağımsızlıklarını korumuşlardı. Ancak eğitimli Yunanlılara boyun eğmişlerdi ve aslında daha gelişmiş olan Giritliler, Mısırlılar ve Fenikeliler karşısında da ikincil bir konumdaydılar.

Makedonyalılar kabile yaşamının bazı kalıntılannı hâlâ sürdürüyorlardı; Akrabalar, Amintas hanedanına kan bağıyla bağlı bir gruptan başka bir şey değildi; Arkadaşlar ya da ayrı ayrı soylular, büyük toprak sahipleri ve sığır yetiştiren ailelerin üyelerinden oluşuyordu. Her önemli karar, kuşaklar öncesinde olduğu gibi kabilenin iyiliği için neyin yapılması gerektiğine karar vermek amacıyla, önde gelen savaşçıların oluşturduğu konseyin toplanması gibi ordu komutanlannın bir araya geldiği toplantılarda alınmak zorundaydı.

Aristoteles'in incelemeleri beklenmedik, şaşırtıcı sorular da ortaya çıkanyordu. Değişik halkların biçimlenmesinde, hükümetlerinden çok içinde bulundukları fiziksel çevre daha etkinmiş gibi görünüyordu. Doğal tarih göz önüne alındığında Mieza'daki asistanlar, kıyının aşınmışlığı ya da zenginliği, verimliliği ya da kıraçlığı üzerinde suyun etkili olduğuna ve besin kaynaklarıyla güvenlik ya da tehlike oluşturan koşullara göre bu bölgelerde hayvansal yaşamın geliştiğine işaret ediyorlardı. Orman hayvanlarının düz çayırlıklarda yaşayan hayvanlardan farklı olduğu ortadaydı; bunlarsa çöl bölgelerinin hayvanlarından farklı bir değişim geçirmişlerdi.

İnsanlar için de geçerliydi bu söylenenler. Yan yarıya verimsiz

tepelerin çobanları verimli bir vadi içinde yaşayanlar gibi gelişmemişlerdi. Doğal bir kaleyi andıran bir bölgede yerleşmiş insan grubunun, açık bir kıyıda yerleşmiş benzer bir gruptan farklı korunma, beslenme ve barınma yolları geliştirecekleri kesindi. Çeşitli Yunan toplulukarı kabile dönemlerindeki ortak kökten gelmiyorlar mıydı? Daha sonra Yunanistan Yarımadası'nın onlara sadece küçük ve tecrit edilmiş vadiler sunmasına bağlı olarak birçok küçük bağımsız şehir oluşturmamışlar mıydı?

Korunma gereksinimine yanıt olarak Yunanlılar bağımsız bölgelerini ya da polislerini -şehirlerini- kurmuşlardı. Bu dönemin ilk aşamasında, ayn şehir devletlerinin ideal devlet olduğuna inandıklanndan değil, zorunluluktan böyle davranmışlardı. Üstelik farklı yollardan geliştikleri için, kıyılarda kurulan şehirler deniz ticaretine bağlı hale geldiler ve gemilerin yapımıyla yönetimi topluluğun işbirliğini gerektirdiği için daha çok demokrasiye eğilim gösterirlerken -gemide bulunan bütün insanlar, ilk çağdaki Argonautlar gibi, aralarından seçtikleri lider dışında eşit değil midirler?- topraga bağlı şehirler aristokrasiye ya da ordulan yöneten ve düzenleyen liderliğe daha çok yatkınlık gösterdiler.

Platon'un ideal şehrinin ihtişamı yanında bu sorular küçük ve sinir bozucu görünüyordu. Bundan başka bir insanın geleceğinin sadece yazgıya bağlı olmadığını ima ediyorlardı.

Makedonlara gelince, çok ileri Yunan merkezlerinin ticareti, saygınlığı ve büyük akademilerine sahip olmayan Aegea ile Pella'nın öyle gelişmiş, ihtişamlı şehirler olmadıklan ortadaydı. Ticaret yollanndan hatta deniz kıyısından uzak bölgelerde yaşadıkları için Makedonyalılar kırsal yaşam ve hayvancılıkla sınırlanmışlardı. Aristoteles'in akıl yürütmesine göre Pella'yı Atina benzeri bir şehir haline getirmenin olanağı yokmuş gibi görünüyordu.

Filozof aslında sayesinde halkın ilerleyebileceği ya da şehrin iyi yönetilebileceği hiçbir kural ortaya atmıyordu. Çevresinin bir şehrin büyümesini, sakinlerinin enerjisinin de refahını etkilediğine işaret ederken, gelişmenin hangi yönde olması gerektiği sorusunu yanıtsız bırakıyordu. Ayrıca şehrin geleceğinin yazgı veya tanrıların istencine bağlı olduğunu da kabul etmiyordu.

Ama İskender Stagiralının ulaşmak için sonsuz bir sabırla çalıştığı yanıtı sezinliyordu. Eğer insanoğlu çevresi tarafından biçimlendirilebiliyorsa, kendi çabasıyla insan çevre koşullarını değiştirebilirdi. Bu takdirde yazgıya bağımlı olmayacaklardı.

Aristoteles en küçük atomlarına kadar ayırdığı gerçek üstüne çalışıyordu. O, yani İskender ise sadece kendi hayal gücüne açık ve bu nedenle de insanların görüş yeteneğinin dışında kalan bir rüya dünyasını aklına getiriyordu.

Yüz elli örnek arasında Aristoteles Tebai'ye dikkat çekiyordu: Bu şehir, son kuşağın muzaffer bir ordu kuran ve zaferin meyvelerini nasıl devşirebileceğini gayet iyi bilen yetenekli bir üyesi - Epaminondas- tarafından diğerlerinden üstün bir konuma yükseltilmişti. Çünkü bir savaştan sonra barışı kurmak savaşı kazanmaktan çok daha zordur.

Şehir yönetimi (politika) konusundaki tartışmasında bir başka şey daha söylüyordu: Bir devlette erdem ya da politik yetenek olarak başka hiçbir yurttaşla karşılaştırılamayacak kadar üstün bir kişi varsa eğer... diğerleriyle eşit olarak kabul edilmesi yanlış olacaktır. Böyle bir adam insanlar arasında bir tann yerine konulmalıdır.

Bunu okuduğunda Stagiralı, İskender'e, insanın içinde var olan kutsallık kıvılcımına inanıyormuş gibi gelmişti.

Arkadaşlar grubundan birisi Mieza'ya gelip odasına girdiğinde, İskender, Atina devletinin deniz aşırı genişlemesinde deniz gücünün etkisi konusuna iyice dalmış durumdaydı. Gelen atlı onun Yakın Deniz'e doğru yürüyen ordunun asıl güçlerine katılacağını bildirdi. Almakta olduğu notlara dalan İskender ayın sonunda ayrılmak için hazır olacağını söyledi.

"Bugün benimle birlikte geliyorsunuz" diye yanıtladı atlı. "Bu bir emirdir."

Çileden çıkan İskender yola çıkış için hazırlanmak yerine notlarını bir tarafa fırlattı, uyurken giydiği gecelikle Homeros'un yapıtını ve bıçağını aldıktan sonra, eğer öyleyse hazır olduğunu söyleyerek siyah atı aramaya başladı.

Bundan sonra Mieza'ya bir öğrenci olarak girmeyecekti asla.

Filip oğlunu Pella'dan, Olimpias'ın etkisinden kurtarmak için getirdiyse de bunu hiç dile getirmedi. Makedonyalıların tek gözlü lideri ne karısı ne de Kleopatra hakkında oğluna herhangi bir şey söyledi. Aralarındaki bu sessizlik körfezini Filip aşabilirdi belki; ama İskender bunu yapamazdı.

Mieza'dan gelen öğrenciyi orduya katıldığında nasıl davranacağı konusunda da uyarmadı Filip. Makedonyalılar yürüyüş halindeydiler. Sahildeki Kral Yolu'nu izleyerek rüzgârla gelen kum yığıntıları ve keçi yollarından ilerliyorlardı; şafak borusuyla akşam yemeği arasında bir günde yirmi mil bazen yirmi üç mil kadar yol alıyorlardı. Tam teçhizat ve beş günlük tayınla, gelişlerine ilişkin haberleri geride bırakarak tüm Yunan falanjlarından daha hızlı yürüyorlardı. Alınan mesafe hiçbir durumda sabırsız Filip'i hoşnut etmiyordu. Makedonyalılar yürüyüş düzenindeyken Filip, sanki Pella'da yaptırdığı binaların arasındaymış gibi birliklerin içinde geziniyor ve asla çadırına ya da karargâhına gitmiyordu. Geceleriyse araba sürücülerinin yaktığı bir ateşin başında içki içerken ya da devriye gezen süvarilerle dedikodu yaparken görülüyordu.

Eğer İskender, kendisine giymesi için beyaz bir pelerinle Ahhillevs'in giydiği altın işlemeli göğüs zırhı verilip Bukefalos'un sırtında seçkin arkadaşlarla birlikte yürüyeceğine inansaydı hayli sevinirdi. Pisliğini temizlediği, yüklerini yüklediği hayvanlar ile sorumluluğunu taşıdığı bir yük aracının yanında insanlar ile birlikte yürüyordu. Küfrederek, terleyerek yol almak için zamana karşı mücadele ediyor, bir bölüğün asla bir insan kadar hızlı yol alamayacağı çevresel koşullar içinde ayakta durmaya çalışıyorken parçalanmış bir tekerlek koca bir araba bölüğünü engelliyordu. Atların ayaklarına, toynaklarına ve bağırsaklarına özen gösterilip beslenmedikleri zaman kendi ağırlıklarını taşıyamadıklarını öğrendi bu yolla. Bereket versin ki dirençli bir yürüyüşçüydü ve inatçıydı.

Makedonyalılar, belirli bir yönde ya da anlaşılabilir bir hedef olmaksızın ilerliyorlardı; zaman zaman açık bir kıyıda yüzerek ve atların bakımını yaparak aylak aylak bekliyorlar; zaman zamansa bir gece ve gün boyunca hiç durmaksızın yürüyorlardı. Sadece, bir filonun demir atması durumunda geri çekilecek şekilde bir limanı

çevirmişler ve kuşatma için her türlü hazırlığı yapmışlardı. Gece olunca ya bırakıp gitmek ya da işe başlamak için şehre doğru yürümüşlerdi. Araba sürücüleri kırk yılda bir içinde bulundukları kolun liderinin ne yaptığını görebilecekleri kadar yakın gidiyorlardı birbirlerine.

Kleopatra'nın birliği ziyaret ettiği gün mola vererek koşu, at yarışı ve güreş turnuvaları düzenlediler. Yanşmalardan sonra şarap servisi yapıldı. Araba sürücüleri Kleopatra'nın şanslı bir kız olduğundan söz ediyorlardı. İskender onu, yarışlar sürerken kıvırcık kahverengi saçlarına gevşek bir şekilde tutturulmuş başörtüsü ve üzerinde pelerin olmayan elbisesiyle, kalabalığı küstahça iteleyerek giden amcası Attalos'un arkasında sanki yürüyormuş gibi sallanarak giderken gördü. Çekingenliğinden olsa gerek gözleri yarı yınya kapalıydı Kleopatra'nın. Önünden geçerken İskender'e sank onun gücünü ölçjyormuş gibi kaçamak bir bakış fırlattıktan sonra aceleyle Attalos'un arkasından yürümüştü. Küçük ve zayıf olmasına karşın Attalos'un yeğeni Kleopatra hakkında Olimpias soruşturma yapıyordu.

O gece Kleopatra Filip'e şarap sundu ve askerler, Filip'le birlikte yatağa gireceğine dair bahse girdiler. Ateşli bir bakire olduğunu söyleyerek, kendisini yüksek bir bedel için bekleteceğini söyleyenlere, bire karşı on drahmi koydular. Filip'in oğlunun aralanna karışmasını beklemektense davet etmenin daha doğru olduğunu düşündükleri için İskender'e meyve ile şarap sundular; ancak şaraptan hiç hoşlanmadı.

İskender'in anladığı kadarıyla bu askerler, komutanlarının kaprislerini, alışkanlıklarını ve yeteneklerini biliyorlar ve haklarında acımasızca tartışıyorlar, Filip'i tek gözlü tilki ya da topal teke olarak anıyorlardı. Bir yerde toplanırken, kavga ederken, yıkanırken sürekli bir şeylerden yakınıyorlardı. Şikayetlerin büyük bölümü, yetersiz tayınlardan, düşük ücretten, kıyı kasabalarının yağmalanmasının yasaklanmasından ve Çanakkale Eloğazı'na doğru ilerlerken onarmak zorunda kaldıklan yollann berbat halinden ibaretti. Filip'ten şikayetleriyse, hasat zamanı onları evlerinden uzakta tuttuğu ve katırların taşıması gereken yükleri kendilerine taşıttığı yönündeydi.

Ancak dolana dolana süren yürüyüşlerinden anlamlar çıkarıyorlar gibi görünüyordu. Filip'in Yunan ticaret kolonilerinin denizden uzaklaştırdığı Makedonya için limanlar aradığını iddia ediyorlardı. Sparta filosu geldiğinde ordu geri çekildiği zaman bir açıklama bulmuşlardı. Tilki, takviye almış şehri zorlu bir kuşatma altına alarak adam kaybetmek istememişti. Hayır, elbette bir başka yerde bir başka şehri alacak ve kuşatmaktan vazgeçtiği bu şehir için Spartalılarla pazarlık edecekti. Tilki'nin her zaman oynayacağı bir oyunu vardı ve adamlannı kaybetmektense -ordu bunun en önemli unsur olduğunu düşünüyordu- milyonlarca altın kaybederdi ve askerlerini savaşa sokmadan önce yeni savaş makinelerini kullanılır hale getirirdi. Çok geçmeden onun da bir bölüğe kumanda edeceğini düşündüklerinden, bu açıklamayı iskender'in anlaması için özen göstermişlerdi.

Kralın muhafız birliğini oluşturan Agema'dan gelen bir subay, İskender'in orduya komuta etmesi konusunda tuhaf şeyler söylediğinde, Asya kıyısında bulunan Troya'ya ulaşmak için uğraşan birlikler Çanakkale Boğazı'nın gri renkli sularına bakan bir patikada dinleniyordu. Adı Hefaistion olan kumarbaz, genç ve pervasız bir adamdı ve Atinalı şivesiyle konuşuyordu. Ticaretin ailesinin sonunu getirdiğini, bu nedenle de kılıcını hizmet işine koştuğunu söylemişti. Kutsal kabul edilen şeylerle alay ediyordu bu genç. Hemen yanında oturan kişinin iskender olduğunu anlamaksızın onun asla kral olamayacağına dair para koydu ortaya. "Çünkü bu Filip'in kaprisine bağlı tümüyle. Tilki ise kıza benzeyen, kitap kurdu olan bir çocuğu kral yaparken mutlu olmayacaktır. Siz ne diyorsunuz bu konuda?" diye sordu.

Orada bulunanlar iskender'in Hefaistion'a nasıl patlayacağını düşünerek hiçbir yanıt vermediler. Agema'nın tasasız yüzbaşısının kralın oğluna akraba olduğunu biliyorlardı.

"Bundan başka" diyerek sürdürdü konuşmasını Hefaistion, "Öğretmeni Leonidas dışındaki akrabalar, bir cadının oğlu olduğunu düşündükleri birisi için iyi şeyler hissetmiyorlar ve Filip'i bu ordunun generallerden başka bir kişiye boyun eğmeyeceğine ikna etmeye çalışıyorlar, işte bunlar benim dayanaklarım. Arabacılar,

benim söylediklerimi kabul etmeyip yüklü bir para koyan var mı aranızda?"

İskender gri suyun üzerindeki ince sis tabakasında gördüğü, kanın damarlarında yayılmasını andıran kızıl ürpertileri seyrederken bir haberci koşarak birliğin bulunduğu yere geldi, önünde durdu ve komutan kralın yaralandığını bildirdi, ilk kez dikkatle İskender'e bakan Hefaistion tereddüte düştü, kısa kılıcını çektikten sonra avucunun içinde düzgünce tuttu. "On binde bir şansla bahse girmek için seni seçmiş olmalıyım. Ama kaybettim, bunu al artık." Şimdi gülümsüyordu ve siyah gözlerinde alaycılık okunuyordu. "Başkaldırım için biçimsel yakınmalarda bulunarak beni bekletme. Söz duymak istemiyorum, evet, ne diyorsun İskender?"

Yaşamını korumak için daha iyi bir şey düşünememiş olmalıydı. İskender onun ne kadar pervasız olduğunu anlamış ve Hefaistion'un kendisine yalvardığını hissetmişti, iskender, sanki bir kılıca elini ilk defa dokunduruyormuş gibi beceriksizce kabzasına dokunduktan sonra, "Üç beş söz yüzünden burada bir cenaze olsun istemiyorum" dedi.

Filip'in kalçası yol üstündeki bir çatışmada kırılmıştı ve bir tapınağın çeşmesinin önündeki sedyede bacağı bir mızrağa sarılmış durumdayken yatıyordu; İskender'in kırılan kemiklere bakmasına da izin vermemişti.

"Çok geç kaldın" diye yakındı, gözüne doğru inen terleri silerken. "Kar yere düşmeden önce Pella'yı göremeyeceğiz. Bu durumdayken geri dönmeyeceğim." Bakışları oğlunun yüzünde durmuştu. "Bu yeni söylenti de neyin nesi? Ben orduya komuta ederken sen Pella'da yönetime sahip olmak mı istiyorsun? Bu senin hoşuna gider mi?"

Ordunun komutanı Parmenion ile suskun Antipatros dinliyorlardı. Eğer Filip onları buraya çağırdıysa bunun anlamı, bazı kuşkulu konularda oğlunu sorgulamak istiyor demekti.

Gözlerinde korku okunan İskender başını eğdikten sonra, en çok hoşuna gidecek şeyin Mieza'da yaptığı çalışmalara geri dönmek olacağını, Pella'da konuşulanlar hakkında hiçbir şey bilmediğini söyledi.

"Bunlar kışlada, askerlerin arasında konuşuluyor. Bir veba kadar da zarar veriyor." Her zaman olduğu gibi Filip'in kesik kesik konuşmasını, düşüncelerinin hızla değişmesini izliyordu. "Pezatairi -falanj askerleri- senden hoşlanıyorlar. Onları hoşnut etmek şeytanı hoşnut etmek kadar zordur. Bunu biliyor musun?"

"Hayır efendim."

iki sessiz komutana göz atan Filip, Pamnenion'nun iskender'e inanmadığını; ama gerçekçi Antipatros'un inandığını anladı. "Uzun zamandır Pella'dan uzaktayım" diye alçak sesle konuşuyordu bacağını dikkatle yerleştirirken. "Ona katkıda bulunulmadı. Ama bu yapılabilir. Yine de bu söylentide haklılık payı var. Evet, benim yerime sen geri dönebilirsin." Yaralı Makedon aniden kıkır kıkır gülmeye başladı. "Ben ciddiyim delikanlı. Kendini bir hekimin mağarasına gömme -oğlunu hâlâ bir tıp öğrencisi olarak düşündüğünü gösteriyordu bu- geri dön ve Pella'da benim için onurlu işler yap. Benim adıma elbette."

Yeni düşünceden çok hoşlanmış tavırlan takınarak komutanlara, bundan sonra kendisinin şehirde bulunmadığı zamanlarda on yedi yaşındaki iskender'in naib olarak görevlendirildiğini açıkladı.

İskender itiraza ve görevi en iyi şekilde nasıl yapacağını düşünmeye başladı. "Bana verdiğin yetki ne? Aynca benden ne yapmamı bekliyorsun?"

Kırık kemiklerin acısıyla canı fazlasıyla yandığından Filip hemen üzerinde bir aslan figürü bulunan küçük bir kraliyet mührünü uzattı ona. "Tam yetki. Ödemeleri yapacaksın, mektupları imzalayacaksın. Ancak söz verirken dikkatli ol. Bana ne yapman gerektiğini sorma - ne yapabileceğini kendin bul. Bir araba dolusu altını Aristoteles sana bir şeyler öğretsin diye dökmedim mi? Politika konusunda ona danış. Bir askeri danışman da al yanma - Antipatros'u al. Muhafıza da gereksinmen olacak, Agema'dan bir piyade bölüğü topla. Ne Aristoteles ne de Antipatros seni satacaktır. Ordu da seni bir kıza davrandığı gibi üzemeyecektir." Bunları söyledikten sonra düşünceli düşünceli ekledi, "Nakit gereksinimini karşılamak için sikke de kestirmen gerekecektir."

Emirlerini verdikten sonra, oğluna karşı kişisel duygularını nasıl

göstereceğini bilmeyen Filip duraksamıştı. iskender o anda yaralı adam ve birliklerin yanında kalmayı seçerdi.

"Hadi beni öp de vedalaşalım" dedi Filip. Kuru dudaklarıyla oğlunun yanaklar ndan öptükten sonra, Antipatros delikanlıya artık aynlması gerektiği işaretini verdi.

Mührü dalgın dalgın kemerine sokmaya çalışırken, askerlikte başarısız olduğu için mi gönderildiğini, yoksa Filip'in gerçekten onu Pella'da mı istediğini düşünüyordu İskender. Babasının kendisini açıkça onurlandırarak dedikodulara meydan okuduğunu anladığında, büyük bir minnettarlık duydu. Ancak Pella'nın yönetimine ilişkin yeteneği hakkında hiçbir hayali yoktu. (Olimpias daha sonraları, Kleopatra'nın aklını çeldiği Filip'in özellikle birlikler arasında iskender'in sevildiğini keşfetmesiyle oğlundan kurtulmak istediği için böyle davrandığını söylemiştir.)

Ertesi gün güneş doğarken eve gitmek için yola çıktığında iskender Hefaistion'u anımsadı ve bu gözü kara adamı muhafız subayı olarak atadı.

Hayli uzun boylu olan Hefaistion iskender'in tepesinden bakıyordu. Bu genç aristokrat Herakles kadar güçlü ve sarhoş ya da ayık olmasına bakmaksızın Diyonizos kadar neşeliydi. Tek bir hedefe yönelen öğrencinin birçok açıdan tam zıttı kişiliğe sahipti - spor yapmaktan çok kavgadan ve en çok da içki kadehinden zevk alıyordu, iskender güçlükler karşısında bunalımlara düştüğünde Hefaistion bunlara hiç kafa yormuyor ve flüt çalmayı tercih ediyordu. Euripides'ten yaptığı, "Her ne olurlarsa olsunlar biz tannların kölesiyiz" alıntısıyla felsefeyle uğraşmaktan da kaçıyordu. Bu görüşünü kanıtlamak için de yarım saat içinde bir suçlu konumundan veliahtın önemli bir subayı konumuna yükselişini örnek veriyordu. "Eğer bu bir mucize değilse bana daha iyisini gösterin" diyordu.

Onun neşeli kişiliği en sonunda bir arkadaş bulan ve onu yanından ayırmayan İskender'i sevindiriyordu. Kinci Ptolemaios bu ikiliden Hefaistion'un asıl efendi olduğunu söylüyordu.

Antipatros Makedonya'nın yönetimi ile ilgilendiği ve Olimpias sarayın denetimini üzerine aldığı için, iskender zamanının çoğunu

Stagiralı filozofun kafasındaki sorunları çözmeye çalıştığı Mieza'da, zeytin bahçelerinde harcayabiliyordu.

Filozof öğrencisine hâlâ genel geçer doğruluğu olan bir bilgi vermiyordu. Yunan felsefesinin değerlere ilişkin araştırmasında çok soyut olduğu için gelişemediği düşüncesindeydi. Sokrates basit bir sorgulamayla onu saf akla ilişkin araştırmasından başka bir yöne çevirmişti. Sokrates'e gelinceye dek birçok Yunanlı çabasını geçmişle sınırlandırmıştı - yaratılışın nasıl gerçekleştiği, kutsal güçlerin doğası gibi konulardı bunlar. Bu inatçı Atinalı sorgucu hemen hemen ilk kez insanın nasıl ortaya çıktığını araştırmayı reddederek, bunun yerine insanı araştırma konusu yaptı. Amacı dünyanın varoluşunun nedenini bulmaktı, hangi kaynaktan doğduğunu değil. Bu amaca yönelik tek başına yürüttüğü araştırması nedeniyle intihar etmeye zorlanmıştı.

Dayanıklı köylü kafası ve iş görmekten kirlenmiş elleriyle Aristoteles de aynı amaca yönelik çalışıyordu. Onun akıl yürütmesine göre dünyanın özüne ilişkin giz belki de çözülemeyecek bir şeydi; ama tarihine konu olarak derlediği insan evrimi -hayvanlarda olduğu gibi- ölçülebilir ve yönlendirilebilirdi. İnsanoğlu, yani bütün halklar, bir şeyden ortaya çıkmışlardı ve sürekli olarak bir başka şeye dönüşüyorlardı. Bu değişim süreci ölçülebilir ve yönlendirilebilirdi. Sanki bu süreç evrilen şey uğruna gerçekleşiyormuş gibi görünüyordu - sürecin otomatik olarak ilerlemesi anlamında değil de ulaşılacak son amaç olarak. Ve eğer bu doğruysa insan önceden belirlenmiş bir gelecek korkusundan sonsuza kadar kurtulabilirdi. Kendi evrimini biçimlendirme işinde insan özgür olmalıydı. Eğer insanoğlu süreci anlayabilirse...

Böylece Stagiralı filozof o zamana kadar zihninde gizlediği Gizler'in ilkini öğrencisiyle tartışmış oluyordu. Ve o ana kadar çok az şey anlamış olan İskender sonsuz deneylerin arkasında yatan amacı öğrendiğinde adeta coşmuştu.

Bölgedeki ordunun yokluğunda sorun oluşturmaya başlayan sınır boyundaki kabilelere karşı bir sefere çıkması için ısrar eden kişi Olimpias'tı. "Halk senin kitap okuduğunu duymaktan değil lider olarak görmekten hoşlanıyor."

Hazırlıkları Antipatros yaptı, İskender ise isteksizce başlattı seferi. Ancak, o gün için -Antipatros'u piyadelerle birlikte önceden gönderdiği için- bütün dükkânları kapattıran annesi, zarif at arabasıyla oğlunun yanında giderek ayrılış gününü bir geçit törenine dönüştürdü. İri atı Bukefalos'un sırtında, başı açık ilerleyen İskender izleyicilerden hararetli haykırışlar almıştı.

Caddeleri geride bıraktıklarında Olimpias oğluna iyice yaklaşarak sanki öpüyormuş gibi eğilip, onun diğer erkekler gibi olmadığını bildiğini fısıldadı kulağına. Bu bilgi onun sırrı olmuştu yıllardır, buna güvence veriyordu; ama artık bu sırrı oğlunun da paylaşmaya hakkı vardı.

Olimpias, tanrılann ölümlülere göründükleri Semadirek Adası'ndaki tapınağa her zaman sadık kalmıştı. Evlendiği günden bir önceki günün gecesinde gece rüzgârının odasına dolduğunu görmüştü rüyasında-, yıldızların ışığı donuklaşmış ve birdenbire çakan şimşek evi sallamıştı - uyanıncaya kadar üzerinde şimşeğin ışığı kalmış ve alevler odayı sarmıştı. İşte o gece hamile kalmış ve Filip'in yatağında olmamıştı bu.

"Bu kesin, kutsal Aristander bana senin tanrıların çocuğu olduğunu söyledi."

Bunları anlattıktan sonra ayrılan Olimpias, geride bıraktığı oğluna doğumuna uygun şekilde davranması gerektiğini söylemişti. Arkalanndan gelen Hefaistion'u gördüğünde, yanında durup ona fısıldadı: "Bu delikanlıyı koru! Ama ona beni Zeus'un karısına şikayet etmeye son vermesi gerektiğini söyle!" Geriye dönüp el sallayarak uzaklaşırken arabasındaki Nausicaa kadar alımlı görünüyordu.

Böylece İskender sessiz ve korkular içinde ilk seferine çıkmıştı. Kendisiyle alay edileceğinden çok korkuyordu. Dağlara tırmanmaya başladıklannda sanki bir giysi gibi üzerine bir üşüme duygusu çökmüştü. Bir süre sonra, bu işleri bir geyiğin peşinde koşarmış gibi yapan Hefaistion herhangi bir söz ya da işaretle tereddütten kurtulması için gerekeni yaptığı ve deneyimli Makedon komutanlar gerekli bütün emirleri verdiği için, küçük birliğinin ortasında at sırtında gitmekten başka bir şey yapması gerekmediğinin farkına vardı.

Dağlılar -Maeti kavmi- sürülerini korumaya çalışırken sadece uzaktan attıkları oklarla sıkıntı yaratıyorlardı Makedonlara. Antipatrosun verdiği öğüt doğrultusunda İskender terk edilmiş durumdaki Maeti şehrini yakıp yıkmamış, yakındaki çiftliklerden yerleşimciler getirmiş ve savunma kuleleri inşa ettirmişti. Hefaistion şehre İskenderiye -İskender'in Şehri- isminin verilmesini önermişti; çünkü Filip fethettiği şehirlerden birine Filippi adını vermişti. Yakılan odunların dumanının ağaçların arasından yükselerek dağıldığı bu yer dağların arasındaydı. Stagiralının akıl yürütmesine göre, Filip ile halkı Makedonların birkaç yüzyıl önce sığır yetiştiricisi Maetiler gibi olduğunu düşündü.

Pella'ya döner dönmez kutsal Aristander'i aradı ve ona Olimpias'ın anlattığı rüya hakkında sorular sordu. Telemesli kâhin şaşırmışa benzemiyordu. Diğer alametlerin de annesinin rüyasını doğruladığını ve hatta Filip'in de bir rüyasında buna ilişkin bir alamet gördüğünü söyledi - Olimpias'la uyurken bedenine koyduğu mührün üzerine bir aslan kafası nakşedilmişti. Aristander bu işareti Filip'e erotik eşine çok yakın davranması; ancak oğlunun bir ölümlüden daha fazla yürekli olacağını bilmesi gerektiği şeklinde yorumlamıştı. "Bunların hepsi birer alamet" diye açıklamıştı kâhin, "belki de birlikte ele alınırlarsa kuşku duyulamaz. Filip senin baban değil."

Kâhinin açıklamalarının dedikoduya uygun bölümleri Pella'nın pazarlanyla hanlannda hızla yayıldı. O sırada hâlâ Pella'da bulunan Delfi Tapınağı rahibine sorular soruyordu halk. Yunan kehanetinin rahibi, Olimpias ile Aristander'in söylediklerini ne doğruluyor ne de yalanlıyordu. Artık İskender doğuya dönüp sabah sunusunu yaparken, sanki babası Zeus'a sunuda bulunuyormuş gibi sessizce bekleyen kalabalık bir hizmetçiler ve köleler ordusu eşlik ediyordu kendisine.

Daha bir ay geçmeden Antipatros bir haber getirdi ve haber Filip'ten geldiği için de kendisi verdi İskender'e.

"Makedonların Komutan-Kralı Filip" dedi duygusuzca, "Neoptolemus'un kızı, Epir Prensesi Olimpias'tan ayrılıyor. Attalos'un yeğeni Kleopatra'yı eş olarak aldı."

///

Demostenes ve Haironeia Mezarları

Çok geçmeden Filip seçkin süvari birliğinde Hefaistion'la birlikte görev alması için oğlunu yeniden orduya çağırdı.

İlk Olimpiyat'tan hesaplandığında 438 (ya da M.Ö. 338) yılında, yani İskender'in orduya çağrıldığı yılda, Makedonya ordusuyla Yunan şehir devletleri arasındaki çatışma zirveye çıkmıştı. Gerçekten de çatışma Filip'in tutkusuyla Demostenes'in kararlılığı arasında geçmekteydi. Çatışmanın nedeni Yunan şehirlerini yönetmekten ibaretti.

Çünkü bir bütün olarak Yunanistan yoktu. Bir düzine şehir olarak ayrılmış durumda yaşayan Helenler, ancak Asyalı ordular denizle" ile anayurdu işgal ettiği zamanlarda savaş tehlikesi ortaya çatığında bir araya gelmişlerdi (Maraton'daki ilk buluşmadan Salamis ve Platea zaferlerine kadar böyle olmuştu). İşgal tehdidi yok olduğunda Helen şehirleri kırılan bir çarkın parçaları gibi dağılıyor ve bir açıdan, kara ve deniz güçleri, güneye karşı kuzey arasındaki acırnasız üstünlük mücadelesi ve en son çözümlemede Atinalılar ile Spartalılar arasındaki egemenlik denemeleri olarak algılanabilecek iç kavgalarına dalıyorlardı. Gariptir ki akınlar, kuşatmalar, veba ve insan gücünün son kez seferber edilmesiyle bu mücadelenin en üst noktaya ulaştığı dönemde, Atina Perikles döneminin ihtişamını yaşıyordu.

Bu dönemi, vergilendirmede yaşanan sıkıntı, gelişen ticaret ve

barış için birlikler oluşturmaya yönelik zayıf çabalarıyla savaş sonrası kuşağının politik bitkinliği izledi. Yüz elli yıl sonra artık köle emeğine bağımlı hale gelmiş ünlü şehir devletleri, kendilerini savunmak için ancak parayla sürdürülebilecek olan profesyonel askerlikten yararlanmaya çalışıyorlardı. Liderlik, tiranlar ve diktatörlerle dinsel konsüllerin eline geçmişti. Bu çöküşün son döneminde Makedonyalı Filip -Perikles'ten sonra eksikliği fazlasıyla hissedilen- kurnaz liderliğini ortaya çıkarırken, Atinalı hatip Demostenes, önlerindeki tehlikeye karşı şehir devletlerini ayağa kaldırmak için büyük ikna yeteneğini öne sürüyordu.

Egemenlik mücadelesi artık bu iki kişilik etrafında yoğunlaşmıştı - fırsatçı ve gerçekçi Filip, dinsel konsülün koruyucusu, Delfi Tapınağı'nın savunucusu, Demos'un, yani basit halkın yardımcısı gibi, Yunanistan'ın dağınık şehirlerindeki her unvan ve mevkiyi ele geçiriyordu; refah içindeki Atinanın ataletine saldıran Demostenes ise Maraton ruhunu uyandırmaya çalışırken, demokrasilerin sonuncusunu savunmak için yurttaşlardan oluşan bir ordunun kurulmasını istiyordu. İki kişilik arasında süren bu ölüm düellosundaki hasımlar iki uzlaşmaz düşüncenin, çağı sona eren özgür şehir devletleri kavramı ile yeni yükselişe geçen monarşi kavramının temsilcisi gibi görünüyorlardı. Filip Üzerine Konuşmalarında Demostenes, Filip'in insan yönüne, gücün onda cisimleşmiş olması kadar karşı çıkmıyordu: Eğer Filip yarın yok olacak olsa, kendiniz için yeni bir Filip bulurdunuz. Ben bir Cumhuriyet ordusunun kurulmasını istiyorum. 1

Atinalılar Filip'ten korkuyorlar mıydı? Demostenes onların korkularını rakibini aşağılayarak kışkırtıyordu. Filip bir strateji adamı mıydı? Sinsi sinsi gözden kaybolan, cesetlerle beslenen bir kurttu o. Yakışıklı ve içkici miydi? Bir kadın düşkünüydü ve sünger gibi içki içiyordu. Gökyüzünden insanları izleyen ölümsüz tanrılar böyle bir zamparaya, bir düzenbaza, bir kan emiciye mi lütuf gösterecekleri?

Demostenes'in yaptığı açıklamaya göre tanrılar Yunan yurtseverlerine bir işaret göndermişti önceden. Pythian (Pitya) Tapınağı'nın kahini bir şiir göndermişti onlara:

Kartallar gökyüzünden seyredecekler
Bir fatih ölürken dökülen gözyaşını.

Bu kehanet hiç kuşku yok ki yapılacak savaşta ölecek olan Filip için Makedonyalı işgalcilerin yas tutacağı anlamına geliyordu.

Heyecanının verdiği itici güçle Demostenes yurtseverler ordusunu kurdu. Avantajlarının savaşı şehirlerinden olabildiği kadar uzakta yapmak olduğuna Atinalıları inandırdıktan ve Tebailileri dalaverelerle Atinalıların müttefiki yaptıktan sonra orduyu açık araziye çıkardı. (Müttefiklerin asıl gücünü bu Tebaililer oluşturuyordu. Epaminondas'ın kumandası altında on altı rütbeyi içeren Tebai falanjı ünlü Spartalıları bile püskürtmüştü - savaşı yaşam biçimine dönüştürmüş Tebai Kutsal Birliği'ni oluşturan ağır zırhlı piyadelerin savaş alanında en üstün güç olduğuna inanılıyordu.)

Güveni perçinlenen, umutlanan ve heyecanlanan büyük hatip demokratik gücün yeniden doğuşu olarak değerlendirdiği yurt aş ordusuyla Makedonların üzerine yürüdü. Rütbesini belirten i ek işaret olarak üzerinde altın harflerle, "Bahtımız açık olsun" yazan kalkanı omuzunda taşıyarak zırhlı piyadelerle birlikte yürüyordu.

Ve o andan sonra Demostenes arkasından yorgun argın gelen piyadelerden başka hiçbir konuda nüfuz kullanmadı. Hilekâr, oyuncu ve mükemmel bir komutan olan Filip varlığını hissettiriyordu oysa. Makedonya ordusu ortadan kaybolmuştu. En azından Filip'in Balkanlara gitmek için ayrıldığını bildiren bir mesajı ele geçirdikleri için çocuklar gibi mutlu olan Yunanlılar savaşacakları orduyu bulamıyorlardı. Yunanlı yurttaşlardan oluşan birlikler, başlarında Filip olduğu halde Makedonyalıları arkalarında gördüklerinde adeta serseme dönmüşlerdi. Mesaj basit bir hileydi.

Endişeli ve yorgun Yunanlılar, dağlardan geniş bir vadi olan Haironeia'ya hızla indiler ve Makedonyalıları gördüler orada. O anda bile Makedonyalılar savaşmak için dizilmiş bir ordu gibi görünmüyorlardı. Vadi boyunca küçük gruplar halinde serbestçe dolaşıyorlar ve ne hizmetkârlara ne de mühimmata sahipmiş gibi görünüyorlardı. Sanki karşılarında telaşla savaş düzenine geçmeye çalışan, yürümekten bitkin düşmüş Yunanlılan bekliyorlarmış gibi oturmuş dinleniyorlardı.

Bir koruluğun içinden Yunanlılara yan taraftan yaklaşan süvari birliğine tepeden tırnağa bronzla kaplanmış askerler komuta ediyordu.

Hiç tehlikeli görünmüyorlardı.

Yunanlılar telaşlanmışlardı. Tebai Kutsal Birliği falanj düzenindeydi. Herakles'e adanmış küçük bir tapınağı arkalarında bıraktıktan sonra Haironeia köyünü de geçip, yılankavi derenin karşı kıyısında kendilerini bekleyen atlı birliklere doğru ilerlediler.

Öğle sonrasının güneşi doğrudan atlıların gözüne vuruyordu. Seyrek meşe ağaçlarının arasında atlann sırtında bekliyorlardı.

Hepsi Makedonya doğumlu ve soylu olan arkadaşlar üç alaya bölünmüşlerdi ve Parmenion'nun komutası altındaydılar. Geçmiş deneyimlerinden, Parmenion'un ilerlemek için Filip'in emrini bekleyeceğini biliyorlardı. Ama Tebai falanjının tam karşısında bir yerlerde olan topal liderden böyle bir emir gelmemişti. Sol taraflarından gelen gürültüler nedeniylej arkadaşlar, Makedonyalıların direnemeyip dağın eteğine doğru geri çekildikleri kanısına vardılar. Bunun tek anlamı vardı, o da Tebaililerin durdurulamadığıydı.

Alışkın olmalarına karşın beklemek at üzerindeki zırhlı askerlerde sıkıntı yaratmıştı. Ağaçlann ve tozun arasından görebildikleri, Hipaspist ya da diğer adlanyla Yardımcılar'ın sol taraflannda çarpıştıklarıydı. Ara sıraysa dağın eteğine doğru önlerinden geçip giden etek giymiş Girit okçulannı görüyorlardı. Doğrudan gözlerine vuran güneş daha fazla bir şeyin görülmesini zorlaştınyordu.

Atlılar etraflarını dinlemeye daldıklarından hiç konuşmaksızın atlarının sırtındayken, agırlıklannı verdikleri yönü değiştirip kasılıp kalmış kollarında tuttukları kalkanlarının kayışlannı ayarladılar. Yine de içlerinden birisi atını ileri sürmezse ve bu kişi de Filip'in oğlu İskender olmazsa, bir emir gelinceye kadar orada bekleyeceklerdi.

iskender sinirli sinirli oturuyordu siyah atının üzerinde. Hefaistion'la birlikte arkadaşların oluşturduğu birliğe katılmışlardı, iskender'in rütbesinin alay komutanı olmasına karşın, Parmenion'un deneyimli oğlu Filotas komuta ediyordu aslında alaya. İskender'in yanında, güneş tenini kömür rengine dönüştürdüğü için Kara la-

kabıyla anılan büyük savaşçı Klitos sabırla oturuyordu atının sırtında. Klitos'a İskender'i koruma emri verildiği için bir saniye olsun yanından ayrılmıyor ve Bukefalos'un huysuzlandığı anlarda onu tutuyordu. Kara Klitos'un bir meşe ağacında olan sinirden daha fazla siniri yoktu.

Ama İskender çıplak dizlerinin titremesini engelleyemiyordu; seslerin kıyıları döven dalgalar gibi bir yükselip bir alçaldığı yerde, havada uçuşan toz bulutlarının arkasındaki girdaba dalacaklannı düşündüğünde sağ elinde biriken teri sildi. Hızlı hızlı nefes alıyordu ve boğazı kurumuştu. Doğrudan gözlerine vuran güneş ışığıyla birlikte içindeki bu korku her harekette daha çok gerginleşen bir zincir gibiydi. Arkasında korkunun nüfuzu altına girdiğini fark ettikleri için dikkatle onu seyreden atlılar vardı.

Kusmamak için öksürdükten sonra balgamı geri yutmasına neden olan bir üşüme çıkmıştı şimdi de midesinde. Uyuşuk Kara Klitos kararmış kollarının birindeki yaranın üzerindeki kabukla uğraşıyordu, ağaçların arkasından gelen seslerse martı çığlıklarını andırmaya başlamıştı. Ancak buralarda çığlıklar atan martılann yaşaması olanaksızdı...

İskender rahatsızlığını gidermek için hareket etmek zorunda kalmıştı. Dizgini çektiğinde dizleri sıkıştı ve Bukefalos ileri atıldı. Klitos bir şeyler söyledi ve bir ağacın dalı yüzüne çarptı. Sanki bir okçu birliğinin arasından geçiyormuş gibi eğildi, kollarını kaldırarak kalkanınıyla vücudunu korumaya aldı.

Diğer atlılar da onu izlediler, ancak onları görmüyordu. Kalkanına çarpan metal sesleri vardı. Bukefalos birdenbire yön değiştirince dizleriyle onu kontrol etmek zorunda kaldı. Birden atın şahlandığını hissetti. Aşağıda bir sürü insan yere yuvarlanıp çömelmişti. Ne kadar hızlı yol aldığını anladı ve çılgına dönmüş olan atını yavaşlatmaya çalıştı.

Toz bulutunun arasında bir grup asker mızraklarını sanki ona fırlatacaklarmış gibi bekliyorlardı. Kalkanının arkasında çömelerek iyice küçüldü, atının tökezleyip sallandığını hissetti. Sırt sırta vermiş oturan iki yaralı adam ellerini ona doğru açarak bir işaret veri^ yorlardı...

Sonunda siyah atı durdurmayı başaran İskender kendisini bir dere kenarındaki çalılıkların ortasında bulmuştu. Etrafı dinledi ama kulaklarındaki uğultudan başka bir şey duymadı. Birdenbire çok susadığını hissetti ve attan indikten sonra dizgini bileklerine sararak dereye yaklaştı. Gözlerini silip baktığında Bukefalos'un da yanında dereden su içtiğini gördü. Atın suya kanmasını bekledi. Artık gayet rahat nefes alıyordu ve midesindeki rahatsızlıktan da eser yoktu. Ancak hareket etmek istemiyordu. Etrafını çevreleyen çalılığın arkasında bir yerlerde sesler yankılanıyor ve araba gıcırtıları yükseliyordu.

Birden gökyüzünün de değiştiğini fark etti. Güneş yok olmuştu, tepenin üzerindeki bulutlar da karanyorlardı. Esnedikten sonra ata binip çalılıkların arasından ilerledi. Önüne çıkan patikayı izleyerek bir bahçeden geçtikten sonra önünde birçok insanın hareketsiz uzandığı taştan yapılmış tapınağı da arkasında bıraktı.

İskender sadece batan güneşe karşı hareket eden nesneleri görebiliyordu bu saatte. Kaç Scıat geçtiğini kestirmeye çalıştı ama beceremedi.

Darmadağın olmuş bu arazide bir savaşın yapılmış olması gerektiğini anladı. Artık savaş yoktu; ama ilerisinde gözcü ateşleri yanıyordu.

Sarsak bir adam yaralılardan yükselen bir ses duyduğunda eğilip bakıyordu. İskender'in dikkatini çekti bu; çünkü bu dengesiz arayıcının arkasında zırhlı ve mızraklı bir manga asker yürüyordu. Bu Filip'ti. Babası ona iyice baktıktan sonra, "Kudretli tanrılara şükürler olsun!" diye haykırdı.

iskender'i sıkıca tuttuktan sonra yaralanmış mı diye inceledi vücudunu ve sonra da bağrına bastı. "Filotas sanki kötü bir cin tarafından kaçırılıyormuşsun gibi köyün içine daldığına yemin etti. Cesedini bulamadılar. Yaşadığın için hırsız Delfi'ye altın vereceğim. Filip hayli içki içmişti o ana kadar. Birdenbire sesini yükseltti. "Söyle bakalım delikanlı, arkadaşlardan oluşan alayları herhangi bir emir gelmediği halde harekete geçirmenin nedeni neydi? Parmenion henüz hiçbir emir almamıştı. Zamanı değildi. Birlikler Filotas'ı izlediklerini, Filotas ise seni izlediğini söylüyor. Evet, hangi kötülük seni ele geçirdi?"

"Bilmiyorum. Korkmuştum."

Filip oğlunu görmek için başını kaldırdı, ağzından şarap kokusu yayılıyordu. "Korkmak mı? Bunu söyleme bana. Haireonia vadisinde bu hiç de kolay değildir. Parmenion bir hayalete benziyor, ben bağırsaklarımdan yaralandım. Bir işten önce böyle kaçamazsın, tşini bitirinceye kadar kafanı fazla karıştırmamalısın..."

Babasının öfkesinden çok korkan İskender rahatlamıştı. Filip, meşe ormanında hissettiklerini anlamış gibi görünüyordu. Filip karanlığa doğru dönerek küfür etti aniden. Aynı saatlerde birçok insan ölmüştü. Böyle bir savaş o güne kadar görülmemişti. Zamanından önce hücuma geçen arkadaşlar birliğinin hatasıydı böyle olması.

İskender'i kolundan tutup karanlıkta yerde yatan ölülerin arasında sendeleyerek yürürken, kendine ve yapılan hatalara lanet okumaya devam ediyordu Filip. Tebai falanjının ilerlemesini planladığı için karşısına çok zayıf bir kuvvet yerleştirmişti. Atina piyadeleri savaşı kazandıklarını sanarak onları izleyinceye kadar, yani birlik dağılıncaya dek beklemeleri gerekiyordu. İşte tam o anda Yardımcı birliklerle Tesalyalıların desteklediği arkadaşları sürecekti savaşa...

iskender, hayli sarhoş ama aklı başında Filip ile ölüler arasında silah arayan adamlar dolaşırken dağın eteğine doğru yürüdükleri o anı hiç unutmayacaktı. "Tebaililer burada duruyorlardı. Senin yaşındayken onların talimini izliyordum. Atinalıların şansı onlarda yoktu. Onları öldürmemiz gerekiyordu. Demir gibiydiler, budala orospu çocukları."

Karanlıkta sendeleyerek yürüyen Filip homurdanmaya başlamıştı. Birdenbire ezbere biliyormuş gibi, Yunanca olarak Demostenes'in bir konuşmasını yineledi: "Vatanımızın kaynakları için, onu sulayan nehirler için, evimiz olan tepelerimiz için..."

Savaş alanında, üzerinde "Bahtımız Açık Olsun" yazısı olan kalkanını bulmuşlardı Demostenes'in. Askerler, silahlarını fırlatan Demostenes'in de diğerleri gibi biçare bir halde arkasına bakmadan savaş alanından kaçtığını anlatıyorlardı birbirlerine.

Sonradan Atina'da konuşması istendiğinde konuşmayı reddetmiş ve "Konuşan Hairenoia'ydı, ben değilim" demişti.

Hairenoia'da uğradıkları felaketten şaşkına dönen ve Makedonyalıların Tebai'yi fethettikten sonra şehri garnizona dönüştürdüklerini öğrenen Atinalılar, hatiplerine ve Filip'i etkisiz hale getirmeye çalışan kışkırtıcılara verdikleri desteği geri çektiler. Demostenes sokağa çıktığında yuhalanıyor ve "Yılan" diye hakaret ediliyordu. Politik konuşmacılar onun nutuklarını "ders çalışan kuzuların pisliği" nitelemesiyle anıyorlardı. Bunlardan birisine Demostenes "Benim kuzumun pisliği senden çıkan pislik kadar kokmuyor" yanıtını vermişti.

Ama Filip şaşırtıcı bir şekilde bu şehirden herhangi bir talepte bulunmadı. Akropol'un bulunduğu bu şehre karşı dile getirmediği bir saygısı vardı. Bu bir dağlının büyükşehir karşısında duyduğu çekingenlikle karışık saygıydı.

iyi niyet temsilcileri olarak Atina'ya Hefaistion ile iskender gönderildi. Ateşli Makedonyalı karşılaştığı manzarayla tatmin olmuştu - eğitimli insanlar kitlesinin ortasına ilk kez atılmış gibiydi. Eski Aeropag* tepesini geziyor, soğuk gecelerde Diyonizos tiyatrosunun mermerden yapılma koltuklarının ön sırasında oturuyor, lambalarla aydınlatılan bahçelerde, dillerinde sokaklarda deniz ticareti hakkında konuşulan dedikodular, Sofistler'in en gözde düşünceleri ile Sfenks'e ilişkin kehanetleriyle antik Mısır'ın hayranlık ve merak uyandıran öyküleri olan kibar fahişelerle politika tartışıyordu.

Makedon gençler, kurt anlamına gelen Lykos adlı bir kahramanın adından dolayı Likaion denilen okulda Platon'un öğrencileriyle birlikte geziniyorlardı.** Hefaistion her zaman olduğu gibi bundan da bir espri çıkarmıştı. "Bak" diyordu İskender'e, "şu senin insanın evrimi konusu var ya, bütünüyle burada görülüyor. Kurttan kahramana, kahramandan filozofa. Bir sonraki aşama ne sence?"

* Atina'da arkaik çağda Ares tepesinde toplanan ve bu nedenle "aeropag" adı verilen aristokratlar meclisi. (Çev.)

** Aristoteles derslerini ve felsefi tartışmalannı gezinerek yaptığı için bu okula Peripatos (Gezinenler), öğrencilerineyse Peripatetikler adı da verilirdi. (Çev.)

Hefaistion, Partenonun altındaki konsülde politikacılarla yaptıklan konuşmalardan da hiç etkilenmiyordu. "Bu yurttaşlar" diyordu, "işsizlik yardımı alıyorlar ve bütün gün burada oturup ne yapacaklarını konuşuyorlar!"

İskender ise bu durumu görünce herhalde asık suratlı Stagiralının, Atinalılar çoktandır düşünceleri ve ideale ilişkin araştırmalarında çok fazla soyut kalan tavırlar içine girmiş durumdalar diye dile getirdiği yakınmasını anımsıyor olsa gerekti.

Sofokles'in çirkinliğiyle alay eden sakallı adamlarla konuştular ve Euripides'in Troiades (Troyalılar) gibi hem kadınların hem de egemen konumda olan erkeklerin başlarından geçenlerin dramatize edildiği -Aristofanes'in Lysistrata'sında ağır taşlamalara konu olmuş bir çabaydı- oyunlan sahneye konulduğu ilk günlerde izlediler. Kendilerini etkileyici bir alıntıyla tasvir eden büyükşehir refakatçi kadınlannın düşüncelerinde erkeklerden daha modern buluyorlardı: "Tanrıların beni nasıl bir kirli zenginlikle donattığını anladığımda bunu neden sorgulamam gerekiyormuş ki?"

Bu eğitimli kadınlar çok hoş arkadaşlık ediyorlardı, aslına bakılırsa onlarla birlikte olmak çok güzeldi. Makedonyalı kaba dağlılar hakkındaki alaylarını gizliyorlardı; çünkü eğlence konusu dağlılann Yunanistan'da şimdilik en zengin değilse de en etkili grup olma yolunda yürüdükleri çok açıktı onlar için. Politik rüzgârdaki böyle bir değişiklik hetaerae için çok önemliydi.

İskender evlerinin etrafında oynayan çocukları görmeyi özlemişti Atina'da. Bu eksikliğe ilişkin Hefaistion'un bir açıklaması vardı. "Çocukların etraflannda dolaşıp, ağlayıp zırlayarak ekmek istemelerini ve her gelen konuğa Baba' diye seslenmelerini istemiyorlar. Zaten çok fazla çocukları da yok; çünkü çocuk düşürme denilen yeni yöntemi biliyorlar. Bu belki iyi belki de kötü ama şurası kesin ki nüfusun çoğalmasını engelliyor. Bizim kadınlarımızla bunu yapmak zordur: Döküntü bizimkiler. Thais adlı kızı gördün mü hiç? Onun çocuğu olduğunu hayal et bakalım. Kendisi bir çocuk zaten."

Hefaistion bu kadınların sahip olduğu güçte bir kötülük görmüyordu. "Ben bedenimi ne için satıyorum - sadece yediğim ve

attığım darbeler için; onlarsa bedenlerini satıyorlar ve ayrıca bir de eğitim veriyorlar."

Atina taşra şehri Pella'dan diğer yönlerden de farklıydı. Vergilerle bağımlı adaların yaptıkları ödemelerden gelen zenginlik ve gelişen deniz aşırı ticaret, şehrin yeni caddeler ve görkemli kamusal binalarla donatılmasını sağlamıştı.

Pella ile karşılaştırıldığında fiyatların aşırı yüksek olduğu alışveriş yerlerinde gümüş para sesleri duyuluyordu sürekli olarak. Limanda geniş tüccar tekneleri Karadeniz'den getirdikleri buğdayı, uzak adalardan gelen kereste, maden ve siyah ya da beyaz köle gruplarını boşaltıyorlardı. Kalabalık nhtımda şarabın keskin kokusu eksik olmuyordu. Israrcı Aristoteles'ten nedenleri araması gerektiğini öğrenen İskender, bu maddi zenginliğin sürekli olarak yükselen fiyatlardan geldiği sonucuna varmıştı, işsiz askerlerin varlığı ve köle akımı sürdüğünden emek ucuz kalırken malların fiyatı yükseliyordu. Bundan başka Atina yeni kurduğu sanayiler için gerekli maddeleri doğudan, Asya kıyılanyla adalanndan çekiyordu. Bu zenginlik iç savaştan üç kuşak sonra yeni bir aristokrasi yaratmıştı.

Kalabalık her caddeden gökyüzünün katışıksız mavisi karşısında altınla fildişinin donuk parıltısıyla kendini belli eden tanrıça Pallas Athena'nın muazzam heykelini görebiliyordu. Aklına Pella'da bir pencerenin altında Tannların Babası için yapılmış küçük sunak düşüyordu çoğu zamanda.

Bir çok kişi, yüz yaşına kadar yaşadıktan sonra o yıl ölmüş olan İsokrates'ten söz ediyordu ona. Filozof İsokrates, Demostenes gibi, ideal demokrasi düşüncesine vakfetmişti yaşamını. Ancak Demostenes'in aksine, Helen şehir devletlerinin düşüş içinde olduğuna inanmıştı.

Yurttaşlar, istatistikler Atina ticaretini hiçbir zaman bu kadar yüksek göstermemişken ve Makedonyalıların eline geçmiş koloniler dışındaki koloniler hiç bu kadar gelişmemişken gerilemenin nasıl olduğunu soruyorlardı. Nüfusun ulaştığı rakam, sahip oldukları gümüş stoğu ile okul ve kamu binalarının ulaştığı sayı, hep isokrates'in doğru söylemediğini gösteriyordu. Bunu isokrates'in ileri yaşı dolayısıyla, modern sanayinin ilerlemesinden önce sakin-

lerinin çoğu çiftçi olan eski, ilkel şehri anımsamasıyla açıklıyorlardı. Isokrates, şehir devletlerinin artık Hellas'ta (Yunanistan) kendi içlerindeki huzur ile şehirler arasındaki barışı sürdüremeyeceklerini ileri sürüyordu. Bütün şehirler -Sparta, Atina, Argos, Delfi ve Tebai- önce egemenlik için sonra da ticaret için birbirleriyle mücadele etmişlerdi, şimdilerde ise zengin sınıfla emekçi sınıf olarak içsel bir bölünme yaşıyorlardı. Titrek Isokrates'in Haironeia felaketinden sonra ölüm orucuna giderek intihar ettiği söylentisi dolaşıyordu.

Yaşlı filozof hiç kuşkusuz çağdaş şehir devletlerini Salamis'den bir yüzyıl sonra Pers iktidarına boyun eğdikleri için suçluyordu. Asya donanması ve ordusunun Salamis ile Plataiai'de* alamadığını, Pers yöneticileriyle altınlarının aldığını söylüyordu. Güçlü Persler Spartalıları karşılıklı bir yardım anlaşması imzalamaya ikna etmişlerdi; Asya'daki koloniler aynı imparatorluğun egemenliğini kabul etmişler, imparatorluk donanması denizlerin denetimini eline geçirmiş ve imparatorluğun altınları Atina Meclisi seçimlerinde bile sonucu belirleyen etken olmuştu.

Isokrates, bu koşullar altında, Asya imparatorluğunun altından boyunduruğuna karşı Yunan şehir devletlerinin, ancak birleşik bir çabayla karşı koymalarıyla kurtulabilecekleri düşüncesindeydi. Perslere karşı girişilecek açık bir savaşla ve kolonileri kurtarmak için deniz ötesine sevk edecekleri ordularla, Yunanlılar demokrasilerini koruyabilir ve antik miraslarına sahip çıkabilirlerdi.

Asya savaşına yönelik böyle bir birliğin oluşturulması Isokrates'e göre, bu savaşı yönetebilecek tek kişi ve bir Yunanlı olmaya çok yakın olan Makedon Filip'in egemenliğini kabul etmekle sağlanabilirdi. Atinalılar bu son öneriyi yaşlı filozofu toprağa verdikten sonra anımsayacaklardı.

Haironeia'dan sonra Tebai'nin kaderini paylaşma korkusu nedeniyle Atinalılar Filip'e şehirlerinin yurttaşlık hakkını verdiler.

* **Salamis ile, M.Ö. 480 yılında Kserkes Pers kralıyken Persler ile Yunan şehir devletleri arasında yapılan Yunanlıların lehine sonuçlanan deniz savaşı; Plataiai ile de Salamis'ten bir yıl sonra, M.Ö. 479'da Plataiai şehri yakınlarında birleşik şehir devletleri ordusuyla Pers ordusunun karşılaşması kasdediliyor. Bu kara savaşını da Yunan şehir devletlerinin ordusu kazanmıştır. (Çev.)**

isokrates'in Filip'i benimsemeleri gerektiği yolundaki son önerisinden başka söylediği her şeyi çabucak unuttular. Korku salan Makedonya ordusu yerine İskender ile maiyetindekiler şehirlerine geldiğinde Filip'in şaşırtıcı oğlu için daha fazla şey yaptılar. Sadece Demostenes'in yandaşları bir kurt yavrusunun kurttan başka bir şey olmayacağını söyleyerek uyarıda bulundular.

Haironeia savaşını izleyen yıl içinde, oğlunun iyi dilek ziyaretini de kullanarak Filip, bir devlet adamlığı mucizesi gösterdi. Casusları tarafendan hızlı davranılırsa rakip şehirlerin onun hareketine karşı çıkmak için yeterli zamanları olmayacağı şeklinde bilgilendirilen Filip, Korint'te toplanacak kongreye çağırdı tüm şehirlerin temsilcilerini.

Görünüşe göre karşısında tartışan Yunanlıların sorunlarını dinledi sadece. Her sorun için önerdiği bir çözüm vardı.

Şehirler bölünmüş durumdaydılar: Filip, sadece Sparta'nın katılmadığı, ayrı bir konseyi olan ve savaş dışı konuların dışında kendisinin hiç devreye girmeyeceği bir birlik kurdu. Helen Birliği'ydi adı da. Her şehrin yasaları, özel mülkleri ve ayrıcalıklannın korunacağı güvencesi verildi. Hiçbir şehirden vergi ödemesi de istenmedi. Önemli sorunların hepsinin Filip'e götürülmesi de gerekmiyordu; dinsel konseyin kararı geçerli olacaktı bu konularda.

Filip, İsokrates'in planını da kabul etmişti. Bütün Yunanistan'ı birleştirdikten sonra, denizlerle kolonileri kurtarmak ve Yunanistan'a ihtişam kazandırmak için Pers egemenliğine karşı bir savaşa girecekti. Bu seferi Makedonya kralı olarak değil Yunanistan'ın komutanı olarak yönetecekti. Her şehirden bir müfreze gücünde piyade hazırlamasını isteyecekti. Asyalıların müttefiki olduğu için sadece Sparta birliğin dışında kalmıştı. Spartalılar yeni Helen Birliği'ne katılmayı, Filip'e "Biz yönetmek için varız, yönetilmek için değil" diyerek reddetmişlerdi.

Fatihe hiçbir ödeme yapılmadığını, hiçbir kayıpları olmadığını ve kazanacakları saygınlık ve nüfuzu düşünen Yunan şehirlerinin temsilcileri, daha güçlü bir Yunanistan için duydukları heyecanla benimsediler Filip'in planını.

Toplantılar sırasında Korint tiyatrosunda oturup tartışmaları iz-

leyen İskender, babasının bir kurtarıcı ve zamanın büyük devlet adamı olarak alkışlandığını gördü. Korint kongresinde alınan kararı duyan Demostenes, Yunan demokrasisinin sonunun gelişini seyretmeye dayanamayacağını ilan ederek gönüllü sürgüne gitti.

Filip ertesi yıl Çanakkale Boğazına ilerlerken Kral Yolu üzerinde kendisine katılacak Yunan şehir Öevletlerine ait askerlere ilişkin ayrıntıları düzenlemişti. Aynı zamanda başkomutanı Parmenion'u boğazın karşı kıyısında, Asya tarafında bir köprübaşı tutması için görevlendirmişti. Aklı az olan oğlu Arrhidaeus'u, Asya kıyısındaki bir küçük soylunun kızıyla evlendirirken İskender'i yanında tutuyordu.

En son olarak ise Filip, görüşmeler yoluyla Haironeia'daki can kayıplarının tazminini kabul ettirince tatmin olmuştu toplantının sonuçlarından. Yunanlılar üzerinde kazandığı bu büyük zafer Makedonlar için krallığın güvencesiydi.

Filip, tasarılarını gerçekleştirmede gösterdiği bu başarıyla artık rahatlamış ve Pella'ya dönüşünde Makedonyalıların sevinç gösterileri yapmalarına izin vermişti.

Başarının zirvesindeyken ise öldürüldü. Bu olaydan sonra insanlar Pitya* kahininin, Haironeia'da fethedilenlerin ağlayacağı, fatihinse öleceğine ilişkin kehanetini anımsadılar.

Artık kralın kansı olmadığını öğrenen Olimpias, Filip ile genç gelinin yolunun üstünden çekilmek için kişisel hizmetçileriyle birlikte mezarlığa yakın bir yerdeki ayrı bir eve taşındı. Bu tecrit sırasında parlak ipekli giysilerini kullanmayan Olimpias, koyu renkli bir manto giyiyordu. Hiç sona ermeyecekmiş gibi görünen bir sessizlik içinde yün eğiriyordu. Dışanya çıktığındaysa kapalı bir tahtırevan kullanıyordu. Böylece kimse onu göremiyordu; ama elbette tahtırevanı dikkat çekiyordu. Halk, hiçbir zaman kendisini tecrit etmemiş Epirus Prensesinin, terk edilmiş bir kadın olduğu için insanlardan adamakıllı saklandığını konuşmaya başlamıştı. Ba-

* Pitya, Yunan kehanet tanrısı Apollon'a adanmış Delfi Tapınağının rahibine verilen isimdir. Bkz., Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara 1999, s. 142-45. (Çev.)

zılarıysa onun Hekate'nin gücünün açığa çıktığı saatlerde, yani geceleri, ikinci bir Medea gibi mezarlıkta dolaştığını görmüşlerdi.

Olimpias penceresinden Pella'ya doğru akan insan selini - savaş malzemesi satan Tiroslu (Sur) ve Kartacalı tüccarları, barbar kabilelerin elçilerini, Yunanlı fahişeler ile temsilcileri- izliyordu. Filip'in sarayı bir yıl içinde Yunanistan'ın ekseni olmuştu. Olimpias kendisi için böyle bir zaferi birçok kez düşlemişti.

Eve geldiğinde başına gelen kötü olayla ilgili olarak iskender'e sakin bir şekilde, başanyla zirveye çıkmış olanlara kaderin bazen fena darbeler indirdiğini söyledikten sonra hiç yakınmamıştı. Bütün umudu artık İskender'deydi ve sadece Filip'in alkole bulanmış saldırganlığından oğlunu koruyamayacağı için kaygılıydı.

"Uzun zaman önce" diye mırıldanmıştı yün eğilirken, "seni kalbimin altında taşırken Baba-Tanrı'ya seni her zaman koruyacağıma yemin etmiştim."

Oğlunu özellikle Kleopatra'nın akrabalarının baskıcı töreleri konusunda uyarmıştı. Şimdi çocuk yaştaki bu kızın varlığı dolayısıyla sanki Pella'nın yöneticisi onlarmış gibi davranacaklardı. Tutkulu annesindeki bu ılımlı hava İskender'e tuhaf gelmişti.

Yumuşak yün topaklarını parmaklarıyla açarken, "yaşamından endişe ediyorum" itirafında bulunmuştu oğluna.

İskender, ziyafetlerde aslan başlıklı sırada önceleri tek başına oturan Filip'in, artık sarhoş olduğunda iğrenç konuşmalar yapan Kleopatra'nın amcası Attalos'u yanma oturttuğunu fark etti. Gerçekten sarhoş olduğu anlarda hiç kimse Filip için güvenilir olamazdı. Attalos'un, İskender'i imalı sözlerle kışkırttığı anlarda Filip sanki ikisini gözlüyormuş gibi sessiz kalıyordu. Birlikte oldukları zamanlarda hamile olduğundan Kleopatra artık şarap sunmuyordu.

Attalos, iskender'in şarap kadehine hiç dokunmadan oturma huyundan nefret ediyordu.

"Sen sadece Baba Zeus'a adakta bulunurken yeterince şarap sunuyorsun" diye söylendi birkaç kez. Bir geceyse ayağa kalkarak kadehini kaldırdıktan sonra, "Kleopatra belki de Filip'e yasal varis olacak bir erkek çocuk doğurur!" diye bağırdı.

İskender birdenbire öfkelendi. Gözünün önünde sadece Atta-

los'un onunla alay eden bıyıklı suratı vardı. İşte bu surata bardağındaki şarabı fırlattı ve "Sen benim bir piç olduğumu mu söylüyorsun" diye bağırarak, silah ele geçirmek için Attalos'un arkasına dolandı.

Hiçbir silah bulamayan İskender, Attalos'un üzerine doğru sıçradı. Arkasında duran hizmetkârın taşıdığı kılıcını aniden çeken Filip, İskender'e doğru atıldı. İçkili kafası dumanlı olduğu için ayağı kaydı ve taşların üzerine boylu boyunca uzandı.

Öfkeden deliye dönen İskender gözlerini babasına dikti, tam karşısındaki kapıya iyice yaklaştıktan sonra, "Seni Asya'ya gönderecek adam bu - bu adam bir koltuktan diğerine geçemiyor" dedi.

Şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış gözlerle kendisine bakan suratları ve yerden kalkmaya çalışan babasını seyrederken, birden dönerek salondan dışarı çıkmak için koştu. Muhafızlarla meşaleleri geride bıraktıktan sonra Olimpias'ın evinin bulunduğu sokağa daldı.

Olimpias'ı uyanık ve çarkının başında çalışıyorken buldu ve hiçbir açıklama yapmaksızın bir hizmetçisiyle birlikte atların bulunduğu ahıra götürdü onu telaşla. Bir saat sonra yanında annesinin arabası olduğu halde karanlık patikada siyah atının üstünde Epirus ormanlanna doğru at sürüyordu.

Ancak annesini ailesinin evinde bırakarak kuzeydeki dağlara doğru yolculuğuna devam etti. Olimpias'ın ısrarcılığından kurtulunca Pella'daki o geceyi daha kolay unutabilirdi. Attalos'un yolculuğuyla alay ettiğini düşünürken, Makedonlarla karşılaşmamak için ormanın içine iyice girmişti. Pella'dan babasının mektubunu vermek için gelen ulaklar burada bulmuşlardı onu. Filip, konsey üyelerinin kendi ailesini bile bir arada tutamadığına göre yeni Helen Birliği'nde düzeni nasıl sağlayacağını sorduklarını yazıyor ve oğlu İskender'den ordudaki görevine yeniden başlamasını istiyordu.

Annesinin hiçbir biçimde karşı çıkmayışı İskender'i şaşırtmıştı. Ama, askerlerinin Tilki diye ad taktığı bir adamın hiçbir zaman dost göründüğü zamanki kadar tehlikeli olamayacağını söyleyerek, Filip'in mektubuna güvenmediğini söylemişti. Bununla birlikte oğlu düşmanlarıyla karşı karşıya gelmeliydi; çünkü bütün tehlikeler içinde kahraman Ahhillevs'i koruyan Güçler'in himayesi altındaydı.

Filip, sürgünü, şarap içtikleri o gece sanki olağanüstü hiçbir şey yaşanmamış gibi karşıladı Pella'da. Hemen Asya seferi için Deiades'in tasarladığı kolayca parçalanna ayırılıp taşınabilen tekerlekli bir tür mancınık hakkında tartışmaya başladı. Olimpias savaşa yönelik bu tür etkinliklerden hoşlanmıyordu. Her zamanki gibi Filip'in açık olarak söylediği şeyin tersini yaptığına dikkat çekiyordu. Yunanistan'ın yarısı huzura kavuşmuşken niçin yeniden harekete geçmesi gerekiyordu ki? Bu seferle, en azından Kleopatra'nın doğuracağı çocuğun kız mı yoksa erkek mi olduğu anlaşılana kadar, İskender'i deniz ötesinde Parmenion ile buluşmaya göndererek uzaklaştırmak düşüncesi vardı ona göre.

Alık üvey kardeşinin doğulu bir yönetici ailesinin kızıyla evlendirildiğini, diğer bir üvey kız kardeşininse bir prensle nişanlandırdığını, oysa Filip'in, İskender için gelecekte böyle bir evlilik planladığına ilişkin hiçbir işaret vermediğini söyleyerek imalı konuşmalar yapan Ptolemaios da kaygı duyuyordu. Halkın gözünün önünde tutulmasının nedeni Ptolemaios'un düşüncesine göre, askerlerin Haironeia'dan sonra onun kendileri için uğurlu olduğuna inanmalarıydı.

Bu tavsiyeyi iyice anlayamadığı ve annesinin bazı korkunç davranışlarından korktuğu için dolaplar çevirmeye başlayan İskender, bir arkadaşını gizlice -yeni tiyatronun aktörlerinden birisiydi bu adam- Arrhidaeus'un yerine kendisiyle evlenmesini önermesi için doğulu bir kıza gönderdi. Ancak Filip'in ne kendisini uzaklara göndereceğini ne de yaptığı acemi yöneticiliği affedeceğini içgüdüsel olarak hissetmişti. Kendisine tavsiye verenlerin söylediklerine boyun eğmesi bitkin sinirlerini rahatlatmıştı.

Gönderdiği aktör elçisi dönmeden önce Filip sırnnı anlamış gibi görünüyordu. Arkasında Filotas olduğu halde topallayarak birden İskender'in odasına girmiş, dağınık saçlarını durmaksızın karıştınrken canının sıkıldığını belli etmişti. Bir arkadaşlar alayının komutanı ve önceden İskender'le hayli yakın bir ilişkisi olan Filotas, o gün sanki bir görevdeymiş gibi kapıda ayakta beklemişti.

Hayli ciddi olan Filip kitaplara, gece lambalarına ve ortada dağınık duran yarım bırakılmış çizimlere bakınca yorulmuş gibi görü-

nüyordu. "Ne zaman kafanı başkalarının yazdıklarıyla ve dedikodularla dolduran bir inek gibi davranmaktan vazgeçeceksin?" demişti. "Adamın biri ayaklarını yere vurduğunda ya da bir yudum şarap aldığında kişneyen bir kısrak gibisin." Gözlerini kırptıktan sonra sesini de yumuşattı. "Cehennemin bütün köpek kafalı herifleri adına, keşke hiçbir özel öğretmenin olmasıydı. Artık sana yardım edilemez. Dinle beni. Arrhidaeus gerçekten bir sorundu benim için. Onu bir şekilde evlendirmek istedim. Gün gelecek orduya Parmenion ile birlikte komuta edeceksin. Senin sorunları kavramanı ve insanları yönetmeni istedim. Bunu Orfeus* gibi tatlı müzikle ya da matematiksel akıl yürütmelerle yapamazsın. Veya trajedilerde olduğu gibi bir tanrının gelerek sahneyi değiştirmesini bekleyerek de yapamazsın. İstiyorum ki..."

İskender'in suskunluğu nedeniyle kendisini dik başlı bir öğrenciye ders veriyormuş gibi hissettiği anlaşılıyordu. Sanki delikanlıya ulaşmaya çabalıyordu. Beceriksizce, "Bedenim değişik yerlerden birçok yara aldı - hiç kaygılanma. Bundan yararlanmalısın" dedi.

İskender, konuşmasını tamamladıktan sonra başını yavaşça kapıya doğru çevirişini anımsadı. O anda Filip'in kendisini bir tarafa atma düşüncesi olmadığına inanmıştı.

Ama birkaç saat sonra verdiği bir emirle Filip, Ptolemaios, Harpalos ve Nearhos'u Pella'dan sürgüne göndererek, İskender'i yakın arkadaşlarından yoksun bırakacaktı.

Daha sonra, üvey kız kardeşinin evlendiği gün arkadaşların, sessiz Antipatros ile Makedonya'nın büyük ailelerinin, eski kralların Aigai'deki sarayın hemen hemen harabeye dönmüş salonunda, dışarıda bekleyen maiyetleriyle beraber toplandıkları anı ve flütlerin yaydığı müziği asla unutmayacaktı. İskender borazanların sesi duyuluncaya kadar birkaç görevliyle birlikte salonun köşesinde beklemişti. Kaba taşlarla yapılmış kapıdan Filip'in geldiğini görmüyorlardı, borazanlar çalıyor insanlar krala yer açmak için geriye itiliyorlardı.

* **Efsanevi Trakyalı şarkıcı. Bu şarkıcının adı etrafında, Diyonizos dini ilkel ve kaba şekillerinden kurtarılarak Orfeus dini oluşturulmuştur. Özellikle M.Ö. VII ve VI. yüzyıllarda Yunanistan'da güç kazanmıştır. (Çev.)**

Ve Filip, çığlık çığlığa haykırarak kendisini sırtından bıçaklayan başı açık adamın vurduğu bıçak darbeleriyle dizlerinin üstüne çöktükten sonra öldü.

IV
Dağlar ve Tebai

Filip'in yaralı vücudu yaşamdan ayrıldığında Makedonya yok olmuş gibiydi. Bu bir geminin kaptanını kaybetmesi değildi; eğer gemi benzetmesi kullanılacaksa kıyıda yarısı inşa edilmiş bir geminin ustasını kaybetmesiydi. Çünkü Amintas'ın oğlu Filip, Makedonya kabilelerinin beyni, itici gücü, komutanı ve en üst yargıcıydı. Hükümet işlerini yürütmek için geride bıraktığı ne bir meclis, ne deneyimli bir yönetici vardı, ne de Filip, mirasına sahip çıkacak bir kişi belirlemişti. Geleceğe ilişkin tasarıları bile bilinmiyordu; çünkü yöntemi, yanında bulunan kurmaylarını bilgilendirmekten çok düşmanlarını aldatmayı temel alıyordu.

Ertesi gün Aigai ile Pella'dan, Fenikeli ticaret şirketleri ile Yunan şehir devletlerinin temsilcileri, ziyaret için ülkede bulunan büyükelçilerin ulaklan ve illirya ile Trakya barbar kavimlerinin casusları sessizce yollara düşmüşlerdi, Makedonya yönetiminin sonunu bildiren haberleri yaymak için.

Yaşlı akrabalar ile büyük kabilelerin liderleri ordunun üst düzey komutanlarıyla buluşmuşlardı Pella'da. Çünkü geleneksel kabile adetleri gereği, kabile yöneticilerinin kan davası konusunda karar vermeleri gerekiyordu. Toplantıyı yönetenler Antipatros ile tek gözlü Antigonos'du.

Soruşturma sonucunda, katilin, Pausanias adındaki genç bir Makedon olduğu ortaya çıkmıştı. Katil sarayın avlusunda bulunan

muhafızlarca hemen oracıkta öldürülmüştü. Soruşturma ilerletildiğinde, Pausanias'a, bir içki partisinden sonra Attalos ile Kleopatra'nın yandaşlannca soyularak sokaklarda gezdirilmek yoluyla işkence yapıldığı ortaya çıkmıştı. Bu olaydan sonra Pausanias'ın ihtiyar Attalos'tan öç alma hakkı için kapı kapı dolaştığı anlaşılmıştı: Filip tarafından reddedilince, hem Olimpias'ı hem de İskender'i ziyaret ettiği kanıtlanmıştı.

İskender hiçbir konuşma yapmaksızın Pausanias'ı reddettiğine dair ifade vermişti; bu kavgayla hiçbir ilişkisi yoktu. Cinayet aracı Kelt bıçağını Pausanias'a verdiğini reddetmişti.

Ancak bazı kişiler açıkça, yarı deli sayılan gencin Filip'e saldırması için kışkırtıldığını söylüyorlardı. Pausanias iskender'in arkadaş çevresine dahildi ve onların bazıları Filip tarafından sürgüne gönderilmişti; iskender babasıyla açık ve şiddetli bir kavgaya girmişti; zaptolunamaz bir mizaca sahip olduğu biliniyordu; cinayetin işlendiği yere çok yakın bir yerde bulunuyordu. Bunların dışında, Kleopatra dengesiz iskender'i ileride yerinden edebilecek bir oğlan doğurmuştu.

Soruşturmayı yürütenler Epirus'un hem rahibesi hem de prensesi, Filip'in dul kansı ve kuşkulann üzerinde yoğunlaştığı kişi olan İskender'in annesi Olimpias'ı sorgulamaya yeltenmemişlerdi. Hizmetçiler cinayet hakkında konuşulduğunda Olimpias'ın "Koca üstünde, baba üstünde ve gelin üstünde" diye mırıldandığını söylediler, ancak bunun Euripides'in yazdığı bir dize olduğu anlaşıldıysa da ne anlamlandınlabildi ne de delil olarak kullanılabildi.

Soruşturmaya bu aşamada son verildi. Kabile yasasına göre kraliyet ailesinden bir kişinin aynı aileden bir başkası tarafından öldürülmesi, akrabalar ya da komutanlann bakamayacağı ya da affedemeyeceği bir davaydı.

Bu akrabalar ile komutanlar, daha önceki bir olayda kan davası suçunun nasıl Filip'in ailesinde kalmış olduğunu gayet iyi anımsıyorlardı. Kocasının dışında bir başka kişiyle ilişkiye girmiş olan annesi Euridice, Filip'in büyük kardeşi Perdikkas'ın ölümünü planlamıştı.

Makedonların Attalos'un başını çektiği bir grubu İskender'in suçlu olduğuna inanırken, çoğunluk Pausanias'ı, Filip'e saldırması

için Olimpias'ın kışkırttığını düşünüyordu. Pausanias'ın bıçağı her nasılsa Attalos'tan Filip'e dönmüştü. Suikast hakkında İskender hiçbir şey söylememişti.

Kan davası suçunun bu şekilde bir kenara bırakılmasından sonra, kabilelerin oluşturduğu konsey Makedonyalıların yeni yöneticisinin adını belirlemek durumundaydı. Eğer büyük kabileler dağlardaki tecritlerine geri dönmeyeceklerse, Filip'in öldüğü andan itibaren birisi onun yerine geçmeliydi. Ordunun komutanları Filip'in örgütleme görevini üzerlerine alabilirlerdi, ancak ordu -özellikle de askerler- göstermelik olsa da Filip'in kanından gelen bir lidere sahip olmalıydı. Alık Arrhidaeus göstermelik olarak liderlik konumunu işgal ederken, yaşlı Amintas krallığın adını sürdürebilirdi. Ya da Antipatros ile Antigonos, Kleopatra'nın yeni doğan oğlu adına naib olarak hizmet edebilirlerdi.

iskender'in seçilmesine karşı ileri sürülen birkaç suçlama vardı. Bunlar, Filip'in babası olmadığı yolundaki söylenti; anti-sosyal bir biçimde çalışmalarına dalması ve yönetim işindeki deneyimsizliğiyle, Filip'in ölümüyle başlayan açık kan davasıydı. Böyle bir ölüm kabileler arasında başka ölümlere yol açabilirdi.

Tecrübeli generaller hemen bir karara varılması ve alınacak karardan dönülmemesi gerektiği konusunda ısrarlıydı. Bütün iddialara karşın onlar bir karara varmıştı. Antigonos ile Antipatros karan bildirmek için İskender'in yanına gittiler. Başını kitaplarından kaldırıp gelenleri gördüğünde onlara oturmaları için yer gösterdi. Delikanlıya ordunun kararını açıkladılar. Filip kendisine varis olarak hiç kimsenin adını vermemişti; ama yirmi yaşındaki oğlu İskender'e orduda görev vermişti. Haeroneia'dan sonra İskender böyle bir görevi yürütmüştü. O artık Makedonyalıların kralıydı.

Çok yönlü becerilere ve yetkilere sahip olan en yüksek rütbeli komutan Parmenion doğu sınırından aceleyle döndüğü zaman, Pella'da diğerlerinin yaptığı seçimi onayladı. Belki de üç büyük komutan, Makedonya ordusunun, bir tanrıdan doğmasa bile genç İskender'in tanrılann gözdesi olduğuna inandığını hissetmişlerdi. Çiftçiler ile dağlılardan oluşan bu ordu benimsemediği hiçbir ön-

deri izlemezdi. Uç general, açık gözle rüya gören bu öğrencinin planlarına burnunu sokamayacağını düşünmüşlerdi. Üçlüye dahil olan diplomatik Parmenion, kibirli ve tutkulu Antigonos ile düşünceleri düzeni sürdürmenin ötesine hiç geçmemiş sadık Antipatros arasında vazgeçilmez bir bağ oluşturdu.

Üç komutan, İskender'in eninde sonunda, Filip'in ölümünden sonra Makedonya'nın gücünün, gelişen Helen Birligi'nin liderliğinden küçük bir krallığa dönüştüğünü anlayacağını biliyorlardı. Krallığın üç tarafındaki dağlı kabileler mevcut durumda doğal bağımsızlıklanna dönmüşlerdi bile. Onlann da ötesinde, Tuna boyunda, gittikçe denize yaklaşan barbar Keltlerin yarattığı tehlikeyle bozkırın İskit kavimleri vardı. Yunan şehirleri hemen Helen Birliği'nden ayrılmışlardı. Atina sadece bir yıl önce yurttaşlık verdiği kişinin ölümü için resmi kutlama yapmıştı. Asya'dan gizlice gönderilen altın paralar önde gelen Atinalılara teslim edilmişti. Demostenes yine Yunan demokrasisinin lideri olarak alkışlanıyordu.

Diğer yanda kurmaylann gayet iyi bildikleri şey sahip oldukları kaynaklardı. Filip risk üstüne risk almıştı. Liderliği Yunan şehirlerinin elinden lider komutan maskesi altında alırken ortaya koyduğu tour de force'tan (beceri gösterisi) geride elle tutulur somut bir şey kalmamıştı. Artık ne lider komutan ne de bir Yunanistan vardı. Yunanlılann Makedonya ordusunun zayıflığını bilmedikleri doğruydu. Uyanık Filip hızla yaptığı manevralarla yabancıların casuslarına ordunun gerçek sayısını öğrenmeleri için fırsat vermemişti. Ancak komuta kademesindeki yöneticiler Makedonya ordusunun çekirdeğinin -pezhetairos* (falanks) arkadaşlar ile Hipastpistler"- on yedi bin ya da on sekiz binden fazla olmadığını anlamışlardı. Tesalya süvarisi ve Agrianlar gibi yedek kuvvetlerin orduya katılmaları Filip'in liderliğine bağlıydı sadece.

Hazinenin içinde bulunduğu durum silahlı kuvvetlerinkinden daha vahimdi. Hazinede yetmiş talent külçe para bulunmasına karşılık bin üç yüz talent borç vardı. Filip zengin Asya kıyısından

* Pezhetairos, köylülerden oluşan ve ağır silahlarla donatılan piyade birliklerine verilen ad. (çev.)

*" Hipastpist, hafif silah taşıyan piyade birliklerine verilen ad. (çev.)

yeni kaynaklar elde etmek için bir kumara girmişti. İki ay sonrasının gereksinimlerini karşılayacak paraya sahip değildi Pella.

Filip büyük b r devlet yaratmak için kumar oynamış ve Makedonya'yı tehlike içinde bırakmıştı.

Bu bunalım sırasında Aristoteles yapılması gereken ilk şeyin ne olacağı konusunda generallerle aynı düşüncedeydi - asi kabileler üzerindeki egemenlik yeniden kurulmalıydı. Böylece İskender aynı görev için bir kez daha orduyla yola çıkarken Antipatros'u Pella'daki işlerin yönetimi için bıraktı.

Komutanlarla birlikte Filip'in dikkatsizce taşıdığı sorumluluklan nasıl yerine getirdiğini bilmeksizin ve huzursuz şekilde yol aldı. Bildik araştırmalannın oluşturduğu dünya bir daha buluşamayacağı kadar uzaktı ona artık. Demostenes o sıralarda öğrencinin eğitimini tamamlayarak mezuniyet aşamasına eriştiğini söylemişti.

Çekingen ve içe dönük Makedon, ilk görüşte insanlara güvenme, arkadaşlarının tavsiyelerini yerine getirme alışkanlığındaydı. Onun dünyası, ufkun arkasında uzanan şehirler ile müşfik tanrılann evi olan sıra dağlardan, bir başka deyişle Parapanisades'ten oluşan bir hayal dünyasıydı. Bu hayal ülkesini ararken hâlâ Aristoteles'in insan türünün evrimi konusunda açtığı patikayı izliyordu. Demostenes'in sözleriyle, bilgisinde çalışma lambasının kokusu vardı.

Ancak, daha inatçı bir kişiliğe ve daha güçlü bir sorumluluk duygusuna sahip olması ile fizik olarak çok daha yakışıklı olmasının dışında, diğer açılardan Hefaistion ve Ptolemaios -her ikisi de hanedana dahildi- kadar normal bir insandı.

Evet, yirmi yaşındayken böyle başlamıştı yolculuğuna İskender.

Bir yıldan biraz daha kısa bir süre sonra kararlı, tavsiyeleri önemsemeyen, tehlikeye en önde giden ve ordusunu Asya'ya, yurdundan uzaklara götürmeye karar vermiş bir kişiye dönüşecekti.

Bir sonraki yıldaysa çevresine moral duygusu yayacak kapasitede bir liderlik, uzak bölgelerde ve denizlerde gelişen olayları biçimlendirme yetisi ve o ana kadar denenmemiş şeyleri deneyecek kararlılık sahibi birisine dönüşmüştü.

Bir kısa yıl içinde onu neyin etkilediği ya da düşüncelerini yeni kanallara neyin yönlendirdiği konularında çok az şey biliniyor. Pella'da vuku bulan ölümler hakkında hiç kuşku yok ki hızla haberdar edilmişti. Kuzeni Amintas zehirlenmiş, Kleopatra'nın küçük oğlu ise boğularak öldürülmüştü. Bu ikisinin ortadan yok olmasıyla artık yarım akıllı Arrhidaeus'tan başka kan bağı bulunan erkek akrabası kalmamış oluyordu.

Olimpias da bu ikisinin ölümünü istemiş olabilirdi. İskender, baba, koca ve gelinin cezalandırılması hakkında annesinin söylediklerini anımsıyordu. Bu olaylardan sonra Pella'ya kendi isteğiyle hiç gitmeyecekti. Sarayla yeni şehir ona düşmanlık ve terörle doluymuş gibi görünüyor olsa gerekti.

Hızla Haemus Dağı'nın zirvelerine yakın yüksek vadilere doğru ilerleyen Makedonya ordusu, kendilerini ovalık bölgeleri yağmalamaktan alıkoyan disiplinli kuvvetin etrafını çevirmeye istekli, gizlendikleri yerlerden rakibin gücünü kuşkuyla kestirmeye çalışan barbar halklar arasından dikkatle geçiyordu. İskender, gizli sığınaklardan yapılacak atışlarla vurulabilecekleri ormanların sık yetiştiği yerlerde subaylanyla birlikte yolculuk ediyordu. Uyarı bekleyemeyecegini öğrenmişti burada. Makedonlar sadece disiplin ve güçle denetlenebilecek sağı solu belli olmayan, acımasız halklar arasındaydı. İçlerinden bazıları, örneğin dağlı Agrianlılar orduya gönüllü olarak katılmışlardı.

Kurt sürülerinin saldırılarına benzer acımasızlıkta mücadeleler de yaşanmaktaydı. Bir geçite yaklaştıklannda öndeki gözcüler, kabilelerin, ilerleyen konvoyun üzerine yuvarlamak amacıyla arabalardan oluşturdukları bir barikatın arkasında bekledikleri bilgisini ilettiler. Geçite başka bir giriş de yoktu. Eğer öndeki alay dağınık konumda ilerlerse barikatı zorlayamayacakti; eğer mızraklarla yapılacak saldırı için saflar sıklaştınlırsa arabalar üzerlerine yuvarlanacaktı. Filip'in oğlu kendileriyle birlikte olduğundan alay komutanı bir emir vermek yerine emir bekliyordu.

İskender beş yüz kişinin hiçbir heyecan belirtisi göstermeden kendisine baktığını hissediyor ve kararsızlık gösteremeyeceğini

anlıyordu. Duraksamak ve deneyimli bir komutanın gelmesini beklemek yeteneksizliğini kabul etmek demekti. Bu düşünceler içindeyken aklına ilk gelen emri verdi. "Normal düzende ilerleyin. Eğer arabalar aşağıya yuvarlanacak olursa dağılıp kendiniz için güvenli bir yere sığının ki yuvarlanıp gitsinler. Kaçamayan adamlarsa yere uzanarak kalkanlarıyla bedenlerini olanaklı olduğunca korumaya çalışsınlar. Arabalar kalkanlann üzerinden geçip gidecektir."

Daha sonraları olduğu gibi o zaman da piyadenin bir sözle ilerlemesi onu şaşırtmıştı. Uzun savaş deneyimleri onları risklerle karşılaşmaya alıştırmış, komutanlarına durumu değerlendirme yeteneği ile eylemlerinde kararlılık kazandırmıştı. İskender'in hızlı iş gören hayal gücü bütün olasılıkları göz önüne almıştı. Emirle birlikte askerler düzenli bir şekilde yürüyüşlerini sürdürdüler ve zirveden aşağıya doğru yuvarlanan arabalar, dağınık durumda yere uzanan askerlerin kalkan ve mızraklarına çarparak gürültüyle geçip gittiler. Ciddi biçimde yaralanmış ve sarsılmış olan askerler yürüyüşlerini -elbette yürüyebilecek durumda olanları- sürdürdüler. İskender bir daha asla arabaların altına yatın emrini vermeyecekti onlara. Ölmüş insanların ayağa kalkarak yürüdüklerini gören zirvedeki kalabalık korkuyla ormanın içlerine kaçtı.

Yaşayarak ve Parmenion ile deneyimli askerleri izleyerek, İskender kararların ne kadar çabuk alınması gerektiğini öğrendi. Komutanları gece saldırısı yapıyorlar, nehrin karşı kıyısına saldın düzenliyorlardı; yüksek Pelion gibi bir dağı aşıp şehrine ansızın ulaşmak için iki gün boyunca durmaksızın yürüyorlardı. Ancak sürekli hareket halinde olmaya özen gösterdikleri için, hiçbir gözcü onların bir sonraki durağının neresi olacağını kestiremiyordu. Kabile kuvvetlerinin onları beklemedikleri yerde ortaya çıkarak, Tuna'ya doğru ilerliyorlardı; önlerinde engel oluşturan bu nehirden karanlıkta karşıya geçmek için sadece görünürdeki gemilere -Bizans kentinin gemileriydi bunlar- el koyuyorlardı. Onlarla birlikte hareket eden İskender, askerlerin saklanmasına yarayan mısır tarlalarının içinden yönünü yıldızlara göre belirleyerek, nemden ürperek, üşüyerek ve duyduğu endişeden yıpranmış olarak gün doğumunda uyuyan bir şehrin ağaçtan suru önüne gelinceye kadar yü-

rüdü. Şehrin sakinleri ilk ışıklarla birlikte etraflarında nöbet tutan askerleri gördüklerinde bunun bir mucize olduğunu düşündüler.

Deriden yapılma binici pantolanlarını giymiş, omuz hizasında örülmüş saçlan ve uzun sakalları olan Kelt liderler, duydukları korku nedeniyle, Makedonların kralına haraç getirdiklerini söylediler ve altın kâseler ile kadınlarının mücevherlerini askerlere hediye olarak verdiler.

"Neden korkuyorlar acaba?" diye sordu İskender.

"Sadece bir şeyden korkuyorlar."

"Nedir bu?" Kendisinden korkmaları gerektiğini düşünerek gururlanmıştı.

"Gökyüzünün tepelerine inmesinden."

Hefaistion'a, "Cesur gibi görünüyorlar ama çok da övünen insanlar bunlar" dedi.

Haironeia'dan sonra oluşan tepki için babasının aynı değerlendirmeyi yaptığını anımsadı. Korku insan zihninden uzaklaştırılamadığı için Filip adamlarının yaşamı konusunda çok ürkek davranan birisiydi. Filip piyadelerini (pezhatairos) tehlikeye atmadan önce olası her avantajı değerlendirmek için dolaplar çevirerek kıskançlıkla yönetiyordu. Filip, surlarla bilinmeyen denizden uzak duruyor, amacına ulaşmak için göğüs göğüse mücadeleye geçmeden önce entrikalar çeviriyor, yalan söylüyor, verdiği sözlerde durmuyordu. Bu işleri nasıl başardığı Parmenion dışındaki komutanlar için de bir sırdı. Ordularının en üst rütbeli bu komutanı Filip'in yöntemlerini anlamakla birlikte, aynı yollan kullanarak aynı sonuçları elde edemiyordu. Kralın bu sırrı, Aristoteles'in yaşamın evrimi bilgisindeki gibi şaşırtıcı bir yoldu.

Aristoteles ile Filip iki açıdan, soyut bilgiyi kavrayışları ile en ayrıntılı noktalarda bile gerçekliğe bağlılıkları açısından benzer muhakemeye sahiptiler. Filip dehaya yaklaşan bir sezgiyle eyleme geçtiği ve Stagiralı da sadece delillerin gösterdiği sonuçlara ulaştığı için diğer yönlerden birbirlerinden tümüyle farklıydılar.

Aristoteles yılmaz inatçılığıyla liderlik üzerinde düşünüyordu. Deneyimli Parmenion'u izleyerek faydacı çözümlerle dolaplan öğ-

reniyordu. Bu general bazı avantajlar kazanmak için birliklerini bir yerden bir yere kolayca götürebiliyordu. Bunun yanında, avantajdan yararlanmak için Makedonya ordusunun deneyimiyle disiplinine güveniyordu.

Sert ve kibirli tek gözlü Antigonos, Filip'te olan hile yeteneğine sahipti. Antigonos bir rakibi korkutarak, bir politikacıya rüşvet vererek ya da banşçıl görüşmelerin yapıldığı toplantılarda rakiplerini tatlı sözlerle kandırarak, kendisine karşı konumlanmış her güce yönelik ani kıyımlar için ortamı hazırlardı. "Düşmanların üstüne doğrudan yürümeyin" diye hırlıyordu. "Niyetinizi ve gücünüzü önceden gösterecek kadar aptal olmayın. İçlerinden birkaçını yakalayıp bagırsaklannı dilimleyin. Diğerleri koyun sürüsü gibi koşuşmaya başlayacaktır. Onlan kaçışmaya bir kez zorladıktan sonra istediğin kadarını öldürebilirsin. Olay budur. Bir korku kıvılcımı saçın, bırakın sonra ateş sizin işinizi yapsın. Bir savaşın dönüm noktası, adamlarınızın düşmandan korktuğundan daha çok düşmanın adamlarınızdan korktuğu andır. Bu dönüm noktasını bekleyin."

Ancak İskender çok az Makedonyalının Antigonos'a güvendiğini keşfetmişti. Planlarında bir hata yaptığında bazen bir Makedon alayını kendisini kurtarmak için feda ettiği oluyordu.

Tehlike bölgesine güçsüz olduğunu ve üşüdüğünü hissetmeden giremese de, iskender, artık sinirlerini denetleyebiliyordu. En küçük hareketinden kaygıya kapılan ya da cesaret alan sinirleri gergin kalabalık bir grup onu izlediği için duraksamaksızın eyleme geçmek zorı ndaydı. Bunun için tolgasını çıkarma alışkanlığı edinmişti. Bunu yaptığı zaman etrafındaki tolgalı askerler kendilerini daha huzurlu hissediyorlardı. Benzer biçimde o da kaygılarını yatıştırmak içir etrafındakilerle yüksek sesle konuşuyor, kahkahalar atıyordu. Geri tarafınıysa, içinde bulunduğu durum değiştikçe ve yeni güçlükler ortaya çıktıkça doğru tahminler yapma yeteneğine bırakıyordu. Kendi yeteneğine güvenmediğinden, aklı hep ne yapılması gerektiğiyle meşgul olduğu halde, gelişebilecek durumlar karşısında çok seyrek olarak önceden karar veriyordu. Askerler bir sonraki adımın ne olacağını öğrenmek için Bukefalos'un sırtında oturan altın kafalı genci izlemek gerektiğini öğrenmişlerdi. Bir ha-

reket olasılığı olduğu zamanlarda İskender artık Bukefalos'a biniyordu.

Şimdi pervasızca ileri atılmak gibi bir eğilim geliştirmişti. Dağlarda hızlı hareket etmenin yavaş davranmaktan daha güvenli olduğunu öğrenmişti. Dağlarda yetişmiş olan Makedon piyadesi böyle yürüyüşlerde kendisini evindeymiş gibi rahat hissediyordu. Kaçış yollarını hızla çeviren aşılması zor İlliryalı barbarların çevredeki tepeleri tutup tutmadığını anlamak için, yanındaki muhafız birliğiyle kör gibi Dalmaçya dağlarındaki kutu gibi bir vadiye daldığında bu gerçek ortaya çıkmıştı. Diğer kabileler dağda kurulan tuzağı güçlendirmek için acele ederken illiryalılar uzakta kalmışlardı. Süvari birlikleriyle vadinin dışında bulunan Parmenion İskender'e ulaşmaya çalışmış ve piyadenin tehlikeden uzakta olacağı nehir kıyısına vadiden bir çıkış yolu açmayı başarmıştı.

"Insanlann ne söylediğini bir tarafa bıraksak bile senin bir hanımın var ve bu da kaltak Tyche" diye kesin konuşuyordu Hefaistion.

Tyche askerlerin çok fazla önemsedikleri kader tanrıçasıydı. Dikkatsiz Hefaistion savaşırken hiç rahatsız oluyormuş gibi görünmüyordu. Birkaç kez yaralar almasına karşın her Makedon'un hayatta kalmak için bire karşı yüz şansı olduğunu söylüyordu. Böyle bir olasılık varken neden kaygılanmak gereksindi ki?

İskender tam bir iç rahatlığıyla gülüyordu. Arkasından gelen muhafızlarla nehri sığ yerinden at üstünde geçerken ve karşı kıyıdaki barbar kalabalığını seyrederken terden sırılsıklam olmuştu. "Kader'in yüzünü hiç görmedim ben" dedi.

"Öyle mi? Ama herkes Tyche'nin seni her yerde izlediğini söylüyor."

"Eğer şanslı olsaydım, ne zaman olduğumu bilmek isterdim."

Hefaistion bir an için ciddileşmişti. "Bilmesen bile bir şekilde korunuyorsun. Ya atalarının arasında tanrılar var ya da tanrılar Filip'in ölümünde onun iyi talih mührünü sana bıraktılar. Kader işte. Bunu tartışamazsın. Falanks askerleri bunu kavradılar. Eğer en güzel kızları ele geçirmek için uğraşmıyorsan ya da şarabı sürahiden şapırdatarak içmiyorsan veya ayağına dolaşana bir şey yapmıyorsan, bu senin, bunların hepsini yapan Hefaistion gibi sıradan bir

ölümlüden başka bir şey olduğunun işaretidir. Perdikkas da böyle ve o da büyük bir asker. Niçin farklı olduğunu biliyorlar? Böyle olmasa niçin sana Doğuştan Soylu, Komutan ya da Koruyucu desinler? Ha? Hiçbiri değil. Sen İskender'sin, bu da sayılanların toplamı oluyor işte."

Böylece koşullar gereği en az zevk aldığı şeyi yapmaya, savaşta insanları yönetmeye zorunlu buldu kendini iskender. Kendisinde var olan yetenekler dolayısıyla çektiği acıyla artık fiziksel acıyı umursamayan iskender, bağışlanamaz bir hata yapacağı andan ve Hefaistion ile Perdikkas gibi arkadaşlarının ayağa diktikleri heykelin toprağa karışmasını izleyeceklerinden korkuyordu. İçinde bulunduğu anda kendisi başarısızmış ve Makedonlar dağılıyormuş gibi görünüyordu ona. Orduyu oluşturan askerler onda kafalarındaki, tanrıların koruduğu, yenilmez ve korkusuz lider ideallerini görüyorlardı. Onun zayıflığını keşfettikten sonra askermiş gibi davranan sarı saçlı bu aptalla alay edeceklerdi. Maskesini indirip kahkahalar attıktan sonra Olimpias'a, bu katilin yanına göndereceklerdi.

Bütün inatçılığı ve kararlılığıyla bu maskeyi indirme sahnesini geciktirmeye adamıştı artık kendisini. Çünkü Makedonya'da, Aristoteles'in akademisinden başka hiçbir yerde şefkatle karşılanmayacağını gayet iyi biliyordu.

Belki de Tebai'deki yıkım kaçınılmazdı. Ancak olanlar iskender'i adeta şok etmiş ve anısı onu asla terk etmemişti.

Onlar hâlâ Dalmaçya kıyılarındayken başlamıştı olaylar. Güneyden gelen ulaklar Atina'nın etrafında yeni bir savunma birliğinin oluşturulma aşamasında olduğunu söylüyorlardı. Hatipler Tebai'yi mesken yapmışlar, yurttaşlan bağımsızlıklarıyla ifade özgürlüklerinin korunması için harekete geçmeye davet ediyorlardı. İskender'in İllirya dağlarında öldüğü dedikodusunun çıkmasından sonra Tebaililer, Filip'in Kadmea'da, yani şehrin kalesinde bıraktığı Makedon garnizonunun iki subayını öldürmüşlerdi. Makedonlann garnizonu Kadmea'da direnirken Tebaililer işgalcilere karşı bir ittifak oluşturmak için Sparta'ya çağrı yapıyorlardı. Helen Birliği, yöneticilerine karşı harekete geçiyordu.

Pella'daki danışmanlar Yunan şehirleriyle uzlaşma gereğinden söz ediyorlardı. Aristoteles, Yunan şehirlerinin diplomasi yöntemleriyle kazanılması yolunda uyarılar yapıyordu Makedonlara.

Ama Kadmea'da bulunan garnizon görüşmeler için zaman kazanmak amacıyla feda edilemezdi. Makedon generalleri hemen bir sefer başlattılar ve gözlenemeyecek dağ yollarını izleyerek üç yüz millik mesafeyi on üç günde aldıktan sonra, yanlarında iskender de olduğu halde Tebai'ye ulaştılar.

Yorgun Makedonlara karşı konuşlanacak diğer orduların bölgeye ulaşmasından önce şehir içindeki taburların serbest kalacağı ve direnişe son vereceklerini umarak, Tebai'nin dışındaki mezarlıkta bulunan kutsal yerde ordugâh kurdular.

Ordugâh için kutsal bir yer seçimiyle Parmenion savaşmayı amaçlamadığını belli etmişti. Askerlerini dinlendirmek için zaman kazanmaya çalışan Parmenion, şehir surlarını teslim etmeleri ve garnizonu serbest bırakmaları karşılığında ateşkes önerisi yaptı gönderdiği elçilerle. Şehirden dönen elçiler sarsılmış gibiydiler.

"Tebaililer hiçbir şey vermeyi kabul etmiyorlar" diye başladılar sözlerine. "Parmenion ile Filotas'ı onlara teslim etmemiz koşuluyla ateşkes önerisi yapıyorlar bize."

Ağaçla yapılmış surlarını incelemek için şehrin etrafında atıyla gezinen İskender, zor durumdan çıkış yolu olarak kuşatmadan başka bir şey düşünemiyordu. Şehir surlarının üstünden kurtarılmayı bekleyen garnizonunun bulunduğu taştan yapılmış kaleyi görebiliyordu. "İçeri nasıl gireceksin?" diye sordu birdenbire Perdikkas'a. Tugay komutanı rütbesinde olan Perdikkas, İskender'in Mieza'da bulunduğu yıllar boyunca orduya hizmet etmişti.

Düşünceye dalmış olan Perdikkas, "Uygun olan herhangi bir yolla" diye yanıtladı. Mücadeleci komutana göre gerekli olan şey, suru bir noktada yıkıp geçmekti. Geçmişten gelen anıtları ve içindeki binlerce insanıyla bu büyük şehir, İskender için daha karmaşık bir sorun oluşturuyordu.

Kısa bir süre sonraysa öncü birliklerin çarpışmalarıyla ilgilenmeye başlamıştı. Biraz sonra Perdikkas'ın ani bir saldırıyla, Kadmea'ya yakın Attika kapısının yanında tahta sura çıkmayı başardı-

ğını ve surda bir gedik açmaya çalıştığını duyunca irkildi. Perdikkas'ın tugayına destek sağlamak için İskender, birliklerinin içinde en az yorgun olan Girit okçularıyla Agrianları gönderdi. Surlarda açılan gediğe ulaştığında, Makedonların tapınak alanına giden sokaklara dağılmış olduklarını gördü. Destek birlikleri de onları izlemişlerdi.

Biraz sonra şehre girmiş olan birliklerin dar sokaklarda göğüs göğüse çarpışmalara tutuştuklan anlaşılmıştı. İskender ise Parmenion'un önerisine karşın falanksa saldırı emrini vermek istemediğinden, zırhlı piyade birlikleriyle kararsızlık içinde bekliyordu. Perdikkas ağır şekilde yaralanmıştı. Bir ulak Giritli subay ile seksen adamının öldüğü ve Makedonların geri çekildiği haberini getirmişti.

Tebai'nin kalkan taşıyan piyadeleri tarafından sıkıştırıldıktan ve hayli kötü hırpalandıklan için duvarda açtıkları gediğe kadar geri çekilmişlerdi. Tebaililer bu geçitten yüklenmeye başladıklarında İskender falanksa emir verdi. Uzun mızrakların oluşturduğu kalabalık ilerlemeye başlayınca, deneyimli Giritli okçular yolu açtılar ve Tebaililerin saldırı dalgası falanksın oluşturduğu sağlam duvara çarptı. İskender ile askerlerin arasındaki subayları bir kez daha ilerleme emrini verdiler. Kalabalık piyade dağılmaya başlamış düşmanın arasına daldı. Bir kere harekete geçen falanks acımasız bir makine gibi toprağı sürüyormuşçasına ilerledi, yolu üstünde ne varsa çiğneyip ezerek cepheyi duvarda açılan delikten kalabalık caddelerle, sokaklara ye hatta evlere taşıdı, gittikçe yükselen bir çılgınlık haliyle. Mangalara ayrılan ve sokak aralarıyla düz çatılara dağılan askerler, kendi savaşlarını yapıyorlardı ve onları denetlemek ya da durdurmak artık olası değildi.

Kuşatma altındaki Kadmea'da mahsur kalan garnizon işte tam o anda kuşatmayı yararak saldınya katılmıştı. Kadın ve çocuklann arasında sıkışan Tebai askerleri umutsuzca tapınağa doğru çekildi. Şehir surları artık yıkılmış olduğu için, Tebaililer ile kan davaları olan gönüllü asker Fokisliler ve Plataiaililerle birlikte Makedonya ordusunun diğer birlikleri de şehre girdiler. Bir saat içinde caddeler dövüşen, ölen, kaçan ve kovalanan insan sürülerinin mekânı olmuştu. O gece Tebai yanmıştı.

Ertesi gün yıkım denetlenip mezarlar kazıldığında dört bin ceset sayılmıştı. Göğe yükselen dumanların seyredilebildiği bir bahçenin ortasında İskender ile bölük komutanları oturmuş raporları alıyorlardı. Askerlerin çoğu hâlâ para ve mücevher arıyorlar ya da esirleri bir araya toplamakla uğraşıyorlardı. İki gün önceki görkemli şehir Makedonlann egemenliğindeki bir harabeye dönmüş ve önceki yaşamından sanki hiçbir iz kalmamıştı. Komutanların bazılan piyadeyle yaptığı karşı saldırının zamanlamasını, en uygun ana kadar bekleyip karar vermesini övüyorlardı. Sanki Antigonos'un savaşın döndüğü an dediği anı soğukkanlılıkla hesaplamıştı.

İskender ne böyle bir plan yapmıştı, ne de benzer bir planı şimdi yapabilirdi.

Şehir yaralarını sarması için eskiden olduğu gibi bırakılıp gidilebilir ya da tümüyle yıkılıp yok edilebilirdi. Antigonos ile subayların çoğu, Makedonyalıların önüne iki kez çıkmış olan şehrin tümüyle yıkılmasını önerdiler. Bunlar düşmanın birine verilecek cezanın diğer Yunan şehirleri için bir örnek oluşturacağını söylüyorlardı ki, İskender de bu noktada onlarla aynı düşüncedeydi.

Bahçede yargılanmayı bekleyen esirler arasında iyi giyimli, iki çocuklu sevimli bir kadın fazla telaşlı olmadığı için dikkatini çekti. Bir subayı öldürmekle suçlanıyordu. Tebaili kadın suçlamayı kabul ediyordu; çünkü Trakyalı bir barbar evine girmiş, kendisine şiddet uygulamıştı. Daha sonraysa çıkıp gitmek yerine sanki mücevher varmış gibi etrafı aramaya başlamıştı. Mücevherleri bahçedeki kuyuya sakladığını söyleyince de subay bakmak için kuyuya gitmiş, kadın da onu kuyuya ittikten sonra taşlamış ve askerler gelmeden önce öldürmüştü.

"Kimsin sen?" diye sordu İskender.

"Yunanistan'ın özgürlüğü için Haironeia'da size karşı savaşı yönetenlerden biri olan Teagenes'in kız kardeşiyim."

Ölümle cezalandıracağını düşündüğünden sözünü bitirdikten sonra kılı kıpırdamaksızın beklemeye başlamıştı.

"Bırakın kadını" emrini verdi Makedon. "Saflarımızdan çocuklarıyla birlikte çıkıp uzaklaşana kadar ona eşlik edin."

Tebaili kadınla ilgilenirken takındığı yumuşak edayla, bu büyük

şehrin binalanyla birlikte -sadece tapınağı, Pindar'ın evi ve Filip ya da kendisi ile arkadaş olanların evleri bunlara dahil değildi- yıkılmasını ve hayatta olan bütün sakinlerinin köle olarak satılmasını emretti. Bundan başka hiçbir kişinin davasını dinlemeyecekti.

Helen Birliği üyesi devletlerden birisinin bu şekilde imha edilmesi herkesten önce havai Atinalıları serseme çevirmiş ve Makedonya ordusunun döndüğünü fark ettirmişti. Ayaklanma daha yol almadan sona ermişti. Atinalılar kuzeye, İskender'in arkadaşları olarak bilinen kişilere elçiler göndererek, Yunan şehirlerinin bu bunalımdan çıkış için İskender'in liderliğini istediklerini ileri sürdüler. Helen Birliği'nin konseyi tarafından daha önceleri Filip'in selamlandığı gibi komutan olarak selamlanması için, İskender'in sadece Korint'e gitmesi gerektiğini söylüyorlardı.

Bu yürüyüş sırasında Antigonos İskender'e kızgınlığını göstermişti. Tebeai'deki fırtınadan sonra İskender, orduya emirlerin bundan sonra sadece kendisi tarafından verileceğini duyurmuştu. Eğer hatalar yapılacaksa, sorumlu da kendisi olacaktı.

Atina'da Demostenes'in arkadaşları, "Koyunlar bile kendilerini koruyan çoban köpeklerini kurtlara teslim etmez" diyerek barışçı tarafa yanaşmışlardı.

Korint'te körfezin mavi sularını gören bir yerde toplanan delegeler ile düşünürler, Asya'ya yapılacak saldırıda şehirlerin birleşik güçlerinin liderliğini üstlenmeye ikna etmek için, İskender'e büyük bir karşılama töreni hazırlamışlardı. (Komutanın mizacını bilmediklerinden en güvenli yolun yapılacak fetihlerin şanına vurgu yapmak olduğunu hissediyorlardı.)

Düşünürler bunun İsokrates ile Filip'in de umudu olduğunu söylediler. Bir seferinde tiyatronun üstündeki bir tepeye tırmanırlarken, rüzgârın ulaşmadığı bir köşede, bir taşın üstüne oturmuş paçavralar içindeki bir adamın yanından geçmişlerdi. İskender'in yanındakiler bu kişinin yalnızlığı seven Diyojen olduğunu söylediler. Münzevi mizaçlı adama yaklaşan İskender hakkında çok konuşulan filozofa, güneşten yanmış kiniğe dikkatle baktı. Diyojen huzursuzca kımıldadığında, "istediğin bir şey var mı?" diye sordu.

Diyojen kafasını kaldırarak hiçbir heyecan göstermeden suratı-

na baktı İskender'in. "Evet" dedi, "gölge etme, başka ihsan istemem."

Etrafta bulunanlar gülüşürlerken İskender ağzını açıp tek laf söylemeden yürüdü gitti. Ancak Korint konseyinde Diyojen'in nasıl sadece güneşi görmek istediğini anımsadı.

Korint'in sakin denizini seyretmek, havanın iyi olduğu akşamlarda tepedeki tiyatroda oturarak Yunanlı hatiplerle yöneticilerin, Ahhillevs'in rolünü alarak denizi geçip Troya'ya yürümesini, Filip'in yere düşürdüğü meşaleyi kaldırarak Yunanistan'ın koruyucusu olmasını ısrarla söylemelerini dinlemek doğrusu çok hoştu. Ama bazen içinde bulunduğu ruh hali birden değişiyor ve karamsarlaşıyordu. O anlarda Tebai'de gördüğü terörle tepedeki tapınağın etrafında yok alan yaşamları anımsıyordu. Tebai'de bir tanrının tapınağına saldırmıştı. Şehirden kovduklanndan birisi gelip bir istekte bulunsa yerine getirmeye hazırdı. Tebai'de insan soyundan başka bir düşmanla savaşmış gibiydi ve verdiği zararı iyi şeyler yaparak onarmak gerektiğini düşünüyordu. Gözleri kalabalık arasında Tebaili kadını arıyor ancak bulamıyordu.

Filozoflardan bazıları, Filip'in Helen Birliği'ndeki makamını kendisinden beklenmedik bir biçimde ele geçiren İskender'in, babasının karşılıklı görüşme ve ikna yoluyla elde ettiği bu yere acımasız davranışı sayesinde geldiğini açık olarak görüyorlardı. Bunların arasında Aristoteles de vardı.

V
Troya Yolu

Daha sonraki yıllarda, Makedonyalı İskender'in ordusunu Asya'ya yönlendirip yönlendirmeyeceğinin belli olmadığı o bahar ayında, Pleiades'in batışından Arkturus yıldızının yükselişine kadar Yunanistan'da birçok işaret ve alametin göründüğüne dikkaj: çeken çok kişi olacaktı.

Pella'daki pazar yerlerinde balıkçılar Delfi rahibesinin Asya seferinin başarıya ulaşıp ulaşmayacağı konusunda bir kehanette bulunmayı reddettiğini konuşuyorlardı. İskender bir şeyler söylemesi için ısrar ettiğindeyse, "Evet, İskender senin her zaman bir yolun olacak" demişti gizemli gizemli.

Balıkçılar bunun gerçek bir kehanet olup olmadığını ve İskender'in gerçekten Filip'in oğlu ve krallan mı, yoksa Baba Tann'nın büyücü kadın Olimpias'dan doğma oğlu mu olduğunu merak ediyorlardı. Görkemli Tebai'yi üç günde sineklerin istilasına uğramış kan, kömür ve kırılmış mermerler kentine dönüştürmemiş miydi - tannlann koruyuculuğu altındaki Ahhillevs'in Troya'da gerçekleştirdiğinden daha feci bir kaderdi bu?

Makul düşünceli Makedon çiftçiler de benzer biçimde, Herakles kadar güçlü ve güzel olan delikanlıdan; onları dinlerken başını bir yana çeviren, atlarının hastalıklarını nasıl tedavi edeceklerini, meyve suyunu nasıl elde edeceklerini ya da ateşli hastalıklarda kullanılan balsamı nasıl hazırlayacaklannı anlatırken, istekli ve

dostça bakan mavi gözlerinden bahsediyorlardı. Ellerinin arasında arabanın okunu kırabilen atlet yapılı bu genç adam, boksörlerle güreşçilerin bedensel mücadelesinden kaçıyordu; savaştan geri durmasına karşın, Haironeia'da, Pelion'da ve Tebai'de savaş ateşinin içine bir içkicinin ziyafet sofrasına koşusu gibi üç kez pervasızca dalmıştı. Makedonya'nın köylü ve at yetiştiricisi soyluları Filip'i anlamışlardı; ama onun öğrenmeye meraklı, çadırında lambanın ışığı altında ikilemlerle boğuşan, tuhaf bir tapınakta korkunç bir eylemin içine atılmadan önce ibadet yapıyormuş gibi yazma kitapların üstüne kapanan oğlunu anlamamışlardı.

Halk bunları merak edip konuşurken, ordunun komutanları İskender'in Asya'ya sefere gitmesi gerektiğini söylüyorlar ve bunun nedenlerini de açıklıyorlardı.

Babası bu sefere karar vermişti, Makedonya'nın insan gücünün yarısını işe koşmayı gerektirecek -yaklaşık olarak yirmi beş bin kişi- bu seferin lojistik çalışmalannı ordunun kurmaylan Çanakkale Boğazı'nda tamamlamıştı. Parmenion'un kendisi bu boğazdan Troya'ya güvenli bir şekilde geçmek için bir köprübaşı hazırlamaya gitmişti. (Anayurdun güvenliği için yaşlı askerlerle Pella'da kalacak olan Antipatros, yeni askere alınan gençlerin eğitimi ile Olimpias'ın rahat durmasını sağlayacaktı.) İstikrarsız Yunanistan'ın direniş gücünün altını oymak için, maceraya yatkın Atina hoplitleri* ile Tesalya süvarilerinin ihtiyat gücü olarak alınması gerekliydi. Bütün bunlar planlanmış ve hazırlanmıştı. Sefer başarılı olacaktı; artık ertelenemez durumdaydı.

"Niçin olmasın?" diye sormuştu İskender. "General Ksenephon on binleriyle birlikte Asya'da kalamamıştı. Kitabı On Binler'in Gidişi değildi - Anabasis'ti, yani, On Binlerin Dönüşü.

Parmenion, İskender'in bu kitabı okuduğunu biliyordu. Ancak Parmenion yaşlanıyordu ve üç oğlu da orduda yüksek rütbelere çıkıyorlardı. Bu son muzaffer seferden sonra emekli olarak silahlı^ kuvvetlerle ilgili işleri oğullarına bırakmayı istiyordu. Eğer ordu dağıtılırsa onlar ne yapacaklardı?

"Bütün riskler hesaplandı" diye sabırla açıklamaya başladı. "Or-

* Ağır silahlarla donatılmış piyade sınıfı (çev.)

dumuzun karşısına çıkacak herhangi bir gücü yeneceğini düşünüyoruz."

"Anlattığın gibi olsa bile denizde tutunacak bir yerimiz yok. Bütün sularda Pers filoları dolaşıyor."

Ama Parmenion yollarının, daracık Çanakkale Boğazı dışında hep karada olduğuna işaret etti ve başarısız olmamak için orada önlemler aldığını söyledi. Önemsiz bir riski göze alarak büyük kazanımların sahibi olabilirlerdi, Yedi Uykucunun mekânı olan tarihi limanlan, Milet ile Efes'i, Mausolus'un mezarında yattığı Halikarnassos'u, zengin Krezüs'ün yönettiği Sardes'i, kısaca Yunanistan'ın karşısındaki zengin lyonya kıyılarını kurtarabilirlerdi... Karadeniz üzerindeki tahıl yolunun denetimini ele geçirebilirlerdi.

"Filip bütün bunları iki sözcüğe sıgdırmıştı" diyecekti Olimpias. "Altın ile şan."

Olimpias komutanlara güvenmiyordu; çünkü onları denetleyemiyordu. Oğlunu onlara karşı uyarırken, komutanlan kullanması ama bir kral kadar güçlü olmalarına izin vermemesi gerektiğini söylüyordu. Son olay onu haklı çıkaracaktı.

Yaşlı akrabalar İskender'le konuşmak, şarabını içmek ve orduyla birlikte harekete geçmeye ikna etmek için gelmişlerdi. Filip onu böyle yapması için eğitmemiş miydi? Makedon ulusu genç bir ulustu ve varlığını sürdürebilmesi için etrafında bulunan rakip güçlerle mücadele etmek zorundaydı. Bu güçler arasında en tehlikelisinin profesyonel askerler olduğunu söylüyorlardı yaşlılar. Bu tehlikenin büyüdüğünü görüyorlardı.

Büyük savaştan önce Yunanistan'da profesyonel asker yoktu. Geçmişin derinliklerinde kalmış hoplit askeri, bir yurttaş askerdi ve silahlarını evinde muhafaza eder, kendisine gereksinim duyulduğunda bir ay ya da daha fazla bir süre için herhangi bir ücret almaksızın yurttaşı olduğu şehrin ordusuna katılır, daha sonraysa çiftliğine ya da dükkânına dönerdi. Bu uygulama onun için zorlu Olimpiyat oyunlınna hazırlanmaktan belki biraz daha zahmetliydi. (İlk Maraton yarışı, Maraton ovasından Atina'ya savaşa' ilişkin haber götüren yanıcının anısına yapılmıştır.)

M.Ö. 490 yılında Atina ile Pers İmparatorluğu arasında yapılan ve Atinalılar lehine sonuçlanan savaş, (çev.)

Bu dönemi izleyen iç savaşlar süresince hoplitler herhalde uzun süreler silah altında tutulmuştu; evinden uzakta uzun zaman geçirdiği için, yaşamsal öneme sahip şeylerden yoksun kalan ailelerinin çeşitli gereksinimlerini karşılayarak yaşamlannı sürdürebilmeleri için, yardım amacıyla ilk önce yiyecek ve diğer maddeler verilmiş, daha sonraysa bu yardımlar hoplitlerin yokluğunda düzenli olarak ödenen bir ücrete dönüşmüştü. Yurttaş asker derece derece ücret almaya başlamıştı.

Ayrıca seferler büyüdükçe ve ordular genişledikçe falanksa daha fazla sayıda asker alınmıştı, hatta en sonunda Sparta'da helotlar, bir başka deyişle köleler, orduya alınmış ve daha sonra da ücretlendirilmişlerdi. Eksiksiz seferberlik anlamına gelen bu değişiklik, savaş gemilerinin tayfalan, kürekçileri ve denizci askerler için de uygulanmaya başlamıştı. Bu değişim görmezlikten gelinemezdi. Yunanlıların kendi aralarında yaptıkları savaşların sonunda, aynı zamanda bir ev ve aile sahibi de olan gönüllü yurttaş, orduya katılmış bedenen güçlü helottan ya da azat edilmiş köleden, orduda ücretle görevlendirilmiş dağda ya da denizde yaşayan barbardan daha iyi bir konumda değildi artık.

Bundan başka yurttaş, terhis olduktan sonra çoğu kez çiftliğini tahrip edilmiş ya da dükkânını yanmış halde buluyordu; bu durumda, genellikle çiftliğindeki işleri yaptırmak, ayakkabı üretiminde ya da eczacı olarak çalıştırmak için bir yabancı ya da köleyi, kendi yaşamı için gerekli olan paradan daha az bir miktar karşılığında çalıştınyordu. Artık evine geri döndüğünde, elbiseler ile lüks maddelerin fiyatlarının geçmişe göre çok yüksek olduğunu görüyordu.

Çoğu zamansa, işsiz askerler ya devletten para yardımı istiyorlar ya da para karşılığı başka ordulara katılıyorlardı. Herhangi bir çatışmanın yaşandığı şehirlerin mülk sahibi sınıflannın, son zamanlarda mülksüzleşmiş sınıfa karşı kendisini savunduğu bütün şehirlerde bu profesyonel kuvvetlerden oluşturuluyordu. M.Ö. 400 yılına gelindiğinde, kendi mızrağı, kalkanı, kılıcı ve miğferi olan Maraton'daki gönüllü hoplitler, savaşçı Ahhillevs kadar efsanevi bir ün kazanmışlardı. Zengin şehirler, artık, iyi eğitimli birlik-

lère en yüksek ücretleri vermek yoluyla silahlı kuvvetler kiralıyorlardı. Yeni zenginleşen yurttaşlar, tüccarlar ve toprak sahipleri falanksta görev almak yerine; kendi yerlerini alacak profesyonelleri kiralıyorlardı.

Rütbesiz askerler için geçerli olan değişim subaylar için de söz konusuydu. Eskinin yurttaşlardan oluşan ordusunun seçilerek göreve gelen yöneticilerinin yerini, bir hekimin kendisini tıbba adaması gibi savaşa adayarak kariyer yapmış profesyonel subaylar alıyordu. Yaklaşık olarak M.Ö. 400'de Ksenofon'un on binleri, subaylanyla birlikte, Asyalı bir kralın hizmetinde Babil'e kadar gitmeye cüret etmişlerdi. Ve Sparta kralı Aigesilas bin kişilik bir deneyimli birliği Mısır Firavunu'na kiralamıştı.

Bu göç enerjik ve karışık bütün Yunan şehirlerinin eğitimli ve mesleğe sahip kesimlerine yayılmıştı; teknik elemanlar ana şehirden kalkarak koloniler ile Asya'nın büyük başkentlerine kadar yayıldılar - öğretmenler, fahişeler, mimarlar ve filozoflar yeteneklerine pazar bulmak için göç etmeye başladılar. Şehirlerinin tapınaklarını yapıtlanyla süsleyip yücelten Fidias gibi sanatçılar, yerlerini, heykel yapıcılara, renkli taş ile akik oymacılarına, banyo küveti tasarımcılan ile çeşme ustalarına ve tannların tasvirlerini çömleklere resmeden kişilere bıraktılar. Savaş sonrası dünyasının bu sanatçıları, artık kendilerini sanatlarına adamış sanatçılar değildiler; tüm çabaları bir mesleğe bağlanmaktı. Deniz yollarıyla kervan güzergâhlannı izleyerek Spartalı askerler Mısır'a gittikten sonra, kötü ünüyle bilinen Thais gibi yabancı işverenlerin ayaklanna gittiler.

Nil'e giden bu paralı askerler bir şehrin hizmetinde değil de bir subayın emrindeydiler; subay ise parayı kim veriyorsa onun hizmetindeydi. Bununla birlikte, savaşı meslek edinmiş olan bu hoplitler yetenek ve katı bir disipline sahiptiler.

İnsanlar için geçerli olan şey makineler için de geçerliydi. Uzun iç savaş dönemi boyunca Surlu ve Sirakuzalı uzman mühendisler, kızgın yağlar dökmek, mızraklar ve surları yıkmak için ağır taşlar • firlatmak ve aynca surları savunmak için makineler yapıp geliştirdiler. Belli bir uzaklıktan fırlatılan bu cisimler ilerleyen insanlardan oluşan bir savaş grubundan daha sarsıcı ve yıkıcı olmaya başla-

mışlardı. Bu yeni yıkım makineleri sadece paranın gücüyle yapılabiliyorlardı.

Filip'in, paranın gücüyle profesyonel askerliğin ortaya çıkardığı tehlikenin farkında olduğunu anımsattılar bilge yaşlılar İskender'e. Makedonyalıları eğitmek için Tebaili deneyimli askerleri kiralamıştı; hareket edebilen daha etkili makineler tasarlaması için Deiades'in beynini kiralamıştı. Sonuç olarak, İskender'in Makedonyalıları saf bir ruha, hayli saf bir ulusal ruha sahiptiler, böyle olmakla birlikte aslında onlar hâlâ evlerini düşünen köylü ve çiftçiydiler. Makedonyalıların dört tarafindaysa profesyonel alaylar, filolar ve makineler tehlike yayıyorlardı. Asyalı büyük Pers kralının parasal gücü her an bu dağınık kuvvetleri bir araya getirebilir ve küçük Makedonya'yı ezebilirdi. İstediği zamanda yapabilirdi bunu çünkü Filip ölmüştü, skender tehlikeyi anlamamış mıydı?

Daha sonraysa kraliyete ait gümüş ve altın madenlerinin yöneticileri geldiler İskender'le konuşmak için. Onunla para hakkında konuştular ve madeni para basımıyla dünya üzerinde, Mieza'daki gibi akademilerde varolan kitaplarda hiç sözü edilmeyen yeni bir gücün ortaya çıktığını söylediler.

Madeni para, garip bir biçimde, sadece gücün sembolü değil bizzat güç durumuna gelmişti. Makedonyalı çobanlar kuzey steplerinden ilerlemeye başladıklannda, Troya'nın eski bulanık dünyasında madeni para yoktu. İnsanlar önceleri, bir tür eşyayı bir diğer eşyayla değiştiriyor ya da yiyecek karşılığında hizmet alıyorlardı. Zamanla değerin standardı olarak, başka bir şeyle değişmek için demir çubuklar kullanmaya başladılar. Daha sonra, bakır ve elektrum gibi nadir bulunan madenlerin, üzerinde sahibinin ya da yapanın damgası bulunan belirlenmiş miktarları standart olarak kullanılmaya başlanmıştı. Sadece iki yüzyıl önce, altınla gümüşün çok daha az miktarları, belirlenmiş kesin değerleri olan gerçek madeni paralar olarak damgalanmaya ve Sart, Rodos ve Argos gibi şehirlerde değişim için kullanılmaya başlanacaktı. Bu paraların üzerinde tanrıların ya da Atinalıların baykuşu gibi bir şehrin toteminin tasvirleri yer alıyordu.

Bu aşamadan sonra tüccarlar, madeni parayı -en çok da Atina "baykuşlarını"- gümüşün kaynağı az sayıda ocağın üretimiyle sınırlı olmasına karşın, Akdeniz dünyasında her yere yaymaya girişmişlerdi. Malların değerleri artık gümüş Yunan drahmisi temel alınarak hesaplanmaya başlamıştı. Ama halk arasında paradan kâr elde etmeyi doğal saymayan bir duygu yayılmıştı. Doğal olmayan yollardan elde edilen kâr, kaderi değiştirecek ve suçlunun cezalandırılmasını gerektirecekti. Küçük bir şehrin kralı olan Midas, altın istiflemeye yönelik şiddetli arzusu nedeniyle kötü bir sona doğru gitmemiş miydi? Çok uzun yıllar boyunca -tüm toplumun paylaşımı ve ortak mutfak uygulamasıyla- para kullanmaksızın ayakta duran Sparta bile, artık para temelinde varlığını koruyordu. Pers altınıyla yapay olarak var olan Sparta, Asyalı kralın iradesinin uşağı olmuştu. Demokrasinin savunucusu Demostenes, Atina ordusunu donatmak için bir tapınağın gümüş paralarına el koymuş ve sonuçta Haironeia ortaya çıkmıştı.

Savaşlar halkı yiyecek, yakacak ve giyimden yoksun bırakmamış ve salgın hastalıklar yaygınlaşmamış mıydı? Atina gibi şehirler, son zamanlarda terhis edilmiş askerleri para karşılığı çalıştırabilmek için büyük kamu inşaatları yapıyorlardı. Bütün bu sayılan gelişmeler buğday, koyun ve elbise gibi gereksinimlerin fiyatlannı çok yukarılara taşımıştı. Buğdayın bir fıçısı iki yerine beş drahmiye mal oluyor ve bir koyun savaş öncesi ederinin beş katına satılıyordu artık.

Madeni paranın getireceği kötü sonuçlara ilişkin halk arasındaki yaygın önsezi, çok küçük miktardaki parlak madeni paraya sahip olmanın bile getireceği muazzam gücü anlayan entelektüellerce paylaşılmıyordu. (Tam belirlenmiş ağırlıkta saf gümüş ya da altın olan bütün paralar o sıralarda kabul ediliyordu; sahte para, para yerine geçen madeni parçalar ya da karşılığı olmaksızın hükümet emriyle para basımı hâlâ çok uzaklardaki ticarileşmiş gelecekte, kağıt parayla, narh uygulamasıyla, resmi paranın kabul ettirilmesiyle ortaya çıkacaktı. Ellerinde terazileriyle bekleyen tefeciler ve faizciler tapınakların kapılannda yerlerini almamışlardı daha.*)

* Roma İmparatorluğunun parasal mekanizmasının ortaya çıkışından önceki bu dönemde Akdeniz dünyasının hâlâ ilkel bir parasal temele sahip olduğunu

Bir avuç dolusu Atina baykuşunun sahibi, bir taş ev ya da Karadeniz ile Trakya'dan yarım düzine köle satın alabiliyordu. Tek bir talent bir trireme (üç sıra kürekli kadırga diğer bir deyişle "destroyer" ya da bronz gagalı dar savaş gemisi) yaptırabiliyordu. Böyle bir talentle bir adanın tahıl hasılatını ya da tarım yapmaları için eğitilebilecek ve zamanla doğum yoluyla sayılarını artıracak bir gemi dolusu genç kız ve erkek köleyi edinmek mümkündü.

anlamak için hayal gücüne gereksinim vardır. Bankacılık o dönemde yoktu ve malların karşılığında para alınması sadece çok az sayıda pazarda geçerli bir uygulamaydı. Vergilendirme de yeni yeni kendisini gösteren bir gelişmeydi. Şehir devletlerinin vatandaşlardan kısmen ya da büyük oranda zorlamaya dayalı olarak alınan yardımlardan oluşan küçük bütçeleri vardı. Bir ordu donatılacağı, bir filo hazırlanacağı ya da tiyatroda bir oyun sergileneceği zaman, harcamaları karşılamak için yurttaşlar bir fon hazırlamaya çağrılıyorlardı. Toprak sahibi sınıflar bir süredir vardılar, emlâk sahipleri hâlâ çok az sayıdaydılar, paraya sahip olanlarsa son zamanlarda görünmeye başlamıştılar.

At, silah, tahıl, elbise ya da köle gibi değerli şeyler en yaygın olarak görülen mülkiyet konularıyken, değerli metaller ağırlıklarına göre kullanılan yaygın değişim araçlarıydı. En yararlı metal olan demir süs eşyası olarak kulanmak için hâlâ çok nadir bulunuyordu; som altın, gümüş ya da bakırdan bilezikler, zincirler, kadehler ve mücevher kutuları içerdikleri metalin ağırlığı dolayısıyla çok değerliydiler.

Yunan drahmisi itibari değer olarak daha sonraki dönemlerin bir İngiliz şilinine (eski İngiliz gümüş parası) eş değer olmasına karşın gerçek değeri İskender'den önce savaş öncesi İngiliz şilinininden otuz kat daha fazla değere sahip olacağı Asya içlerine yönelen yolculuğuna başlamış durumdaydı. Buradan hareketle dört kişilik bir Atinalı ailenin asgari yıllık gereksiniminin ikiyüz elli drahmi olduğu tahmin edilmektedir. Yaklaşık itibari değeri bin yüz dolar olan bir talent dört bin dolar civarında bir alım gücüne sahipti. Ama batıda hemen hemen hiçbir fiyat standardı yoktu.

Asya'nın altın dariklerinin akımıyla gümüşün değimin oranı batıda 13e 1'den, 10'da 1'e düşmüştü. İskender Asya'ya girdiğinde doğunun çok zengin yapısından kaynaklanan bir sorunla karşı karşıya kalmıştı.

Çok açık bir sorunu parlak bir tarzda çözmüştü. Doğudaki altın batıdaki gümüşün değerini azalttığı için birbirleriyle rekabet içindeydiler. Bir altın stater Yunanistan'da yirmi dört gümüş drahmi karşılığındayken, Asya'da bir altın darik yirmi gümüş sigloi'ye eşitti. İskender tedavüldeki iki para için altını para birimi olmaktan çıkararak gümüşü standart kabul eden ve bir altın dariki yirmi Yunan drahmisine eşit sayan bir denge oluşturmuştur.

Bir tiran ya da bir tapınak görevlisi tarafından bir hazinede biriktirilen veya bir sandıkta kilitlenen paralara el konulabilir ve yeni sahibi bunları sınırsız değerli metayı almak için kullanabilirdi.

Her zaman zengin Delfi Tapınağı'nın dışında Yunanistan'da böyle hazineler çok sınırlıyken, Toros Dağları ile gezginlerin İnd adını verdiği bilinmeyen doğudan çıkarılan sınırsız miktarda altın ve gümüşe sahip gibi görünüyordu Asya.

Madeni para açısından yoksul olan Makedonya ayrıca ticarette de zayıftı.

Sürekli çoğalan miktarda sikke, değerli metaller, fil dişi, kaymaktaşı, oniks ve nadir taşlarla tüccarlar, köle tüccarları gemi filolarıyla Asya'dan batıya geliyorlardı. Göçmenler, kuyumcular, çömlekçiler, yerleşimciler, serseriler, hekimler ve müzisyenlerden oluşan kafileler ise hiç durmaksızın, Yunanistan yanmadasından Asya'nın zenginliğine ulaşmak için yola çıkıyorlardı. Savaş sonrası yetişen her kuşakla birlikte ticaret hacmi katlanıyorken, Küçük Asya yanmadası Sur, Sart ve Sirakuza ile Kartaca arasındaki ticaret yollarının buluştuğu kavşak durumuna gelmişti. Sanayisi ve ticareti gelişmiş durumdaki Yunan şehirleri artık tahıl, kereste ve metal gereksinimlerini ithalat yoluyla karşılıyor, gittikçe parayla daha çok ilgilendikleri için bankacılık merkezlerini andırıyorlardı.

Ancak büyük ticaret yolları Makedonya dağlarına girmiyordu. Makedonya hazinesinin külçe altın ya da gümüş stokları yoktu. Filip'in, halkı için limanları da olan bir kıyı şeridi ele geçirmesine karşın filoları yoktu. Ayrıca Filip bile bu çiftçileri denizci bir halka dönüştüremezdi. Akdeniz dünyasının gittikçe yükselen gönenci Makedonların yaylarına değmemişti henüz. Makedonyalılar için gerekli olan şey Asya kıyısının zenginliğini oraya kadar gidip almaktı.

Hastalıklı bir çiftçinin oğlu olan ve sikke ekonomisinin olanaklarıyla heyecanlanan Harpalos bu noktaların üzerinde duruyordu. İskender de bu olanakları anlamıştı. Ekonominin sorunlarını çoğu insanın düşünemeyeceği kadar çabuk çözebilirdi.

Birçok korku onu maceraya atılmaktan alıkoyuyordu. Yeteneği-

ne karşı derinden bir güvensizlik duyduğu için otuz bin kişinin başına geçmekten vazgeçmişti. Pella'nın koruluklarında bir zamanlar yarıştığı tapınak yolunda yürürken uzaktaki denizin düşman ve bilinemez olan zorlu çizgisini seyretti; bakışları tapınaktaki Ben ölümsüz bir tanrıyım, artık ölümlü değilim sözüne ilişince muhayyilesi onu uzağa, Asya'nın rakip tanrılarına götürdü. Etrafında o kadar çok öğütçü olmasına karşın ona öğüt verecek kimse yoktu. Pella'daki konutunun salonlarında dolaşırken her zaman arkasında Kleopatra'nın öldürülen oğlu ile kuzeni Amintas'ın ruhlarının dolaştığını hissediyordu.

Parmenion ile Filotas'ın İskender'le birlikte tapınağa kadar yürüdükleri sabaha kadar, hazırlıklar bitip seferin başlayacabileceği noktaya gelmeden önce onay vermesi gerektiğine ilişkin öğütleri dinlemeyi sürdürmüştü. İskender başını yana eğerek söylenenleri dinledi.

"Arkturus yıldızı doğduğunda Asya'ya doğru yola çıkacağız. Sizn planlannız vardı. Onları uygulayın artık."

Yanındakilerin haberi saraya iletmek için telaşla gitmelerinden sonra deniz çizgisine baktı uzun bir süre. O düşman olabilirdi ama onun ötesinde, doğuya doğru gittiğinde belki de Parapanisades'i bulabilirdi.

Aristoteles buna karşı çıkmıştı. O kış boyunca iskender, Politika kitabi üzerinde hayli yoğunlaşmış olan Aristoteles ile uzun uzun konuşmuştu.

Birçok yüzyıl boyunca insanlığın düşünce ölçütlerini oluşturacak olan filozof, Yunanistan'ın genç lider-komutanına çalışmalarını Makedonya ile sınırlamasını öğütledi. Burada olaylara egemen olabilirdi iskender. Burada, İskender'in köylü sınıfı tarafından desteklenen ayncalıklı soylu sınıfı kendisini geliştirirken güven içinde olacaktı - Makedonyalıların büyük çoğunluğunun cehaletini bilecek durumdaydı Aristoteles. Platon bile Devletinde insan çabasının en üst noktalarına güven içindeki az sayıda kişinin yükselebileceğini söylüyordu, ideal devlet, içindeki en iyi bitkilerin yetişmesi için korunan bahçeye benzeyen bir kurumdu.

Bu çok nitelikli bir düşünceydi ve Aristoteles'in standartları da çok yüksek olduğu için bunu kabul ettirmeye çalışıyordu. Eğer yaşamın amacına ilişkin bütün bilgiye sadece birkaç kişi sahip olursa bunlar cahil kitleyi yönetebilirlerdi.

Platonun hayal ettiği gibi bir Dünya Ruhu yoktu belki de; ancak muhakkak ki uzayda bir Hareketsiz Hareket Ettirici -enerjiyi yöneten kaynak- vardı. İnsanoğlunun düşüncesinin bu sonsuz durağan kaynağa yönelmesi gerekiyordu.

Taşa oyulmuş perilerin altındaki bir sıraya oturan Aristoteles elindeki değnekle nemli toprağı eşeliyordu. "Dünyamızda yaşamın varlığının nedeni olan iyiyi bulmak zorundayız" derken kekeledi, işine çok yoğunlaştığı için gözlerini kırpıştırdı. Yüzündeki kırışıklıkların üzerinde beliren küçük bir gülümseme rahatladığını gösteriyordu. "Yaşam Ağacı yetişmese bile bahçenin içindeki bu toprakta güzel meyve ağaçları yetiştirebiliriz."

Yarım düzine bilimle ilgilendiği için aldığı notlarla kafası dolu olan filozofun sözleri, üzerinde çalıştığı büyük sırları -metafizik konusunda yazdıkları, fizik konusunda yazdıklarıyla karşılaştırıldığında hayli azdı- açıklamaya çalışırken birbirine karışıyor ve duyduğu korkuları seslendiriyordu. İçinde oturdukları bu bahçe, Makedonya dağları, bu bölgenin etrafındaki küçük denizler, büyük Ökümene'nin küçük bir parçasından başka bir şey olamazdı. Dünyanın etrafındaki yaşanılabilir bölgelerin sınırı filozofların düşündüğünden çok daha uzun mesafelere uzanıyor olsa gerekti. Bu uzak bölgelerde henüz hiçbir Yunanlının görmediği barbar kavimler yaşıyor olmalıydı. Eğer İskender Makedonya'nın insan gücünün yarısını doğuya doğru yönlendirirse, bu maceracılar, kalabalık barbar kavimleri tarafından yutulacaklar ya da bilinmeyen bu uzak yerlerde kaybolacaklardı.

Deniz aşın sefere karşı konuşurken Aristoteles belki de iskender'in soyuna ilişkin sahip olduğu bilgi tarafından etkileniyordu. Çünkü Olimpias, son zamanlarda, etrafındaki herkese hükmetmedikçe kendisini rahat hissetmediği bir ruhsal hastalığa yakalanmıştı. Ayyaş olan Filip ise bir geri zekâlının babasıydı. Yirmi yaşındaki iskender ise sıradan insanlarla bir araya gelmekten hâlâ rahatsız oluyordu ve kendi düş dünyasına kaçma gibi bir eğilimi vardı.

Yunanistan'ın lider-komutanı sefer için verdiği karardan dönmeyi inatla reddediyordu. Aristoteles insanların da hayvanlar gibi fiziksel çevrelerine göre değişeceğini kabul etmişti. Peki, niçin Makedonyalılar, daha iyi bir bölgede aynı şekilde değişemesinlerdi? Yunanlılar koloniler yoluyla doğuya doğru yayılmışlardı. Pella'nın soğuk yokuşları yerine daha verimli yamaçlarda neden yeni şehirler inşa edilemesindi ki?

"Makedonlarla mı?"

"Evet."

Kafasını sallıyordu Aristoteles, aynı düşüncede olmadığını göstermek için. "Henüz bir Makedon halkı yok. Baban Makedonya kavramını yarattı. Bu kavram etrafında, kabilelerin üstünde olan bir ordu oluşturuldu. Ordusuz bir Makedonya yok. Fetihler yaptı, evet; ama onları gerektiği gibi yönetmekte başarısız oldu. Hayal ettiği ulus henüz oluşmaya başlamadı."

Aristoteles söz konusu olan evrim yasalarının durdurulamayacağını ve insan eliyle gerçekleştirilemeyeceğini düşünüyordu, insan mutluluğu bir kanatlı kuş gibiymişçesine avlayamazdı.

iskender gülerek, "Ama denizciler ile çölde yolculuk yapanlar kuşların uçuşlarını izleyerek yeni yerler anyorlar" dedi.

Arkturus'un doğuşundan sonra güneşin ilk defa yeryüzünü ısıtmasıyla birlikte, daha önceleri, altın ve zafer ya da yeni bir ülke olsa da eski yurtlanndakinden daha iyi yerler bulacaklan umuduyla doğan güneşe doğru yol almış Argonautlar ile Akaların çıktığı yolculuğa başlamak için güçlü bir istek duymaya başlamıştı. Geceleri uyumak için Troya Destanı ile Helen'in parıltılı yalnızlığını okuyordu. Böyle bir kadına uzun zaman sıkıntılar yaşattıklan için çok az kişi Troyalıları suçluyordu; çünkü, o ölümsüz bir tanrıça kadar harika görünüyordu.

Sefer konusunda kuşkucu davranan Ptolemaios, "Belki de" dedi, "ama kadınlarda ölümsüz güzelliği arayan erkekler, bir bahçede gözleri ışıklar saçan kızların tuzağına düşüyorlar..." Bir bahçedeki İskit kızını anımsadığı için biraz durakladı. "Hiç olmazsa Euripides bunu fazlasıyla biliyordu. Helen hakkında ne demişti?.. Bir yüzün hayali ile bir ismin gölgesi için Troya derelerinin kenannda öldüler."

İskender'in düşüncesini değiştiremediği için kaygılanıyordu Ptolemaios. Bunun nedeni, İskender'in sanki güzelliğiyle Helen'i diğer kadınlardan ayırıyor ve ikinci bir Helen bulamayacağını düşünüyor olmasıydı. İnsanın kafasında sıkıntılannın olması tehlikeli bir şeydi. Bir hayalet yaşama döndürülemezdi. "Sonuç olarak" dedi Ptolemaios teselli olmak için, "bin tane gemiyi yola çıkarmıyoruz. Hiç gemimiz yok bizim."

Sefere çıkmayı kabul ettikten sonra bütün teçhizatı ve hazırlıkları yakından izleyen İskender yakınındaki komutanları şaşırtıyordu. Göründüğü kadarıyla zihni ordunun başına gelebilecek her şeyi ilgiyle araştırıyordu; Herodotos'un yazdıklarıyla Hekataios'un* dünya haritasını incelemiş, bölgenin doğru bir taslağını elde edebilmek için sonu gelmez bir hevesle Asya'da dolaşan casuslan sorguya çekmişti. Her aynntı konusunda kılı kırk yararak düşünüyordu.

Deiades'in yeni makinesini incelerken, iki sıra tekerlek üzerine inşa edilmiş ve güzelce toplanmış hafif şeritler ve ağır iplerle donatılmış uzun merdivenlerin ağırlığını sınamıştı. Bu merdivenlerin dereleri geçerken kolayca hareket ettirilemeyeceğini düşünüyordu İskender. Deiades ya bu malzemeleri kullanmaksızın yapmalıydı merdivenleri ya da gerek duyulursa yenilerini yapmalıydı.

Kaprisli mühendis, çenesinden akan teri sildikten sonra bağırmaya başlamıştı. "Evet, sen, 'Deiades, merdivenleri getir!' diye seslendiğin zaman güzel mevsimlik ağaç ormanını el yordamıyla bir araya getireceğim. Boru öttüğünde, hepsi bir nefeslik zamanda olmak üzere meşe palamudu ekip meşe yetiştireceğim..."

Uzun bir süredir ipleri inceleyen İskender kibarca, "İpleri düğüm yapabilirsin" dedi. "Evet Deiades, iplerden merdiven yapabilirsin. Kolayca taşınabilecektir bu merdivenler."

Mühendis geliştirdiği merdivenlerdeki tartışmayı kaybetmişti. Kızgınlıkla nefes alırken, "Öyle sanıyorum ki" dedi, "duvara tırmanmak için ip de yaparsın sen, bir yılan gibi tırmanmak için."

* **M.Ö. 6. Yüzyılda yaşayan Mlletoslu tarihçi, coğrafyacı ve gezgin. Hekataios, Herodotos ve Tukidides ile doruğuna ulaşacak olan Yunan tarihçiliğinin temelini atan kişidir, (çev.)**

iskender kıkır kıkır gülerken, "Hayır, ben değil ama sen yapabilirsin" diye yanıtladı.

Kâhin Aristander'e yine de sefere gitmeye hazır olmasını emretmişti. Ptolemaios bir tugaya komuta edecekti. İskender orduya alışılmadık kişiler de eklemişti - her günkü yürüyüşün planını çıkaracak iki araştırmacı, bir mineralog, hava durumunu araştıracak bir araştırmacıyla, karşılacakları bütün hayvan ve bitkilerin kayıtlarını tutacak bilim adamlanndan oluşuyordu bu yabancılar. İskender seferle ilgili kendi güncesini tutmayı da planlamış ve Ptolemaios'a bunu isteyip istemediğini sormuştu. Arsinoe'nin oğlu, "Sanki akademiyi de yanında götürüyordu. Hiçbir kadın gelmemesine karşın kodamanlar, müzisyenler ve böcek avcılan geliyordu bizimle. Doktorlarıysa hiç saymıyorum" demişti.

Yaşlı Makedonlara bu gezi bir askeri seferden çok bir keşif gezisiymiş gibi geliyordu. Şimdiye kadar günlük tutan bir komutan olduğunu kim duymuştu ki?

Komutanlann bir yıl ya da daha fazla bir süre yurtlarından ayn kalmaya hazır olmalan için de ısrar ediyordu. Üst rütbelerdeki subaylarla arkadaşların kişisel durumlannı gözden geçirdikten sonra, yardım gereksinmesi olanlara -hiç parası olmayanlara- tacın arazilerinden paylar verdi. Bunlann arasında artık iyileşmiş olan Perdikkas da vardı.

Bu deneyimli asker, "Sen kendine ne ayınyorsun?" diye sordu.

"Şansımı" yanıtını verdi İskender.

Perdikkas aldığı yanıt üzerinde biraz düşündükten sonra, kendi şansını İskender ile birlikte alacağını söyledi. Başkalarıyla birlikte o da çok çabuk değişebilen deneyimsiz iskender'in, bütün emirleri kendisinin vereceğini duyurarak bütün aynntılar için sorumluluğu üzerine aldığının farkındaydı.

Aynı zamanda üzerinde egemen olan bir güçten de kurtarmıştı kendisini. Pella'da, Antipatros'un hayal gücünden yoksun ilgisine bırakılacak olan Olimpias, hiçbirini umursamaksızın aile topraklarını subaylarına dağıttığı için iskender'e patladığı zaman -Onlan kralla eşit duruma getiriyorsun! demişti - onu dinlememişti bile. Ağlamaya başlayıp kendisine acındırmaya çalışınca, birden sert bir yanıt vermişti.

"Senin rahminde kaldığım süre için gerekli olan bedeli ödedim."

Şaşkına dönen Olimpias göz yaşlarını silerken sessizliğe bürünmüştü. "Nereye gidersen git mektuplanm seni izleyecek" diyerek oğlunu rahatlatacaktı.

Olimpiyat'ın 442. yılında Arkturus yıldızı göründüğünde Makedonya ordusu Ki al Yolu üzerinden Çanakkale Boğazı'na doğru yürüyüşe geçmişti. İskender askerleri arasında toz toprak içinde yürürken, siyah atı Bukefalos arkasından geliyordu.

Bir daha hiç geri dönmeyecekti.

İKİNCİ BÖLÜM

Vf
Köprübaşı

Karşı kıyıya geçiş çok başarılı olmuştu. Hava çok güzeldi. Kuzey rüzgârı boğazın dalgalı sularını okşarken, bulutsuz gökyüzünde parlayan güneş Asya kıyısının kızıl toprağını ısıtıyordu. Yüksek dağlann önünde llium tepesi (Troya) seçilebiliyordu. Sadece dost martılar suyun yüzeyini yalarken, düşman gemilerine ilişkin hiçbir iz görünmüyordu. Yunanlı müttefiklerin en batıl inançlıları bile alametlerin iyi olduğunu teslim ediyorlardı. Denizi geçerken tanrılar seferi onayladıklannı gösteriyorlardı, bu da elde edilecek başarının göstergesiydi. Balıkçı kayıklarıyla tücpr gemilerinden oluşan büyük bir filo Çanakkale Boğazı'nda bir ileri bir geri gidip duruyor, karşı kıyıya geçen askerler denizin kenarında yürürlerken tanıdık kuzey kıyılarına doğru bakıp çığlıklar atıyorlardı.

İskender, üzerinde beyaz kuş tüyleri bulunan parlak tolgası ve zırhıyla karaya ayak basarken, bir asker üstüne sarmaşıktan örülmüş bir çelenk fırlatmıştı. O anda, yolcuların koruyucusu ve Tannların Babası Zeus ile sefere katılan Atinalılann onuruna mermer bloklardan sunaklar hazırlanmış durumdaydı. Sunaklarda tanrılar için altın kadehlerden şarap saçtıktan sonra, tarihi Skayan kapılannı görmek ve hatıra eşyalar ya da parçalar bulmak için neşe içinde İlium'un düşük kalesine gittiler. Ünlü kahramanların ölümüne savaşa durduğu tepenin ne kadar küçük olduğunu gördüklerinde ise çok şaşırdılar.

Hâlâ tepede yaşamlannı sürdüren tüccarlarla balıkçılar onlara şehrin kalıntılannı gösterdiler. Tapınak görevlilerinin Ahhillevs'in olduğuna yemin ettikleri koyu renkli kalkan ile kınk arpı dikkatle seyrettiler ve kalkanı inceleyen İskender'in, beraberlerinde götürmek için kendi kalkanını bırakarak yerine Ahhillevs'inkini almasını iyi bir alamet olarak kabul ettiler. Akşam olup iki kudretli arkadaşın, Ahhillevs ile Patroklos'un mezarlarının başında komutanlar şa-

rap içmeye başladıklarında, bu neşeli bayram havası zirveye çıkmış durumdaydı. Ünlü kahramanlann anısına saçlanna çelenkler taktılar, elbiselerini çıkararak neşe içinde dans ettiler. Dans etmekten ve flavta dinlemekten yorulan iskender meşalenin ışığı altında oturarak Hefaistion ile Ahhillevs'in gerçekten savaşçıların en üstünü mü olduğunu, yoksa Homeros'un şiirinin mi ona bu payeyi verdiğini tartıştı. Eğer Homeros'un Ilyada'yı yazmadığı varsayılırsa, Ahhillevs hakkında ne biliyor olacaklardı şimdi?

"Hiçbir şey" oldu Hefaistion'un yanıtı. Bir adamın yaptığı işleri anlatacak güçlü bir şairi olmazsa, son torunun son dedesi öldükten sonra o kişi unutulup giderdi. Şu anda burada Yunanlılar ile Troyalılann anısına değil, Homer'in yazdıklarının anısına içiyor ve dans ediyorlardı.

Söz söyleme sanatının ün yaratamayacağını söyleyen Ptolemaios şiddetle karşı çıktı buna. Helen gibi muhteşem bir kadın örnek olarak alınsa bile - gece rüzgârıyla birlikte koruluktan geçen uzun saçlı Helen'in hayaletini niçin hissedecekti. Sinirlenen Hefaistion bu örnek karşısında elbiselerini giymesinin en iyisi olacağını söyledi.

Makedonya pezhatairosu şaraplan hakkında çok fazla konuşmadı. Nemli karanlık toprağı elleriyle yokladıktan sonra büyük koyun sürülerinin bulunduğu yerlerde yanan sayısız meşalelere bakarak, bu toprağın iyi ve verimli olduğunu, ülkelerinin taşlı yüksek tepelerinden çok daha iyi olduğunu duyumsadılar.

Makedonyalılar kalıntılann küçüklüğü ile yoksulluğu dolayısıyla hayal kırıklığı yaşadılarsa da, eski kahramanlann mezarları arasında ordugâh kurduklan için mutluydular. En mutlulanysa, şehrin sakinlerine surları onarmaları emrini veren ve vergilerden tümüyle muaf tutacağına söz veren İskender'di. Troya'dan ayrıldığında artık savaş için yola çıkmıştı.

Parmenion'un casuslan doğudan güçlü Asyalı birliklerin geldiğine ilişkin haberler getirmişti. Bu, hızlı bir yürüyüşle düşmanı aldatan başkomutanı rahatsız etmemişti. O şimdi Makedonlarla birlikte, beyaz zirveleriyle önlerinde fener gibi parlayan lda Dağı ve Asya'daki Olimpos Dağı olduğu halde, ışıltılı denizin kıyısındaki düzlüklerde keyifle ilerliyordu. Gözcüler düşmanın ufukta görün-

düğünü bildirdiklerinde, Makedonlar iki sıra halinde yayılarak ilerlemeye başladılar ve yağmur dolayısıyla kabarmış Granikos'a (Bigaçay) en uygun zamanda ulaştılar. Orada Asyalı süvarilerle ilk kez karşılaştılar.

Askeri kollar derenin kıyısında ilerlemeyi sürdürürken, Parmenion ile genç komutan karşı kıyıdaki kuvvetleri dikkatle incelediler - bakımlı güzel atlar alaylar halinde bir araya toplanmışlardı, geniş pantolonlar ile renkli pelerinler giymiş tuhaf binicilerin küçük kalkanlarıyla, kalçalarından sallanan hafif mızrak demetleri vardı. Bu atlılar aşağıda, derenin kıyısında olduklarından sessiz Makedonlara kahkahalarla gülüyor ve hakaret ediyorlardı.

"Yunanlılar! Yunanlılar! Buraya gelmeniz için kim para ödüyor size? Etek giyecek kadın mısınız siz?"

Çıkartılan yaygaradan hiçbir rahatsızlık duymayan Parmenion, bir tepenin üstünde başka süvari birliklerinin olduğunu da fark etmişti. Aynca sıkı saflar halinde dizilmiş mızraklı askerler -Yunan paralı askerleriydi bunlar- de vardı. Düşmanın kendilerinden zayıf olduğunu tahmin ettiği için savaşın da çocuk oyunu gibi kolay olacağını düşünüyordu. En iyi şekilde silahlanmış atlı birliklerle Pers süvarisi aşağıda, azgın derenin kenarında meydan okuyup duruyordu.

Heyecandan iyice gerilmiş sabırsız İskender'e sakin sakin anlattı durumu kısaca. "Aldırma onlara" diye uyardı Parmenion, "ve derenin karşısına geçmeye kalkma. Tehlikeli bir dere bu, bazı yerleri de çok derin. Bize karşı istedikleri yerde manevra yapabilirler. Bu durumdaysa saflarımız bozulacak ve dereden çıkmak zorunda kalacağız. Sen ne düşünüyorsun bakalım?"

İskender, "Çanakkale Boğazında kılın bile kıpırdamamıştı, şimdiyse şu dere bozuntusundan korkuyorsun" diye yanıtladı soruyu.

İskender'in homurdanmasını hiç duymamış gibi davranan Parmenion konuşmasını sürdürdü. "Hiçbir şey yapman gerekmiyor. Birlikleri burada tutalım ve ordugâh kuralım. Sadece bir tugaylık üstün bir piyade birlikleri var. Karanlık çöktükten sonra bizim yakınlarımızda durmaya cesaret edemeyeceklerdir. Birliklerinin çok büyük bir bölümü atlı birlikler. Sabah olduğunda buradan ayrılmış

olacaklar, böylece sen de bir adam bile yaralanmadan karşıya geçebileceksin."

"Peki, sonra ne olacak ha! Bize kahkalarla gülmeye devam edecekler."

Ateşli bir mizacın bu dışa vurumu, Makedon komutana, Asyalıların sanki bu yeni bir oyunmuş gibi Makedonyalıları derenin içinde bir süvari savaşına davet etmeleri kadar çocuksu göründü. Ancak İskender meydan okumanın karşılıksız kalmasına izin vermeyecekti. Çarpışacak birliklere sıralann önüne geçerek Granikos'a doğru inmeleri emrini verdikten sonra sağ tarafta bulunan arkadaşlara doğru sürdü atını. O gün siyah atına binmiyordu.

Duyduğu heyecandan iyice gerilen İskender Filotas'a yaklaştı ve zırhlı süvarileri nehre doğru yürüyüşe geçirdi.

"Haydi! Gidiyoruz" diye bağırdı aşağı inerken komutası altındaki alayına.

Parmenion'un önceden söylediği tüm felaketler bir saat içinde gerçekleşti. Sel sulanna dizlerine kadar gömülen İskender, içgüdüsel olarak akıntının sürüklediği yöne, kalabalık Pers süvarisinin merkezine doğru döndü. Taşlann arasında safları bozulan arkadaşlar sendeleyerek akıntı aşağı giderken, ağır mızrak yaraları aldılar ve suratlarına çarpan sel suyu nedeniyle de hemen hemen hiçbir şey göremez oldular. Çamurun içinde kayarak ve taşlara takılarak karşı kıyıya çıktıklarında, iyi idare edilen hızlı atların saldırısıyla karşılaştılar. Kızılcık sopasından sapları olan uzun hafif mızraklan, kalkanlar, taşlar ve çalıların oluşturduğu kalabalıkta sanki camdan yapılmış gibi hemencecik kırılıyorlardı. Hayatta kalabilen arkadaşlar kısa kılıçlarını çekerek İskender'in miğferindeki beyaz kuş tüyleriyle pelerinine yaklaşmaya çalışıyorlardı. Pers komutanlar Makedonlann liderine doğru yönelmişlerdi. Bir mızrak göğsündeki levhaya geldi ve miğferindeki tüyler yere düştü. Silah taşıyıcısından yeni bir mızrak almak için geriye döndüğünde, görevlinin mızraklann kınldığını anlaması için el kol hareketleri yaptığını gördü.

O anda miğferine inen şiddetli bir kılıç darbesiyle İskender sersemledi ve gözleri karardı. Çömelerek başını tutan İskender muhafızı Kara Klitos'un kendisini korumaya çalıştığını görmedi. Altın

kaplama zırh giymiş bir Pers komutanı kafasına doğru bir vuruş daha yaptı; ama Klitos kalkanı ile İskender'i koruduğu için deneme boşa gitti.

Makedon ordusu, kralını, kan içindeki atlılardan oluşan kalabalığın arasında çamura düşmekten korudu. Giritli okçular dağınık durumdaki arkadaşlann üzerinden bir ok saldırısı gerçekleştirirken, Parmenion piyade falanksını karşıya geçirerek karmaşanın içine soktu. Bu mızraklı askerler nizami yürüyüşle çamurun ortasından kendilerine yol açtılar.

Kısa bir süre sonra Pers süvarisi geri çekildi ve derenin etrafındaki hareketlilik ortaya çıktığı gibi aniden yok oldu. Avuçlarındaki teri eteğine silen Klitos İskender'e bakıyordu. "Evet, hâlâ buradasın işte" dedi.

İskender şimdi net olarak görebiliyor ve tüm organlarını hareket ettirebiliyordu. Arkadaşlar toparlanırken hiçbir yanıt vermeksizin elinde tuttuğu miğferine bakarak bekledi. Sonra da onları, süvarilerin saldırısı karşısında geri çekilmemiş olan Yunanlı paralı askerlerin tuttuğu tepeye doğru saldırıya geçirtti. Güneşten kavrulmuş paralı askerler mızrak ormanının ortasındaki kaya figürleri gibi bir adım geri çekilmeksizin koruyorlardı mevzilerini. Saplanan mızrak nedeniyle atı öldüğü için İskender atıyla birlikte yere yuvarlandı ve çeşitli yerlerinden ufak yaralar aldı. Bir süre sonra başka bir ata bindi ve Yunanlıların iki bininin silahlarını bırakarak teslim olmalarına kadar savaşı sürdürdü.

O sırada Pers süvarisi tepelerin arkasında kaybolmuştu. Makedonlar silah ve değerli eşyalan toplamak için savaş alanına dağıldılar. Coşkun Granikos çayı askerlerin kamp kurdukları, yaralılan taşıdıkları ve silah çattıkları vadinin içinden gürültüyle akıyordu. İskender atının öldüğünü ve tanımadığı bir başka ata bindiğini zorlukla anımsadı. Kara Klitos uzaklaşmıştı. Yaralanmamış olan Filotas açık ve soğuk sözcüklerle konuşuyordu. "Aşağı yukan arkadaşlardan yüz kişinin mezarı burada olacak."

Derenin kenarına giden İskender miğferini fırlattıktan sonra kafasını buz gibi suya gömdü. Titrediğini ve aniden acıktığını hissetti. Yüzünü kurularken bazı subaylarla birlikte Parmenion geldi ya-

nına. Duygularını açığa vurmayan başkomutan sözcüklerini özenle seçiyordu. "Çok büyük bir risk aldın ama deredeyken yön değiştirmen iyi oldu. Arkandakilere de yardımcı oldu bu hareketin." Daha sonraysa merakını belli edecek şekilde, "Yunanlı paralı askerlerin yalnız kaldıklarında teslim olmak için koşullann neler olduğunu sorduklannı bilmiyor muydun?" diye sordu.

İskender başını sallarken mınldanryordu. "Yunanistan'a karşı savaşmaları için kiralanmış Yunanlılar onlar."

"Yunanlıların Yunanlılarla karşılaşması seni şaşırttıysa eğer, şimdi hayretler içinde kalacaksın demektir."

Parmenion'un anlattıklarına göre paralı askerlerin çoğu Atinalıydı. Scdece cesetlerin arasına saklananlar kaçmayı başarabilmişti. Komutenları öldürülmüştü. Savaş alanının araştırılmasıyla, Büyük Kral'ın **bir** damadıyla bir amcası ile başka akrabalannın ve bir satrap ile birçok komutandan oluşan Pers soylularının bir çoğunun öldürüldüğü anlaşılmıştı. Pers süvari birliklerinin kpmutanı geri çekiliş başladığında intihar etmişti.

Bütün bu olaylann olduğu birkaç saatin birkaç dakika gibi görünmesi İskender'e tuhaf geliyordu. O anda alacakaranlık nehri sarıyor ve günbatımının son **Darıltılan** doruklarda soluyordu.

Öfkesi geçmemiş olan Pannenion, geride kalan günün çok kanlı bir uğraşıya tanık olduğuna dikkat çekti. Birçok arkadaş bu derede ölmüştü. Birincisinde Klitos'un çabukluğu dolayısıyla, ikincisindeyse tamamen şansa bağlı olarak İskender'in kendisi bile iki kez ölümden dönmüştü. Arkadaşlardan oluşan süvari kuvvetini tehlikeye atmış ve seferin başlangıcında çok büyük bir moral çöküntüsü yaratabilecek yenilme riskini göze almıştı.

Ancak falanks askerleri kendi aralarında başka türlü konuşuyorlardı. Süvari birliklerinden daha az kayıplan vardı ve Haironeia'da olduğu gibi, sanki Savaş Tanrısı Enyalios'un ruhu iskender'in içine girmiş ve o da onları zafere götürmüştü. O günden sonra nereye giderse gitsin hiç kimse onunla birlikte hareket etmeyi reddetmezdi.

Akşam karanlığı çöktüğünde İskender'i düşünceli bir hal teslim almıştı. Bir ateşin başından diğerine gidiyor ve yaralıların tedavi-

siyle uğraşan hekimleri izliyor, askerlere nasıl yaralandıklarını sorarak, o güp yaptıklan şeylerle övünmelerine olanak veriyordu. Arkadaşların zırhlan ve silahlarıyla gömülmeleri ve memleketlerindeki ailelerinin hasat vergisiyle gelecekteki diğer hizmetlerden muaf tutulmaları emrini verdi. Bu duygusal fırtına sırasında, savaş alanında dikilecek bir sunak sütunu etrafına yerleştirilmek üzere, heykeltıraş Lisippos'a savaşta ölen bazı soylulann bronzdan heykellerini yapmasını emretti. Heykellerin gerçeğe benzemeleri ve anılarının yaşaması gerekiyordu.

Bu kasvetli ruhsal durumu atlattıktan sonra İskender, Olimpias ile Antipatros'a göndermek için ganimet ayarladı. Partenon tapınağında sergilenmesi için Asyalıların savaş alanında bıraktıklan zırhlardan üç yüz takımını Atina'ya gönderirken şunların yazılmasını istemişti: Filip'in oğlu İskender ile Spartalılar dışındaki Yunanlılar, Asyalı yabancılardan alınan bu ganimeti [Tannlara] sunarlar."

Bunlarla birlikte para ile Yunan yurtseverliğine takdirini de göndermişti. Ve Granikos deresindeki gibi pervasız bir saldırı yapma hatasına bir daha asla düşmeyecekti. Çünkü İskender komuta etme sanatını çok hızlı öğreniyordu.

Çok daha sonralan makul bir Romalı tarihçi, Arrianus, buna dikkat çekmiştj. Diğerleri kararsızlık içinde bocalarken, yapılması gereken şeyi en hızlı anlayan oydu. Olaylann incelenmesinden çıkan sonuca göre, en başanlı olduğu konu geleceğe ilişkin öngörülerdi. Tehlike karşısında kendisini korkudan kurtarıp adamlannın da gönlünü ferahlatarak, korkudan kurtulmalarını sağlamıştır. Daha sonraysa, sonucun kesin olmadığı zamanlarda bile çabuk ve cesur bir şekilde yapılması gerekenleri yapmıştır.

Granikos'daki savaştan sonra yapılması gereken şey hızlı hareket etmekti. Boğazdaki köprübaşında bir komutan bıraktıktan sonra, Makedonya ordusu, günde yirmi mil yol alarak Asya'nın güney kıyısına doğru ilerlemeye başladı.

Ordunun başkomutanının İskender'in pervasızlığından daha önemli sıkıntılan vardı. İstihbarat ağı sayesinde, Yunanlı paralı askerlerin deneyimli komutanı Rodoslu Memnon'un Granikos'ta sa-

vaş alanından kaçtığını öğrenmişti. Aynı Memnon, savaştan önce yapılan toplantıda, Pers İmparatorluğu ordusunun, savaştan kaçınarak Makedonyalıların önünden ürünleri çiğneyerek, tahıl stoklarını yakarak ve köyleri boşaltarak yavaşça geri çekilmesi gerektiğini tek başına savunmuştu. Böylece işgalciler yollan üzerinde saman, yiyecek ve yardım bulamayacaklardı. Ondan sonra işgalciler daha güçlü Pers ordusuyla karşılaşmak için belki de daha içerilere girecekler ve boğazdaki üslerinden koparılmış olacaklardı. Bu tarz bir hareket planı da Parmenion'un en çok korktuğu şeydi.

Asyalıların asıl gücü ülkenin uçsuz bucaksız iç kısımlarında yatıyordu. Diğer taraftan, düşman donanması kıyılarda devriye geziyordu ve Çanakkale Boğazı'nda Makedonyalıların iletişimini koparabilir, Spartalıların yardımıyla ya da onlann katkısı olmaksızın Yunanistan'a bir çıkarma yapabilirlerdi. Parmenion'un kulağına gelen haberlere göre Rodoslu Memnon sözü edilen filolann başına geçmişti.

Denizden ve iç bölgelerden kopartılmış olan Makedonyalılar, dolambaçlı kıyı boyunca güneye doğru, zamana karşı yürüyüşlerine başlamışlardı.

VII
Asya'daki İlk Yaz ve Kış

Makedonyalılar gülümseyen bir kıyının bakımlı yollarında ilerledikçe, İskender'in kafasında ilk ve en basit amaçlarını yerine getirmekte başarısız oldukları düşüncesi güç kazanıyordu. Yeni Helen Birligi'nin başı olarak, Yunan kolonilerini Asya kralının boyunduruğundan kurtarmak için Asya'yı fethediyordu. Ancak görünen oydu ki koloniler kurtarılmak istemiyorlardı.

Verimli lyonya kıyısı boyunca, meyve bahçeleriyle otlaklarda, ormanlarda, madenlerde ve ambarlarda hayaletler vardı. Bu hayaletler hakkında mükemmel çalışan haber alma örgütü hiçbir bilgi vermemişti. Ayrıca bunlar hem fiziksel varlıklar değillerdi, hem de bunlardan kurtulmak çok zordu.

Mieza'dayken hayaletler hakkında çok az şey biliyorlardı. İlk çağ insanının içine tannsallık katan Titanların altın çağından sonra gelen alacakaranlık çağında, Yunan kavimleri, kuzeyin ormanlarıyla anayurdun bozkırlarından Akdeniz kıyılarıyla yarımadalarına doğru göç etmeye başlamışlardı. Batı kıyılannda çok az verimli toprak bulan kavimlerin büyük çoğunluğu, deniz yaşamına uyum sağlayıp adalara yolculuklar yaptılar, sonunda Sardinya adasına yerleşen Sardana gibi Deniz İnsanları oldular.

Ancak doğuya yönelen halklar, daha verimli topraklar ve Liban (Lübnan, çev.) sedir ormanlarına kadar kar sulanyla beslenen bitmez tükenmez ormanlar buldular. Dardana, boğazın (Dardanelles,

Çanakkale Boğazı, çev.) girişine yerleşti. Sonra Yunanlılardan başka halklar" da -Kınm'ın kuzeyindeki bozkırlar gibi uzak bölgelerden gelen savaşçı Kimmerler- Asya'nın bu kısımlarına yerleştiler.

Sonuç olarak doğulu göçmenler batılı göçmenlerden daha iyi topraklara sahip oldular.

Dar vadilere sıkışıp kalmış olmalan, zaten az olan ormanlan sürekli kestikleri için yamaçlarında hiç ağaç kalmayan dağlan ve Yunan yarımadasının sonunda iyice kısırlaşan sert toprağı nedeniyle, Yunan şehir devletlerinin yurttaşlan, Akdeniz çevresinde ve özellikle de güneşli lyonya kıyılarında koloniler kurmak için deniz aşın göçlere başladılar. Sonunda, Makedonyalılann da hemen keşfedecekleri gibi, bu bölgede Yunanistan'ın yavan zeytiniyle şaraplık üzümü dışında yetişen birçok ürün olduğunu gördüler. Buralarda, çömlek ustasının elinde yoğrulmaya hazır iyi kil ile tersanelerin hemen yanında yetişen sert keresteli ağaçlar da vardı. Kolonilerde yerleşenler ana şehirin yurttaşlanndan daha iyi yaşıyorlardı. Onlar artık Korint'in, Tebai'nin, Sparta'nın ya da Atina'nın yurttaşlan olmayı önemsemiyorlardı. Kendilerini Küçük Asya'da kurulan yeni lyonya şehirlerinin yurttaşlan olarak görüyorlardı.

İskender beraberinde ara denizin, yani Ege'nin krokisini de getirmişti. Fakat burada, doğu kıyısında, ana şehirlere zaman olarak ne kadar yakında olduğunu keşfettiğinde şaşırmıştı. Bir Makedon alayının hızlı bir yürüyüşle kara yolundan Atina'ya bir ayda ulaşabilmesine karşın, Asya'dakl herhangi bir burundan yola çıkan bir kadırga uygun rüzgârla Atina'ya kadar olan yolu otuz saatte alabi-

[1] **Yunan kavimlerinin yayılışına ilişkin tarihler şöyledir: M. Ö. 1400-1100 arasında kıyı ara ulaşmışla ve (Deniz İnsanları'yla birlikte) adalara yayılmışlardır. Bu dönemin sonuna doğru Troya kuşatması (batılı Ahhayalar doğulu Yunanlılara karşı) yer almıştır, homeros'un destanlarının söylendiği yıllar 800 (?) civarıdır. 750-580 yıllan ırasında batılı Yunanlılar koloniler kurmak yoluyla yayılmışlardır. I. ve II. Dünya Savaşlan (Pers Savaşlan) 499-79 arasında yapılmıştır. İç Savaş (Peloponne; Savaşlan) 460-404 yılları arasını kapsamaktadır. Balkanlar'da denetimi ele geçirmek, Makedonya sahilini kurtarmak ve Yunan şehirleri arasında egemtnlik kurmak için Filip'in yaptığı seferler 357-336 yılları arasındadır. M. Ö. 3;4 yılıysa İskender'in Asya'ya geçtiği tarihtir.**

liyordu. Yine burada, ada zincirleri denize sanki serpiştirilmiş gibiydi. Böylece denizde yol alan bir tekne hiçbir zaman karayı görüş alanından çıkarmadan Atina'ya gidebilirdi. Siklat adaları zincirinin en geniş aralığı yirmi beş millik bir mesafeydi. Rodos ve Midilli gibi Ege adalarının bazılarında, dünyanın harikaları arasında adları geçen güçlü şehirler vardı.

Sonuçta, kurulan koloniler çok üretken hale gelmişler ve verimsiz ana şehirlere düşman olmuşlardı. Kıyı boyundaki iyi limanlara sahip oldukları için -Yunanistan'ın dar limanlarına göre çok uygun limanlardır bunlar- arkalarındaki geniş iç bölgeden kaynaklanan ticaretin merkezi durumuna gelmişlerdi. Ermenistan ile Mezopotamya'dan gelen kervanlar değerli mallarını bu limanlara boşaltıyorlardı. Pruvalarından iskeleye bağlı gemiler denizci Asyalı Yunanlılara aitti. Korint'ten göç etmiş kuyumcular burada değerli metallerde daha fazla arz bulmuşlardı. Oyuncular, Milet gibi bir limanda, Korint tiyatrosunda buldukları seyirciden daha kalabalık seyirciye oynuyorlardı.

Yarı yarıya unutulmuş göçlerin hayaletleri lyonya kıyısında sık sık görülüyordu.

Aristoteles'in ideal şehrinin gereklerinden birisi de burada gerçekleşmişti: Kendisini geliştirebilecek çalışmalara zaman ayırabilen başarılı bir aristokrasi. İç bölgelerden gelen köleler bütün kaba işleri yapıyorlardı; garnizonların gereksinimleri paralı askerlerle karşılanıyordu. Iyonyalılar iyi eğitimli, serin yamaçlara yapılmış, sedir ağaçlanyla çevrili bahçelerin içindeki mermer köşklerde oturan, boş zamana sahip bir sınıf geliştirmişlerdi. Bu sınıfa ait kadınlar çoğu zaman, efsanevi Semiramis gibi şehirleri yönetiyorlardı. Makedonyalı subayları, müzik ve lavta konusunda marifetli kölelerin hizmet ettiği görkemli ziyafetlerde ağırlıyorlardı. Aristofanes'in hiciv şiirlerini okumaktan hoşlanıyorlar, gerçek düşüncelerini gizliyorlardı. Büyük zenginlik ve gönenç sağlamış krallara ilişkin gelenekleri -Midas, Kroisos, Gordios- vardı ve zar atılarak oynanan bir oyuna bir düzine talent koyarak kumar oynayabiliyorlardı. İnci ve renkli taşlarla dizilmiş zincirler taşıyan kadınları parıldıyorlardı. Hint Sümbülü ve Günlük Ağacı sakızından yapılan parfümleri kul-

lanan Midillili ve Sakızlı kadınlar çok zariftiler. Zenginlik, aile bağlarından duydukları onur, ağzı sıkılık ve Makedonyalı barbarların bilmediği geniş olanaklardan yararlandıklarına ilişkin bilinç arasında gidip geliyorlardı.

Deniz kıyısında yaşayan aristokratların hâlâ klasik Yunanca konuşmalarına karşın, iç bölgelerde yaşayan halkın bir kısmı bu dili unutmuş ve yeni ticaretin geliştiği kıyı boyunca koiné adında bir dil gelişmişti. Bu doğulu halkların, Maraton ve Salamis zaferlerine ilişkin sadece donuk ve düşmanca anıları vardı. Birleşik bir Yunanistan'ın, yeniden canlanmış ve güçlü bir Hellas'ın, Ege dünyasını bir araya getirecek arzulanır bir gelişme olacağını kibarca kabul ediyorlardı. Bağımsız demokrasiler hiç kuşkusuz mükemmeldiler. Ancak, onlar ticaretle çok ilgiliydiler ve ticaret de, kendilerinden düşük oranlı bir ürün vergisiyle zaman zaman da savaş gemilerini isteyen ve üzerlerine tiranlarından -şehirlerindeki Yunanlı yöneticiler- daha ağır bir yük yüklemeyen Büyük Kralın egemenliği altındaki bölgelerden kaynaklanıyordu.

Duyarlılık sahibi olan iskender, çok geçmeden, İyonyalıların Yunanistan'ın özgürlüğü ve şerefi için hiçbir özveride bulunmayı istemeyen, sadece o anda sahnedeki en büyük askeri güç oldukları ve bir sonraki aşamada yazgının neler getireceğinden emin olmadıktan için planlannı destekleyen yabancılar olduklannı anlamıştı.

Kör Nearhos durumu, "Bunlar Korintlilerden de yalancılar ama büyük gemilere sahipler" diye özetlemişti.

Açık boyun eğiş ve gizli muhalefetle karşılaşan İskender, hayal kırıklığına uğramıştı; ama burada fiziki değil, moral bir savaş yürüttüğünü anladığından, çok ihtiyatlı davranıyordu.

İlk önce, yürüyüşleri bir zafer gibi görünmüş ve Makedonyalılar zamanla olan yarışlannı kazandıklarını düşünmeye başlamışlardı. Doğu posta yolunun son durağı ve Pers yönetiminin karargâhı Sardes, Makedonyalıları çiçek ve şarkılarla karşılamak için temsilcilerini göndermişti. Garnizon ise Pers uranıyla birlikte şehirden ayrılmıştı. Kalenin zirvesine çıkarken, üç sıralı surlar boyunca İskender'e eşlik etmişlerdi. Kendi adına bir şey yapmak istediğinden, anıtsal bir tapınak için gerekli hazırlıkları yaptı. Pers hazinesi-

ni şehre bıraktığından, oradan ayrıldığında Sardes en zengin şehirdi. Düşman garnizonu Efesos'tan (Efes) ayrılmış, o anda Yunanlılar mutluluk içinde demokrasi yönetimine geçmişlerdi. İskender de şehrin gelirini, doğduğu gece yanan eski tapınağın yerine yapılmış yeni Artemis Tağınağı'na bağışlayarak şehrin sakinlerini şaşırtmıştı. Asıl evine iyice yaklaşmış olan bilici Aristander, işaretlerin mükemmel olduğuna İskender'i inandırmıştı. Şehirler, Yunanistan'ın önder ve komutanı için, kendi rızalanyla yazdırdıkları zafer sütunlan dikiyorlardı. Şehirlere hiçbir vergi koymamaya çok özen gösteriyordu. Özgür olduklarını söylüyor ve öyle davranıyordu.

Ancak güneye doğru ilerledikçe oyalanmaya başlamıştı, iyonyalılar, sanki şehirlerinin özgürlüğünden çok ayrıcalıklar için pazarlık ediyor gibi görünüyorlardı. Makedonya ordusuna gönüllü katılım hiç olmuyordu. En iyi koşullarla pazarlık edebilmek ve kıyı boyunca ortaya çıkan güçlü donanmanın hareketlerini gözlemleyebilmek için en eski koloni olan Milet, kapılarını Makedonyalılara kapatmıştı.

Parmenion, "Bu filonun komutanı Rodoslu Memnon" dedi kralına.

Makedonyalıların savaş gemisine çevrilmiş çok az sayıda tekneleri vardı ve bunlar da şehirle görüşmeler sürerken, limanın dar girişini kapatmak için kullanılıyordu. Miletliler, Pers kuvvetlerinin ileri süreceği koşulların aynısını önermişlerdi Makedonyalılara.

Sinirli askerler surları yıkmak istiyorlardı. Deiades yeni makineler yapmıştı. Hep tedbirli davranan Parmenion bile limandaki teknelere birkaç alay bindirerek Memnon'un filosuyla savaşa girmek için ısrar ediyordu. Makedonyalıların su üstündeki savaşı kazanma şanslarının yüzde elli olduğunu, Pers donanmasına karşı elde edilecek bir zafer bütün kıyı boyunu etkileyecekken, yenilginin sadece sınırlı bir kayıpla sonuçlanacağını söylüyordu. Donanımı hayli eksik olan donanmanın komutanlığına da kendisini öneriyordu.

Düşüncesinde belki de haklıydı Parmenion. Durumun güven vermediğini düşünen İskender çok tedbirli olmuştu. Söylenenlere ikna olmadı.

Parmenion kendi lehine işaretler olduğunu söyleyerek ısrar ediyordu. Adamlar, bir kartalın alçalarak savaş gemisinin kıç tarafi-

na çok yakın bir kayaya indiğini görmüşlerdi. Bir gemiyi gösteren kartal zaferin habercisiydi.

İskender, "Kartal eğer kıyıya inseydi" diye yanıtladı, "biz bu güvenli toprakta bekleyecektik."

Sonuçlar çok iç açıcı değildi. Haftalar çarpışarak geçerken, Makedonyalılar kıyıdaki bütün yakın su kaynaklarını ele geçirmişlerdi. Memnon'un ablukayı susuz sürdürmeye uğraşmaktan yorulan donanmasıysa, Midilli Adasını işgal etmek için yola çıkmıştı. Bu olaylar, bir savaş donanmasıyla ilk kez karşılaşan İskender'e, hakkında uzun uzun düşüneceği konular sağlamıştı.

Milet'ten sonra İyonyalılar tarafında direniş çoğalmıştı. Açık su yollarından ilerleyen Parmenion, Persliler ile paralı askerlerden bir garnizonu olan Halikarnassos şehri önünde görünmüştü. İskender subaylarına boyun eğmek zorunda kalmış ve şehrin etrafındaki yüksek yerlerden, Makedonyalıların Mausolos'un anıt mezarı Mausoleion'u seyrettikleri tepelerde kuşatma hazırlıklanna başlanmıştı. Ancak, şehir halkını çok şiddetli bir saldırı düzenleneceği düşüncesine sevk etmek amacıyla, yüksek kuleler kurarak, taş fırlatan makinelerle surlann bazı bölümlerini yıkarak gösteri yapıyor, emri altındaki Makedonyalıları bir kuşatmayı yürütür gibi değil de bir oyunu sahneye koyar gibi kullanıyordu.

Bir olay, az kalsın ikinci bir Tebai'yi ortaya çıkarıyordu. Gösterilerden sıkılan Perdikkas'ın tugayından iki asker aralarında içki içme yarışına girmişlerdi. Adamakıllı sarhoş olan dağlı ikili, kimin en iyi olduğunu anlamaya karar verdiler. Teçhizatlarını tam olarak kuşandıktan sonra peşlerinde seyirci askerlerin oluşturduğu kalabalık olduğu halde şehre doğru koştular. Surun önünde bütün Halikarnassoslulara bağırarak meydan okudular ve çok geçmeden de sonuç aldılar. Aşağılık kafadarları öldürmek için askerler şehrin dışına çıktılar. Kayaların arasında elverişli bir yere yerleşen kafadarlar kendilerini savunmak için mızraklar atıyorlardı. Saldıran askerleri bulundukları yerden uzakta tutmayı başarmışlardı. Olacakları izlemek için orada bulunan Makedonyalı askerler, düelloculara yardım etmek için saldırıya geçtiler. Bunu gören pezhetairoslar da arkadaşlarını kurtarmak için çarpışmaya müdahele ettiler. Askerler

yanlarında iki kahraman olduğu halde geri çekilebilinceye kadar, Halikarnassos'un kapılarının önünde ufak bir savaş yapılmıştı.

Memnon şehrin askeri teçhizatı ile depolarını yakıp surları boşaltınca, İskender de şehre zorla girmek durumunda kalmıştı. Memnon donanmasına kaçarken, şehir garnizonu, Makedonyalıların kuşatamayacağı kayalık iki burunda bulunan kalelere geçerek tahkimat yaptı. İskender'in subaylan, orduya, şehirdeki yangınların söndürülmesi ve evlere girilmemesi emrini verdi.

Sonunda Halikarnassos'u ele geçirmişti; ama zaman ve insan kaybı karşılığında yapabilmişti bunu. Garnizonun askerlerini sığındıkları kalelerde zararsız biçimde tutabilmek içinse, birkaç alayı orada bırakmak zorunda kalmıştı. Anıtları sapasağlam ayakta duran şehri, bölgeyi kendisi adına yönetecek olan Mausolos'un kız kardeşi Ada'ya teslim etti İskender. Makedonya ordusuna kraliçe Ada'nın onuruna caddelerde resmi geçit yaptırdı. Kendisine minnettarlık duyan Adanın oğlu olması önerisini sevinçle kabul etti.

Halikarnassos'tan sonra civar kasabalann elçileri hediyeler getirdiler. Hatta sembolik bir taht bile vardı hediyelerin arasında. Leydi Ada bir kadın için uygun hediyeyi, konserve meyvelerle o mevsimde nadiren bulunan sebzeler ve bu tür saray yemeklerini hazırlayacak atıcıları göndermişti. Analığına, yıllar önce özel öğretmeni Leonidas'ın, öz annesinin kendisine böyle yemekler göndermesine izin vermediğini anlattı ve gönderilenleri subaylarıyla paylaştı.

Ulaklarla kıyı boyundaki bütün yerleşim yerlerine, lyonya şehirlerinin kendi kendilerini yönetebilecek bağımsızlığa sahip oldukları haberini gönderdi.

Ancak, Helen Birliği'nin lider komutanı olarak atanmasını kafasından çıkarmıştı. Büyük Kral'a karşı bütün Yunan şehirlerini birleştirme umudunu yitirmişti. Belki de, aşırı bağımsız davranan şehirler bir ulus olarak bir araya getirilselerdi, bağımsız demokrasilerinin işaretlerini kaybedeceklerdi. Bu işaretlere sıkı sıkıya bağlıydılar. Kendi polislerinin yurttaşı olduğu sürece tiranlarca yönetilmeye bile rıza gösteriyorlardı. O, karmaşık Yunan ruhu tarafından engellenen ne ilk ne de son kişiydi.

Zengin İyonya şehirlerini yağmalamak istemeyen; ama hedefine yürüyebilmesi için paraya gereksinimi olan -bu şehirlerin güvenliğinden artık kendisi sorumluydu ve onların limanlarının sağlayacağı hizmetlere muhtaçtı- İskender, kendisini İyon şehirlerinden hiçbir yardım almayacağına inandırmıştı. Bu soruna bir çözüm bulmaya kararlı olduğundan, inatla muhteşem kıyıdan vazgeçmiyordu. Ancak potansiyel olarak düşman kıyıya doğru da yola çıkmak zorundaydı.

İlk yaptığı şey ücretlerini ödeyecek parası olmadığını söyleyerek, limanları saran ve mürettebatı karaya çıkarmakta kullanılan donanmayı dağıtmak oldu. Makedonyalı hemşerilerinin denizde ölmeleri riskine girmeyecekti, hele de düşman donanmasının komutanı Rodoslu Memnon'un Mtylene'de öldüğünü öğrendikten sonra.

Ancak deniz orduya gözdağı vermek için *a* kadar değişik bir biçimde karaya yaklaşıyordu ki Makedonyalılar bunu ileride ortaya çıkacak bir olayın habercisi olarak değerlendirmişlerdi. Üzerinde ilerledikleri yol bir koya doğru yaklaştığında hayli bozulmuştu. Koya ulaştıklarındaysa yolun da sonu gelmişti.

© noktada kara denizden sarp bir şekilde yükseliyor ve iyice kaybolan yol çamurlu bir kayalıktan geçiyordu. Keskin kayalara çarpan dalgalar kısa aralıklarla dar geçitin üzerinden aşıyordu. Yöre halkı buraya Denizin Basamakları diyordu. Derinlerdeki suyun, kara parçası olan kayaya insanları yok etmek için tırmandığını -eğer kader onları korumuyorsa- söylüyorlardı. Denizin Basamakları'ndan orduyu yürütmek çok tehlikeli bir iş gibi görünüyordu ama İskender bunu yaptı.

Kıyıdan esen rüzgânn sağladığı fırsattan yararlanarak askerleri ve arabaları koyu geçmek için ileri sürdü. Derin su adamların ayaklarını yalıyor, ancak zarar vermiyordu. "İskender'in şansı işte" diyordu bazıları. Diğerleriyse denizin dost göründüğüne ve bundan sonra düşman olmayacağına dikkatleri çekiyordu.

Nearhos, uygun kuzey rüzgârı estiği sürece hayli güvende olduklarını biliyordu. "Eğer rüzgâr yönünü değiştirseydi" diye düşüncesini belirtmişti Ptolemaios, "başka bir ezgi söyleyecektiniz. Zarlar bize uygun düştü hepsi bu işte."

Denizin Basamakları'ni geride bıraktıklarında düşmanlarının etkinliklerinden haberdar olmuşlardı.

Pers altını kıyı boyunca görünüyor ve paralı askerler denizden iç bölgelere doğru sessizce gidiyorlardı. Yıkıcı bir kuvvetin varlığını hiç kuşkusuz hissettireceği bu geniş iç bölgeden görünür bir düşman gelmiyordu. Arkadaşlardan birisi altın dareikoslarla yakalanmış ve düşmana bilgi gönderdiği kanıtlanmıştı. Subay tutuklandı. İskender bu subaya ağır bir ceza vermeyecekti; çünkü arkadaş, Filip öldükten sonra silahlanyla birlikte destek vermek için İskender'in yanına gelen ilk kişiydi. Daha önce hiçbir ihanet olayı görülmemişti: Bu olaydan sonra Parmenion, İskender'i, öldürülmesi için düşman altınlarının ödendiğini söyleyerek uyarmıştı.

Gökyüzünün güneyinde Pleiades'in batıştan sonra ve sonbahar soğuğu hissedilmeye başladığında, Makedonyalılar, Küçük Asya kıyısındaki kazanımlannı korumak için hazırlıklar yaptılar. Yeni evlenmiş ordu mensuplarına, kendisi de karısından aynlarak orduya katılmış^ olan Koenos komutasında eve gidiş izni -bu çok beğenilen bir önlemdi- verildi. Makedonya ile Yunanistan'dan toplayabildikleri kadar yeni asker toplayarak, onlarla birlikte baharda geri dönüş emri verildi eve gidenlere.

İskender dayanıklı piyadelerle karlı platoda kış yürüyüşüne başladı.

Bu yürüyüş İyonyalılara göründüğü kadar pervasız bir kahramanlık değildi. Tıknaz Hititler ile Kimmerlerin soyundan gelen plato halklan, Frigler ile Pisidyalılar, disiplinli ordu birliklerini görünce korkuya kapılarak kış mevsiminde dağlara tırmanıyorlardı. Kendileri de dağlı olan Makedonyalılar dağlarda yollarını bulabiliyorlardı. İskender, dağ insanlarının, kar zirvelere ulaşmayı engellediği zaman daha yararlı olduklarını keşfetmişti. Kıyıyı izlerken yaptığı gibi barbar halklar ile garip kültlerin büyük manastırları arasından ciddi herhangi bir çatışmadan kaçınarak, dil dökerek ve gösteri yaparak yolunu açtı. I

Üstelik dağlı hemşerileri, çam ormanlarıyla koyun sürüleri arasında kendilerini evde hissediyorlar ve Makedonlarla akraba olan Friglerle iyi geçiniyorlardı. Bir şehrin halkıysa, şehirlerini boşalta-

rak, alınması hayli zor görünen sarp bir kayalık üzerindeki hisara sığınmıştı.' Bu tür savaşlarda artık epeyce deneyim kazanmış olan Makedonyalılar hisarı kuşattıktan sonra, savunmacılara, aptallığı bırakıp hisardan inerek bir anlaşma yapmaları önerisini ilettiler. Savunmacılann yanıtı, aptal olmadıklan; çünkü iki gün içinde kendilerine destek gelmesini bekledikleri şeklinde oldu. İskender, eğer iki gün içinde destek alamazlarsa hisardan aşağı inip inmeyeceklerini sordu. Evet, ineceğiz yanıtını verdiler bu soruya. İki gün bittiğinde hisardan çıkarak anlaşma koşullarını görüşmeye başladılar. İskender bu halklardan, aristokratik İyonyalılardan aldığından daha fazla gönüllü aldı ordusuna. Bu halklar, Makedonyalı hemşerilerinden daha çok batıl inançlara bağlıydılar ve şehrin kurucusunun bir araba kullanarak şehrin bulunduğu yere geldiği düşünüldüğünden, dağlarda kumlu yerleşimlerin en büyüğü olan Gordion'daki (Yassıhöyük, Polatlı, Çev.) sarayda bir arabanın nasıl korunduğunu da işitmişti. Gordion sarayı rahiplerinin, boyunduruğundaki kayışın düğümünü çözecek kişi ortaya çıkıncaya kadar arabanın orada korunacağı düşüncesini ve düğümü çözen kişinin de Asya'nın Büyük Kralı olacağı inancını ileri sürmelerine varıncaya kadar, kutsallık kazanmıştı.

Ülke, Aristander gibi birçok becerikli kâhin ve bilici yetişdirdiği için, dağlı halk, bu sert Makedonyalının düğümü çözmek için bir denemeye cüret gösterip göstermeyeceğini çok merak ediyordu.

Halk arasında bu araba hakkında çok şeyler konuşuluyordu, diyor, Romalı Arrianus. İskender Gordion'a gelince hisara giderek, arabayı, boyunduruğu ve kayışı görmek arzusuna düştü. Bunun nedeniyse, kayışı boyunduruktan çözen kişinin Asya'yı yönetece-ği inancının çok konuşuluyor olmasıydı. Kızılcık ağacının kabuğundan yapılan kayışın uçları içe kıvrılarak bağlandığı için görünmüyordu. İskender kayışı çözmenin hiçbir yolunu bulamadı ve başarısız olduğu takdirde seyircilerin üzerinde kötü bir etki bırakmaktan korktu. Bazılarının dediğine göre, kılıcını çekerek düğümü kesti.

* Bu şehir, Kelainai, yani bugün Afyon'un bir ilçesi olan Dinar'dır. (Bkz. Bilge Umar. Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi II, 1. bsk., İzmir, 1984, s. 107-08. çev.)

Ancak onunla birlikte orada bulunanların birisi, İskender'in araba okunun çivisini çekip çıkardığını söylüyor. Çıkardığı parça boyundurukla ok arasına sokulmuş bir ağaç çivi olduğundan, boyunduruk serbest kalmış ve kayış gevşemişti. Anlatılan ne kadar doğru olursa olsun, kendisi ve adamları mucizeyi gerçekleştirmiş gibi dışarı çıktılar. Ve halk aynı gece gök gürültüsü duydu.

Küçük Asya'nın karla kaplı platolarında o kış mevsimi boyunca, altın rengi saçları olan Makedon gencin kutsal bir gücü olduğu ve yazgısı gereği bu toprakların kralı olacağı söylentisi konuşuldu durdu. Köylüler böyle düşünüyor ve Makedon pezhetairosları da bu düşünceye katılıyorlardı. Çok yaygınlaşan bu söylentinin beklenmeyen bir sonucu çıkmıştı ortaya. Artık İskender'in sahnede görünmesi şok edici bir etki yaratıyordu.

Bu sıralarda Makedonyalıların dinlendiği Gordion'a kötü haberler geliyordu. Hafif kış rüzgârının denizdeki seyrini engellemediği düşman filosu, planlı bir şekilde Ege Denizi'ndeki ada zincirlerinin büyük çoğunluğunu ele geçirmiş ve sonunda da Çanakkale Boğazı girişindeki Bozcaada'da bir üs kurmuştu.

Karlar erirken topladığı askerlerle birlikte -Tesalyalılardan oluşan birkaç bölükle, üç bin piyade ve üç yüz Makedon atlısından oluşuyordu- Koenos döndüğü zaman, İskender, düşman filolannın ana yurduna hayli yaklaştığını öğrenmişti. Antipatros, Makedonya kıyılannda devriye gezmeleri için birkaç kadırga donatmıştı ama Pers donanmasının Spartalılarla anlaşarak Yunanistan'ı işgal etmesinden korkuyordu. Yurtlarında kalan Makedonlar ise İskender'in ordusunun iletişimi kopmuş gibi göründüğü için kaygılıydılar.

Karan kimin aldığı bilinmese de duyuran iskender olmuştu. Makedonya ordusu geri dönmeyecekti; tehlike kaynağı donanmayı etkisiz hale getirmek amacıyla ordu, Asya kıyısında geri kalan limanlan ele geçirmeye çalışacaktı. Bu tür gemiler denizde üç günden daha fazla kalamazdı; çünkü, su, yemek ve mürettebatın uyku gereksinmelerinin karşılanması için bir limana demir atmaları gerekiyordu.

Arrianus'un aktardığına göre, İskender denizde Pers donanmasıyla başa çıkamayacağını anlamıştı. Pers donanmasını, ancak mü-

rettebat devşirdiği ya da gereksinmelerini karşıladığı şehirlerin desteğinden yoksun bırakarak, yani liman şehirlerini ele geçirerek dağıtabileceğine inanmıştı.

Bunun anlamı, güneylerindeki ovalarda seferber edileceğini bildiği Asya imparatorluğunun asıl ordusuyla karşılaşma tehlikesini göze almak demekti. Eğer Makedonyalılar bu uzak kıyıda bir savaşı kaybederlerse, Çanakkale Boğazına ulaşmak için bir yol bulmaları çok zor olacaktı.

Bütün bunlar ordunun genel konseyine, subaylar ile arkadaşlaraa açıklanmıştı. Onlar ilerlemeyi seçmişlerdi.

VIII
issos

Güneyde karşılaştıkları ilk manzara biraz uğursuzdu. Sadece bir arabanın geçebileceği genişlikteki sarp bir geçitten aşağıya doğru baktıklarında, uzaklaştıkça puslanan ve tropikal bitkilerin yeşilliğiyle kaplanan geniş ovanın kızıl toprağını gördüler. Yazın ortasında bile buz gibi rüzgârların estiği gri granit uçurumlardan yarı karanlıkta gözlerini dikerek, altlarındaki tanımadıkları özelliklere sahip bölgeyi seyrettiler.

Üzerinde bulundukları geçitin Kilikya Kapıları adını taşıdığını biliyorlardı. İskender geçiti daha sonraları sıkça rastlanacak olan şanslı bir olay sonucunda ele geçirmişti. Ordunun asıl bölümüyle mühimmat ve teçhizat taşıyan kafileyi geride tutarak, geçitin girişini tutan birliği, Agrianlı birkaç bölük askerle gece baskını yaparak ele geçirmeyi denemişti. Bu tuzak işlemedi. Makedonyalı askerlerin farkına varmıştı geçiti tutanlar. Ancak, karanlıkta görünen beyaz miğferiyle İskender'in geldiğini anlayan savunmacı kuvvet üslendiği yeri hemen boşaltmıştı.

Bu kızıl ova şimdi Makedonyalılara, Hades'e, yer altındaki dünyaya bir giriş olarak görünüyordu. Gordion'daki biliciler, aşağı inildiğinde yabancı tanrıların egemenlik sürdüğünü söylemişlerdi onlara. Kendilerine yapılan sunularda çocukların yakıldığı Dagon ile Baal'di bu tanrılar. Geceleri denizin kenarında üç çift kanadı olan melek ortaya çıkıyordu ve büyük tanrı Kronos'un, uyurken

etrafı gözlemek ve etrafı gözlerken de uyumak için kullandığı iki çift gözü vardı. Ölülerini yakan ve gökyüzünden alevler içinde inen, toprağın üstünde kararmış demir gibi duran metalik taşlara tapan bir Samî kavmi olan Fenikelilerin kurduğu Tyre (Tiros - Sur) şehri, denizin göğsünde kayalardan oluşan sütunlar üzerinde yükseliyordu.

Bu meteoritlerden Jerusalem'de (Kudüs) bulunan bir tanesi, yer altına inen bir geçitin girişini kapatıyordu. Jerusalem'in surları Nehemiya tarafından, bitkilerin zehirli, toprağın tuzlu, kayaların biçimsiz ve kararmış olduğu, kıyıya uzak bir tuz denizi üzerinde inşa edilmişti.

Makedonyalılar geçitten kızıl renkli ovaya doğru inerken sıcaklık artıyor, adeta ter banyosu yapıyorlardı. Üzerinde yazı yerine çivi biçimli işaretlerle oyulmuş bir yazıt olan sarı bir taş gördüler. Subaylar, bilmedikleri bu yazıtta neler söylendiği kendilerine açıklanmadıkça ilerlemek istemediler. Bölgeyi tanıyan bir bilgin yazıtın Asurca olduğunu söyledi.

Sardanapalus, Tarsus şehrini bir günde kurdu. Ama sen yabancı, insan yaşamındaki en iyi şeyleri yaptın, yedin, içtin ve kadınlarla yattın. Yazıtın anlamını böyle açıkladı bilgin. Taşın tepesinde ellerini dua ediyormuş gibi kavuşturmuş, gösterişli ve tuhaf giysileri olan bir insan figürü vardı.

Hem şakadan hem de felsefeden anlayan Makedonyalılar gülüşerek, Sardanapalus'un söylediğinin mi, yoksa yaptığının mı iyi olduğunu tartışmaya başlamışlardı.

Ordu, Kilikya Kapılan'ndan geçip ortalıkta görünmeyen düşmanların toprağına girdiğinde neşeleri kaçmıştı. Parmenion'un sinirleri bozuktu ve İskender de endişeli görünüyordu. Elde ettikleri tüm bilgileri değerlendirerek dikkatle ilerliyorlardı. Geçen kış mevsiminde çok yararlı bir haber alma ağı oluşturmuşlardı. Bilgiler gözcülerle casuslardan geliyordu. Bu gizli istihbarat örgütünün nasıl oluşturulduğu açık değildi. Belki de ordunun önünde giden tüccarlar, hacılar ve denizciler, yol boyundaki köy ve şehirlerde kendilerinden sonra ordunun topladığı bilgileri bırakıyorlardı arkalarında.

Makedonyalılar ilerledikçe gözlemlerine de devam ediyorlardı: Geceleri bildik takımyıldızlarını gözlüyorlar, geçtikleri bölgeleri inceliyorlar ve hekimler yeni hastalıkları araştırıyorlardı. Hem İskender hem de Ptolemaios bu tür bulgulara ilişkin bilgileri günlük olarak kaydediyorlardı. Topladıklarını -yeni bitkiler, kabuklu hayvanlar, hayvan derileri, böcekler ve kuşlar- Aristoteles'in labaratuvarlarına düzenli biçimde gönderiyorlardı. İlerlemeyi sürdürürken yöre sakinlerini sorgulayarak önlerinde kendilerini bekleyen şeyler -yollar, yiyecek durumu ve halklar- hakkında birtakım bilgiler edindiler. Kydnos Nehri'nden (Tarsus Çayı) yararlanarak gönderdiği keşif kolu, Makedonya ordusunun önünden, düşmana savunma ya da tahrip etme olanağı vermeden Tarsus'a ulaştı.

Kendi dikkatsizliği sonucunda yakalandığı ateşli bir hastalıktan dolayı İskender, Tarsus'ta birkaç hafta yattı. Sıtmanın kol gezdiği vadide yarışa tutuştular ve yarıştan sonra İskender, terliyken, dağların zirvelerinde kar suyuyla beslenen nehre yüzmek için dalmıştı. Şiddetli karın agrılarıyla, azalmak bilmeyen bir ateşe yakalanmıştı. Subaylarıysa onun zehirlendiğinden korkmuşlardı.

Hastalığı sırasında tüm kışlada konuşulan dramatik oyunlanndan birini oynamıştı. Hekimler ateşini düşüremeyince güçlü bir ilaç veren Akamanialı Filip'in önerdiği tedaviyi uygulamaya karar verdi. Bu sırada Parmenion'un bir ulakla gönderdiği, Filip'e güvenmemesi gerektiği, çünkü Büyük Kral'ın onu kendisini öldürmek için kiralamış olduğu yolundaki mesajı ulaştı iskender'e; ancak o hiçbir şey söylemedi. Filip elindeki kadehe hazırladığı ilacı getirdiğinde, Parmenion'un mesajını yastığın altından çıkararak okuması için hekime verdi ve ilacı aldı.

Hekim mesajı okurken Makedon ilacı içti. O anda çadırda bulunanlar, ikisinin de birbirlerine bakarken huzursuz görünmediğini söylüyorlar.

"Eğer" dedi hekim, "benim söylediklerimi yaparsanız sağlığınıza kavuşacaksınız. Başka türlü de size sonucu söyleyemem."

ilaç zayıflamış olan İskender'i yormasına karşın Filip'in yanında durmasını emretmişti. O anda yanında bulunanlara güveni tamdı.

Örneğin, aktif bir görev için yanıp tutuşan Harpalos'u, Sardes'teki küçük bir altın ihtiyatının başında bırakmıştı.

Yirmi bir yaşındaki kralın hastalığı ordunun şansını değiştirmiş gibi görünüyordu. Tarsus'tan İssos Körfezi'ne kadar uzanan sıtmanın yaygın olduğu ovada ilerleyen ordu, İskender bir tahtırevanda taşındığı için yavaş hareket ediyordu. Kıyının Suriyeli sakinleri bataklıkların sıcak buğusu arasında yol arayan birliklerle alay ediyordu. Açığa çıkmayan cüşmanın gizli casusları şehirlerde ayaklanmaları kışkırtıyorlardı.

Bütün işaretler yaklaşan kötü kaderi gösteriyor ve ordunun morali de bu yüzden bozuluyordu.

Düşünceli ve endişeli Parmenion, kendisine iki günlük bir yürüyüş mesafesinde olduğunu bildiği Asya ordusunun hiçbir izine rastlamadığı halde, deniz kıyısındaki yüksek tepelere en güçlü birlikleri yerleştirmişti. İskender, ordunun bozuk moralini silkeleyerek düzeltmek için uğraşıyordu. Kuzeyden gelen iyi haberi bahane ederek -Ptolemaios Halikarnassos'taki düşman garnizonlarının teslim olduğu haberini getirmişti- bir gün için, bütün birliklerin müzikle eğlenmesine, oyunlar oynamasına ve düzenlenecek meşale koşusundan (bir tür bayrak yarışı, çev.) sonra da gece ziyafet düzenlenmesine izin verdiğini duyurdu. Eğlenceden sonra hasta, İssos kışlasında bırakıldı ve ordu denizi sağ tarafına, tepeleri sol tarafına alarak kıyı boyunca yürüyüşe geçti.

Ancak, sanki düşman tanrıların gücünün kanıtıymış gibi yağan sağnak yağmur, bir gün ve gece boyunca ordunun ilerlemesini olanaksız hale getrdi.

Gökyüzü açıldığında akıl almaz haberler de ulaştı. Kaçak Asya ordusunun Makedonyalıların arkasında olduğu haberi gelmişti. Düşman onları kuşatmış ve kıyıya ulaşarak geri dönüş yollarını kesmiş ve İssos'ta b raktıklan hastayı öldürmüştü. Makedonya ordusunun subayları doyduklarına inanamıyorlardı.

Subaylar, İssos vadisinde olanları öğrenmek için otuz kürekli hızlı bir tekneyle arkadaşlardan birkaçını geri gönderdiler. Tekne beyaz köpükler araslnda geri döndü ve düşmanın İssos etrafında

yığınak yaptığı ve deniz ile tepelerin arasına birliklerini yerleştirdiği bilgisini verdi, Issos'la bağlantıları kesilmişti.

İskender durumu anlayınca komutanlarıyla bir toplantı yaptı ve haberleri alaylardaki subaylara duyurmak için harekete geçti. Büyük bir soğukkanlıkla uzun ve akıcı bir konuşma yaptı. Konuşmanın sonunda onları -kendisini değilse bile- yakınlaşmış bu felaketin büyük bir fırsat olduğuna inandırdı.

"Siz hiçbir zaman yenilmediniz, şimdi de yenilmeyeceksiniz."

Tartışıyor, gülüyor ve övüyordu. Kararına bağlılığı maddi bir güce dönüşüp adamlarına da geçiyordu sanki.

"Granikos'ta karşılaştığınız süvari bölükleri ve Asya valileri yerine, burada, Persler ile Medlerin bütün kuvvetleri ve Büyük Kral'la karşılaşacaksınız. Şanslısınız, çünkü, bu dar cephede onlar sayısal fazlalıklarından doğan üstünlüğü kullanamazlarken, siz gücünüzün hepsini kullanabileceksiniz. Kanatlardan korkmanız için bir neden yok, deniz ile dağlar kanatlan güvence altına alıyor zaten."

Barbar Trakyalılarla Agrianlara kahramanlıklarını, Makedonyalılarla birlikteki Yunanlılara özgür olduklarını, bir imparatorun paralı askerlerine -Yunanlı bile olsalar- karşı savcişacaklarını anımsatıyordu. Kaygılı haliyle bir de vaatte bulunmuştu. "Savaşa korkusuzca atılırsanız sonunda emeklerinizin karşılığını alacaksınız. Bu savaştan sonra tek göreviniz Asya'yı fethetmek olacaktır."

Daha sonra adamlarına akşam yemeği servisi yaptırdı. Karanlık çöker çökmez birliklerinin başına geçerek dar yolda düzensiz biçimde ilerlemeye başladı. Gece yarısı civarında büyük İssos körfezine açılan dar geçite ulaşmışlardı. Burada bir mola vererek adamlarının birkaç saat uyumasına izin verdi. Gün ışıyıp yeniden ilerlemeye başladıklarında, sanki tepeler denizden uzağa çekilmeye başlamış gibi bir görüntü oluşmuştu. Kendilerinden üç ya da dört kat güçlü olduğunu artık anladıkları düşmana karşı daha önceden belirledikleri savaş düzenini almaya başlamışlardı.

Bundan sonra Issos'ta ne olduğunu anlayabilmek için, Makedonyalıların kararlaştırılmış bir eylem planına göre hareket ettiklerini bilmek yeterlidir. Bir dizi sefer yaptığı için Makedon ordusu planlı hareket edebiliyordu. Üstelik her birim ayrı bir halktan oluş-

turulmuştu. Dağlı bir halk olan Agrianların alayı en savaşçı birlikti ve diğer birliklerin de farklı özellikleri vardı. Bu nedenle her birlik kendi yerini, yerine getireceği görevi biliyordu ve daha önceden birkaç kez bunu yapmıştı. Orfcya çıkan bütün, çağdaş, deneyimli bir savaş birliği olmuştu.

İlk çağda daha önceki savaşlar, sonunda bir tarafın başarıya ulaştığı -ya da Antigonos'un îöylediği gibi diğerinden daha çok korkup kaçan tarafın meydanı terk ettiği- birbirine saldıran iki rakip orduyu içeriyordu. Disiplinli kitle bir kirpi şekline dönüştürülmüştü - falanks onu güçlendiryordu; Spartalılar falanksla yapılan savaşlarda rakipleri karşısında üstündüler; çünkü, birey olarak mükemmel savaşçılar idiler ve öldürülmedikleri sürece durdurulamıyorlardı.

Ancak, dağıtıldığı zaman falanks kullanışsız oluyordu. Tebaili Epaminondas, kendi birliğinin en sağını rakibin kanadından çok daha güçlü tutarak, düşman birliklerini bozacak yeni bir yöntem denemişti. Sağ tarafı güçlendirilmiş bu Tebai birliği bir süre için savaş alanlarında üstünlük sağlamıştı.

Makedonyalı Filip Tebai birliklerini incelemiş ve daha sonra da bu tarzı geliştirmişti. En iyi yaya falanks birliği yürüyerek saldırıp hep birlikte uzatılan mızraklarla rakibi itebiliyordu. Rakip birliği yarmak için Filip, atlıları kullanarak bir yenilik getirdi. Atlıları ağır zırhlıydı. Ve kendisi ya da komutanları, direnişi tamamen kıracak bu hızlı birlikleri, düşman hatlarına arkadan saldırabilecek konuma gelinceye kadar gizleyebilecekleri bir yer buluyorlardı.

O zamana kadar Makedod ordusuna zaferi kazandıran gizli manevra işte bu hareket tarzıydı. İskender'in yaptığı da çıkış için hazırlanmış bir açıklıktan bu saldırıya önderlik etmekten başka bir şey değildi. Parmenion'un da Makedonyalıların geleneksel savaştan korkmaları için herhangi bir neden olmadığını söylemesi yanlış değildi.

Manevra işte böyle hazırlanıyordu şimdi de.

Düşmanın gözüyle bakıldığı zaman Makedon ordusunun en sol kanadında sadece zayıf birlikler -bir miktar okçu ve savaşçı- varmış gibi görünüyordu. Bu birlikler harika ve hızlı Tesalya atları

için bir perde görevi görüyorlardı. (Filip'in taktiklerinde, Makedon ordusunun sol kanadı her türlü hareket edebiliyor, ancak sadece yerini düşmana terk etmemesi, falanksın o taralını koruması bekleniyordu.)

Tesalya süvarisine en yakın birlik olan Yunan hoplitlerinden oluşan falanks, Makedon ordusunun çekirdeğini ve merkezini oluşturuyordu. Sert Makedonya köylüsü, mızraklı askerler olan pezhatairosların çoğunluğunu oluşturuyordu. Askeri düzende toplanıldığında, falanks, sekiz sıra askeri içeriyor ve en arkadaki sıra, sarissa denilen on altı feet uzunluğunda bir mızrak taşıyordu. En kısa silah en öndeki sırada oluyordu - böylece sekiz silahın tümü birden hedefe yöneliyordu. (Falanks kendi içinde 1536 kişilik alaylar halinde örgütlenmişti ve en küçük birlik olan sekiz kişilik stichos'a, yani mangaya kadar iniyordu.)

Bu sırada falanks yaklaşık olarak on dört bin kişiden oluşan sağlam bir güçtü. Göğüs zırhı, metal miğfer ve küçük bir kalkanın yanında yakın dövüşe girileceği zamanlar için her asker kısa ama ağır bir kılıç da taşıyordu. (Yürüyüş sırasında herkes kendi silahını taşıyordu.)

Falanks herhalde olağan olmayan bir şey yapmış ve düşman tarafından da fark edilmişti bu hareket. Falanks sağ tarafına doğru açılıyordu -askerlerin anlatımına göre- sağ tarafında diziliyordu.

Bu hareketi yaparken en alışılmadık birim ortaya çıkmıştı. Bunlar Hipastpisler ya da diğer adıyla Yardımcılar'dı. Ağır silah taşıyan piyadelerdi bunlar; ama üç bin kişilik bir birlik gücündeki hipastpisler hemen hemen atlı hızıyla saldırıya geçebiliyorlardı.

Hipastpisler ilerleyince Trakyalı atlı askerler de öne doğru yürüyüşe geçtiler. Trakyalılardan başka, onları destekleyen ve perdeleyen Agrianlı dağlılar ile Giritli okçular vardı. Bu iki birlik daha sonra iskender'in gözdeleri olacaklardı.

Makedon ordusu bu dizilişiyle, her birliğin diğerini desteklediği savaş planını uyguladı ve sağ kanatlarıyla sanki bir kıskaç gibi düşman hatlarına saldırdılar.

Daha sonra Hipastpislerle Trakyalıların arasındaki açıklığı kapatmak için düşmanın arkasına doğru dört nala ilerleyen arkadaş-

lar geliyordu. Arkadaşlar bütün birliklerin en iyi silahlanmış atlı grubuydu ve o sırada sayıları iki bin civarındaydı. Genellikle karşılarındaki birlikleri dağıttıklarında dönüp düşmanın merkezine saldırıyorlardı. Ancak nereye giderlerse gitsinler, Hipastpisler ile Trakyalı süvariler arkalarından geliyorlardı. İşte o anda falanksın tümü ilerlemeye başlıyor ve savaş bir takip uğraşına dönüşüyordu.

Haironeia'da başlamış olan bu manevra Bigaçay savaşında da denenmiş ve kesin zaferi Makedon ordusunun almasını sağlamıştı.

Yunanlı müttefiklerin çok da istekli olarak gelmemelerine karşın, bütün birliklerin içinde para karşılığı gelen tek birlik Giritli okçulann birliğiydi. Bunlann dışında yardımcı birimler vardı: Deiades'in kuşatma makinesini de çalıştıran işlerinin ehli mühendisler, hekimler ve bilim adamları. Yürüyüş halindeyken Trakyalılar gibi bazı barbar atlılar yük taşırken, hafif silahlı askerlerse seçkin arkadaşlann hizmetkârlığını yapıyorlardı. Yaklaşık olarak 27,500 kişiden oluşan bu orduda gereksiz kişi hemen hemen hiç yoktu. İskender'in Agema'sını, yani muhafız birliğini, Arkadaşlar, Hipastpisler ve Falanks'tan seçilen seçkin askerler oluşturuyor ve bu göreve seçilenler bir süre sonra değiştiriliyordu. Kurmay grubunuysa, Perdikkas gibi, çarpışmalar başlayıncaya kadar İskender'in yanında kalan yedi tugayın komutanı oluşturuyordu.

Her zamanki gibi, o sabah, İskender saldırı birlikleriyle sağ taraftaki tepelere giderken, Parmenion denize doğru saf tutan sol kanada geçti.

Muhtemelen bütün gece hiç uyumamış olan İskender'in çok sinirli olduğunu gösteren tavırları vardı ve bunda da haksız değildi. Yarım aya baktığında körfez, daha önce sadece rüyalannda gördüğüne benzer bir düşman kalabalığını göstermişti ona. Bu çeşitli uluslardan oluşan bir orduydu - sanki sabırsızlıkla Makedonyalılann harekete geçmesini bekleyen Yunan paralı askerleri, büyücek bir çayın karşı tarafında sıralanmış Kürt piyadeleri ile sağındaki tepelerin etekleri boyunca yayılmış diğer birlikler ve çok sayıdaki süvari birliğinden oluşan bir ordu. Bu savaş çizgisinin gerisinde, uzak İssos şehrine doğru sıralanmış diğer Asyalı birlikler vardı.

Körfezin kıyısı, İskender'in geldiği dar bir kapı ile onun karşısında, issos'un ötesinde, körfezin en uzak noktasındaki -bu da dar bir geçitti- ikinci kapı olmak üzere, çok da büyük olmayan iki kapılı bir amfiteatra benziyordu. Düşman, süvarisinin kendi süvarisinden kat kat kalabalık olduğunu görmüş olmalıydı.

Bu doğal arenada ne oyalama ne de savunma mücadelesi yapılabilirdi. Eninde sonunda ordulardan biri geçiş için hayli dar olan çıkışa doğru sürülecekti. Görünüşe bakılırsa Asyalılar onu kıyı boyunca izlemişlerdi ve karanlığın perdelemesinden yararlanarak yaptığı hızlı dönüş, onları şimdilik kıyıdan vazgeçmek durumunda bırakmıştı. Kalabalık bir süvari saldırısı için kıyı boyunca sadece solunda kalan alan vardı.

Parmenion ile birlikte, Makedonyalıları Perslerin görüş alanının dışında tutarak, bir saat boyunca yarım ayın en uzak köşesinde neler olduğunu gözlediler. Süvari birliklerinin bulunduklan yerlerden ayrılarak, çayı geçip kıyıya doğru ilerlediklerini gördüler. Aynı zamanda Perslerin merkezi çayın hızlı akan yerlerinde ağaçtan engeller oluşturmaya başlamıştı.

Pers süvarisinin kıyıya doğru geçtiği atağa yanıt vermek için İskender, Trakya atlılannı kendi komutasından alarak Parmenion'a vermiş ve ilerledikleri sürece düşmanın görüş alanının dışında olmaya özen göstermeleri konusunda uyarmıştı. Daha sonraysa Giritli okçuları da bu birliklere kattı; çünkü Parmenion ne pahasına olursa olsun Makedon hattını, orada, kumsalda tutmak zorundaydı. Eğer Trakyalılar ile Tesalyalılar bellerine kadar tuzlu suyun içinde savaşırlarsa sol kanadı zaptetmek zorunda kalacaklardı!

Ardından da saldırıya geçeceği hatta geçti. Düşman ordusu tarafından görülmelerini mümkün olduğunca engelleyebilmek için, süvariler piyade birliklerinin arkasından ilerliyorlardı. Adamları dereye yaklaşıp karşı taraftakilerin görüş alanına girdiği anda, Bukefalos'un sırtında, safların arasında, gergin bir halde birlik komutanlarıyla konuşmak amacıyla dolaştı. Askerleri coşkuluydu ve ilerlemek istiyorlardı.

Ama İskender dört bin Giritli hopliti ihtiyat olarak falanksın arkasında bıraktı. Bu dar cephede kendi saflanndaki Yunanlıların di-

ger Yunanlılarla buluşmasını istemiyordu. Gözüyse sürekli olarak dağ tarafını izliyordu. Yamaçlarda konuşlanmış Asyalılar hareket halindeydiler ve İskender, tepelerin eteklerini, taşlı sel yatakları ile önündeki derenin yatağını incelemiş olsa gerekti. Okçuların desteklediği Agrianları yukarılardaki yamaçları temizlemeleri için göndermişti. Onlar da bu görevi hafif birliklerden oluşan Persleri zirvelere doğru iterek yerine getirdiler.

Yamaçların kısmen temizlenmesinden sonra İskender gözlemlerini tamamladı. Artık öğle olmuştu. Yürüyüşü durdurarak askerlerinin yanlarında getirdikleri tayınlan yemelerine izin verdi.

Perslerin kalabalık safları silah altında yemek yemeksizin beklerken, o da harekete geçmedi. Ancak bu mola sırasında, Hipaspistlerle birlikte yamaçlarda bulunan Agrianları falanksın sağına çekmişti. İki ya da üç bölükten oluşan atlı birliğin Persleri tutmaya yeteceğini düşünüyordu. Böylece de süvarinin tepelerin üzerinde hareket edebileceğine ikna olmuştu.

Bu hazırlıklardan sonra falanksın kademe kademe sağ tarafa geçişini başlattı.

İlk harekete geçen birlikler yatağın dik olduğu tepelerin dibinden dereyi geçmek zorundaydılar. Bu birlikler dereyi geçip karşı kıyıda yerlerini aldılar. Hareketlerini tamamladıklarında Hipaspist birlikleri sağa doğru yürüyüşe geçtiler. İskender onlann peşinden yürüyüş hızıyla arkadaşlann ilerlemesini emretti. Tepelere doğru yüzünü dönmüş öncü saldırı gücü dereyi geçiyordu artık.

Falanksın merkezini oluşturan birlikler, arkasında Yunanlı paralı askerlerin mevzilendikleri bariyerlere ulaştıklarında durdular. Her zamanki gibi, aldıkları emre uygun olarak, sağ tarafa yönelerek mızrakların menzilinden uzaklaştılar.

İşte o andan sonra İskender'in korktuğu şey gerçek oldu. Dereyi geçen güçlü Pers süvarisi, çok zayıf olan Tesalyalı ve Trakyalı süvarileri geri çekilmek zorunda bırakarak kıyıya doğru saldırıya geçmişti. Arkadaşlar hâlâ geride dururken, piyade onların önünde karış karış mevzi kazanıyordu. Atlıların yoğun bir ok ve mızrak atışı altında kalmalarıyla, atlar yerinde duramaz hale gelmişlerdi.

Bir süre daha geride durmaları artık çok tehlikeli bir durum ya-

ratacağından, arkadaşlar, tepe tarafındaki temizlenmiş dar yolu kullanarak ileriye sürüldüler. Oradaki direnişi kırdıktan sonra hızla sola dönerek tepeyi inmeye başladılar.

O aşamada bir adam savaşı kaybetmeden savaşmayı bıraktı. Pers hatlarının merkezinin gerisinde savaş arabasında bulunan Büyük Kral Darius, arkadaşların saldınsını görmüştü. Arabasının geriye döndürülmesini emretti ve yol üzerindeki karmaşa dolayısıyla yavaşladığında, arabayı terk ederek, kişisel muhafizlarınln eşliğinde bir ata bindi ve İssus'tan öteye uzaklaştı.

Darius'un bir korkak olması şanstı. Ama arkadaşların onu korkutan ölümcül saldınsı da şanstan başka bir şey değildi. Kaçmayıp, güçlü yedek birliklerinin önündeki yerini korusaydı, neler olacağı asla bilinmeyecekti. O savaş alanından uzaklaşırken şehre kadar gerileyen yedek güçleri bir karmaşa içinde farklı yönlere doğru dağılmaktaydı. Diğer birlikler de geri çekilmeye başlamışlardı. Yan yanya kuşatılmış olan falanksın merkezi kıyıya doğru yürüyordu.

Orada Asya süvarisinin durumu çok elverişliydi. Fakat bu birlikler de gerideki paniğin farkına varınca karmaşa içine düştüler.

O anda, merkeze yönelttikleri saldırıya son verip, bozgun içinde kaçmaya başlayarak, yol üzerinde geriye çekilen piyadeye yaklaştılar.

iskender, arkadaşların saldırısını durdurup Parmenion'un birliklerinin hırpalansalar bile güvende olduklarına ikna oluncaya kadar bekledi. Bundan sonra arkadaşlar tepelere doğru ilerlerken, bütün Makedon birlikleri yola baskı yapmaya başladılar.

Kaçan Asyalılar körfezin sonundaki dar geçitte toplandılar. Ptolemaios daha sonra güncesine, muazzam kalabalık içinde atlılann da yayalar kadar kayıp verdiklerini ve Makedon süvarisinin geçite ulaştığında birbiri üzerine yığılmış cesetlerin üzerinden at sürmek zorunda kaldığını yazmıştı.

Kovalamaca, insanın ayağının altında ne olduğunu göremeyeceği kaHar karanlık çökünceye değin sürdü. Askerleri iskender'e, Büyük Kral'ın terk ettiği arabasında buldukları kalkanını, gömleğini ve yayını getirdiler.

İskender, İssos'ta, Makedonya ordusunu ümitsiz bir konumdan çıkardı. Bu, kumar oynanarak değil, zahmetli ve aralıksız bir çalışma sonucu ulaşılan bir başarıydı. Arkadaşlardan oluşan süvari birliğini sabah saatlerinde Pers süvarisinin tuttuğu tepedeki avantajlı mevkiye yeıleştirmesi, öğleden sonrasının ilk saatlerine kadar sürmüştü. Atlı askerlerin toprak kaymasını andıran bir şekilde dağdan aşağıya doğru saldırıya geçmeleri olağanüstü bir başarıydı. Ancak Makedon ordusunun bel bağladığı ağır zırhlı atlıların manevrası için mümkün olan tek yol buydu ve İskender de bu yolu açmıştı.

Bigaçay'daki sinirli heyecanından hiçbir iz göstermemişti İssos'ta iskender. Savaşın ortasındayken, Hipastpistlerle Agrianlar tarafından desteklenen asıl vurucu gücü, arkadaşların manevrasını, diğer kanadın deniz kıyısından atılmadığı kesinleşinceye kadar durdurabilmişti.

* **Askeri tarihçilerin çoğu, sayısal olarak çok daha güçlü süvarisini, kolayca manevra yapamayacağı engebeli bir araziye hapsederek, mızrak ve ok atışlannın etkisini de azaltmasını Darius'un ölümcül bir hatası olarak değerlendirmektedirler.**

Bunların hepsi doğrudur, ama Darius'un büyük savaşın kesinlikle İssos kıyısında olacağını önceden tahmin etmesi çok zordu. Komutanlarını etkileyen etkenlere ilişkin bazı bilgilerimiz var. Issos'tan üç gün önce açık Suriye ovasında bekleyerek savunma yapmama kararı alınmıştı. Bunun yerine saldırıya geçilecekti. Pers komutanları büyük bir orduyu Makedonyalıların haberleşme ağının ortasında manevra yaptırmak gibi zor bir işi başarmışlardı. İskender aniden dönerek karşılarına çıktığında hızla Makedonyalılara yaklaşıyorlardı. İskender onları yürüyüş kolları düzenindeyken yakalamış ve stratejik bir yenilgiyi kesin bir taktik zafere dönüştürmüştü.

Pers komutanlarının agk bir ovayı terk ederek en büyük avantajlarını kaybettikleri teziyle ilgili olarak, Makedonyalılar daha sonra Gaugamela'da, açık olmakla kalmayıp, süvari savaşı için düzeltilen bir alanda neler olacağını da göstereceklerdir.

Makedonyalılar disiplin olarak üstün bir durumdayken, sadece İskender'in liderliğinde değil birlik komutanları sayesinde de komutada ezici bir üstünlüğe sahiptiler. Eğer Parmenion üzerine gelen büyük baskıya karşın sol tarafı birarada tutmasaydı, iskender tepelerin yamaçlarındaki zor manevrayı yapamazdı; eğer Tesalyalı süvariler açık kıyı boyunca başarılı bir savunma savaşı yaparak küçük bir mucizeye imza atmasalardı, Parmeion'un bu görevi yerine getirmesi hayli zordu.

Ama İssos'ta Asya ordusunu bozguna uğratan şey, Makedonyalı birliklerin aralıksız ve amansız takibiydi. Ksenophon'un on binleri gibi küçük birliklerden daha hızlı ve yıkıcı ordularla o ana kadar karşılaşmayan doğu ordulan için, karşılaştıktan bu yenilgi tam bir felaketti.

Ordu issos'ta malzemesini yitirmiş ve bir daha asla toparlanamayacak biçimde geniş bir alana dağıtılmıştı. Ertesi gün Darius -silahlarını, çadırlarını, ailesini ve hizmetkârlarını kaybetmişti- doğuya doğru hızla geri çekilirken, dört binden hiç de fazla olmayan disiplinli bir birliği zorla toplayabilmişti. Bu kaçış, kendisiyle dehşet verici Makedonyalılar arasına Fırat Nehri'ni koyuncaya değin mola vermeksizin sürmüştü.

Issos sonrasında genç Makedon lider, Bigaçay savaşından sonra verdiği çılgın tepkilerden hiçbirisini göstermedi. Yorgun ve düşünceli görünüyordu ve ayrıca kalçasından aldığı acı verici bir kılıç yarası dolayısıyla da bakıma gereksinimi vardı. Bu nedenle birkaç gün boyunca Bukefalos'a binmedi.

Ölülerin gömüldüğü ve yeni subaylar ile görevlilerin seçildiği ertesi gün, bir müzik gösterisi için birlikleri topladı. Issos halkını bu törensel şükran gününe dahil ederek, vermeleri gereken ancak o ana kadar ödemedikleri vergilerden muaf tuttu. Terk edilmiş kışlada bulunan Pers hazinesinin büyük bir bölümünün -üç bin talent civanndaydı miktar- savaşta ön plana çıkan başarılı askerler arasında dağıtılmasını emretti. Perslerin asıl yükleriyle, hizmetkârlan ve hazinelerinin kıyı şeridinin gerisinde, DamascuS'taki (Şam, çev.) merkezde bulunduğunu öğrenince, savaş günü kıyıyı tutmayı başaran Tesalya süvarisine -böylece Tesalyalı savaşçılara büyük bir ganimet elde etme şansı veriyordu- bir an önce şehre giderek malzemenin ele geçirilmesi emrini verdi.

Büyük Kral'la görüşmeler yapmak için Damascus'a gelmiş bir grup Yunanlı elçinin varlığını ortaya çıkaran Parmenion'un ihanet suçlamalarına karşın, İskender özgürlük hareketinde onlara da yer veren bir davranış gösterdi. Genel bir af için tuhaf nedenler ortaya sürdü. Tebai'den gelen iki elçi suçsuzdu; çünkü Tebai'yi Makedonyalılar harap etmişlerdi (Bu nedenle Büyük Kral'dan yardım is-

temeleri yurtseverce bir davranıştı). Diğer temsilcileriyse Olimpiyat oyunlarında onur kazandıkları için atfetmişti. Atinalıların arasında paralı askerlerin büyük komutanı İfikrates'in oğlunu bulunca, onu danışmanı olarak yanında tuttu; hatta Sparta temsilcisini sadece gözlem altına almakla yetindi.

Asya kıyısı boyunca artık daha fazla düşman istemiyordu ve İssos'taki yakın felaketten sonra kendisinden hiç beklenmeyen katıksız âlicenaplık, kuşkucu insanları hayli etkilemişti. Kıbnslı gemi yapımcıları olayların seyrini araştırmak ve hizmetlerini sunmak için geldiler. Aradus adasındaki eski tapınakların sorumluları, kendi sunaklarında kurban kesmesi için ricada bulundular vè Beyrutlu tüccar ailelerin temsilcileri hediyeler getirip, büyük Lübnan Dağları'na karşı kurulmuş bahçe şehirlerini -söylediklerine göre bu şehir su perisi Beroe ya da bir olasılıkla bir aslanın sırtında ormandan çıkarken görülen tannça Astarte tarafından kurulmuştu- ziyaret etmesi için çağrıda bulundular. (Aslında Beyrut Sami dillerine ait bir isimdir ve Kuyular anlamına gelmektedir.)

İskender, bu doğulu halklara, sadece tanrılardan gelebilecek bir güce sahip gibi görünüyordu. Ayrıca en azından iki yıl boyunca ticaretin yönünü belirleyecek kişi olacağını tahmin ediyorlardı.

IX
Damascuslu Kadın

Eğer genç lider İssos'a karanlık indiğinde sadece mantıklı bir minnettarlık gösterseydi ve Asyalıların yenilgisinin tam bir hezimet olduğunu öğrenselerdi, subaylar ile askerler coşkunluklarında çılgınca noktalara gidebilirlerdi. İskender kaçış yolundan geri dönerken, onların çoğu, çadırları kurulu ve yemekleri hazır durumda buldukları Perslerin büyük kışlasında inceleme yapıyorlardı.

İskender'i alelacele, bir duvarın arkasında, içinde alevlerin oynaştığı renkli camlardan yapılmış lambaların aydınlattığı -artık hiçbir muhafızı olmayan- bir grup çadıra götürdüler. Halıların üzerin de yürüyerek esanslı su ile doldurulmuş damarlı akik taşından bii banyo gösterdiler.

"Hadi kirimizi Darius'un banyosunda atalım" dedi İskender.

"Darius'unkinde değil" diye düzeltti birisi, "iskender'in banyosunda."

Elbiselerini çıkardıktan sonra gümüş su kaplarını, altından yapılmış merhem kutularını dikkatle inceledi. İskender'i taşınabilen bir küvete oturttular, bol suyla yıkadıktan sonra kokulu bitkilerle bedenini ovdular ve odayı gül suyuyla yıkadılar.

"Krallık işte bu" dedi İskender. Havlular kalın ve yumuşaktı. Renkli ışıklar arkadaşlarının güneş yanığı zorlu yüzlerinde hayaller yaratıyordu.

Büyük bir havluyla örtünen iskender kahkahalarla gülerken, atıcılara aksam yemeğini hazırlamaları için seslendi.

"Pekâlâ, şuraya bak" diye seslendi arkadaşlar.

Bir perdenin arkasına geçirdiler onu. Orada, fil dişi kakmalarla işlenmiş alçak tahta masalarda, hepsi altın tabaklarda sunulan meyveler, baharatlı etler ve pilav vardı. Nakışlarla işlenmiş örtüler masaların etrafına serilmişti. Gördüklerini inceleyen iskender, zengin yemeklerin çoğunun dışarıdaki subaylann masalarına götürülmesini emretti. Korint'te bile bir odada bu kadar yemeği bir arada görmemişti. Örtünün birini iyice açıp yere serdi, nakışlarla işlenmiş kavga eden hayvan figürlerini dikkatle incelerken yaralı kalçasının ağrısı arttı.

Arkadaşlar, sel gibi akan şarapla, içten, müstehcen şakalarla eğlenerek kendi yaralannı iyileştiriyorlardı. Sakin bir şekilde dolaplar planlayan, başarıya ulaşmak için yanıp tutuşan yaratıcılığa sahip hilekârlardı onlar. O akşam, sabit ve sorgulayıcı mavi gözleri olan ve aralarında büyümüş yorgun bir adama, korku ve hayranlıkla karışık bir saygı duymaları gerektiğini hissediyorlardı. Kadehler kalkarken onu, Ahhillevs ya da Herakles diye adlandırıyorlardı. Altın sikkelerle dolu çuvallar görmüşlerdi, altın tabaklardan lezzetli yemekler yiyorlardı ve havluya sarınmış bu adam, Büyük Kral'ı bozguna uğratmıştı - onu, bir atın sırtında apar topar gecenin içine doğru sürmüştü. I. Darius ancak Maraton'dan sonra işgale son vermiş ve donanmasıyla ayrılmış; Kral Kserkes ise Salamis'ten sonra Fenike donanmasıyla geri dönmüştü. Ama, o akşam, burada, Asya topraklannda...

Ona Enyalios adını vermişlerdi, omuzlarını sıvazlıyor ve yanaklarından öpüyorlardı. Kışlada narin Suriyeli kızlar, ufak, biçimli Kıbrıslılar, Memfisli melez kızlar ve haklarında bilgi sahibi olmadıkları diğer halklardan kadınlar bulmuşlardı. Üstelik, İskender onlara son büyük savaşın daha ileride olacağını söylemişti ve her zaman olduğu gibi, sözünü yerine getireceğine dair İskender'e güvenebilirlerdi.

Şarabını yudumlayan İskender onları dinliyor, içkiden değil de gösterilen sevinçten dolayı kendisini sıcak ve rahat bir ortamda hissediyordu. Bu sırada kadınların tiz çığlıklarını işitti.

Bu neydi? Akşam yemeğini yediği çadırın yanındaki çadırda bulunan Büyük Kralın kadınları olduğunu söylediler. Kadınlar, Darius'un kalkanıyla yayının getirildiğini görmüş ya da işitmiş olmalıydılar... Ölmüş olduğunu düşünerek feryat ediyorlardı.

"Kimler var aralarında?"

"Darius'un annesi, Darius'un karısıyla -Thais'den daha biçimli ve ismi Statira'ya benzer şekilde telaffuz edilen gerçek bir güzeldi- iki kızı ve küçük oğlu."

Hefaistion'u (ya da bazılarının söylediği gibi Leonnatos) çağıran iskender, kraliyet ailesinin kadınları hakkında emirler verdi. "Onlara Darius'un sadece kalkanıyla yayına sahip olduğumu söyleyin. Darius yaşıyor. Bunları söyleyin onlara. Ve..." hızla karannı vererek devam etti, "eskiden nasıllarsa şimdi de öyle olacaklanna ilişkin güvencemi verin. Uşakları var mı? Evet, güzel, uşakları onlarla birlikte kalacak..."

"Hadımlar da kalacaklar mı?" diye sordu birisi.

"Hepsi kalacak. Eskiden onlara ne kadar para ödeniyorsa gelecekte de o kadar alacaklar. Protokol kuralları uygulanmaksızın hiç kimse onların yanına gitmeyecek."

Orada bulunanlann en sarhoş olanları bile sessizlik içine düştüler. Bu, İskender'in, Asyalı hanedanın kadınlannı uzun bir süre için rehine olarak tutacağı anlamına geliyordu. Bütün Makedon komutanlann bu kadınları yanlarına almaktan kaçınacakları anlamına da geliyordu; çünkü Asyalılar, Yunanlılardan daha kesin biçimde ayırıyorlardı kadınlarını erkeklerden. Son olarak bunun anlamı, İskender'in, düşmanının kızlarıyla karısının bedenlerine sahip olmak için cennetten gelen bu fırsatı kullanmayacağıydı.

"Fakat" diye birisi karşı çıktı, "bu Pers kadınları çok güzel!"

"Onlann güzellikleri benim gözlerim için bir işkencedir" diye yanıtladı İskender.

Arkadaşlar bu sözlerde hiç teselli bulmadılar. Asyalı kadınlann fiziksel çekiciliği onlara işkence gibi gelmiyordu. Yeni evli olanların dışında orada bulunanların çoğu birbuçuk yıldır evlerinden ayrıydılar ve çoğu da böyle bir birlikteliğin özlemiyle yanıp tutuşuyordu.

İskender'i anlamamıştı onlar.

Bazıları, Hefaistion ile kralın birbirlerinden ayrılmayan iki âşık olduklarına ilişkin öteden beri yaygın olarak konuşulan söylentiye inanmış görünüyorlardı. Bu tarz eşcinsellik Yunanlılar arasında hayli yaygındı - büyük bir kısmı Haironeia'da ölmüş olan Tebaililerin Kutsal Grubu'nda olandan daha yaygın değildi. Aynca iki erkek arasında mistik bir ruh arkadaşlığı da sık rastlanılan bir olguydu. Bunlar ordu komutanlarını rahatsız etmemişti.

Bununla birlikte iskender bir çileci gibi görünüyordu. Düşünceleri özverili ve yoğun gece çalışmalarına bağlı olarak gelişiyordu. Ancak onun gerçek bir çileci olmak için çok fazla enerjiye sahip olduğunu da hissetmişlerdi. Ve ordu böyle bir çileciliği denemek için hiçbir istek duymuyordu.

Birkaç gün sonra İskender, bir başka düşüncesini daha açık hale getirdi. Parmen?on'a, bi' müttefik komutanın karısının ırzına geçmiş iki subayını suçlu bulduğu takdirde idam etmesini bildiren bir mektup gönderdi. Barbar, Asyalı ya da Yunan olsun, müttefiklerin kadınlarına kendi kadınlarına gösterilen saygı gösterilmeliydi. "Bu iki adama benzeyenler vahşi hayvanlarmış gibi davranılmayı hak ediyorlar" diye sona eriyordu mektup.

Hemen hemen bu sıralarda personelinden biri, Tarentolu Theodorus adlı bir kişinin satılık sevimli iki delikanlısı olduğunu bildirmek için mektup yazmıştı. Mesajı okuyan İskender'in, "Bu delikanlıları önermek için nasıl bir pislik görüyorsunuz bende?" diye homurdandığı duyulmuştu. Subayına şu kısa yanıtı yazdırmıştı: "İskender'den Philolexus'a selamlar. Tüm iyi dileklerimle, Theodorus ile ticari emtiasının cehennemin dibine kadar yollan var."

Korintli bir çocuğa ilişkin benzer bir teklif daha aldığı zamansa kontrolünü kaybetmişti. Ordudaki konuşmalardan hız alan Parmenion, genç komutanıyla kadın konusunda konuşmak üzere yola çıkmıştı.

Büyük bir olasılıkla orduların kurmay başkanı, İskender'in ne eşi, ne metresi hatta ne de Yunanlı bir fahişesi olduğuna dikkat çekmişti. Onun, Parmenion'un, Filotas ile Nicanor adlı oğullarından olan torunları artık orduda görev alıyorlardı. Hatta Harpa-

loşun bile subay olan bir oğlu vardı." Öldüğü zaman yerine geçecek bir erkek çocuk olmazsa İskender gittikçe yalnızlaşacaktı. Bu normal değildi ve sağlığı için de kötüydü. Üstelik taht varisliği sorunu da vardı...

"Bu barbar kadınlara ruhsuz oyuncaklar diyorsun" diye bir anımsatmada bulundu Parmenion. "Makedonya'da evlenmeyeceğin için, Asyalı kraliyet ailesinden bir kadın yerine sıradan bir barbar kızını yatağına alman en iyisi olacaktır."

İskender kadınlardan çekiniyormuş gibi bir görüntüye sahipti. Annesinin marazi egemenliğinden kurtulduktan sonra, hiç kuşku yok ki diğer kadınlarda annesinin bazı özelliklerini görmüştü. Duyarlı bir insan olduğu için Kleopatra'nın bebeğinin ölümü ve babasının metresleri konusundaki takıntıları onu etkilemiş olabilirdi. Ayrıca, üst düzey subayların çadırlarının etrafında dolaşan fahişelerden de hoşlanmıyordu. Eğer kendisinin de benzer kadınları olsaydı bu uygulamaya etkili biçimde karşı koyamazdı. Ya Parmenion'un önerileri doğrultusunda hareket etmek için ya da kadın onu çektiğinden olsa gerek, çok geçmeden çadırına bir kadın aldı. Damascus'ta alınan tutsaklar arasında bulunan Rodoslu Memnon'un dul kansı Barsine'yi seçmişti.

Barsine hakkında bilinenler, onun, soylu bir Pers ailesinin, bir Yunan okulunda eğitim almış, sessiz ve nazik kızı olduğuydu. İskender'den de birkaç yaş büyük olsa gerekti.

Barsine hiçbir şekilde İskender'i etkilemeye çalışmadı. Uysal bir biçimde konutunda uşaklarıyla çalışarak ve erkeklerin kendisi hakkında konuştuklarını dinleyerek herhangi bir istekte bulunmaksızın yaşıyordu.

Sessiz bir inzivada yaşayan Barsine, İskender'i ne kendisine onur veren ne de cezalandıran biri olarak gördü. Diğer erkeklere,

* **Hellenik dönemde gençler onbeş ya da onaltı yaşında evleniyorlardı. Belki de daha küçük yaşlarda eğitim için orduya katılıyorlardı. Yirmi beş yaşına gelen erkekler çoğunlukla on yıllık usta askerler oluyorlardı. Makedon komutanlar ortalama olarak genç yaşlardaydılar, ancak aşağı yukarı sürekli olarak görevdeydiler.**

çadırın kendi bölümü olan perdenin arkasındaki bir gölge olarak göründü. Ancak İskender onun sakinliğinde huzur buluyor gibiydi.

Hızlı ve esprili bir kavrayışı olan Ptolemaios bunu fark etmişti. Ve Kral Menelaos'un denizlerin ötesindeki yalnızlığını tasvir eden bir şiiri alıntılamıştı: *"Çok büyük kederler içindeydi, denizler ötesindeki bu kraliçe - bu hayal kraliçe onun salonlarında dolaşacak ve uykunun karmaşık yolunda ona rehberlik edecekti."*

Ancak ordu Barsine'yi çadınna almasına çok sevinmişti. Ordu kışlalarında kadın sorununun çözümünün bu kadar kolay olacağını düşünmemişti iskender.

Belki de İskender Barsine'yi hiç anlamamıştı. Barsine ondan önce, cesur ve kurnaz bir adamı, bir devlet kurucusu olan ve Büyük Kral'a bağlılığını sunan Rodoslu Memnon'u tanımıştı. Makedonyalılar Memnon'a saygı duyuyorlardı; ancak şimdi, korkuya kapıldığı için ordusunu, kadınlarını ve silahlarını arkasında bırakarak kaçan Darius'a böyle bir saygı göstermiyorlardı. Sanki kendisi korkmuş gibi, gerilimden kaynaklanan titretici endişede bile İskender asla geri dönmeyeceğini ve kaçmayacağını biliyordu. Onu tehlikeye doğru iten güç inatçıydı; korkusundan ve önsezilerinden daha büyüktü bu güç.

Barsine bu düşünceleri paylaşmıyordu. İskender'in onunla paylaşmak istediği çok az şey vardı. Güneş doğmadan, çadınn yanı başındaki kayalıkta denizi seyrederek tek başına sunuda bulunuyordu. Üzüm ve arpa çöreği yemek için çadırın girişine kendisini attığı andaysa, subaylar onunla konuşmak için oturuyor oluyorlardı. Agema dışında güneşin altında çıplak ayakla oturmak için çıktığındaysa, askerler ya da şikayet, istek ve ricalarını iletmek için bekleyen yerli halkın oluşturduğu gruplar oluyordu etrafında. Yeni bir ülkeyi ele geçirince halkın sorunlarını dinlemek, rutin askeri işleri yerine getirmek kadar önemliydi İskender için. Bireylerin sorunlarını keşfederek ülkenin gereksinimlerini anlamaya başlayabileceğini düşünüyordu.

Böyle zamanlarda ne avukat ne de bir sının temsil eden konuşmacılar olurdu; çünkü bu hak, bireylere, kendi görüşünü açıklaması gereken bireylere aitti ona göre. Konuşmacıların çoğu Yunanca

konuşabiliyordu; sadece Aramî ya da Samî dillerinden birisini konuşabilenler çevirmen de getiriyorlardı.

Çadırın önünde ne bir görevli ne de bir ricacı olmadığı zamanlarda bile Barsine Makedon'un boş durduğunu görmüyordu; genç bir Yunanlıya mektup yazdırıyordu. Herhangi bir karara ulaştıktan sonra o konu artık aklından çıkıyordu. Ancak belleğinde bir sürü ayrıntıyı saklıyordu. Damascus'ta hazinede ele geçen zenginliklerin listesini aldıktan sonra, filozofun yeni kurduğu Likaion adlı okulun masrafları için Aristoteles'e sekiz yüz talent gönderdi ve ilk öğretmeni Leonidas için yüz libre* mürrüsafi (laden reçinesi) topladı. "Leonidas, bu sayede tanrılara sunu yaparken cimri davranmayacaksın" diye takıldığı bir de mektup yazdı hocasına.

Öyle anlaşılıyor ki on yıl önce Leonidas İskender'i korların üstüne fazla günlük atmaktan menetmişti. ArtıkjbeyaZ sakalları olan diğer öğretmeni Lisimakhos, tek becerisi Yunanca okuyabilmek olmasına karşın bilim adamlarıyla birlikte gelmişti İskender, bu yaşlı çömlekçiyi, yatak odalarında bir sandığa doldurulmuş el yazmalarıyla ilgilenmesi için görevlendirmişti. Bazı geceler uzanıp kaslarını dinlendirirken Lisimakhos'a, Aishilos'un** yapıtlarından bölümler okutuyordu. Genellikle gece yarısından sonraki saatlere kadar uyumuyordu. Kışladaki kısa bir dinlenmeden sonra, şarap içtiği için değil, fazlasıyla bitkin olduğu için sarhoş gibi başını ellerinin arasına alarak, öğle sıcağına kadar her şeyi unutup öylece beklediği sabahlar da oluyordu. Barsine bu kayıtsızlık nöbetlerinin, yürüyüş ya da Makedonyalılarla önemli sorunların tartışıldığı zamanlarda değil de sakin geçen günlerden sonra geldiğini fark etmişti. Bu nöbetler sırasında Barsine onu uyandıramıyordu.

Yürüyüşler sırasında siperlikli bir tahtırevana binmiyordu. Genelde yürüyerek bir birlikten diğerine gidiyor ve askerlerle konuşuyordu. Ya da okuyla yayını alarak, atına binip yakınlarda bir yer-

* Yaklaşık olarak 46 kilo. (çev.)

** M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış ve tragedyaya klasik biçimini kazandırmış yazar. Maraton ve Salamis savaşlarına da katılmış ve bu savaşlara ilişkin izlenimlerini Tersler" adlı oyunuyla sahnelemiştir. (çev.)

de avlanmaya gidiyordj Arabayla yolculuk yaptığındaysa, dörtnala giderken arabadan atlayıp tekrar binmeyi deniyordu - ancak oyun arda şiddet sahnelerini seyretmekten hoşlanmıyordu.

Ilıklardan, Makedonya'dan mektupların toplu olarak geldiği zamanlarda, diğerlerini bir tarafa iterek, ilk olarak Antipatros'un mektuplarını açtığın ve okurken de gülümsedigini fark etmişti. Annesi Olimpias'tan gelen mektupları sessiz gölgesi Hefaistion'dc n başkasının görmesine izin vermiyordu, okuduktan sonraysa m ihrünü Hefaistion'un dudaklarına değdirerek, okuduğu şeyler konusunda başkalarının hiçbir konuşma yapmayacağını güvence alıma alıyordu. Barsine, yapılan konuşmalardan, anne kraliçe Olim)ias'ın ondan yakındığı kadar, Makedonya'daki askeri naip Antipatı osun da Olimpias'tan acı acı yakındığını çıkarıyordu.

Isl.ender bir keresinde, "Bir annenin bir tek gözyaşı karşısında söylediklerinin hiçbir işe yaramadığını anlamıyor mu ahmak?" diye patlamıştı.

Diğerlerine karşı olan bu tahammülsüzlüğü Barsine'yi biraz da olsa kaygılandırıyordu. Çünkü İskender tesadüfi şeylere ve başarısızlığa iinirleniyormuş gibi görünmüyordu. Olaylann kötü seyri karşısında son derece sabırlıydı. Ancak insanlar beklediği şeyleri yerine getirmediklerinde onu hemencecik sinirlendirebiliyorlardı. Eğleniyormuş ya da şaşırmış ifadesi olmaksızın açık mavi gözleriyle soruşturan, sanki bedenleriyle öne sürülen düşüncelerin maskesini atarak, onlarda gizli olanları anlamaya çalışan bir davranış tarzı vardı. İnsan bedeninden başka bir şeyi araştınyormuş gibi davranan ve onu bulduğunda da sinirlenen ya da sevinen birisiydi. Zekice bir yalanla kolayca kandınlabiliyordu; ancak tanıdığı kişilerin doğalan konusunda bu kadar kolayca aldatılamıyordu.

Lagus'un oğlu olan zeki, sert ve acımasız Ptolemaios sık sık İskender'i kandırıyordu ve bunu İskender de biliyor olsa gerekti; ancak Ptolemaios'a olan güvenini, yetki ve sorumluluklarını her geçen gün artırarak gösteriyordu. Ama Arkadaşlar arasındaki en parlak komutan olan Parmenion'un oğlu Filotas'ın, küçük bir kral gibi, yardımcıları ve uzmanlarıyla görev yerine gidip emirleri hatasız yerine getirmesine karşın, Filotas ayrıldıktan sonra İskender'in te-

reddüt ve dışa vurmadığı bir öfkeyle mücadele ettiğini gözlemlemişti Barsine. Görünüşte her iki komutana da eşit davranmıştı; içsel olaraksa Ptolemaios'un -mücevherler ve ipekler içinde parlayan yeni bir metresle arabasında gösteriş yapmasına rağmen- asla hata yapmayacağını, Filotas'ın ise hiçbir işi doğru yapamayacağını düşünüyor gibiydi.

İskender'in Ptolemaios'a bir baba gibi yaklaşıyor olmasına karşın, onun, tehlikeli bir rakip, İskender'in gücü arttıkça daha da tehlikelileşen bir rakip olduğunu düşünüyordu Barsine. Oysa Filotas, bağlılığını sadece deli bir adamın sorgulayabileceği Parmenion'un oğluydu.

Barsine, İskender'in aklı başında bir adam olduğundan kuşkulanıyordu. Bir ziyafette, bir kölenin verdiği, üzerinde kıvrılmış yılan tasviri bulunan yeşil bakırdan bir yüzüğü taktığını fark ettiği anda, iskender, Barsine'nin üzerine yürümüş ve ellerini yakalayarak zorla çıkarmıştı yüzüğü. Kadının elini de incitmişti. Yüzüğü tapınağın önündeki kayalıktan denizin dalgalarına atmıştı sonra da. Bunu yaptığı için de ondan hiçbir zaman özür dilememişti.

Bu olaydan sonra Barsine, iskender'in kendi gizini keşfedeceğinden korkmuştu.

Bu gize ilişkin tek işaret, anahtarı olmayan ama zekice iliştirilmiş bir kilit dili bulunan, fildişinden yapılma küçük bir mücevher kutusunda saklıydı. Bu kutuda özel eşyalarını saklıyor ve ay ışığının baktığı şeyi başkalarının görmeleri tehlikesini yok ettiği zamanlarda, çadırda yalnızken açıyordu onu.

Yılanlı yüzüğü attıktan sonra iskender, Barsine'ye, üzerinde yılan figürleri olmayan aytaşıyla süslenmiş bir altın bilezik getirmişti. Barsine, başka hiçbir mücevher kullanmamasına karşın -saçlannı toplamak için bile yaldızlı bir madeni tokadan başka bir şey kullanmıyordu- İskender'i memnun etmek için bu bileziği her gün takıyordu. İskender de bunun farkındaydı.

Bir süre sonra bir mücevher kutusu getirmişlerdi İskender'e. Birkaç asker, üzerinde minik kanatlı kral kafaları olan kutuyu, ona yakışacağını düşündükleri için hediye olarak getirmişlerdi. Bu güzel kutuda saklayacak neyi olduğunu düşündüklerini sordu, şakay-

la karışık olarak askerlere. Şu var bu var diye gülüşerek yanıtlar verilirken, İskender, I yada'nın bir kopyasını alarak en değerli şeyinin bu kitap olduğunu söyledikten sonra kutuya güzelce yerleştirdi. Barsine korkmaya başlamıştı; çünkü kendisi gibi İskender'in de sakladığı değerli eşyaları yoktu. Eline geçen işlemeli mücevherleri, altın eşyaları genellikle başkalarına verirdi. Ne Darius'un süslü çadırlannı ne de altın tabaklarını kullanıyordu - hoşlandığı ve Issos'u anımsattığını söylediği oniks banyoyu kullanıyordu sadece.

Bu nedenle İskender gümüş kutuyu divanının yanına koyduğunda, Barsine, küçük mücevher kutusunu onun görüş alanından uzakta tutmayı denemeye karar verdi. Kutuda sakladığı şey onun en değerli eşyasıydı.

Bir kutu sakladığını İskender'in bilip bilmediğinden emin değildi. Ama bir akşam, uyudukları çadırda lambaların yandığı bir sırada iskender'in, altında kutusunu sakladığı elbiseleri, taraklan ve bronz aynasını yığmış olduğu köşede oyalandığını gördü. Barsine'nin, merhem kutulan ile toka ve pişmiş topraktan yapılmış küçük bir gemi maketinden başka bir şeyi yoktu. Geçmişten gelen bu tür eşyalar ona fazlasıyla üzüntü verdiği için, eskiden sahip olduğu şeylerin bilinmesini istemiyordu. Ancak kutuyu oradan alabileceği vakti yoktu artık.

iskender fildişi kutunun üstündeki örtüyü çekti. Kutuyu eline alarak ircelemeye başladı. Parmaklarıyla kilidini aradı.

"Zefir yok içinde" dedi, Barsine gülümseyerek, "ne senin ne de benim için."

iskender'in gözleri, gerçekte ne düşündüğünü anlamak için kadının çek iyi tanıdığı yüzünde dolaştı. Barsine sanki üstünden bir örtünün çekildiğini ve bedeninin içine bakıldığını hissederek kızardı. Söyleyebileceği şeyleri düşünürken yaklaşıp kutunun kenarına bastırdı.

Her parçanın üzerinde küçük harflerle Rodoslu Memnon'un sevgilisi yazan, düzenli bir biçimde kutuya yerleştirilmiş değerli eşyalar, kolluklar, küçük bir taç, küpeler ve bir kadının diğer mücevherleri parıldadı kutunun içinden, iskender ince gümüş bir yüzüğü inceledikten sonra kapağını kapatarak kutuyu Barsine'ye verdi.

"Makedonyalı İskender'in bileziğini takman gerekmiyor" diyerek yürüdü ve o andan sonra da Barsine'nin gizini unutmuş göründü. Fakat aylar sonra doğuya doğru yürüyüşe geçtiğinde, Memnon'un dul karısını, Barsine'yi yanında götürmedi.

Ama yaşamına bedensel olarak giren ilk kadın olan Barsine'den etkilenmişti. O, Makedonyalı değil doğulu bir kadındı.

İskender ikinci kış mevsimi boyunca Suriye kıyılarında denizi seyrederek aylar geçirdi. Üzerinde gidemediğinden inceledi sadece denizi - ağ kullanılarak yapılan kıyı balıkçığını, gün batımında, işgal ettiği kıyılara uzak geçen ticari ve askeri donanmaları seyretti. Artık Suriye kıyılan onundu.

Karlı dağlara sırtını yaslamıştı kıyı; neredeyse birbirlerine dokunarak dağlardan aşağıya, insan yapımı küçük limanlara akan derelerden yükselen hoı bir uğultu vardı. Kıyıyı izleyen yolda deve, katır ve sıcak kış güneşinin altında sürücülerinin şarkı mırıldandığı at arabası kervanları gidip geliyordu,

Makedony. kıyılan puslu ve neredeyse çöl gibi sakindi. Bu kıyıysa koca bir dünyanın hem bahçesi hem de kapısıydı. Makedonya kıyısının arkasında ormanlarla barbar halklardan başka bir şey yoktu. Buradaysa milyonlarca insan ticaret yolu üzerinde seyahat ediyor, yüzlerce yıllık tapmakların bulunduğu doruklara tırmanıyor ve çocuklarını kimsenin anımsayamadığı kadar eski caddelerde serbest bırakıyorlardı. Kurbanlar sunduğu kayalar hiçbirini Yunanlı ellerin yapmadığı tasvirlerle doluydu. Bu kıyı, efendilerini değiştirmiş; ama Yunanistan gibi doğasını değiştirmemişti.

Sarp kireçtaşı kayalıklardan taş çıkarılan ocakları, nehir yataklarından çömlek yapımı için kullanılan kil çıkarıldığını görmüştü. Lübnan Dağları ormanlarında uzun gemiler ve geniş evler için doğal olarak biçimlenmiş uzun ve düz ağaçlar vardı. Görevlendirdiği işçiler Tıros'a yakın bölgelerde taş ve kereste üretiyorlardı.

İskender bu tür şeyleri, babası tahıl üretimiyle hayvancılığı teşvik eden, rahatsızlığı ortadan kaldırmaya çalışan ve hizmet ettiği halk arasında şiddet kullanımının yaygın olmasının bedelini ödeyen bir kabile lideri olduğu için görüyordu. Meraklı bakışlarla ya-

bancı kıyıyı inceleyen iskender burada, atalarının hiç denemediği nelerin yapılabileceğini, nelerin yetiştirebileceğini düşünüyordu. Plan yapmıyor ya da yasalan düşünmüyordu. Düşündüğü şey insanoğlunun gereksinimleriyle ürün ve eşyaların kullanımıydı. Bir barbar olarak Aristoteles'in okulunda ona, soyut düşüncelere bağlanması değil denetleyebildiği sürece doğal güçlere güvenmesi öğretilmişti. Doğal dünyada hiçbir şey bir erek olmaksızın var değildir.

Eğer bu erek bilinebilirse...

İssos sonrası geçen aylar onu zararlı tasalardan kurtarmıştı. Damascus'ta ele geçirdiği altın stoğu ve değerli eşyalar memlekete daha fazla zenginlik göndermesini sağladıktan başka, seferini bir yıl ya da daha fazla sürdürecek kaynağı da vermişti. Kayıplarından fazla sayıda gönüllü katılmıştı orduya. Ve artık daha uzun süre Yunanistan'ın lider komutanı rolünü oynamasına gerek yoktu.

Üstelik Büyük Kral'ın gönderdiği elçiler, etkileyici olmayan ve isteklerinin de belirtildiği bir pazarlık mektubu getirmişlerdi. Elçiler Makedonyalıdan Asya ülkelerini tahrip etmeye son vermesini, Büyük Kral'la bir barış yapmasını ve ailesini ona göndermesini istediler.

iskender mektuba aşağıdaki yanıtı vermişti.

Burada Yunanlıların tümünün başkomutanı olarak bulunuyorum; çünkü sizin temsilcileriniz babamın öldürülmesini teşvik ettiler ve arkadaşlarımı rüşvetle yozlaştırdılar. Bana karşı düşmanlık yapmaları ve başında bulunduğum birliği dağıtmalan için para gönderdiniz. Savaşın tannların istenciyle sona ereceğini söylüyorsunuz. Öyleyse tannların istenci sonucu sizin ülkenizin topraklarına sahibim. Kendi istençleriyle bana gelen adamlarınızı koruyorum. Babam nasıl öldürüldüyse, bu bölgenin yöneticisi Arses de Perslerin ve Medes'in yasasını ihlal eden bir gaspçı tarafından, senin tarafından öldürüldü.

Anneni, karını ve çocuğunu yanıma gel de öyle sor. İsteklerini söyle ve neyin kabul edileceğini öğren. Tamamen güven içinde olacaksın. Artık senin eşitin değil, senin topraklarının efendisi olan Asya Kralı na gel ve sor. Eğer bunun doğruluğundan kuşku duyu-

yorsan bir kez daha savaşabilirsin; ama sakın kaçma. Çünkü nereye gidersen git seni izlemeye kararlıyım.

Elçilerine mektubu teslim etmelerini, ancak hakkında hiç konuşmamalarını söylemişti. Mektubun Darius'un banş düşüncesine katkıda bulunacağını düşünmüyordu.

Komutanlar Darius'un zekâsına ilişkin düşünceler geliştiriyorlardı. Savaşın acımasız olduğunu biliyorlardı; ama savaş silahlı kuvvetlerin karşılaşmasından başka şeyleri de içeriyordu. Savciş insan zekâsı tarafından denetlenebilirdi, öyleyse başarı ve başarısızlık insan zekâsına bağlıydı - direniş ve saldırı ya da savaşın sürdürülmesi için istek duymak gibi insan aklının bazı nitelikleriydi burada söz konusu olan şey. Lüks eşyalar vererek Yunanlıların direncini oymamış mıydı Persler? Bu Büyük Kral, Fenikeliler, Rodoslular ve Kıbnslılar açısından onunla işbirliği yapmak, bağımsız olarak ticareti sürdürmekten daha kârlı olduğu için, hâlâ denizleri denetimi altında tutmuyor muydu? En parlak Yunanlı generaller ihanet ile entrikanın değerini öğrenmediler mi? Bu, Troyalıların tahta atı şehirlerine kendi elleriyle sokmalarından başka bir anlama gelir miydi?

Düşmanın düşüncesine saldırmak, süvarisine karşı saldırıya geçmekten hem daha kolay hem de yaşam koruyucuydu. Antigonos yıldırma ve yalana dayanan bütüncül bir yöntem geliştirmişti ve Ptolemaios da bu yöntemi hızlı öğrenen bir öğrenciydi. Bu yeni savaş yöntemini anlamakta sadece İskender geri kalmış gibi görünüyordu.

İskender güçlüklerle karşılaşıncaya kadar binalar ile keşifler hakkında hayaller kurmayı sürdürdü. Bundan sonraysa kendi yolunu parlak bir şekilde açtı. Alınyazısına duyduğu inanca çok benziyordu bu...

Darius'a karşı verilen bu moral savaşında kurmaylar ile filozoflar, Suriye kıyısının dostluğunu kazanmak için çok büyük özen gösteriyorlardı; bu bölgede hiçbir hain öldürülmemiş, hiçbir mahkûm çalıştırılarak cezalandırılmamıştı. Yönetim şekillerini seçmekte serbest bırakılan zengin şehirlerin hiçbirinden vergi toplanmamıştı. Gönüllüler onurlandırılarak alınıyorlardı orduya - hatta

Darius'un rehin ailesine bile daha önceden sahip oldukları haklar çerçevesinde davranılıyordu.

Sadece Darius gönderdiği mektupla aşağılanmıştı. Bu mektubu aldıktan -ve elçilerle bu konuda konuşamadıktan- sonra Darius'un önünde izleyebileceği iki alternatifi olacaktı: Ordusuyla bu kıyıya gelerek yeni bir savaşa girmek ya da kıyıdan tümüyle ayrılarak buralara bir daha gelme tehlikesini asla göze almamak. İskender bu mektubun ifade biçimini çok benimsemişti; aslında onu kendisi yazmıştı.

Parmenion, Antigonos ve Ptolemaios, Darius'un hangi alternatifi seçeceğini öngörmeye çalışıyorlardı. Öngörülerini, Asya'nın Büyük Kralı unvanın taşıyan Darius'un savaş alanında Makedonyalılardan aciz bir şekilde kaçtığı ve ailesinin esir düşmesinin ona büyük acı verdiği ge rçeğine dayandınyorlardı. Bu nedenle, ailesini geri almak ve imparatorluğunun büyük doğu bölümünün Büyük Kralı olduğunu Makedonyalılara kabul ettirmek için, bütün Akdeniz kıyısını kuşatacağını öngörüyorlardı. Olayların gelişimi onların haklı olduğunu kanıl layacaktı.

Ancak onlardan daha kurnkz olanlar Tiros'ta farklı düşünceler taşıyorlardı. Ve şimci Tiros onlara direniyordu.

Denizin Kapılan

Tiroslular Akdeniz dünyasının en deneyimli politikacılarıydılar.

Bin yıl boyunca riskleri dengede tutmuşlar, avantajlardan yararlanmışlar, zenginleşmişler ve güç kazanmışlardı. Sakinleri şehre denizlerin efendisi değil, denizlerin sahibesi diyorlardı.

Bu halka Fenikeliler, şehre ise Denizin Kapısı deniliyordu. Bu halk hakkında Makedonyalılar bulanık öyküler duymuşlardı. Uygarlığın başında Kızıl Bölge'de, Kızıl Deniz karşısındaki Arap Çölü'nde kervan ticaretini denetimleri altına almışlardı. Zamanla kervanlarla kıyılarda görünmüşler ve gemi yapımıyla, kıyı ticaretine kolayca uyum sağlamışlardı. Çok büyük gemiler yapmayı başarmışlardı. Kıbrıs ile Kuzey Afrika'ya deniz yolculuğu yapıyorlardı. Kış fırtınalan sırasında büyük ticaret gemilerini korumak için batıda, mallannı koyacakları depolan ve korunmak için hisarları da olan kış üsleri yapmışlardı. Bu üsler zamanla kolonilere dönüşmüş ve süreç içinde koloniler asıl şehirlerden daha büyük hale gelmişlerdi. Bunun tek istisnası, Damascus'tan geçen kervan yolunun Hermon Dağını geçerek kıyıda sona erdiği yerdeki, Denizin İlk Kapısı olarak anılan Sidon'un çocuğu olan Tıros'tu. Yaşlı anne Sidon, Tiros'un kendi çocuğu Kartaca ile mücadele ettiği gibi, yaşamını sürdürebilmek için artık olgun çocuğuyla ölümüne bir rekabet içindeydi.

Halkı yüksek bir yaşam standartına ulaşmış Fenikeliler ile Kenanlılardan oluşan Tıros, rakiplerinin zenginliklerine el koyuyor, mor boya, cam, parfüm, mücevher ve köle ticaretinde tekel kurmaya uğraşıyordu. Tanrıları yeryüzündeki yaşamın tek yaratıcısı olan çöl kaynaklı El'di. (Makedonyalılar Aristoteles'in Hareketsiz Hareket Ettirici'sini* düşünmüşlerdi bunu öğrendiklerinde.) Ancak artık El kavramı değişerek büyük tanrılar olan Baal ve Dagon'a ateşli tapınca dönüşmüştü. Baal ile Dagon'un devasa putları önünde kurbanlannı yakıyorlardı.

Sidonlu Fenikeliler Makedonyalıların varlığını minnetle kabul etmişlerdi ve İskender, Sidon'un gerisindeki tepede spor karşılaşmaları için bir stadyum yapılmasını emretmişti. Tiroslu rakipleriyse, Makedonyalıların küçük bir ordu olduğu, İssos'ta mucizevi bir zafer kazanmış olmalarına karşın, Büyük Kral'ın karasal gücüyle Tiros'un deniz gücü ya da bir başka deyişle, Kıbrıs ve Mısır donanmasıyla müttefik olan Tiros donanması arasında dar bir kıyı bölgesini tuttuklarından stratejik olarak zayıf bir konumda olduklan ve eninde sonunda bölgeden gidecekleri yönünde akıl yürütüyorlardı.

Ayrıca şehirleri Tiros karadan bir ordunun kuşatamayacağı bir ada üzerindeydi. Hiç olmazsa daha önceki kuşatmalara başarıyla karşı koymuşlardı.

Dobra dobra söylemek gerekirse Tiroslular şehir kapılarını Makedonyalılara açmaktan bir yarar elde edeceklerini sanmıyorlardı. Diğer taraftan, denizle kara arasındaki konumlannı sürdürmekte, geçici olarak başarılı Makedonyalılar ile iç Asya'nın eninde sonunda muzaffer olacak gücü arasında bir denge unsuru olarak davranmakta gerçek bir avataj olduğunu seziyorlardı. Akdeniz filosunu Büyük Kral için koruyarak, şimdi Makedonyalıların tarafına geçmiş olan Sidon aleyhine yeni ayrıcalıklar, tekeller ve ödüller isteyebilirlerdi.

Böylece, daha önce Miletlilerin de yaptığı gibi pazarlık etmeye

* **Varlıklar dünyasındaki hareketi açıklamak için Aristoteles'in öne sürdüğü, kendisi hareket etmeyen, değişmeyen, öncesiz ve sonsuz olan ilke. ilk hareket ettirici ya da salt form kavramları da kullanılır bu ilke için. (çev.)**

başladılar ve bu İskender'i deli etti; çünkü pazarlığa karşı hiç tahammülü yoktu. Ya dostluk ya da düşmanlık olsun istiyordu. İki tarafta hile ve entrikalar çeviriyorlardı pazarlık sırasında. Makedonyalı komutanlar Tiros'taki Herakles tapınağını ordunun ziyaret etmesi için izin vermelerini söylerken, Tıroslular, Tiros'un karşısındaki ana karada bulunan çok daha eski tapınağı ziyaret etmelerini öneriyorlar ve Makedonya ordusuna yaptıkları gibi, Pers temsilcilerine de kapılarını kapatmayı kabul edeceklerini ima ediyorlardı.

Bunun üzerine Makedonya ordu konseyi Arrianus tarafından belirtilen gerekçelerle Tiros'u kuşatma kararı aldı:

Perslerin deniz egemenliği sürdüğü sürece Mısır'a sefer düzenlemek güvenli olmayacaktır. Ülkenin iç kısımlarına doğru ilerlemek de aynı şekilde güvenli olmayacaktır. Bize karşı harekete geçmeye hazır bekleyen Spartalılar ile sadece bizden duydukları korku nedeniyle hareketsiz kalan Atinalılar varken, Yunanistan'ın durumu çok kuşku götürmektedir.

Ariçak Tiros'u ele geçirebilirsek Fenikelilerin donanmalan gidecek başka bir limanları olmayacağı için bize katılacaktır. Bundan sonra Kıbrıs, donanmasını bizim hizmetimize sunacaktır. Bunlar olduğu zaman denizle adalar üzerinde egemenliğimizi kurabiliriz. Daha sonraysa çok fazla bir çaba sarf etmeksizin Mısır'a doğru ilerleyebiliriz. Mısır'ı ele geçirdikten ve denizlerin denetimini sağladıktan sonra Yunanistan konusunda kaygılanmamız için hiçbir neden kalmayacaktır. Kendi ülkemiz güven içinde olacaktır. Bundan sonra, eğer öyle karar verirsek Babil'e doğru başlayacak seferimize büyük bir rahatlıkla çıkabiliriz, çünkü bütün kıyı şehirleriyle Fırat'a kadar olan bölge bize tabi olacaktır. Ayrıca şu anda olduğumuzdan daha büyük bir saygınlık elde ederiz.

Bu eylem planı -Arrianus ile diğerlerinin söylediği gibi gerçekten de bu onların planıydıysa- iki nedenle çok şaşırtıcıydı. İlk olarak, Tiros'u ele geçiremeyebilecekleri ya da kuşatma sırasında Darius'un saldırma olasılıklarını göz önüne almıyordu. İkinci noktaysa, bu planda öngörülen tüm aşamaların başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş olmasıdır (En son aşama Parmenion ile bazı kurmayların sert muhalefetine karşı gerçekleştirilmişti).

Peş peşe gelebilecek riskleri aldığı için bu planın kumarla oynamak anlamına geldiği söylenmiştir. Ancak kumar yüksek kazançlar için oynanacaktı. Bu cüretli davranış sonraki yıllarda İskender'in eylemleri için karakteristik bir özellik olacaktı. Olası en büyük kazanç için aşırı riskler almaya başlamıştı. Ne kadar güvenli ve kesin olsa da küçük kazançlar elde etmek amacıyla, zaman, emek ve insan kaybetmekten sakınıyordu.

Askerlerin kafasında Tiros kuşatması konusunda kuşkular vardı. İskender'in o güne kadar onları büyük bir kuşatma hareketinden uzakta tuttuğunu ve kâhinlerin iskender için denizin kötülük getireceğini söylediğini anımsıyorlardı.

Belki bu nedenle, belki de Tiros'un karşı kıyısında gerçekten de böyle bir rüya gördüğü için olsa gerek, İskender, uykusunda kahraman tanrı Herakles'in kendisine göründüğünü ve elinden tutarak kıyıya kadar merdivenlerden indirdiğini söylüyordu, işareti yorumlaması için çağırılan Telemesli Aristander düşünüp taşındıktan sonra, bunun Makedonyalıların Tiros'ta başanlı olacaklan ama bunu çok büyük bir çaba sonucu elde edecekleri anlamına geldiğini açıklamıştır - çünkü Herakles, mucizeleri meşakkatli çalışmalar karşılığında gerçekleştiriyordu.

Kenanlılar Makedon mühendislerin başı olan Deiades'e, Babilli Nebukadnezar'ın Tiros'u karadan kuşattığını ve uzun bir süre sonra eskiden nasılsa öyle bırakarak çekip gittiğini söylemişlerdi. "Ne kadar süre sonra gitti?" diye sormuştu mühendis. Kenanlılar, "On beş yıldan sonra" yanıtını vermişlerdi.

Bu sıralarda surları olan bir şehri ele geçirmenin üç yolu vardı. Kapıyı açması için içeri birkaç adam sokmak ya da surda diğerlerinin içeri girebileceği bir yer tutmak - tarihi Troya'da kılık değiştirip at çobanı olarak şehre girenlerin (bu girişim aslında ünlü tahta atla yapılmamıştır) yaptığı gibi veya içeriden birilerinin yapacağı ihanetten oluşuyordu söz konusu üç yol. Makedonyalılar daha çok ilk yolu tercih ediyorlardı; çünkü kapıyı açmak onu yıkmaktan çok kolay bir işti. ikinci yöntem, şiddetli bir saldırıyı gerçekleştirecek grubun içeri girmesini sağlamak için surların epeyce dövülmesi ve

yıpratılması demekti. Bu yöntemin sakıncası, savunmacıların açılan gediği ikinci defa örmeleri ve daha sonra da sokaklarda barikatlar oluşturmalarıydı. Üçüncü yöntemse, surların dışında savunmacıların yiyecek kıtlığı çekmelerini ya da moral olarak yıkılmalarını beklemek demekti.

Sayılanların hiçbiri Tiros örneğine uygulanamaz gibi görünüyordu.

Uzun bir araştırma Makedon mühendislerin başka bir yöntem izleyeceklerini ortaya çıkarmıştı. Tiros adası kayalık bir temel üzerinde kurulmuştu ve surlar da bu kayalıklardan sarp bir biçimde yükseliyordu.

Bu ada kale kıyıdan yarım mil kadar açıktaydı. Aradaki mesafenin büyük bir kısmında su derin değildi, zemin ise sığ kayalıklardan oluşuyordu. Şehrin yakınında suyun derinliği on sekiz fite* ulaşıyordu.

Tıros'un tahkimli iki limanı vardı. Dar girişi bir zincirle kapatılan güneydeki küçük girintiye Mısır Limanı adı verilmişti. Kuzeydeki daha büyük olanına Sidon Limanı deniliyordu ve girişi yanyana demir atmış üç savaş kadırgasının pruvaları tarafından kapatılabiliyordu. Bu havzalar tarafından korunan Tıros çok etkili gemilerden oluşan küçük bir askeri filoya sahipti -kadırgalar sivri ve keskin pruvalar ve taş atan makinelerle silahlandırılmıştı. Bunlara ek olarak da Tıros'un ticari filosu işine her zamanki gibi devam ederken, şehrin gereksinmelerini karşılayabiliyordu- hatta bir süre sonra Kartaca kolonisinden kuşatma savaşında uzman olan kişiler bile getirilmişti şehre.

Makedonyalılarınsa hiçbir donanmaları yoktu. Böylece, surlarla tahkim edilmiş bir şehre girişin daha önce değinilen birinci ve üçüncü seçeneklerinin uygulanması olanaksızdı. (Gece şehrin duvarına tırmanan az sayıdaki adam ya da bir hain vasıtasıyla kapıyı açtırmak ilk ve en iyi yöntemdi. Ancak saldıran ordu su üzerinde ilerleyemediği sürece bu hiçbir amaca hizmet edemezdi.)

" 1 fit 30,5 santimetreye eşittir. Sözkonusu yerin derinliği yaklaşık olarak 5,5 metredir, (çev.)

Makedonyalıların olanaksız olan yöntemi herhangi bir zamanda denediklerine ilişkin hiçbir bilgi yok. Örneğin, güçlü bir düşmana karşı eğitimsiz ve zayıf bir müttefik ordusunun varlığını beklemek; süper bir güce karşı küçük bir garnizonun uygun bir mevkide direnç göstermesini beklemek gibi olasılıklar. Makedonya ordusu, karlı dağları kış mevsiminde, büyük çölleri yazın geçmiş, kanallarla nehirleri birleştirmiş, daha önce hiçbir geminin yüzmediği yerlerde donanmalar oluşturmuş, sel zamanı nehirlerin üzerine köprüler atmış, hiçbir yiyeceğin olmadığı bilinen yerlerde bilinmeyen bitkilerle böceklerden yiyecek sağlamıştı. Bu ordunun yaptıkları inanılmazdı ama her zaman olanaklar dahilinde olan şeylerdi bunlar.

Ve orduyu şehre sokmak için Tiros'ta gerçekleşmesi olanaklı tek yöntem surun bir bölümünün yıkılmasıydı. Bunun anlamıysa karanın surlara doğru uzatılmasıydı. Surlara ulaşan bir mendireğin, bir setin inşa edilmesi demekti bu da.

Göründüğü kadarıyla zaptedilemez olan Tiros'un çözümünü bulamayacağı bir zaafı vardı.

Tiros'ta karanın denize karşı giriştiği savaş mühendislik yeteneğinin mücadelesine dönüşmüştü; makinenin makineye karşı, heybetli kayalıklann çimentonun dayanıklılığına, tahta kulelerin yüksekliğine, neftyağıyla katran alevinin sıcaklığına, maddelerin gücü ve direnişine karşı verdiği bir savaş. Bu mücadele sırasında İskender, Makedonyalıların Arabistan dediği, Hermon'un karlı zirvesiyle Galilee Gölünün çevresindeki bölgeyi keşfetmek amacıyla çoğu zaman savaş alanından ayrılıyordu.

Bir gece genç komutan ortadan kaybolmuştu. Karanlık çöktüğü sırada tepelerde, sakin bir nehir olan Jordan Nehrini (Ürdün) besleyen kaynaklardan daha yüksek noktalarda dolaşıyorlardı. İskender, kendisine malzemeler satan ancak küçük gruplara ya da tek başına gezen kişilere saldırıp soyan saldırgan Samaritlere ait tepelerde kamp kurmayı düşünmediğinden, sadece Agrialılardan oluşan kalabalık olmayan bir grubu yanına almıştı.

İskender, Lisimakhos'u gözden kaybettiğinde tepelerde tek sıra olarak ilerliyorlardı. Etrafındaki adamlara hiçbir şey söylemeksi-

zin Lisimakhos'a bakmak için geriye dönen İskender, onu çok gerilerde - Samaritlerin gece ateşlerinin arasında buldu. Ne Lisimakhos askerlere yetişebilecek gibi ne de her ikisi de fark edilmeyecek gibi görünüyordu.

Bu ikilem içinde İskender en cüretkâr yolu seçti. Arkasından büyük bir çabayla gelmeye çalışan öğretmeni olduğu halde en yakın ateşe doğru, "İşte bak, burada onlardan birileri var!" diye bağırarak koştu. Karanlığın içinde zırhlı bir Makedon askerinin kendilerine doğru koştuğunu gören adamlar kaçtılar. İskender kaçanların ateşinin başına rahatça yerleşerek, Lisimakhos'la Homer konusunda tartışmaya başladı. Komutanlarını kaybeden telaş içindeki askerler tarafından bulununcaya kadar hiç kimse rahatsız etmemişti onları ateşin başında.

Tiros'da mendireğin yapımı kolay ilerliyordu. Deiades'le mühendisler malzeme sağlamak için kıyıdaki eski Tiros şehrini adeta yıkmışlardı. Kum ile ezilen kireçtaşının önünde set oluşturmak için kazıklar çakılmış ve temel kalaslarla kaplanmıştı. Mendirek Tiros'un surlarına yüz yardalık* bir mesafeye, yani denizin en derin olduğu yere kadar, iki yüz fit (yaklaşık olarak 60 metre) genişliğinde bir kıstak şeklinde uzanıyordu. Yapımı o noktada durmuştu.

İşçilerin güvenliği sağlanmış olmasına karşın surun yüksek noktalarından yapılan ok ve mızrak atışları nedeniyle mendireğin yapımına son verilmişti. Ayrıca on sekiz fitlik derinlik kolayca doldurulamamıştı.

Bu taciz atışlannı durdurmak için Makedon mühendisler, sur yüksekliğinde savunma kuleleri yapmışlardı mendireğin ucuna.

Bundan başka Tiros'un savaş gemileri mendireğin yanına yaklaşarak ok, mızrak ve mancınık atışlarıyla kulelerle kıyı arasındaki iletişimi tehlikeye atmışlardı. Mühendislerse bu tehdide karşı koymak amacıyla mendireğin her iki yanına sağlam tahta barikatlar yaptılar.

* **Yarda, 0,9144 metreye eşit bir uzunluk ölçüsüdür. Bu durumda verilen uzaklık yaklaşık olarak 92 metredir, (çev.)**

Tiroslular surlara yerleştirdikleri makinelerle ateş fırlatarak yanıtladılar bu çabalan; alevlerden korumak için yeni kesilmiş hayvan derileriyle kapladılar Makedonlar kulelerini.

Tiros bilimi usta işi bir ateş gemisiyle ikiz kuleleri yıkmayı başardı. Bu büyük gemi limanın önünde ortaya çıkmıştı ve gemiden başka her şeye benziyordu. Kıç tarafındaki yük dolayısıyla pruvası yukarıya kalkmıştı. Pruvada fazladan dikilmiş direklerin serenlerinde büyük kazanlar sallanıyordu. Kazanlar zift, kükürt ve yağla doluydu. Direklerin altına zift yedirilmiş odunla saman depolanmıştı. Mürettebat uygun esen rüzgârdan da yararlanarak kulelere doğru yaklaştırıyordu bu yüzen yanıcıyı. Mendireğin ucunda, iki kulenin arasında karaya oturduklarında yaylarıyla meşaleler fırlattıktan sonra yüksek pruvaya doğru koşup denize atladılar ve alevler Makedonyalıların kulelerine doğru gürlerken yüzerek kaçtılar. Alevler güverteye ulaştığında baş kasara direkleri kulelerin üstüne yıkıldı, kazanlar devrildi ve içlerindeki yanıcı maddeler büyüyen yangının üstüne döküldü. Ordu olanları kıyıdan izlerken kuleler alevlere teslim olmuştu.

Ateş gemisine Makedonların verdiği yanıt mendireği genişletmekti ve böylece kuleler daha içeride yapılabilecek ve daha çok makine yerleştirilebilecekti. Ancak bu yeni inşaat da, her zaman her yerde hazır ve nazır olan kadırgaların gizlediği küçük bir geminin baskınına uğradı bir gece.

Deiades ile mühendislerini kederlendirmek pahasına da olsa mendireği genişletme girişiminden vazgeçmek zorunda kalındı. Gerçekleştirilmesi mümkün değildi bu projenin.

İskender ile kurmay kadrosu çok önceden yüzen platformlar kullanmaya karar vermişlerdi. Yani gemileri. Bütün kıyı boyuna, denizcilerle yüzen herhangi bir şeyi olan herkese af ilan ettiler. Bu af etkili olmuştu; çünkü Sidonlu Fenikeliler ile adalardaki deniz kuvvetlerine, İskender'in Tiros'u yıkmak amacında olduğunu açıkça göstermişti. Rodos ve Biblos'tan deniz ulaşımında uzman olanlar Kıbrıs'ın savaş filosuna -yüz yirmi gemiydi toplam olarak- katıldılar ve umulmadık bir biçimde aniden Sidon'da ortaya çıktılar. Mavnalar kıyıya çekildi, büyük gemilere makineler yerleştirildi,

daha büyüklerineyse kuleler dikildi. Makedonya kıyısındaki kürekçilerin ellide biri Sidon'a getirildi.

Giritli Nearhos ile deniz deneyimi olan subaylar, Makedon mızraklı askerleriyle mühendislere gemide seyir halindeyken silahlar ile makineleri kullanmayı öğrettiler.

Yazın başlarında -332 yılının yazı- Makedonyalıların, denizde savaşmak için kurulmuş bir filo değil; ama nakliye gemileri ve makinelerin taşındığı gemilerden oluşan kuşatma savaşı için tasarlanmış bir armadaları vardı. Görünüşü tuhaf bir donanmaydı bu; ama mendireğin yanlarıyla, mendirek ve Tiros arasındaki denizi tümüyle dolduran bir donanmanın şehrin önünde görünmesiyle Tiroslular büyük bir şoka girmişlerdi.

Elbette güzel savaş gemileriyle saldırılar da yaptılar ve armadaya zarar verdiler ve birçok da gemi hatırdılar. Düşmanları sayıca üstün olduğundan, Tıros'un gemileri ani baskınlar yapıp hemen limana dönmek zorundaydı. Limandan çıkış için gerekli hazırlıkları gizlemek amacıyla Sidon Limanı nın girişini yelken beziyle kapattılar. Zekâ ile hızın bu bileşimlerinden zevk alan İskender'in yanıtı, mendireğin karşısından en iyi savaş gemileriyle denize açılarak, adanın etrafında dolaşmak, limanın girişini ele geçirerek Tiros donanmasının yolunu kapatmak için mücadeleye girmek oldu.

Makedonya gemileri artık adayı çeviren surlara yaklaşabiliyorlardı. (Mendireğin karşısındaki bölüm o kadar sağlam inşa edilmişti ki Makedonyalılar oraya yaklaşırken sorun yaşamıyorlardı.)

Makineleri kullanabilmek için gemilerin demir atması gerekiyordu. Şehirden yüzerek gelen dalgıçlar çapaların bağlı olduğu palamarları kesiyorlardı. Makedon mühendisler palamarları bu yüzden zincirle yapmaya başladılar.

Tıroslular, kuşatma gemileri demir atmaya çalışırlarken çok büyük taşlar atarak karşılık verdiler bu önleme. Bu taşlık bölgede gemiler dalgalara bağlı olarak altlarından yaralar alıyorlardı.

İri taşları temizlemek için mavnalara vinçler kuruldu. Surlara adam çıkarabilmek için saldırı gemilerinin direklerinin uçlarına seyyar köprüler yapıldı. Tirosluların buna verdiği yanıtsa direklerden daha yüksek kuleler yapmak oldu.

Ancak etkili atış güçleriyle makineler liman girişine yakın bir yerde iki noktada suru yıktı.

Artık savaş makinelerin birbiriyle savaşı değildi; insanlar güçlerini karşısındakilere uygulamaya başladılar ve Tiros mahvoldu.

İyice sabırsızlanan Makedonyalılar vahşi savunma yöntemlerini -Tiroslular esirleri surlara çıkarıp kafalarını kestikten sonra denize atıyorlardı- de görünce nefretle davranarak saldırıyı tam bir kıyımla sona erdirdiler. Denizin sakin olduğu bir günde bütün gemiler surlara dayandı. Okçu ve mühendislerle doldurulmuş küçük gemiler surun yıkıldığı yerlere yaklaşıp karaya adam çıkarırken, diğer gemiler limanın girişinde yanıltıcı manevralar yaptılar. Atılan köprülerden surların üzerine çıkan ilk askerler falanks askerleriydi.

Sekiz bin Tıroslu ölmüş ve otuz bin kişi köle olarak esir alınmıştı.

Daha sonra Makedonyalılar mendireği adaya kadar uzattılar. Büyük savaş aletlerini bir adak olarak tapınağa taşıdılar. En büyük savaş gemisini bir anıt olarak tapınağın meydanına çektiler. Şehrin Herakles'e adanmış tapınağında şükran sunusunda bulundular ve işgali bir geçit töreni ve oyunlarla kutladılar. Yıkılmış surlann etrafında yeni filolarına geçit yaptırdılar.

Deiades daha sonraları, "İskender'in yardımıyla Tiros'u aldım" diyecekti.

Tiros kuşatması yedi ay sürmüştü. Gaza'daki (Gazze) kuşatma ise iki ay sürecekti.

Filistin kıyısından Firavunların ülkesine giden ticaret yolu üzerinde bulunan bu kalenin, kapılarını Makedonyalılara kapatmaması gerekiyordu. Tiros'tan sonra direndikleri için ya da olayın üzerinden yüzlerce yıl geçtikten sonra geriye dönerek baktığımız için de değil. Gazalılann direnişi, sakinlerinin, Büyük Kralın gücünün Makedonyalılardan daha yakında olduğuna inandıklannın göstergesidir.

Ancak bu direniş Deiades ile mühendislerine ustalık yapıtını yaratmaları için bir olanak sunmuştu: Şehrin önündeki düzlüğün kız I kumlarından surun tepesine kadar uzanan, yerden iki yüz elli fit yüksekliğe çıkan kazıklı bir yoldu bu. Ustalık yine de bu devasa rampanın yapılmasında değil, yolun altında bir tünel kazarak su-

run altını oymalarındaydı. Kazıklar üstünde yaptıkları yol surun en yüksek noktasına ulaştığında sur da yıkılmıştı. Gazayı savunan Araplar son erkeğe kadar öldürüldüler. Kadın ve çocuklar köle olarak satıldı. Gaza yine de İskender'den bir bedel almıştı. Makinelerden birinden fırlayan bir demir parçası kalkanını parçalamış ve sol omuzundaki kemikleri kırmıştı.

İşgalden sonra kazıklı yol kaldırılmıştı. Ama Tiros'u karaya bağlayan mendirek olduğu gibi bırakılmıştı. Bugünse antik Tiros'un kayalık temellerine kadar uzanmaktadır.

Anlaşıldığı kadarıyla Makedonyalılar kara yollan üzerindeki kalelere küçük birer garnizon bırakarak yollanna devam etmek istiyorlardı. Ancak arkalarında Tiros gibi deniz içinde bir kale bırakmak istememişlerdi.

Tiros kuşatması sırasında İskender gemileri tanımaya başlamıştı. Gemi yapımında çalışmış, gemilerde değişiklikler yapmış, her birinin niteliklerini ayrı ayrı tanıyıncaya kadar değişik türler konusunda deneyimler edinmiş, yelken takmayı ve kalaslan kalafatlamayı öğrenmişti. Artık gemilerin neler başarabileceğini biliyordu. Nearhos ve adalardan gelen diğer denizcilik uzmanlarıyla birlikte çalışmıştı. Tiros etrafında vur kaç şeklindeki çarpışmalar sırasında yarım millik bir mesafeye açılması sayılmazsa mavi suyun üzerinde hiç yolculuğa çıkmamıştı.

Ege'nin ünlü adalarına asla ayak basmamıştı.

Ege ile Güney Yunanistan'dan Asya kıtasına atlama taşları görevini yerine getiren Siklat Adaları artık Makedon egemenliği altındaydılar. Bozcaada'yla Sakız Adası onlara limanlannı açmışlardı. Büyük Kral'ın deniz gücünün kalıntıları bazı görevlilerle Yunanların kendileri için gemilerin denetimini sağladıkları yerlerde hâlâ yaşamaya devam ediyorlardı. Bütün büyük limanlara girişleri yasaklanmış olan bu insanların hepsi de artık korsandı.

Makedon ordusu doğu Akdeniz üzerindeki egemenliğini, Atos Dağından Mısır'a kadar, denizin çevresinde on beş bin milden daha fazla bir mesafeyi yürüyerek elde etmişti. Bundan sonra, Akdeniz dünyasında ne denizde ne de karada herhangi bir Makedon görevlisine direnen kale olmamıştır.

Makedonyalılar mavi sularda bir askeri filo bulundurmadılar; onlar sadece kıyıları fethettiler. Ancak İskender Mısır'a giderken kac ırga ve nakliye gemilerinden oluşan bir filoyu yanında götürmüştü. Gemiler akşam olduğunda karaya yanaşıyorlar ve mürettebat birliklerle birlikte kamp kuruyordu. Aynca İskender, Rodoslu, Kıbrıslı ve Fenikeli gemi yapımcılarıyla az sayıda usta denizciden yeni bir uzman birim oluşturmuştu. Tiros'ta yaşadığı deneyimden sonra bu birim sayesinde ordusu, yabancı ve hâlâ keşfedilmemiş sularda kendi donanmasını inşa edebilecekti.

Nehrin aşağısına doğru, denize ulaşıncaya kadar gemiyle gitti. Mareotis Gölü (Amiriye) civarında dolaştıktan sonra karaya çıktı. Bir şehir kurmak için bu bölge uygun bir yer gibi göründü ona. Böyle anlatıyor Arrianus.

Bu nehir Nil'di, daha doğrusu Nil'in batı ağzıydı. Ve İskender burada bir şehir inşa etti. Bu şehir on üç ya da daha fazla sayıdaki İskenderiye'lerin ilkiydi.

Yirmi üç yaşındaki bir Makedonyalının hasırotu ve su kuşlarıyla dolu bir tuz gölü ile kıyı arasında bir yer seçerek, şehrin temellerinin atılması ve iskelenin yapımı için çalışmalann başlamasını emretmesi tuhaf görünüyor.

Ancak tuhaf olmasının ötesinde aslında bu kaçınılmazdı. Makedonyalılar keşfetmek ve yaratmak için hâlâ ileriye atılan öncülerdi. Filip'in inşa ettiği yeni başkent Pella'da büyümüştü iskender. Pella'ya bir ahır bile eklemek istememiş ve eklememişti de. Ayrıca deniz kıyısı boyunca Yunanlann yerleşim yerleri kurarak nasıl hücre hücre yayıldıklarını görmüştü. (Naucratis adındaki küçük ama gürültülü ticaret merkezlerinden çok kısa bir süre önce geçmişti.) Üstelik aylardır dalgalann beyaz köpüklerini, gemilerin yol alışını seyrediyor, Nearhos gibi denizcileri dinliyordu.

Artık deniz trafiğini yönlendirebilecek bir gücün sahibi olarak bu yürüyüşün sonuna gelmişti. Üstelik Akdeniz seferinin sonunda, belki de görünmeyen tannlar tarafından çölü geçerken etrafına canlılık yayması için var edilmiş, durmaksızın akan bir nehirden yaşam çıkaran sakin bir yer bulmuştu. Heliopolis ile Memfis'te sa-

bit taşlardan yapılmış şehirler görmüştü - üzerlerinde güneş ışığı altında sanki yaşıyorlarmış ve nefes alıyorlarmış gibi görünen canavarlar ile cömert tanrıların figürleri bulunan, heybetli parçalara bölünmüş esmer somaki ile pırılıtılı kireç taşından yapılmıştı tapınaklar. Bu tapınaklann bazıları, Atina'nın küçük Akropolünün taşları yerleştirilmeden bin yıl öncesinden beri ayaktaydı.

İnsanlar da tapınaklar gibi değişmeksizin, kayıtlarını taş duvarların üzerlerine resim yazıyla kazıyarak yaşıyorlardı. Yaşamaya devam ediyorlardı ve inşa ettikleri şeyler, pazar yerindeki bir kargaşada ya da bir işgalcinin saldırısında yerle bir olmayacak yapılardı. İskender çok gözlem yapıyor ve bir o kadar da anımsıyordu. Hayal gücünün genişliği zihninin denetlenemeyen itkilerinden değil, üzerinde düşündüğü ve çalıştığı alanların uçsuz bucaksızlığından geliyordu. Bu bölge hakkında Homeros'ta bile bir bölüm vardı - orada güçlü dalgaların arasında bir ada var, Mısır kıyısında Pharos Adası.

İyonya kıyısını tanıdıktan sonra ticaretin izlediği yollan değerlendirebilecek birikime sahip olmuştu. Nil Nehri üzerindeki ticaret burada denizyoluyla buluşabilirdi; her durumda Nil'in bu ağzı Girit ile Yunanistan'ın limanlarına yakındı. Gemiler, dalgalardan korunaklı olan büyük tuz gölü havzasında demir atabilirlerdi.

İskender'in düşündüklerinin limandan daha fazla bir şeyleri içerdiği açıktı. Birçok açıdan Korint'i andırsa da yeni bir tür metropolün ilk kez inşa edilişi olacaktı; liman, uluslararası yerleşim, ibadet ile araştırma merkezinin oluşturacağı bir birlik. Pharos'un ucunda fener hizmeti gören küçük bir sütunun yerine, Nil kıyısındaki piramitlerin yüksekliğinde, Halikarnassos'daki Mausoleion'unki kadar geniş bir alanı olan muazzam bir fener ve gözlemevi yapmayı planlamıştı. Mieza'daki taş akademiden daha büyük - elbette bahçesinde perileri de olmayacaktı- bir akademi inşa etmek de istemişti. Sardes'tekine benzeyen bir tapınakla, uzun molası sırasında Sidon'da yaptırdığı gibi bir gimnazyum ile stadyum da olsun istiyordu. Son olarak da Memfis'de gördüğünün benzeri olacak ve sadece kitapları barındıracak bir kütüphane yapmak istiyordu.

Eğer Deiades Tiros'u İskender'in yardımıyla almış sayılırsa, İskender de bu ilk metropolü Deiades'in yardımıyla planlamıştı. Mühendisleri yıkım işinden daha yararlı alanlarda kullanmayı seviyordu. İskenderiye'yi inşa etmesi gerekiyorduysa onu şimdiki yerinde, Mısır kıyısında inşa etmeliydi.

İskender'in bölgeden ayrılmadan önce arazi üzerinde şehrin surlarının sınırlannı çizmek istediğini anlatan bir öykü vardır. Arazi üzerinde çizim işinde kullanılabilecek bir alet kimsede olmadığı için, iskender, ordunun malzemeleri arasından arpa alıp, arpayla kalın beyaz bir çizgi oluşturur toprağın üzerinde. Sınır çizme işi bittiğinde bataklıktan bulut gibi havalanan kuşlar saçılan arpayı yer bitirirler.

İskender ile inşaatçılar bu beklenmedik işaret karşısında şaşırırlar. Bunu yorumlamaları için Aristander ile diğer kâhinleri çağırırlar. Hatta Aristander bile bir süre ne yapacağını bilmeden şaşkınlık içinde bekler. Daha sonra şehrin zenginleşeceğini, ancak topraktan elde edilen hasat sayesinde zenginleşeceğini söyler. DiŞerleriyse İskenderiye'nin daha inşa edilirken büyük kalabalıkları besleyeceğini söylerler. Şehir her halükârda zenginleşmiştir.

İskenderiye zenginleşti ve büyüdü. Bugün, yani aradan geçen 2277 yıldan sonra o hâla büyük bir deniz üssü ve uluslararası bir yerleşim yeri; ancak artık ibadet ve eğitim için bir dünya merkezi değil.

XI
Doğuya Dönüş

^/fr Makedonyalılar, hiçbir özel ilgi göstermedikleri Samî tanrılarıyla karşılaşmışlardı. En azından Samîlerin yaşadığı Tiros'ta yönetici tann olarak Herakles'i seçmişlerdi. Ancak Mısır'da, Nil Nehri boyunca yayılmış geniş ve etkileyici bir panteon olduğunu gördüler.

Özellikle Nil'in yaratıcısı Amon Ra için böyle düz bir vadide bir gün uzaklıktan görülebilen azametli, tek parça taşlar dikilmişti. Bundan başka Amon Ra duvarlara gökyüzünde bir gemiyle seyahat ederken de çizilmişti.

Bu Makedonyalılann gözünden kaçmamış ve Amon Ra hakkında tartışmaya başlamışlardı. Eğer Amon Ra baba tanrıysa, insandaki tanrısallığın yaratıcısıysa, bunun anlamı Yunanların Zeus'u olduğu değil miydi? Gökyüzündeki gemide görülen sakalsız uzun figürün Atinalı heykeltraşların Zeus'una benzemediği doğruydu - Lisippos bu konuda çok kesin konuşuyordu. Ama Yunanistan'da bile heykeltraşlar birbirlerinden tamamen farklı Zeus tasvirleri yaptıklarına göre, Mısırlı sanatçı Zeus'u kendi tarzlarında tasvir etmeye çalışmış olamaz mıydı?

iskender'in bu konuyu Psammon adındaki bir Mısırlı bilginle tartıştığı bilinmektedir. Psammon, Baba Tann'dan çıkan yaratılış gücünün kutsal bir güç olduğunu söylüyordu. İskender'e, Titanlar aracılığıyla kutsallık kıvılcımlarının Zeus'tan seçkin insanlara geçtiğini, kitlelerin bundan yararlanmadığını öğretmişlerdi. Eğer böy-

leyse, Zeus A non Ra değil miydi aslında, aynen Apollo'nun sadece yasama yeniden döndürmek için öldüren (ölümlüler arasında kutsal gücün görünebilir kanıtıydı bu) Osiris olabileceği gibi?

Bu konuyu açıklığa kavuşturmak İskender için önemliydi. Amon Ra'nın en eski tapınağının Nil kıyısında değil batı çölünde uzak bir yerde olduğunu ve Siva vahasındaki bu tapınağın en güvenilir kehanet ocağı olduğunu duyunca, bölgeye bir gezi düzenlenmesi için ısrar etti. Siva gezisinin tehlikeli olduğunu söyleyerek onu uyardıklarındaysa oraya gitmeye karar vermişti.

Güneydeki kıraç toprakları keşfe yönelmeden önce rehberler ona İskenderiye den batıya doğru yüz altmış milden daha uzun (bugünkü El Alamayn'ı geçip Matruh civarında iç bölgeye yönelmiş olsalar gerektir) bir yolculuk yaptırdılar. Kış mevsiminde olduklanndan, kayaların üzerlerindeki oyuklarda biriken suları kullanarak güneye doğru yolculuklarında susuzluk çekmediler. Ancak kum fırtınaları onları sersemletiyordu. En azından bir kez bu nedenle yollarını kaybetmişlerdi ve o sırada yönlerini güneye doğru uçan kuzgunlardan yararlanarak bulmuşlardı.

Soğuk bir ilkbahar ve hayranlık verici saydamlıkta kaya tuzlarıyla karşılaştıktan vahalarda, zeytin ve palmiye ağaçlarının altında sığınak buldular.

İskender Amon Ra kâhinine başvurduğunda, küçük kaya tapınağın yarı karanlık ortamında neler olduğuna ilişkin çok şey söylenmiştir. İskender Olimpias'a bu konuda bir şeyler yazmıştır daha sonraları; ancak mektubu başka kimsenin görmesine izin vermemiştir.

Genç Makedonu karşılarında gören tapınağın rahipleri, Baba-Tann'nın huzuruna geldiği için selamladılar onu. İskender'in kâhinlere yorumlamaları için babasının katillerinin gerektiği gibi ceza alıp almadıklarını sorduğuna ilişkin bir hikâye vardır.

"Dikkatli ol, baban kim?" diye sordu kâhinler.

"Adı Filip."

İsim üzerinde duran rahipler ciddiyetle Makedonyalı Filip'in katillerinin hak ettikleri cezayı aldıklarını söylediler.

İkinci olarak İskender girişeceği bir sonraki seferde başarılı

olup olamayacağını sordu ve başanlı olacağı yanıtını aldı. İskender yorum üzerinde hiç konuşmadı. Orada bulunan rahiplere altın verdi. Ancak daha sonra onunla Siva'ya gidenler kâhinin onu Amon-Zeus'un oğlu olarak ilan ettiğini söylediler.

Belki yeni bir yol keşfetmek için belki de rehberlerin geldikleri yoldan dönmelerinin olanaksız olduğunu söylediklerinden olsa gerek, en kısa yol olan Memfis'te Nil Nehrine döndü. Bu yol onu korkunç Kattara'nın güney tarafında, kil plato aracılığıyla durgun Fayum'a kadar götürdü. Ancak geri döndü.

Bu gezi onun uzun ve inanılmaz: doğu gezisinin başlangıcıydı.

İlk bakışta zor anlaşılabilir iki olay gelişiyordu Mısır'da. İskender - artık Akdeniz seferi sona erdiği için- Tarsus kadar uzak şehirlerde, tersanelerde, ticaret merkezlerinde bırakılmış olan ordusunun asıl kısmından ayrıydı bir süredir. Makedon çiftçilerin bir kısmı bu kıyı boyunca tahıl üretimiyle uğraşıyordu; bilim adamları hayvan ve bitki örnekleri topluyorlardi; hekimler uygun yerlerde hastaneler açıyorlardı. İskender ister istemez ordunun büyük kısmından ayrılmıştı. Falanks askerleri artık onu Agema yakınındaki kışlalara girip çıkarken göremiyorlardı. Muhafız birliğiyse İskender'in yanında gezmek zorundaydı.

Ne zaman onu iri siyah atının üzerinde birkaç arkadaşın eşliğinde gezinirken görseler, selamlamak, dizlerine dokunabilmek, bir sonraki aşamada ne yapacağını sormak için koşarak yanına geliyorlardı. Palmiye ağaçlarının gölgelediği Memfis sokaklannda ne zaman gezintiye çıksa halk geri çekiliyor, başlarını eğiyor ve bazen diz çöküyordu.

Çünkü, İskender artık Mısırlıların firavunuydu.

O bu sonuçtan kaçamamıştı. Mısır, ticarette, pirinç ve tahıl üretiminde ve denizcilikte belki ilerlemiş ve modern olabilirdi; fakat bilim hızlı adımlarla ilerlerken, zamanı takım yıldızlarının hareketlerine göre belirleyebilirken, dönemin insanının gurur kaynağı ve ölümden sonraki yaşamın gözle görülen kanıtı olan anıtsal yapıları -saraylardan ziyade mezarlar ve tapınaklar- inşa edebilirken, onlar despotların Büyük Hanedan'ının, yani firavunların yönetim

geleneğine bağlı kalıyorlardı. Mısır'ı kim yönetiyorsa o firavun olmak durumundaydı ve firavun ölümsüz tanrıların akrabasıydı. Bir firavun olarak İskender -uygun aralıklarla- halkın arasında dolaşabilir ya da nehrin oluşturduğu parlak gri şeridi seyretmek için bir piramitin taşlanna tırmanabilirdi; ancak yine de o hiç kuşku yok ki bir despottu ve tanrısaldı. Aksi takdirde Mısırlılar, özellikle de güçlü rahipler firavun anlayışlannı değiştirmek zorunda kalırlardı.

Lagus'un oğlu Ptolemaios ile kayıtları tutan diğerleri için bu durum, üzerinde düşünecekleri bir konu ortaya çıkarmıştı. Bu hem inanılmaz hem de saçma değil, aynı zamanda doğruydu da.

Tuttukları kayıtları karşılaştırmışlardı yazıcılar. Tüm yazılanlar bu noktada hemfikirdi. İskender Makedonyalıların -bir kavmin konsey tarafından seçilen- kralı ve Delfi tapınağının koruyucusuydu. Aynı zamanda Yunanlıların başkomutanı, iyonya şehirlerinin hâkimi, adalarla birlikte Tiros ve Suriye kıyısının askeri yöneticisiydi. Şimdiyse Mısır'da bir Firavun ve tanrı olmuştu.

Ptolemaios Yunanlı sofist Anaksarkus'a, "Belki bunu dile getirmek ve mazur göstermek kolay" demişti. "Ama yazmaya kalktığında hiç de mantıklı değil."

Anaksarkus, "Bu seferde mantıklı olan çok az şey var" diye yanıtlamıştı onu.

Ptolemaios da bu düşüncedeydi. Makedon komutanlar, yararlarına olacak bir olayı kabul etmek ya da bir fırsatı kullanmak konusunda hızlı davranabilen zeki ve gerçekçi bireylerdiler. Mısır'daki bu turistik gezinti, tartışma ve inşa işi, sevimli görünmek için yapıldığında zaman kaybı gibi görünüyordu onlara. Gerçekten de hiç olmazsa Yunanca konuşabilen iyonyalılara karşı olduklarından daha saygılı davranmak zorunda kalmışlardı Mısırlılara.

"Mantıksızlığı ortaya çıkaran İskender'in kendisi. Zaman zaman onun unvanlarını yazmayı denesene."

"Öyle mi? Üç yılda bir mucize yaratmayı başardı."

"Başardı mı?"

Ptolemaios öyle düşünmüyordu. Mucizeler şairlere göreydi. Üç yıl içinde Doğu Akdeniz'i ele geçirmekle Makedonyalılar hemen hemen olanaksız bir şeyi gerçekleştirmişlerdi. Ancak bu başarıya İskender ulaşmamış, İskender olduğu için ulaşılmıştı.

General parşömene bir şeyler karaladıktan sonra sofiste gösterdi. III. İskender, Strategos* Tiran" Demagog " Firavun. Bir anlık bir duraklamadan sonra Anaksarkus parşömen üzerindeki yazıları incelerken Theos (Tanrı) sözcüğünü ekledi. "İşte en basit biçimleriyle bugün sahip olduğu unvanlar. Bütün bu unvanlara sahip olmayı sürdürebilirse bu bir mucize olacaktır."

Bunları söyledikten sonra yazdıklarını kumla sildi.

Hefaistion ikisini de İskender'in kendisine bir hediye verdiğini söyleyerek yemeğe davet ettiğinde ve hediyenin nehirden tutulan bir sepet balık olduğunu gördüklerinde, Yunanlı sofist hayal kırıklığına uğramıştı. "Ölümsüz kahramanların yaptıklan işlere benzeyen büyük görevleri yerine getirmiş senin gibi bir insanın, bu başsız balıklardan daha büyük hediyeler alması gerekir" dedi sesini yükselterek.

Hefaistion, "Bunlar en azından onun masasındakiler kadar büyük" diye savunmaya çalıştı.

"İskender'in tamamen insan olduğunu düşünüyor musun?"

Aristander'in Gaza'da, eğer saldırıya katılırsa çok ağır biçimde yaralanacağı konusunda İskender'i uyardığını söyledi. Bu uyarıdan sonra bazen tehlike bölgesinden uzakta duruyordu kral. Fakat adamları kazıklı yolu yaparken işe dalmış ve göğsünde bir kemiğin kınlmasıyla görevliler tarafından olay yerinden taşınmıştı. Yarasından kanlar akarken ve acılar içindeyken yanındaki arkadaşlara, "Görüyorsunuz işte, bu insan kanı, ölümsüz tanrıların damarlarında dolaşan eter değil" demişti.

*** Strategos: Atina'da on piyade alayına komuta etmeleri için seçilen komutanlar, (çev.)**

**** Tiran: M. Ö. 7 ve 6. yüzyıllarda Sicilya, Yunanistan ve lyonya'da aristokratik ya da oligarşik güçlerden iktidarı yasa dışı yollarla alan ve kişisel bir yönetim oluşturan kişi. (çev.)**

**** Demagog: Strategos'ların da bağlı olduğu "başkomutan." Bir seçkinler meclisi olan "Beş yüzler Meclisi" tarafından değil de tüm halkın katılımıyla seçildiği için zamanla sadece askeri işleri değil siyasi işleri de yürütmeye başlamış ve bu nedenle de "halk lideri" anlamına gelen "demagog" unvanıyla anılmaya başlanmıştır, (çev.)**

"Evet, kan" diye yanıtladı sofist, Ptolemaios'u dikkatle. "Hangi babadan yaşam gücünü aldığını söyledi mi? Bunu hiç söyledi mi?"

Hefaistion bu konuşmayı İskender'e anlattığı zaman, Yunanlı sofist komutanın çadırına çağınldı. Sofist çadıra girdiğinde İskender'i bir sandık dolusu ruloyla birlikte yazı masasında çalışırken buldu. Bir lamba donuk bir ışık yayıyor; ama İskender lambayı daha yakına çekmek için bir hareket yapmıyordu. Çadınn bir köşesinde Ahhillevs'in olduğuna inanılan siyah kalkan duruyordu. Üzerinde savaşta kullanıldığına ilişkin herhangi bir iz yoktu. "Atinalılara selamlarımı götür" dedi İskender, "bir de bunu."

Parşömenin üzerine imzasını attıktan sonra bir dakika kadar mumu lambanın alevine tuttu. Yumuşamış mumu imzasının altına bastırıp bir saniye kadar bekledikten sonra mührünü diliyle ısladı, parşömenin üstündeki muma bastırdı ve belgeyi sofiste uzattı.

Yazıyı okuyabilmek için Anaksarkus parşömeni lambaya yaklaştırmak zorunda kaldı. Samos (Sisam) Adası'nın Atinalılara bahsedildiğini bildiren bir belgeydi bu. İmza ise İskender, Strategos olarak atılmıştı.

Irkilen Anaksarkus büyük hediye hakkında bir şeyler mınldanıyordu.

"Bu benim hediyem değil. Efendim ve babam Makedonyalı Filip'in hediyesidir." İskender konuşmasına ara verdi; ancak sofist hiçbir yorum yapmadı. "Bir keresinde onun, Samos'un Atinalıların olması gerektiğini söylediğini işitmiştim."

Sofist, Atinalıların minnettarlıklarını nasıl göstereceklerini bildiklerini söyleyerek konuşmaya başladı. Kısa bir süre sonra Makedon'un kendisini yarım kulakla dinlediğini fark etti. Kafasını bir tarafa eğmiş, uzun bacaklarını kalkana doğru uzatmış, sanki hiçbir şey duymuyormuş gibi hareketsiz bir şekilde bekliyordu. Biraz sonra rahatsız olmuş gibi kımıldayarak, "Demostenes ne yapıyor?" diye sordu.

Anaksarkus, İskender'in ağzından laf almaya çalıştığını düşünmemişti. İçtenlikle sormuştu soruyu. Yeniden gündemde olan Demostenes aslında hâlâ Makedon tiranlığına karşı konuşmalar yapıyordu ve Anaksarkus, İskender'in bunu bildiğinden kuşkulanmıştı.

"Hatip eskisi gibi genç değil. Çok az kişi onun görüşlerini paylaşıyor şimdilerde."

Son söylediği yalandı, iskender ikna olmuş gibi başını salladı. Sofist ise bunu ayrılması için bir işaret olarak yorumladı. Deniz yoluyla yurduna dönerken sofist sık sık İskender'in bir şekilde kendisini sınadığı kaygısıyla balık hakkındaki sözlerini düşündü. Ancak İskender ona Samos işiyle Demostenes hakkında soru sormaktan başka bir şey yapmadı.

Parmenion Tiros'tan geldiğinde Perdikkas ona artık hiçbir orduya sahip olmadığını söyledi. Onun yerine, doğulu kadınlardan çocuk sahibi olan ve tuhaf meyvelerle tahıl yetiştiren askeri yerleşimcilerden oluşan taksisi* vardı. Hatta bir yolunu bulup getirdikleri asmalarla burada şaraplık üzüm bile üretiyorlardı!

Ancak Parmenion'un başka kaygıları vardı. Eli sıkı Hatpalos hazineyi de alarak Sardes'ten kaçmış ve aptal gibi bir adaya sığınmıştı. Harcanan çabalar sonucu geri getirildiğinde İskender, sadece onu cezalandırmayı kabul etmemekle kalmamış, Harpalos'un aynı hatayı bir daha yapmayacağını söyleyerek, bu görev için bir başkası atanabilecekken onu haznedar olarak atamıştı.

"Askeri kışlaların dışında hiçbir yerde disiplin yok." Ptolemaios çok sinirliydi. "Her köylü ya da kervan sahibi dilediği gibi davranıyor. Makedonyalı bir .asker testisini doldurmak için beklerken onlar çeşmede kıçlarını yıkıyorlar. Eğer Fenikeli bir kız testisini doldurmak isterse asker hiçbir şey söyleyemiyor ve eğer bir at istersen bedelini ödemek zqrunda kalıyorsun. Bir at hırsızına bile para ödemek zorundasın. Peki neyle ödüyorsun? Asya'nın altın sikkelerinden bol miktarda var. Fakat onlar çok işlevsel değil. İskender Atina baykuşunu sikke sistemi için standart olarak kabul ettiği için elimizdeki altın sikkeler değersiz kalıyor. Tüccarlar altın sikkelerimizi tartıp bir adeti için on bir taneden fazla vermiyorlar.

Parmenion ile birlikte subayların çoğuna, halk istediğini istediği gibi yapabilsin diye İskender orduyu disiplin altına alıyormuş gibi geliyordu. Geleneksel yöntemleri değiştirmemek için özenle

Taksis: 10 piyade Alayından oluşan birlik, (çev.)

davranıyordu. Pella'da Zeus'a sunu yapılmasını istediği gibi Memfis'te Amon Ra'ya sunu yapılmasını emretmişti. Memfis'in geniş caddelerinde bir palmiye ağacına veya bir at ahınna bile dokunulmamıştı - sadece bu şehirde Nil üzerine bir köprü yaptırmıştı. Üstelik kum ve bataklık ile fener kulesi bulunan bir adanın üstünde büyük bir metropol inşa ettiriyordu.

iskender, kapıp kaçacağı yiyeceği arayan kartallar gibi çadırına doluşan elçilerin her isteklerini kabul ediyordu. Savaş esirlerinin sonuncularını serbest bırakmış ve bunlan Gaza ile Tiros'a yerleştirmişti. İç bölgelerdeki Arap kabileleri bir vali istediklerinde doğulu bir Yunanlıyı görevlendirmiş, "Adetlerinde hiçbir değişiklik yapmayacaksın" diye de uyarmıştı onu.

iskender gerçekten de Troya'dan Memfis'e kadar, hiçbir yerde yerel yönetimi değiştirmemişti. Sözümona zengin Nil ülkesinin firavunu olmasına karşın, danışman ve güvenlik sorumlusu olarak iki Makedonyalı komutan ile bir denizci subayın eşliğinde iki Mısırlıya bırakmıştı Memfis'in yönetimini. Libya'daysa bir maliye memuru görevlendirmişti.

iskender'in denetim için aldığı önlemleri inceleyen kurnaz ve deneyimli Parmenion sadece bir tek değişiklik fark etmişti. Her bölgede vergi toplayıcıları askeri denetimin dışındaydı. Makul oranlarda alınan vergiler, yol, köprü, hastane ve hatta yeni su saatlerinin yapımında kullanılıyordu. Bütün kıyı boyunca garnizon komutanlarının para üzerinde bir denetim uygulama güçleri yoktu; para istediklerinde Sardes'e isteklerini iletmeleri gerekiyordu. Bu alışılmadık önlemle Parmenion'un herhangi bir sorunu olmamıştı; ancak iskender uzun bir süre için bu kıyı boyundan uzaklaşacak olursa bu uygulamanın sorun yaratacağını tahmin ediyordu.

Aristoteles'in sözlerini anımsamıştı şimdi: Barışı organize etmek bir savaşı kazanmaktan çok daha zordur; ancak eğer barış iyi organize edilmezse savaşta kazanılan zaferin meyveleri kaybedilecektir.

Ama İskender'in yeni Akdeniz dünyasının örgütlenişi, şimdiye kadar bilinen hiçbir kural ya da yönetim biçimine benzemiyordu. Bundan emin olmak için Parmenion, Aristoteles'in listelediği ka-

darıyla Yunan dünyasının bildiği bütün hükümet biçimlerini yazmıştı. Liste şöyleydi:

Polis (şehir devleti): Bütün eğitimli yurttaşlann temsili yoluyla hükümet.

Demokrasi: Mülksüz kitlelerin hükümeti.

Aristokrasi: En seçkin insanlardan oluşan küçük bir azınlığın hükümeti.

Oligarşi: Ayrıcalıklı ve varlıklı kişilerin oluşturduğu bir azınlığın hükümeti

Monarşi: En becerikli bireyin yönetimi

Tiran: Askeri gücü ele geçirmiş bir kişinin yönetimi.

Listedeki yönetim biçimleri üzerinde düşünen başkomutan, İskender'in yönetimini bunların hiçbirisine yerleştirememişti. Aristoteles'in en iyi işleyen yönetim biçiminin oligarşiyle demokrasi arasında bir yerde olduğuna inandığını anımsadı sonra. Hemen ardından bulanık bir biçimde Aristoteles'in ideal bir hükümet biçimi oluşturmanın yararsız olduğunu düşündüğü geldi aklına. En iyi işleyecek türle işe başlanmalı, yasalarla değil yönetimi biçimlendiren koşulları geliştirerek yönetim biçimi de geliştirilmeliydi. Parmenion bu düşünceyi paylaşıyordu; ama bunu yaşama geçirmek çok zor görünüyordu. Filip'in bu yöntemi denemeye kalkmayacağını düşünüyordu. Filip Makedonyalılar için elle tutulur şeyler kazanmıştı - gümüş madenleri, limanlar, askeri denetim gibi.

Parrnenion'u kaygılandıran şey İskender'in iktidarının isimsiz ve eylemlerinin kesin olarak amaçsız görünmesiydi. Aşağı yukarı üç yılda Makedonya'nın genç insan gücünün yarısını ülkenin dışına çıkarmış; bu süre içinde sadece mektup, ganimet ve Antipatros'un harcamalannı karşılayacak miktarda altın göndermişti geriye. Burada, Akdeniz'in doğu kıyısında yollar, tersaneler inşa ettiriyor, hastanelere ilaç yığıyor, gelecek için akademi, gimnazyum ve tiyatrolar tasarlıyordu. Açık bir biçimde yaşamlannı şekillendiren koşulları iyileştirmek için yabancı halklarla birlikte çalışıyordu. Yapılanların anlamı ancak yapılanlardan çıkarılabilirdi. O içinde bulunduğu koşulları değiştirerek bütün Akdeniz dünyasını biçimlendiriyordu.. .

Bu, Parmenion'un anlayışına göre mantıklı değil saçma bir işti. İnsanların bi gi edinmesiyle erdemlerini geliştirdikleri Platon'un devletinden daha beter bir şeydi. Parmenion yaşadıklarından gayet iyi biliyordu ki insanoğlu daha fazla bilgi sahibi oldukça erdemlerini geliştirmiyordu. Kötü yanlannı geliştirmeye daha çok meraklıydı insanlar. İskender de biliyordu bunu.

Ne yaptıklarına ilişkin bir planı hayalinde canlandırmaya çalışmaktan yorulan Parmenion, her zaman yaptığı gibi İskender'in yanına gitti. Anlaşılabilir ve devam ettirilebilir somut bir şey olup olmadığını sordu.

Helen Birliği projesinin Çanakkale Boğazını geçer geçmez bozulmasına karşın, İskender niçin emirleri Helen Birliği Başkomutanı olarak im;alamayı sürdürüyordu?

Başkomutan olarak imzalıyordu; çünkü İskender hâlâ resmi olarak *bı* konumdaydı.

Ama Vunanlılar bile Helen Birliği düşüncesine inanmamışlar ve asla bu konuda tartışmamışlardı. Bunun yerine yurttaşlık hakları hakkında söylevler veriyorlardı.

iskender [bunu biliyordu.

O zarıan gerçeğe uygun davranmak varken niçin böyle numaralar sürdürülüyordu? Filip, birleşik Yunanistan'a benimsetilecek bir Makedon monarşisi kurmak gibi gerçek bir plana sahipti. Makedonya'nın gücü Yunanistan'ı birleştirebilirdi.

Şehir devletlerin, polislerin bağımsızlığına son vererek olmamalıydı bu. Eğer Yunanistan'ı birleştirirsen şehir devleti ortadan kaldınrsın. Şehir devletin zaafı, Yunanistan'ı savunacak mekanizmayı oluşturamamasıdır. Bu zaafı eninde sonunda çözülen birlikler oluşturarak aşmaya çalışmak zorunda kalmıştır. Dışarıdan verilen koruma sonucunda bağımsız şehir devleti varlığını sürdürebilecektir. Örneğin Atinalıları düşünelim. Eğer birleşik bir Yunanistan'ın parçası olması için Atina yok edilecekse, bu ona üzüntü verecektir.

"Üzüntü mü? Kime üzüntü verecek?" diye sordu kızgınlıkla Parmenion "Sana mı? Filip'in ruhuna mı?"

"Demostenes'e.

İskender'in anlayışını ortaya çıkarmak amacındaki sorgulamayı bu tehlikeli çizgide sürdürmekten vazgeçti Parmenion. "Demostenes" diye sert bir şekilde konuşmasını sürdürdü deneyimli komutan, "Filip üzerine söylevlerinden vazgeçti; çünkü artık nefretinin konusu haline gelmiş olan İskender var. Eğer bağımsızlık taraftarı olmak istiyorsan Demostenes seninle arkadaşlık edecektir." Bu kinayeli konuşmaya İskender yanıt vermeyince Parmenion dalga geçmeye devam etti.

"Birkaç gün önce bana danıştıktan sonra bir emir verdin. Yüz gemiyle birlikte Kıbrıs filosu komutanını, görünürde korsanlara karşı; ama aslında, hâlâ Büyük Kral'ın müttefiği olan Sparta'nın bir donanma oluşturmak için herhangi bir çabası olup olmadığını gözlemlemek için Sparta bölgesine, Yunanistan'ın güney kıyılanna yönlendiren bir emirdi bu. Bu emri biraz önce varolmayan ve varolması olanaksız olan Helen Birliği başkomutanı olarak verdiğini duydum. Niçin böyle yaptın?"

İskender ciddiyetle hemen yanıtladı soruyu. "Çünkü Spartalıların aptalca bir onur duyguları var. Eğer filonun kendilerine karşı gönderildiğini düşünürlerse, bütün kıyı boyunca sonu bilinmez bir süre için silaha sarılacaklardır. Bu işi yapmanın daha iyi bir yolu olduğunu düşünüyor musun?"

Parmenion başka soru sormadı. Ona, İskender'in bir planı yokmuş ve içinde bulunulan ana göre en iyi görünen neyse onu yaparak, bir fırsattan diğerine atlıyorlarmış gibi geliyordu.

Bu tavır Nearhos gibi düşüncesiz adamlara yakışan bir tavırdı. Ama Ptolemaios'un kendi görüşleri vardı. Bilerek kendini küçük düşürme sürecinin içindeydi ona göre İskender. Bunun nedeni belki de Filip'in ölümünden duyduğu rahatsızlıktı. Herakles'i örnek alarak çalışıyordu krallan. Kendisini kesinlikle tanrıların soyundan biri gibi görmüyordu. Bundan daha kötü olan şey kendisini bir şeylerin aracısı olarak görmesiydi - ama neyin aracısı olduğunu sadece tanrılar biliyordu.

Sıradan askerlerin böyle endişeleri yoktu. İskender ne zaman onların arasında görünse, "Enyalios" diye atıyorlardı narayı.

Ptolemaios gönülsüzce sırtını dönmüştü Memfis'e. Yeni köprü-

den geçerken ovadaki yüksek pilonlarla piramitlerin zirvelerine göz gezdiriyordu. Memfis onun için uyuyan sakin ve sevimli bir kadını andınyordu. Memfis'te, yeteneğinde bir genç kızın masumiyetiyle bir rahibenin ruhsal çekiciliğini her nasılsa birleştirmiş Thais adında genç bir metres bulmuştu.

O ilkbaharın başlarında Makedonya ordusu emir gereğince yeni üs Tiros'ta toplanmaya başlamıştı. Tiros'ta, İskender ile Parmenion ve kurmaylann büyük bir bölümünün arasında ilk şiddetli tartışma yaşanmıştı.

Bir önceki kışta Büyük Kral açıklık ve içtenlikle barış önerisinde bulunmuştu. Eşi ve ailesi için on bin talent tutarında kurtulmalık ödeyecek; İskender ile arasındaki dostluğu güçlendirmek için kızlarından birisini onunla evlendirecek; sınır olan Fırat Nehriyle Yunan Denizi arasında ele geçirdiği bütün bölgelerden çekilecekti.

Banş koşullan üzerinde komutan ile subaylarının en önde geleni arasındaki tartışma tarihçiler tarafından aktanldığı şekliyle şöyledir:

PARMENİON: "Ben İskender olsaydım bu koşullarla barışı kabul ederdim."

İSKENDER: "Ben de öyle yapardım, eğer Parmenion olsaydım."

Satır araları okunursa 331 yılının baharında Tiros'ta keskin bir görüş ayrılığının Makedonyalı stratejistleri böldüğü anlaşılmaktadır. Tutucu görüş Filip'in -ve İsokrates- planını fazlasıyla uygulamış olduklanna vurgu yapıyordu. Balkanlar da dahil olmak üzere ana yurtlarının dokuz katı büyüklüğünde bir bölgeyi ele geçirmiş durumdaydılar. Bu noktadan ileriye gitmek için gerekli insan kaynağına sahip değildiler artık. Aksine, Fırat'ın kaynakları etrafındaki verimli kuzey kuşağı hariç olmak üzere, ele geçirdikleri iç bölgeleri çöllerle kaplı kıyı kesiminde hayli güvenle sürdürebilirlerdi varlıklarını. Yete i kadar genişlemişlerdi; daha fazla kazanım için niçin riske girilsindi?

Risk alınrr asının gerekli olduğunu düşünenler, Pers ordusunun asıl bölümü ı Ikenin iç kısmında bulundukça emniyet içinde olmadıklannı hissediyorlardı. Bu ordu yok edilmedikçe kıyıda huzursuz bir biçimde kalacaklardı.

İskender'in neler söylediği bilinmiyor. Yaptığı şey ise doğuya doğru yürüyüşe geçilmesi emrini vermesiydi. Bu karar Makedonların yönetim tarzında bir değişikliğin göstergesiydi. İskender deneyimli generaller ile soylu arkadaşlara kendi isteğini zorla kabul ettirmişti. Bundan böyle ordu onun istekleri doğrultusunda hareket edecekti.

Tiros'taki bu tartışmadan sonra Parmenion'un davranışlarında bir değişiklik dikkat çekiciydi. Artık yalnızca kendisinden istenilen taktik emirleri yerine getiriyordu. Ve bir sonraki yıl bitmeden de bir üssün komutası için ordunun arkasında bırakılacaktı. İskender bundan sonra, Hefaistion, Ptolemaios ve hatta Perdikkas ve Nearhos gibi daha genç beyinlerin önerilerine bel bağlayacaktı.

İskender Tiros'ta, ne doğuya doğru ne kadar ilerlemesi gerektiğine, ne de Fırat ile Babil'in ilerisinde ne olduğuna ilişkin bir düşünceye sahip olmuş olamazdı. İlk olarak, önünde uzanan karasal kitlenin görünümünü ve gerçek büyüklüğünü gösteren bir harita yoktu elinin altında. İkinci olarak da Yunanlı tüccarlar ile yerleşimcilerin bildikleri bölgeden ayrılıyordu. Yazılı metinler içindeyse Herodotos'un renkli anlatısı, Ksenefon'un Anabasis'i, Hekataios'un dünya krokisi vardı elinde.

Hermon Dağı civarında kıyıdan ayrılıp iç kısımlara girdikten sonra, Damascus'un içinden geçip iyi otlaklardan yararlanmak ve iç Suriye düzlüğünün sıcağına maruz kalmamak için kuzey yönünde keskin bir dönüş yaptı. Geçiş için hazırlanmış köprülerden kaynağının yakınında durgun bir ırmaktan çok az farkı olan Fırat'ı geçti.

Orada Babil'e giden geniş Kral Yolu'nun üzerinde buldu kendini. Dağınık halde yürüyen ordu nehri geçmek için bir araya geldiğinde, her yıl organize edilen katılımlar nedeniyle ordunun sayısal olarak nasıl kabarmış olduğunu ve az sayıdaki kadınla birlikte, daha çok mühendislerin yaptıkları makineleri taşıyan arabaların nasıl çoğalmış olduğunu da gc^rdü. Orduya katılan bazı yeni birimler de vardı - Sidon'dan çevirmenler, gemi ustaları ve teknisyenlerle, Memfis'ten matematikçiler. Bir olasılıkla toplam olarak otuz beş bin kişi Fırat ile Dicle nehirleri arasındaki ovada keşif kollarını izliyordu.

XU
Hayvanların Tanrıçası

Yoğun yaz sıcağına bağlı olarak bu ovanın kuzeyinde bile otlar kurumuştu. Köylerde hasat toplanmaya başlamıştı. Birlikler deniz gibi düz bir ovada günlerdir yürüyorlardı. Sıcak ve kuru bir rüzgâra karşı ilerliyorlardı. Rüzgâr estiği zaman urukta bulanık bir dalgalanma oluyor ve beyaz su çizgileri görünüyor, birlikler seraba yaklaştıkça kuru toprakta yok oluyordu. Askerler toprağa uzanıyorlardı.

Yunanlı tarihçiler, o zaman yürüyenlerin yeni bir tanrıya sunu yaptıklarını ve bu tanrının adının Korku olduğunu söylüyorlar. Askerler iki yıl önce deniz kıyısını izleyen ve etrafında eski şehirlerin bulunduğu yolda ilerlerken hiç korku duymamışlardı. Ancak şimdi, sıcaktan yanmış otlar denizini, bilinmeyen Güçlere ulaşmak için geçmeye çalışıyorlardı. Orduya yeni katılmış Yunanlı askerlerin bazıları, komutanın, kendi yurdunu terk etmiş ve babasını reddetmiş bu adamın, bu yöne hangi amaçla gittiğini ve ne aradığını sorarak yakınmaya başlamışlardı. Makedonyalı usta askerler onlarla dalga geçiyorlardı. İskender'in amacını bildiklerini söylüyorlardı: Bir hazine ele geçirmek ve savaşı sona erdirmek.

Ancak önlerinde uzanan toprağın onlar için yeni bir tür olduğu inkâr edilemezdi. Hiçbirisi böyle bir düzlük görmemişti. Hiçbir istihbarat servisi onlara önlerinde neyin beklediğini söyleyemezdi. Fırat boyunca çok az sayıda Asyalı atlı görmüşlerdi. Tutsakları onlara Asya ordusunun bir sonraki nehrin arkasında bir yerde toplan-

dığını söylemişlerdi. Tutsakların anlattıkları usta askerlere, yeni ordunun İssos'ta karşılaştıkları ordudan daha büyük olacağını gösteriyor ve bu da üzerinde düşünmek için malzeme veriyordu onlara. Böyle geniş bir düzlükte İskender'in daha kalabalık bir süvari ordusuyla nasıl baş edeceğini merak ediyorlardı. Şimdilik korkmuyorlar; ama merak ediyorlardı.

Doğuya, iki Nehir'in ikincisine doğru hızla saldırıya geçmek yerine, İskender, toprak yine kızıl renge bürününceye ve düz çatılı evleri olan köyler değişip, balçıktan yapılmış koni çatıları olan köyler ortaya çıkıncaya kadar kuzey doğu yönünde yürütmüştü onlan. Yeniden doğuya dönmeden önce etekleri köknar ağaçlarıyla kaplı dağlar ile kayalık derin uçurumlardan geçirdi onları. Burada hava daha soğuktu, yükseklerdeki kaynaklarından çıkan sular tatlı tatlı akıyordu ve kendilerinden yüksekte hiçbir düşman olmadığı duygusundan kaynaklanan rahatlıkla ilerleyebiliyorlardı. Gittikleri bölgelerin haritalarını çıkaran görevlilerle konuşan eski askerler, bu dağların kendilerini Gordium platosuna geri götüreceğini tahmin ediyorlar ve bu nedenle de Gordyene Dağları olarak adlandırıyorlardı onları. Bu dağların sırtlarında olmak onlara güven veriyordu. Uzun bir vadide hızla akan gri bir nehri geçtikleri zaman, haritacılann nehrin Dicle olması gerektiğini söylemeleriyle daha da rahatlamışlardı. Böylece ordu, Asya ordusunca fark edilmeden Dicle'yi, İki Nehir'in ikincisini geçmişti.

Ancak nehri karşıya geçerlerken gerçekleşen tam ay tutulması hiç kuşkusuz yaklaşan bir bunalımın işaretiydi. Mühendisler arasında bulunan Fenikeliler ayın kararmasının, İki Nehir arasındaki bölgeler üzerinde büyük otoritesi olan Astarte de denilen Yeraltı Tanrıçası'nın yaklaşmakta olduğunu haber verdiğini ileri sürüyorlardı. Bu Tanrıçaya üç dünyanın -gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı dünyalannın- hayvanlan hizmet ediyordu. Bu nedenle tanrıça bir ejderha, bir aslan ya da büyük bir yılanın sırtında birdenbire ortaya çıkabilirdi. Ortaya çıkışı nasıl olursa olsun uğursuzluk anlamına gelecekti. Liman şehirlerinden çok uzaklarda olan Fenikeliler çok korkuyorlardı.

Dicle'yi rahatça geçen birlikler, bir süre için birleşerek nehir bo-

yunca güneye doğru ilerledikten sonra, bulutlarla sisin çevrelerindeki tepelerin zirvelerini gizlediği açık bir vadiye girerek nehirden uzaklaştılar.

Bulut seviyesinden *ksağı* indiklerinde ağırkanlılığı ve gücüyle öküze benzeyen gri mandayla karşılaştılar. Bunlar belki de Circe ya da Hayvanların Tanıçası tarafından dönüştürülmüş sığırlardı. Aşağıda uzanan bir ova gördüklerinde en uç noktadaki gözcüler yeni ilginç öykülerle geldiler. Gözcüler tesadüfen kanatlı ve toynaklı, taştan yapılma dev hayvanlarla kralların başlannı bulmuşlardı. Bu kanatlı hayvanlar, silahlı adamlarla hadımların kısmen karoyla kaplı duvarlardan sarkarak, cansız olarak sanki bir şey bekliyorlarmış gibi aynı yöne doğru baktıkları, boş bir şehrin kapısının her iki tarafında duruyorlardı.

Gözcüler ayrıca taşların havada tuttuğu, dağlann içine girerek yok olan kurumuş bir su yolu da görmüşlerdi. Birlikler ertesi gün krallarla tanrıların dev figürlerinin oyulduğu sarp bir kayalığın karşısından geçtiler. Az da olsa kayalara benzer oymalar yapmış olan deneyimli Fenikeliler, bunların sadece uzun zaman önce ölmüş Asur krallarıyla tanrılarının figürleri olduğunu ve zarar verecek ya da yardım edecek güçleri olmadığını söylemekle yetindiler.

Gözcüler yabancı süvari birliklerini ilk kez gördüklerinde, arkadaşlar ve muhafızlarla desteklenmiş bir atlı birlik, bilgi verebilecek insanlar yakalamak için bölgeye sevk edildi. Yakaladıkları birkaç tutsaktan Büyük Kral'ın ordusunun aşağıda, dağların eteklerinin açık bir düzlüğe ulaştığı yerde toplanmış olduğunu öğrendiler. Bu ordu, mızrak taşıyan askerlerin oluşturduğu Ölümsüzler de denilen Pers Muhafız kıtalarıyla birlikte, Asya'nın iç bölümlerinden gelen süvari ve atlı okçu birliklerini - İskitler ile Baktriyalıları da içeriyordu. Piyadeden daha fazla atlı asker vardı bu orduda.

İskender bu defa açık bir arazide, atlı askerlerden oluşan çok üstün bir güçle karşı karşıyaydı. Adamlarını dinlendinmeyi ve belki de ev sahibi Perslerin dağlık bölgede kendisine saldıracaklarını umut ederek alçak tepelerin eteklerinde üç gün karnp kurdu.

Daha sonra, karanlık çökünce kampı toplayarak dalgalanan çayırlann arasından, güneş doğduğunda düşmanı tümüyle gören bir

sırta kadar hızlı bir gece yürüyüşü yaptırdı. Makedon askerler bir plana göre mevzilenerek şafak vakti falanks düzeninde harekete geçeceklerini umuyorlardı. Ancak mola verildi, önce savaş düzenine geçildi ve daha sonra dinlenmeye. Arkalarında mühendisler bir tahkimat yaptılar ve subaylar günü, araziyle düşmanın durumunu incelemek için at üstünde bir o yana bir bu yana giderek geçirdiler.

Bu bekleyişin nedeni, hiçbir Makedon'un, Gavgamela köyü yakınında karşılarına çıkan bu kadar büyük bir süvari ordusunu o güne kadar görmemiş olmasıydı.

Yürüyüş sırasında Makedonların içlerinde var olan korku, o gün gittikçe büyüdü ve akşam olup, uzun bir hat üzerinde yanan ve düşman ordunun büyüklüğünü kuşku götürmeyecek bir şekilde ortaya koyan ve hatlannın önünde geceyi kesen, meşalelerle büyük ateşleri gördüklerinde daha da arttı.

Solgun ay yeryüzünde gölgeler oluşturarak doğar ve gece rüzgârı etraflarındaki çalılıkları okşırken, sanki düşman birlikleri harekete geçmiş gibi geliyordu nöbetçi askerlere. Gece, onları ürperten dokunuşlarla inmişti. Subaylar bu korkuyu hissettikleri için karşı önlemler aldılar. Geride yaptıkları kışlayı tahkim ettiler; ancak Makedon ordusunun bozulması durumunda bu çok çürük bir savunma oluşturacaktı. Kuşatmaya karşı önlem olarak subaylar piyade falankslannı ikiye böldüler ve grubun birine böyle bir durumda savunma yapmak için hazırlıklı olmalarını emrettiler.

Parmenion ile eski askerlerin kafasında da korku vardı. İskender'e saflan harekete geçirerek bir gece saldırısı yapmak için baskı yaptılar. Piyade, karanlığın serdiği örtüden yararlanarak süvari birliklerine doğru ilerleyebilir ve belki de kendilerinden dört ya da beş kat kalabalık olan ve onları yok etmek için bekleyen bu acımasız düşman kalabalığı karşısında bir avantaj yakalayabilirdi Makedonlar.

İskender gece saldırısı için emir vermeyecekti. Adamlannın gözlerinde meşaleler yansırken gece karanlığında yapılacak bir saldırıya güvenemezdi. Asyalıların alevlerin yaydığı aydınlıkta sa-

vaş düzenine geçip silahlı olarak beklediklerini gördükten sonra, subaylarına birliklerin yerlerinde kalmaları ve uyuyabildikleri kadar uyumalan emrini verdi. Ertesi günkü savaş son savaş olacak diyordu; çünkü Asya'yı Makedonların mı yoksa Perslerin mi yönetece-ğine karar verecekti bu savaş. Subayları emirleri gecikmeksizin ye-rine getirmeleri için uyardı - gecikme tehlike demekti.

Elle tutulabilir bir basınçmış gibi karanlıktan çıkarak adamları-nın kafasına yerleşen korkuyu kendisi de hissetmişti. Ama hiçbir sinirlilik belirtisi yoktu üzerinde. Komutanları, ertesi günkü savaş hakkındaki tartışma ve konuşmaları sürdürürken çadırına döndü ve uyumaya başladı.

Uyuyamayan askerler çadırların etrafında günün ilk ışıkları doğ-madan önce titreşerek toplandıklarında o hâlâ uyuyordu. Parme-nion geldiğinde İskender kımıldamamıştı bile.

Doğuya doğru uzanan tepelerin üstüne ışık vurduğunda Par-menion askerlere kahvaltı verilmesini emretti. Tepelerin eteklerin-deki sis perdesini gördüğündeyse İskender'i uyandırmaya gitti ve iki kez ismiyle seslendi ona. İskender kalktı, dışarıya baktıktan sonra Issos'ta ele geçirdiği hafif bir ceket ve cilalanmış demir bir tolga giydi.

Siyah savaş atı Bukefalos çadırın önüne getirildi. Fakat çadırın etrafında bulunanlar, yakın teması gerektiren durumlarda her za-man Bukefalos'a binmesine karşın, bu sefer İskender'in bir başka ata bindiğini gördüler. Bütün bahar ve yaz ayları boyunca hazırlığı yapılan çarpışmanın bu son aşamasını ertelemek istermiş gibi gö-rünüyordu... Bütün askerlerin, kendileriyle düşmanları arasındaki belki öldürülecekleri, belki yaralanacakları ya da kör olacaklan böl-geye giderken korktuklan gibi, Makedonyalılar da korkuyorlardı. Bir emir verildiği için ileriye doğru yürüyorlardı; çünkü her zaman böyle yapıyorlardı; çünkü gittikçe daralan arazide, kendilerini bek-leyen tehlike yok olmadan ya da tehlike onların manevralannı de-netleyip güçlü bir konuma geçtikten sonra geri sürünceye değin, diğerleri ilerlerken tek başlarına geri dönmeleri bile düşünülmedi-ği için yürüyorlardı... Sabahın geç saatlerinde İskender atın üstün-de, her zaman olduğu gibi ağır süvari alaylarının önünde ilerliyor-

du. Henüz önlerindeki çılgın karmaşada geçecekleri bir geçit yoktu onlar için.

Yardım istemek için iki haberci gelmişti İskender'e. Düşman hatları yarmış ve artık arkalarında kalmış olan Makedon kampını ele geçirmişti. Ordunun sol kanadı dağılmıştı ve Parmenion yardım için kişisel bir ricada bulunmuştu. Arkadaşların oluşturduğu süvari birliği birkaç adım ilerleyerek bekliyordu. Sağ taraflarındaki birliklerin etrafı sarılıncaya ve birlikler dağılmaya yüz tutuncaya değin beklediler. Makedonya falanksının en öndeki ucu adım adım düşman birliklerinin arasına girerken ve Agrianlarla Trakyalı süvariler kıskacın öbür ucunu ileri taşırlarken beklemekten başka bir şey yapamıyorlardı.

O sırada önlerindeki kalabalıkta bir dalgalanma oldu. Bir Asya süvari birliği çemberden kurtulmak için konumunu değiştiriyor ve sağa dönüyordu.

En ileride bulunan falanks ile savaşçı Trakyalılann arasına ağır süvari birliği olan arkadaşlar saldırdı. Kıskacın ucunda, Asyalı süvari birliğinin boşalttığı yere ilerleyip diğer birliklerin etrafından döndükten sonra, safları sıklaştırmış bekleyen Pers Muhafızları'na, diğer bir deyişle Ölümsüzler'e doğru dörtnala ilerlediler. Saldın muhafızların tam merkezine yapıldı.

Arkadaşların tam önünde, Büyük Kral Darius'un duyduğu korku şahlanarak denetimi kaybetmesine neden oldu. Darius bir korkaktı ve dört nala üzerlerine gelen atlılann karşısında savaş arabasında bekleyemedi.

Darius ikinci kez savaştan uzak bir bölgeye kaçtı. Arabası geriye dönerek Arkadaşlann yolunun üstünden çekildi ve atlar savaş alanından uzağa çekti arabayı. Kral in kaçışı başta ona boyun eğmiş kalabalığın büyük bölümünü etkilememişti. Kaçış, sadece Krala eşlik edenlerle muhafizlann onun etrafında geri çekilmelerine neden olmuştu önce; ancak giderek ordunun merkezini geriye yönelten bir hareket oluşturdu.

Gavgamela ovasında toplanmış bu ordu bir imparatorun kişisel egemenliğini tanıdığı için oradaydı. Orduyu oluşturan birlikler, eyaletleri yöneten satrapların emriyle, Babil'den, Kürt ve Ermeni

i

dağlarıyla uzak Baktriya, Sogd ve Iskitya bölgelerinden gelmişlerdi. Ermenilerle Kürtlerin dışında bu savaşçı kalabalık, kendi ülkelerinden çok uzakta ilk kez bir araya gelmişlerdi. Yabancı Makedonlara karşı duydukları nefret ya da karşı koyma isteği Gavgamela köyü yakınlanna getirmemişti onları. Sadece komutanlarını izledikleri için buradaydılar.

Darius'un savaş alanından kaçtığı haberi Pers imparatorluğu ordusunun birlikleri arasında yayıldığında, onları bir arada tutan hiçbir şey kalmamıştı. Bu büyük ordu, her birlik kendi komutanının peşinden gittiği için dağıldı ve savaş alanından uzaklaştı. Bu ordu yenilmemiş, varlığına son vermişti.

Dağılmanın başında İskender, süvariyi, hâlâ yerlerini koruyan Tesalya atlılarıyla buluşan Parmenion'un zor durumda olan birliklerinin yanına götürmüştü. Bu manevradan sonra Persler bulundukları yeri terk etmeye başladılar ve atlı oldukları için süratle uzaklaştılar savaş alanından.

Gavgamela Savcısı (çok uzun bir süre boyunca altmış mil uzaklıkta dağların arasındaki hisarın adıyla "Arbela" [Erbil] olarak anılmıştır) daha sonra Romalı tarihçiler tarafından aynntılı olarak kayda geçirilmiştir. Romalı tarihçiler, bu savaşı, büyük bölümü piyadeden oluşan güçsüz bir ordı nun, açık bir ovada, büyük bir bölümü süvari birliklerinden oluşan çok güçlü bir orduya karşı nasıl üstünlük kurabileceğinin sıradışı bir örneği olarak ele almışlardır. Büyük bir gerilim altında Makedon ordusunu bir arada tutan üstün disiplin ile Darius'la karşı karşıya geldiğinde İskender'in sergilediği üstün liderliğe d kkat çekmişlerdir. Ancak Makedonyalıları, Büyük Kralın korkmalan için ço< daha az nedenleri olan birliklerine karşı yürüyüşe geçiren korkuya hiç değinmemişlerdir.

Çünkü Makedonlar Gavgamela'dan geri dönemezlerdi. Yayılmak ve kendilerinden çok daha güçlü süvarileri, yaşamlarını sürdürebilmek için uzağa sürmek zorundaydılar." Yine de Asyalı sü-

Degişik tarihlerde dört Roma ordusu Suriye ovasında Pers süvarisi karşısında umutsuz bir savaşın yenilgiye yol açtığını kanıtlamıştır. Marcus Antonius (ünlü Kleopatra'nın "Mark Antony'si) dağlara çekilerek emrindeki ordunun bir bölümünü kurtarmıştır. Triumvir Crassus'un öldürüldüğü, kıyıya Gavgame-

variier çok az zarar görerek çekilmişlerdi. Makedonyalıların karşılarındaki saflara tüm güçleriyle saldırmaktan başka yapacak bir şeyleri yoktu. Korkunun denetleyici gücü, disiplin ve eğitim ile İskender'in kişiliğinin itici gücünün kenetleyiciliğine eklenmişti. Bir Romalının daha sonra kendi lejyonlanyla ilgili olarak söylediği, hiçbir zaman gerçekten korkmalan gerektiği zamandan daha çok korkmadılar, sözü Makedonyalılar için de doğruydu.

O öğleden sonra geniş ovadaki büyük karmaşada Makedonyalılar, aralarında zırhlı filler, yanları bıçkılı çok sayıda savaş arabası ile Ölümsüzler'in yaldızlı mızraklarının da olduğu daha önce görmedikleri birçok eşyayı içeren bol ganimetle birlikte, yabancı bir dil - Ermenice- konuşan asık yüzlü dağlılar ve! geniş pantolonlarla uçuşan türbanlar giyen yetenekli atlılar -Kürtler- topladılar. Bu tutsaklar doğuya dağ sıralarından geldiklerini söylediler.

Parmenion'un, askerleri savaştan çeken şaşırtıcı emri yayılır yayılmaz, İskender, en az yorulmuş atlı biri kleri bir araya toplayarak, büyük şehirlerin olduğunu bildiği ve Darius'un kaçmasından şüphelendiği bölgeye, güneye giden anayol yönünde apar topar bir takip başlattı. Parmenion birkaç saat sonra ordunun asıl kısmıyla, sadece yaralılarla değerli eşyaları -silahlar, araçlar ve altınları- arabalara yüklemek için verilen molalar dışında yürüyüşe başlamıştı.

Bu kez ne kutlama ne de oyalanma vardı. Güneş battıktan son-

la'dan çok daha yakın olan bir yerde. Carrhea'da bir Roma ordusu aşağı yukarı tamamen yok edilmiştir. Bir diğeri Edessa (Uıfa)'da dağıtılmış ve imparatoru Valentian esir edilmiştir. (Valerian'ı atının üzerindeki Şapur karşısında dizlerinin üstüne çökmüş durumda gösteren, Pers sanatçılarının kayalara oyarak yaptıkları en azından iki tasvir hâlâ yaşamaktır.) Dördüncü orduysa İmparator Julianus'un komutasında Ktesiphon'a kadar ilerleyen ve Dicle boyunca güçlükle geri dönen ordudur. Geri çekiliş sırasında imparator ölmüş ve emri altındaki ordunun yarısı yok olmuştur.

Ünlü on binlerle Ksenephon'un kuzeye, denize doğru çekilişi birleşik bir kumandadan gelen herhangi bir karşı koyuş olmaksızın başarılmıştır; Yunan paralı askerleri sadece yollarını açmak ve yaşamak için dövüşmüşler ve bunu yaparken de çok zorluklar yaşamışlardı. Denizi yeniden gördüklerindeyse sevinçten ağlamışlardı.

ra bir dere kenarında, iskender takipçi birliklere beş saat dinlenme izni verdi ve sonra da hemen yola düştü. Kırk saatte altmış mil yol alarak bir dağın eteğindeki Erbil kalesine ulaşmıştı. Bu yükseklikten Darius'un emri altında geri çekilen birliklerin geçtiği yolu toprak üzerinde kalan izlerden görebiliyordu. Görünüşe göre güney ve doğu yönünde dağlara doğru ilerliyorlardı.

Ve yine Erbil'de Darius'un altınla süslenmiş savaş arabasıyla yayını bulmuştu İskender. Fakat sanki araba onun bulması için bırakılmış gibiydi. Öğrendiği kadanyla Darius, yetenekli Baktriya atlılarıyla Yunan hoplitleri ve Ölümsüzlerin çekirdek güçleriyle birlikte bir dağ yolunu izleyerek doğuya doğru gitmişti, iskender bu dağların arasına girerek düşmanını izlemeye cesaret edememişti o anda.

Çünkü Mezopotamya ovasına girerek bir ikilem içine düştüğünü Erbil'deyken fark etmişti. Gavgamela'daki savaş askeri anlamda hiçbir kesin sonuca varmamıştı. Hâlâ gittikçe genişleyen arazinin ortasında otuz bin yorgun askere komuta ediyordu. Düşman birlikleri hâlâ güneyinde ve doğusunda yayılmış durumdaydılar. Bu üstün orduyu Gavgamela'da dağıtmış ama ezmemişti.

Geçmişi düşündüğünde, süvarilerin bir bölümünün dışında, Issos'taki ordunun Granikos Nehri'ndeki orduyla aynı olmadığını anımsadı. Gavgamela'daki Asya ordusunda bazı Yunan paralı askerleriyle Babilli birliklerin dışında, onun issos'ta karşılaştığı komutanların hiçbiri yoktu.

Buradan çıkanlacak ders çok açıktı. Milyonlarca kişiden oluşan bir insan gücüne karşı otuz bin askerine kumanda ediyordu o. Akdeniz kıyısını devede kulak bırakan ovalar, dağlar ve çöllerden oluşan geniş bölgelerin insan gücüydü bu. İlerlemeye devam ettiği sürece kendisine karşı yeni ordular hazırlanabilir ve sonunda kaçınılmaz bir yenilgiyle karşı karşıya kalırdı. Her savaş Makedonyalıların gücünü azaltırken Asyalılar yeni bölgelerden yeni ordular toplayabiliyorlardı. Asya topraklarının iyi silahlanmış tehlikeli yeni atlı birlikleri besleyebileceği de çok açıktı. Ayrıca her günlük yürüyüş Makedonyalıları Akdeniz'deki üslerinden daha da uzağa götürüyordu.

"Ejderhayla savaşmak gibi bir şey bu" diye duruma dikkat çekiyordu Hefaistion. "Ejderhanın bir kafasını kestiğinde bir diğeriyle seni yine ısırır. Çok sayıda kafası olan bir canavarı sonuncusunu da gövdesinden ayırıncaya kadar öldüremezsin."

Ptolemaios, "Hayır, bir ejderha değil bu" diye düzeltmişti. "Tek kafası -Büyük Kral- ve birçok gövdesi olan bir dev bu. Hiçbir antik kahraman böyle bir devle karşılaşmamıştır. Doğal değil o gerçekten de."

Ancak hiçbir şey doğal olamazdı. Durum bir kez anlaşıldığında potansiyel olumsuzluklar varmış görüntüsü yok oluyordu. Genç önderleri İskender içinde bulundukları koşulların ne tür avantajlara sahip olduğunu inceliyordu.

iskender için avantajları barındırıyordu yaşanan gelişmeler. Takibi sürdürdükçe önündeki güçlere ilişkin daha doğru bilgiler elde edebilirdi; arkasında bulunan yedeklere ilişkin bilgi edinemezdi önlerinden kaçan düşman. Zaferlerinin öyküleri etkileyiciliklerini kaybetmemişti. Makedonyalıların korkunç «aldırışına maruz kalmış Asyalılardan oluşan hiçbir güç, ikinci kez aynı tehlikeyle yüzyüze gelmeye cüret edemiyordu. Asyalılann, şu ya da bu tarafta profesyonel askeri hizmet veren paralı Yunan askerleriyle karşı karşıya olmadıklannı anladıklan kesindi. Gavgamela'daki mucizevi zafer bütün ülkede bir felç oluşmasına neden olmuştu. Bu olumlu hava bir iki ay daha etkisini sürdürürdü. Ondan sonra ya yeni bir mucize daha yaratmak ya da Ksenephon'un on binleri gibi kıyıya geri dönmek zorunda kalacaktı.

Aynca, Makedonlar, Darius'un öngörülemeyen davranışlannın sağladığı avantajlara da sahiptiler. Asya'nın güçlü ordularının başındaki bu komutan, sadece emri altındaki generallerinin çok az saygı duyduğu bir korkak değil, aynı zamanda tereddütleri Makedonyalılara karşı herhangi bir birleşik eylemi de engelleyen bir yüreksizdi.

Anlaşıldığı kadarıyla Asyalılar, kişisel olarak saygı duyduklarından değil, Büyük Kral'a, Cihan Kralı'na, görünüşleri saray duvarlarıyla taşlara kazınmış Asurlu kralların güçlerini ellerinden alan birinci Darius ile kudretli Ksërkes'in halefine duydukları büyük saygı

nedeniyle boyun eğmişlerdi Darius'a. imparator olan kişiye, kutsal gücün cisimleşmesi olarak gördükleri için bağlanıyorlardı. Bu nedenle Makedonlar, Asyalıların düşüncelerindeki tahtta oturan yönetici kavramından gördükleri direnişi, birey olarak Darius'dan - aslında bu kişi onlar için avantaj yaratan işler yapmıştı- görmediler.

Her <ey bu kadar açık olduğundan İskender hemen harekete geçti. Çok geniş bir alanı kuşatmak için çok sınırlı bir zamanı vardı. Bunun için, mor renkli tolgasıyla floş pelerini üzerinde olduğu halde yeni ele geçirdiği arabaya binerek, savaşa hazır durumdaki birlikleriyle Dicle'yle dağ sıraları arasından hızla yürüyüşe geçti. Peşinde kalabalık bir tutsak grubu geliyordu. Yürüyüş kolu etkileyici bir alay oluşturmuştu.

Aynı zamanda en yakın iki başkente, Babil ile Susa'ya, iki haberci göndermişti önden. Haberciler bir düşman ordusunun değil, talihin kaçak Darius'un yerine tahta çıkmaya yönelttiği Mezopotamya'nın yeni yöneticisinin yaklaştığını duyurdular. Babil ile Susa'ya teslim olmalarını değil, bütün tapınaklarda tapınma özgürlüğünü verecek, hiçbir yerel yönetimi görevden almayacak ve de kişisel servetlerine yeni hiçbir vergi sorumluluğu getirmeyecek yeni Büyük Kralı iyi karşılamalarını tavsiye ediyorlardı.

Ancak, yine de temkinli şekilde yaklaşmıştı iskender Babil'e. Karanlık verimli bahçelerden, nehirden tulumbalarla pompalanan suyla doldurulmuş geniş kanalların üzerinden, hurma ve turunçgil koruluklanndan, at arabaları tarafından çiğnenerek yapılmış geniş yollardan geçerek girdi Babil'e.

Şehrin girişinde kendisini parlak metaller, mücevherler ve nakışlı giysilerden oluşan hediyelerle karşılayan rahip ve yönetici alayıyla karşılaştı. Büyük kanalın karşı kıyısında toprak setten yükselen duvarlan, duvarların üzerindeki kuleleriyle zigurat ve sarayların zirvelerini, çatıların üzerinde yükselen teraslı bahçeleri gördüğünde hediye verme törenine güçbela ara verdirdi ve şehre doğru yürüdü.

Bir alayla birlikte, yanında Memfis tapınaklannı cüce bırakan büyük kulelerin arasından sırlı tuğlalarla kaplı iştar Kapısı'na giden geniş caddeyi boydan boya geçti. Saraya giden yokuşu at sırtında

çıkarken, parlak güneş ışığının, ağaçların yeşili üzerinden tapınakların kulelerinde turkuaz mavisi, siyah ve altın sarısı yansımalar yarattığı binaların zirvelerini seyrediyordu. Mızraklı Ölümsüzlerin nöbet tuttuğu sarayın girişinde atından indi İskender.

işte Makedonyalı iskender, Babil'e, başkentine gelmişti artık.

Yabancı ellerin yarattığı büyük ve kalıcı eserlerle dolu olan Babil, Makedonyalıları şaşırtmıştı. Yunanlılara tanıdık gelen hiçbir şey yoktu burada. Heykeltraş Lisippos, üzerindeki fantastik hayvanların tasvirlerinin canlılık kazandırdığı sırlı tuğlalarla parlayan; ancak bir tek heykel dahi olmayan koridorlarda geziniyordu. Anıtsal kapıların üst bölümlerinde Hayvanların Hanımefendisi ile hilal şeklindeki ayın görüntüleri tasvir edilmişti. Ufka doğru uzanan duvarlarla anahatları çizilen uzam burada yeni bir anlam kazanıyordu. Zirveye yürüyen bir insan figürü, üzerinde durduğu yapı tarafından cüceleştirilmişti.

Ama küçük bir araştırma Lisippos'u, bu görkemli duvarlarla kulelerin kölelerin biçim verdiği, fırında pişirilmiş ya da güneşte kurutulmuş balçıktan inşa edildiği bilgisine ulaştırmıştı. Hatta süslü tuğlalar bile güzelce sırlanmış topraktan başka bir şey değildi. Eğitimli Kaideliler, balçıktan yapılmış, preslendikten sonra güneşte kurutulmuş, böylece de geçen yılların etkilerine karşı dirençli ince kare plakalarla tabletlerin depolandığı kütüphaneleri gösterdiler ünlü heykeltraşa. Bu tabletlerde yüzyıllar önceki evlilikler, borçlar ve hediyeler kayıtlıydı. Duvarların alt kısımlarındaki tuğlalarda Nebukadnezar'ın mührü vardı.

Toprağın yüzeyinden havanın daha soğuk olduğu yukarılara kaçmak için Babilliler, yine topraktan inşa edilen basamaklı piramitler yapmışlardı. Bu tür yapılar, Sion Dağı'na gitmek için beklerken Babil'in sularının verdiği güçle yaşamlarını sürdüren sürgündeki ibraniler döneminde, Bab-el Kulesi -Tanrının Kapısı- olarak adlandırılmıştı.

Güneş ısısı ile kanallann nemi sayesinde döllenen ve böylece de insan yaşamının her alanının bitkilerce kaplanmasını sağlayan, yiyecek bolluğu getiren ve kendisini hızla yenileyen bu toprakların

verimliliğine Aristoteles bile şaşırabilirdi. Makedonyalılar yaşam veren suya kısa bir süre hayretle baktılar. Bu asma bahçelerin, Halikamassos'daki Mausoleion ile Nil boyundaki piramit mezarlardan daha harika eserler olduğunu düşünüyorlardı.

İskender, Babil eyaleti yönetimini en hızlı biçimde oluşturdu. Verdiği sözü tutarak Bel Tapınağı ile Marduk Tapınağı'nı yeniden açtı ve açılışlarına da katıldı. Darius'un tutsak ailesini saraya yerleştirdi. Pers Kralı'nın güzel eşi yolculuk sırasında doğum yaparken ölmüştü - çünkü İssos'ta tutsak edildiğinde hamileydi. İskender ölen kraliçenin resmi bir törenle defnedilmesini sağladı.

Bir gece Babil'i ikiye ayıran ve şehirle Dicle'yi birleştiren dar kanal üzerindeki ulaşımı izlerken, yanında bulunan coğrafyacılarla geç saatlere kadar oturmuş ve Babilli hazine memurlarından, güneyde büyük bir körfeze ya da bir iç denize kadar uzanan topraklar ve doğudaki dağ silsilelerini aşan yollar olduğunu duymuşlardı.

Babilliler bu dağların ardında gazahilakia, yani imparatorluk hazinelerinin olduğu üç başkenti, Susa, Persepolis ve Ekbatana'yı bulacaklarını söylemişlerdi - Yunanlı sekreteri bu adları hemen yazmıştı.

Babil'deki hazineye el koymuştu. Kısa konuşmalarla yönetimi oluşturmuş, Darius'un vekili ve valisi Mazai'yi yerinde tutmuş, yanına bir Makedon subayla küçük bir garnizon vermişti. Okullar, tapınaklar, onda birlik vergi ve şehrin sadakaları, kendisi dönünceye kadar daha önce olduğu gibi kalacaktı.

Ordunun en ağır yükünü oluşturan kadınlarla Gavgamela'da toplanan ganimeti Babil'de bıraktı. Yolculuk boyunca tiyatro oyunları oynayan aktörlerle Ptolemaios'un Atinalı kızı Thais de Babil'de kaldı. Emirleri süratle veriyor, telaşla yol hazırlıklarının yapılmasını izliyor, doğunun yeni despotu olarak rolünü oynuyordu.

Sıcak gecelerde, çalışma sona erdiğinde soyunup nehre yüzmeye gidiyordu. Kurulandıktan sonra alçak bir terasa oturup yüksek yapılardaki ışıkları seyrederken, Kaidelilerin bilinen yıldız tablolarını nasıl tamamladıklarını açıklayan konuşmacıları dinlemekten büyük zevk alıyordu. Komutanlarının çok içki içmelerine karşın o azıcık şarap içiyordu - komutanları uzun dağ yolculuklarına çıkmaya onun kadar hevesli değillerdi. Doğuda bir yerlerde bilinen

dünyanın sınırlarını oluşturan büyük dağ sırasını, Parapanisades'i düşünmüyorlardı.

Kara gözlü Mazai, Darius'un arabasına el koyan ve sarayına yerleşen yeni efendisini her zaman dikkatle izliyordu. İskender'in kendisini Büyük Kral'a dönüştürmeye çalıştığı hakkında komutanların yaptığı şakaları işitmişti.

Mazai bir keresinde, "Bir Darius yerine belki de birçok İskender yaratıyor" demişti.

İştar Kapısı'ndan çıkıp, doğu yönündeki dağlara giden yola döndüklerinde, daha önceden Susa'ya gönderilen subaydan mesaj getiren bir ulakla karşılaştılar. Subay, Susa şehrinin İskender'e kapılarını açacağını ve şehirdeki imparatorluk hazinesinin tamamının kendisine verileceğini bildiriyordu.

Nehir kenarından yamaçlara doğru yayılan kenar mahallelerce çevrilen kalesiyle Susa, Atina Akropolü gibi tepelerin üzerinde yükseliyordu. Babil, Büyük Krallar'ın kış mevsimini geçirdikleri yerken, Susa, bahar ve sonbahar aylarının beğenilen mekânıydı. Elli bin talentlik hazinesi Makedonya madenlerinin elli yıllık hasılatına eşitti.

Ayrıca bu şehirde nesillerce önce Kserkes'in Atina'dan getirdiği heykelleri de buldular. Bunların arasında Harmodius ile Aristogetion'un bronz heykelleri de vardı. İskender onlan Atina'ya geri gönderdi.

Doğunun uzak dağlarında Lisippos'u çok mutlu eden bu yapıtları bulmaları Makedonyalılara güzel bir işaretmiş gibi görünüyordu. İskender'in, spor karşılaşmalan ve meşale yarışmasıyla kutlamalar yapılmasına izin vermesiyle, artık çok uzaklarda kalmış olan kıyıya çıkan yolu arkalannda bıraktıklannı hiç akıllanna getirmeksizin, kış mevsiminde bile yürüyüşlerine devam etmek istiyorlardı.

Susa sonbaharda bile Makedonyalıları hoşnut edecek olandan çok daha sıcaktı. (Susa modem Ehvaz'dan daha yüksekte değildi.)

"Güneş gölgede bile her şeyi yakıyor burada" diye yakınıyorlardı. "Kertenkeleler taşla döşeli caddeyi karşıya geçemeden kızarıyorlar. Burada eti pişirmek zorunda değiliz - taşların üstüne dizmemiz yetiyor."

XIII
Persepolis

f. Büyük Krallar'in dört başkenti geçmişte farklı devletlerin başkentliğini yapmışlardı. İçlerinde belki de en eskisi olan Susa, Elam'ın yaşamsal önemdeki mefkeziydi; Ekbatana (modem Hemedan) Medlerin büyük şehriydi; Babil, Asur egemenliğinin yıkıntılan içinden - Medlerle birlikte- doğan yeni Babillilerin başkentiydi. Sadece Persepolis, "Perserin Şehri", Büyük Krallar tarafından Pers platosu üzerinde kurulmuştu.

Şimdi Makedonyalılar, Darius yeni bir orduyla karşılarına çıkmadan önce Persepolis'e, Pers ülkesinin kalbine ulaşmak umuduyla zamana karşı bir yarışa girmişlerdi. Susa yakınlarında dağların eteklerinden ayrılarak, dağ zincirleri arasında dolanan uzun vadilerin karşılarına ilk çıkanına girdiler. Güneydoğu yönünde tırmanıyormuş gibi ilerliyorlardı.

Kısa bir süre sonra bir komedinin içine düştüler. Bu dağlık bölgede sığır ve koyun yetiştirerek yaşamlarını sürdüren bağımsız kabileler, yolu kullanan kodamanlardan zorla geçiş ücreti almaya alışkındılar. Huzha kabilesine mensup bu insanlar (Yunanlılar Uxii adını veriyorlardı onlara) dış dünyadaki politik değişimlere hemen hemen tümüyle kapalıydılar ve eskilerden gelen ayrıcalıklarına sıkı sıkıya bağlıydılar. Büyük Kral'ın ödediği miktarda haracı ödemediği sürece, ordusuyla birlikte bölgelerinden geçmesine izin verilmeyeceği haberini gönderdiler İskender'e.

İstedikleri parayı almaları için geçide gelmeleri gerektiği mesajını gönderdi İskender Huzha kabilesine. Kabilenin savaşçıları paralarını almak için gönül rahatlığıyla aşağı indi. Makedon ordusunun açık bir arazide neye benzediği ve hırslı olduğu zaman neler yapabileceğine ilişkin hiçbir fikre sahip değillerdi. Ertesi gün güneş doğarken uyandıklarında Makedon birliklerinin bir bölümünün yol kenarınca yerleştirildiğini ve geri kalan birliklerin de en yakın Huzha köylerini kuşatmış olduğunu gördüler. Ordu gece yürüyüşü yaparak köylerini kuşatmıştı.

Ortaya çıkan şaşkınlık dökülen kandan daha büyük bir paniğe yol açtı. Çarpışma, Arrianus'un söylediği gibi, kurtulan hayvanlarını da İskender'in onur hediyesi olarak yanlarında götüren Huzhaların dağların zirvelerine kaçmalarıyla sona erdi. Genç Makedon'a dostça danışmanlık yapan Darius'un annesi tam bu noktada, kabile lehine araya girerek onlann psikolojisini anlattı İskender'e. Huzhaların topraklarına dönmesine izin veren İskender, bu ayrıcalık için onlardan yılda yüz at, beş yüz sığır ve üç bin koyun almaya karar verdi. Kabilelerin ne paraya sahip olduklarını ne de toprağı ekip biçtiklerini gözlemlemişti ve bu yüzden hayvan istemişti onlardan. Huzhalılardan ayrılırken, bu insanların para kazanmak varken nasıl olup da şeytani Büyük Kral için hayvan yetiştirdiklerini düşünüyordu hüzünle.

Makedonyalılar, adeta doğunun bir hapishanesi olan bölgede özenle düzeni yeniden kurmaya çalıştığını gözlemlediler iskender'in. Susa'dan gelen rehberlerle görüştükten ve Huzha kabilesini yola getirdikten sonra orduyu ikiye bölerek, ağır hareket eden birlikleri Parmenion'un komutasında dolambaçlı kervan yolundan gönderirken, hızlı ve iyi durumdaki birlikleri kendisi alarak, dağlardan doğrudan Persepolis'e çıkan patikadan ilerledi.

İkinci kez durdurulduklarında durum daha ciddiydi; ama Makedonyalılar yine hızlı hareket ettiler.

Engelle karşılaşan birlik iskender'in birliğiydi. İzledikleri patika bir boğazın zirvesinde daracık bir geçitten geçiyordu. Bu geçit duvarla kapatılmıştı ve bir askeri birlik tarafından korunuyordu. Makedonlar doğrudan doğruya kabaca konmuş taşlardan örülmüş

duvara saldırdılar, tik gün geri püskürtüldüler ve durumu görüşmek için kampa döndüler.

Saldırı sırasında aldıkları birkaç tutsaktan, dağların üstünden aşarak, sag tarafta geçitin arkasındaki dereye çıkan bir patika olduğunu öğrendiler.

Falanksı, Agrianlan ve diğer seçme birlikleri yanına alan iskender bu yoldan ilerledi. Tutsakların rehberliklerinde gece boyunca ilerleyerek yirmi mil yol aldılar. Vadideki kamp, olağanüstü ikna yeteneği dolayısıyla adamlarının adeta taptığı yeni komutanlardan biri olan Krateros'un emrine bırakılmıştı. İnce ve zarif bir Korintli olan Krateros, yürüyüş sırasında diğerlerinden çok daha hızlı ilerleyebiliyordu. Nadiren emir veriyor, genellikle önerilerde bulunmayı yeterli sayıyor, komutası altındaki askerlere, hiçbir Makedonya tugayının kendilerinin kazanacağı kadar onur kazanamayacağını söylerken gülümsüyordu. İskender bu abartılı davranış tarzına karşı çıkmıyordu. Geçidi bekleyen Perslerin, Makedonyalıların ana kampına saldırmak gibi bir maceraya atılmayacaklannı düşündüğünden Krateros'un yanında küçük bir birlik bırakmıştı.

İskender'in birliği dağların yüksek yamaçlannda Persler tarafından görülmemek için gün boyunca hareket etmeksizin beklemek zorunda kalmıştı. Akşam olduğunda Filotas ile Koenos'u süvari ve mühendislerle beraber, dereye ulaşan noktada anayola ulaşarak karşıya geçmelerini sağlayacak köprülerin inşası için ileri gönderdi.

Şimdi bulutların üstünden, sanki görünmez bir geçitin yerini işaret ediyormuşçasına nöbetçi gibi dikilen karla kaplı zirvelerden, her iki yanı da görebiliyorlardı. Askerler tepelerindeki zirveye Asya Olimpos'u ve geçite de Pers Kapıları adını vermiştiler. Her ayrıntı üzerinde düşünerek, özellikle baş rehberin adının kurt anlamına gelmesinden ve İskender'in kurt rehberliğinde zafere gideceği kehanetini anımsayarak bunu iyi bir işaret olarak algılıyorlardı.

Geçite ulaşmak için yollarını açma uğraşında başarılı olmuşlardı. Altlanndaki Pers karargâhını uyandırmaksızın üç ayrı nöbetçi asker grubunu yakalamayı ve yanlarına çıkarmayı başarmışlardı. Güneş tamamen doğmadan Pers kışlasına geriden yaklaştılar. Krateros'la saldırı işareti olarak belirledikleri borazanjarı çaldıklannda Makedonyalılar vadide surlara karşı saldınya geçtiler.

Sayıca kendilerinden fazla olan ve hem önden hem de arkadan saldıran düşmana karşı Persler vadiden çekilmek zorunda kaldılar. Nehri tutan Makedonyalılara çarptıklarındaysa panik içinde dağıldılar. Kovalamaca öyle korkunçtu ki insanlar kendilerini kayalıklardan aşağıya fırlatıyorlardı diye yazacaktı Arrianus.

İskender hiç durmaksızın dere üzerine köprülerin yapıldığı noktaya gitti. Burada da hiç zaman geçirmeden kayalıklardan sık ormanlıklara dalarak ve köylerin küçük derelerle kucaklaştıklan buğday tarlalarında yeniden ortaya çıkarak, Persepolis'e baskın yapmak için kırk beş millik inişi başlattı. Süvarileriyle ilerleyen İskender, kölelerin mandalarla çift sürdükleri ve bir tapınağın zemini kadar düz bir ova gördü. Bu vadinin kenanndaki tepelerin eteklerinde Persepolis'in parlak kireçtaşı görünüyordu.

Gelişlerini bildiren haberlerden daha çabuk ulaşmışlardı şehre.

Büyük Kral'ın hazinesini barındıran dört şehir, yani gazaphylakia arasında en içerideki yerleşim yeri olan bu şehirden çok şey bekliyordu Makedonlar. Zirveden aşağıya yönelen zorlu yürüyüşlerini sanki bir maraton yarışının bitiş noktasına ulaşmış gibi bitirdiler. En iyi atlara binen arkadaşlar ovaya dalgalanarak inerken, gözcülerle okçular yorgun atlarının sırtında kasılıyorlardı. Su kanallarının üzerinden atlıyorlar, kiraz bahçelerinin içinden geçiyorlar, Perslerin bu gizli akropollerine girmek için atlarını taştan yapılmış kaldırımlardan sürüyorlardı. Pers görevlileri götürmeden önce altın sikke ve külçeleri, erguvan renkli boyalarla parfümleri ve değerli metallerden yapılma kupaları ele geçirmek için acele ediyorlardı.

Yorgunluktan yarı sarhoş, baştan ayağa çamur içinde ve keyifli bir halde merdivenin başında bekleyen Ölümsüzler'i -ünlü okçu birliği- itekleyerek ilerlediler. Büyük kapılar kapatılmadan önce Kserkes Kapısı'nın etrafındaki kanatlı daimonların arasından geçtiler. Önünde bir hizmetçi kalabalığının toplandığı Yüz Sütun Salonu'nun ana kapısını yumrukladılar. Gümüş levhalarla kaplanmış tavanları devasa ağaç sütunların taşıdığı sarayların içinde dağıldılar.

Deırius'un saraylarında, Artakserkes'in yaptırdığı muhteşem binalarda, tavşan sürüsünün peşindeki av köpekleri gibi şamatayla

dolaştılar. Yarışı kazandıklarını ve Persepolis hazinesini eksiksiz ele geçirdiklerini anladıklannda, soğuk kilerlerde gözenekli fıçılarda saklanan şarapla zil zuma sarhoş oldular.

Meşaleler yakılıp çılgın gezi sarayın en yüksek bölümüne ulaştığında, apadana, yani Kserkes'in taht odasında yangın çıkmıştı. Alevler kısa zamanda yanındaki binayla kadınların sarayına yayıldı. Subaylar yangını söndürmek için adam topladıklarında apadana parlak bir meşale gibiydi ve alevler, tavanlardan aşağı sarkan kumaşlar ve oymalarla süslenmiş yaldızlı ahşaplara tırmanıyordu. Gümüş levhalar eriyerek ince akıntılarla aşağıya akarken etrafa korlar saçıyordu.

Yangını söndürmeye çalışan adamların arasında gezinen İskender, Kserkes'i tahtında otururken gösteren bir figürü taşıyan kaidenin devrilmiş olduğunu görmüştü. Birden bire durup onun ne olduğunu sordu. Adamlar onu seyrederken -hepsi de figürün kuşaklar önce Atina'yı yakıp yıkan Büyük Kral'a ait olduğundan emindiler- eseri inceledi bir süre. "Yeniden $yağa kaldıracak mıyız bunu?" diye sorduktan sonra Kserkes'i yattığı yerde bırakarak uzaklaştı İskender.

Pers satrabını huzuruna kabul ettiği ertesi gün, son olarak Darius'un kullandığı Artakserkes'in tahtına törenle oturmuştu. Yaşlı Makedon askerlerin bazıları belki de hâlâ bir önceki gece fazla kaçırdıklan şarabın etkisiyle- sevinç gözyaşlan döküyorlardı. Korintli yaşlı bir asker olan Demerath, komutanlarının Pers tahtına oturduğunu görmeden ölen :üm Makedonlar ile Yunanlılar adına üzüldüğünü söyleyerek ağlıyordu. Bu deneyimli askerler için bunun anlamı, savaş ile sonu gelmeyen yürüyüşün artık bittiğiydi...

Gelenek Persepolis'i İskender'in yaktığı üzerinde duruyor. Bugünkü İran'da dolaşırsanız eğer, bu iddiayı duyarsınız; otoriteler bunu tekrarlayıp duruyor ve yüzyıllar boyunca ezberletildiği için, İskender'in yaşamıyla ilgili genel kabul görmüş olaylardan biri durumunda. Ancak İskender yaşarken gerçekleşmiş her şeyi onun varlığına bağlıymış gibi düşünmek tehlikelidir.

Eğer İskender Persepolis saraylarının yakılması emrini verdiyse, bunu niçin yapmış olabilirdi? Babil, Susa ve daha sonra Ekba-

tana'da böyle bir şey yapmamıştır. (Buna benzer yıkımların yapılmasını emretmesine karşın bunlar daha sonra ve daha doğudadır, özellikle de bugünkü Türkistan ile Hindistan'da.)

Yunanlı ve daha sonra da Romalı tarihçilerin bu yangın hakkında değişik birçok yorumu vardır. Thais'i ön plana çıkaran romantik versiyon, savaş alanlarındaki olaylardan çok, insan ruhunun işleyiş mekanizmalarıyla ilgilenen yetenekli yazar Plutarhos tarafından çok iyi sunulmaktadır.

Darius'u takip etmek için yeniden yola çıkmadan önce, diye anlatıyor Plutarhos, iskender, sevgililerini de getirmelerine izin verdiği içkili bir toplantıda subaylannı ağırladı. Bu kızlann en ünlüsü, daha sonra Mısır Kralı olan Ptolemaios'un metresi Atinalı Thais'ti. Ziyafet sürerken Thais bir Atinalı olduğu için hoş görülebilecek cüretli bir konuşma yaptı. Pers krallarının saraylarında oturup içki içiyor olmasının, Asya'da bin bir güçlükle orduyu takip etmesinin bir ödülü olduğunu söyledi. Ancak eline bir meşale alıp, daha önce Atina'yı yakan Kserkes'in içinde oturdukları salonunu yaksaydı çok daha iyi olacaktı. O anda orftda bulunan herkes kızın kaprislerini alkışladı. Kral kafasına bir çelenk koyduktan sonra eline bir meşale aldı. Kalabalık iskender'in peşinden dans ederek ve şarkı söyleyerek salonu dolaşmaya ve tavandan sarkan kumaşlan tutuşturmaya başladı. Sarayın dışındaki Makedonlar olanları gördüklerinde ellerinde meşalelerle içeri daldılar. Bu yıkımda, krallannın barbarlar arasında kalmak için istekli olmadığını ve eve dönmeye eğilimli olduğunun işaretini gördükleri için büyük bir zevkle onlar da yangını yaydılar.

Bu manzara yüzyıllar boyunca şairlerle oyun yazarlarının ilgisini çekmiştir. O anda Thais Persepolis'te olsa bile, İskender'in ordusuyla dağları aşmış olması mümkün değildir. Eğer İskender sırf onu tatmin etmek için bir sarayı yıkmışsa, benzeri bir hareketi bir daha hiç yapmamıştır.

Olup bittikten sonra olaya mantıksal bir açıklama getirmeye çalışan diğer yaklaşımlar, ya yüzyıl önce Yunanistan'ın yıkılmasının öcünü almak istediğini ya da Persepolis'i, Asyalıların moralini bozmak veya eski Pers hanedanının uzaklaştırıldığını ve yeni bir

kralın egemenliğini tanımaları gerektiğini anlamaları için yaktığını ileri sürmektedirler. Parmenion'u kaynak gösteren Arrianus, eğer Asya içlerinde kalmayı planlıyorduysa, İskender'in Persepolis'i yakmasının yanlış olduğunu söylüyor. Ancak Parmenion'un kendi düşüncesinde olan subaylarla birlikte, iç bölgelerin istilasından çok batı kıyılannın istilasıyla yetinilmesi düşüncesinde olduğu biliniyor.

Buna karşın Kserkes'in apadanasının Makedonyalılar içeri girdikten sonra ortaya çıkan karmaşada yandığını gösteren açık işaretler var. Yangın bu odada en çok altın ve gümüş süslemeleri tahrip etmişti **ve** görünüşe bakılırsa iskender ya da komutanlarından biri yangır ın söndürülmesini emretmişti. En azından yangın sarayın tümünü değil sadece iç bölümlerini etkilemişti. Ve hiç kuşkusuz sonraları Kuros'un mezarının korunması için gerekli önlemlerin alınması emrini de vermişti.

Yangın büyük bir olasılıkla kazayla **çıkmış** ve en kısa sürede söndürülmüştü.

Kış sona erip **ytWinlanndaki** geçitlerde karlar eriyinceye kadar Makedonlar, Persepolis'te bir ya da iki ay kadar oyalandılar. Bu sırada Parmenion'un yavaş **hareket** eden grubuyla, Makedonya'dan toplanan askerlerle malzemeler **şehre** ulaştı. Bu zamanı dinlenmek amacıyla (değerlendirebilirlerdi; çünkü Darius'un kar dolayısıyla Med dağlannda mahsur kaldığını ve dördüncü orduyu toplarken sorunlarla. karşılaştığını işitmişlerdi.

Makedon askerleri için bu ara, son yürüyüşten ve seferin sona ermesinden önce verilmesi gereken bir moladan başka bir şey değil gibiydi Persepolis'te ele geçirilen servet hayal güçlerini şahlandırmıştı - anlayışları Susa'da kazanılan ganimetin listelenmesiyle zaten dahci önceden genişlemişti.

Askeri mühendislerin haritalarında aynı derecede şaşırtıcı başka şeyler de gösteriliyordu. Son on ayda ordu çok büyük bir mesafeyi katetmişti - aşağı yukarı üç yüz altmış bin mil karelik bir alandı bu, Doğudaki bu geniş alana daha önce ele geçirilen İyonya kıyılar, adalar, Mısır ve Libya'nın da eklenmesi gerekiyordu.

Bu eklere bile bir düzine Makedonya sığdırılabilirdi. Coğrafyacılar dünyanın tam olarak neresinde olduklarından emin değildiler; merkez olarak alabilecekleri bildikleri kesin bir yer yoktu; hâlâ Hekataios'un dünya şeması üzerinde düzeltmeler yapıyorlardı.

Serere ilişkin kayıtları tutan Lagus'un oğlu Ptolemaios gibi subayların da benzer kaygıları vardı. Kamusal zenginliğe el koyararak, alınacak vergileri düzenleyerek, yollarda güvenliği sağlayarak, büyük şehirlerle ticari merkezlere garnizonlar yerleştirerek ordu bu bölgeleri denetimi altında tutuyordu. Bu görevi ne için üzerine almıştı?

Önceki deneyimlerde de yaşandığı gibi artık sadece yönetim görevi kurmaylann zamanını tümüyle alıyordu. Ordu farkında olmadan büyümüştü. Babil'de kalmaları emredilen kadınlar gizemli bir biçimde yeniden ordunun arkasında ortaya çıkmışlardı. Popüler aktör Thessalos yine orduyla birlikteydi ve Persepolis'ten yüksek tepelerde ay ışığında oyunlar sergiliyordu. Hizmetçilerin sayısı artmıştı. Güreşçiler, müzisyenler ve hatta sevilen şaraplık asma tevekleri bile ordunun peşinden seyahat ediyorlardı her nasılsa. Makedonyalı çiftçiler soğuk ve yağışlı havalarda bile ellerindeki fidanları toprağa dikmek için acele ediyorlardı. Hiç kimse böyle bir emir vermemişti halbuki. Memfis'te olduğu gibi Persepolis'te de bütün bunlar dikkat çekmeden oluyordu. Kendisinden ayrılamayacak uzantıları vardı ordunun. Ancak artık bu uzantılar fazla büyümüştü. Örneğin para böyleydi. Adlanna çok güvenli bir biçimde kaydedildiğine bakılmaksızın, askerler paralannı arkalarında bırakmak istemiyorlardı.

Bir yürüyüş sırasında ulaşım görevlilerinden biri dikkatini çekmişti İskender'in. Bu adam daha önce bir katırda yüklü olan balyaları, katır öldükten sonra omuzlarında taşımaya başlamıştı. Ancak omuzlanndaki yük bir kişinin taşıyabileceğinden çok fazlaydı ve İskender ne taşımaya uğraştığını sordu ona.

Makedon, "Sizin servetinizi efendim" diye yanıt verdi. "Değerli eşyalar."

"İyi öyleyse, götürebiliyorsan kampa götür yükünü."

İskender başka hiçbir şey söylemedi, ancak kampa vardığında

balyaların onu taşıyan adama verilmesini emretti. Yeni ele geçirilen servete karşı hiç olmazsa kişisel olarak ilgisiz görünüyordu. Hediye vermek için ayırdıklarının dışında bu zenginliklere ilişkin kararlannı hiç düşünmeden veriyordu. Ellerinde herkese yetecek kadar hatta daha fazla zenginlik vardı.

Adamları komutanlarının kendisinden hediye istenmesinden hoşlandığını fark etmişlerdi. Aktörlerden biri bir akşam gösterisi sırasında doğaçlama olarak tiyatro kurmak için gerekli malzemeleri satın almak amacıyla para istedi, İskender kahkahalarla güldükten sonra gerekli parayı verdi. Genç bir subay görevi gereği İskender'e yakın olmasına karşın hiçbir istekte bulunmamıştı. Bir süre sonra İskender bunu fark etti. "Niçin herhangi bir şey istemiyorsun?" diye sordu.

Subay hiçbir şey söylemedi; ancak kısa bir süre sonra top oynuyorlarken, genç subay topu, onun niçin oyun dışında bırakıldığını soran İskender'den başka herkese atmak istediğini söyledi.

"Çünkü bana sormadınız" diye yanıtladı komutanı subay.

İskender'in hoşuna gitti bu yanıt ve hediyeler vererek ödüllendirdi onu. Parasal sorunlara karşı ilgisiz görünen İskender, Pers ülkesinde disiplini hiç gevşetmedi. Mümkün olan her durumda kendisini yargı işlerine veriyordu ve adamları onun savları değil de haklıyı anımsamak için kulağının birini parmağıyla kapadığını söylüyorlardı. Bir suçlunun bir Pers tapınağına saklandığını ve Makedonyalılann da onu yakalamak için tapınağa girdiklerini duyduğunda, dışarıda beklemeleri ve suçluyu ikna ederek tapınaktan çıkarmaya çalışmaları tavsiyesinde bulunmuştu.

Yerel adetlere gösterilen saygıyı Makedonlar gereksiz görüyorlar ve bunun için kanatlarla Akhaimenid sülalesini suçluyorlardı.

Söz konusu kanatlar mezarların girişlerinde taşa oyularak yapılmış bir çift kartal kanadıydı. Buna benzer kanatlar güneş tanrısı Osiris'in sembolü olarak kullanıldıkları Mısır'da görülmüştü. Ayrıca Babil'de, garip görünüşlü tann Marduk'un omuzunda dururken gösterilen kabartmalarda da vardı bu kanatlar. Burada sadece bir kafayı, güneşin gücünü de paylaşan Bilgelik Tanrısı Ahura'nın kafasını destekliyorlardı. Eğer Ahura güneş yuvarlağında kendini ha-

yali bir kartalın kanatlarıyla desteklerse, bu, çok tuhaf tanrılann tasvirlerini görmüş olan askerler için hiçbir anlam taşımıyordu. Ama iskender'i hayli ilgilendiriyordu. Pers ülkesi yöneticilerinin niçin kendilerini güneş ve kartal kanatlarıyla ifade ettiklerini anlamak istiyordu.

Bu ülkenin tapınaklarının yükseklerde, geceleri ateşlerin yandığı taş sunaklar olduğunu anladığında, bu tapınaklara giden Zerdüştilere sorular sordu. Güneşe en yakın yerde yaşayan büyük bir kuş olan kartalın, insanoğluyla gökyüzü arasında bir bağ kurduğunu anlattılar İskender'e. Kartallann ruhu olan Si-murg'un insanlara yardım etmek için doruklara indiğine inanıyorlardı.

Zerdüştiler, insan yazgısının, Babillilerin ileri sürdüğü gibi yıldızların devri daimiyle yorumlanabilecek şekilde belirlenmediğini düşünüyorlardı. Ama sonsuzluk içinde varlığını sürdüren insan ruiju, karanlıktan aydınlığa çıkmak için verdiği mücadelede kötü güçlerin etkisi altına girdiğinde zayıflıyor, iyiye yaklaştığında güçleniyordu.

Samîlerin Yehovası ya da zeki Babillilerin Tanrısının (Bel) aksine, tann Ahura kötülükle mücadelesini sürdürdüğünden, insanoğlunun savaşlarında yer almıyordu. Bu açıdan Ahura, Yunanlılann Baba-Tanrı Zeus'undan da farklıydı.

Askerler Zerdüştiler için "Gökyüzü onların Zeus'u" diyorlardı.

Ancak yeryüzüne inen gök tanrısı Mitra hakkında anlattıklan bir efsaneleri vardı. Buna göre Mitra, öküz ve eşek takım yıldızlan arasındaki alemi oluşturan büyük bir mağarada, kış gündönümü gecesinde dünyaya gelmişti. Bu gece gökte bakirenin üstünlüğü döneminin işaretiydi.

Tam olarak Diyonizos'un doğumuyla ilgili olarak anlatılan şeydi bu. Mitra, Diyonizos'un tam bir ikizi gibiydi. Ve İskender'e öyle geliyordu ki Zerdüşti'lerin -askerleri onlara büyücüler diyordu- bilgi kaynakları eski Yunanlılarınkiyle aynıydı. Sadece isimler değişiyordu. Ayrıca Perslerin eskiden kullandıkları Zendî dilinin Yunanca'ya benzediğini de keşfetmişti. Büyük Kralların geldiği sülalenin adı Akhalar değil de Akhaimenidlerdi.

Geçmişte bazı dönemlerde Yunanlılarla Perslerin akraba oldukları da söylenmişti. Perslerin kökenleri nereye gidiyordu acaba?

Zerdüştilere göre doğudan ve kuzeyden gelmişlerdi. Kayıp cehnetleri eski İran-venj"inden. Orada, steplerden uzaklarda, kutsal güçlere yakın oluyorlardı, ilk önceleri atlar, binek atları - esdden yetiştirdikleri bu hayvanlara muhteşem Nisa sürüsü diyorlardı- yetiştiriyor ve madenleri işliyorlardı. Bu ilk İranlı kabileler kayıp cennetten Sogd bölgesine, Baktriya'ya, Partya'ya, temiz iç denizin etrafındaki bölgelere göç etmişlerdi. Bölgeye, sürülerini otlattıkları iyi otlaklara sahip bu geniş platoya, Persya ismini Parsa adlı İranlı kabile vermişti. Akhaimenidler, Parsa kabilesinin liderlerinin çıktığı soydu.

Akhaimenid ailesinin en önde gelen kişisi Kuros, dağlı bir halk olan Medler üzerinde egemenlik sağlamış ve süvarileriyle Akdeniz'e kadar ulaşan akınlar yapmıştı. Sadece iki yüzyıl önce Kuros denizler üzerinde de egemendi. Yönetimi altında birçok halkı bir araya getirmişti. Kıyı bölgesinde Lidyalı Krezus'un biriktirdiği altınları görünce gülmüştü. Süvarileri ve develeriyle birlikte Lidya bölgesinde dolaşmıştı.

Kuros, yiyecek satın almak için pazar adı verdikleri bir yerde toplanıp tartışan ve yedikleri yemekler karşılığında para ödeyen şehirli Yunanlılan gördüğünde alay etmişti onlarla. Kuros kendi halkı arasında yemeğin satılmadığını, karşılıksız verildiğini söylemişti.

Kuros'un mezan şehrin dışında, bir derenin kenanndaki tepe üzerinde, çıplak ağaçların altındaydı. Güneşin yıprattığı ve altın sarısı bir ton verdiği kireçtaşından yapılmıştı mezar. Kuros'un sözcük anlamı da güneşti.

iskender takdir etmeye başladığı Kuros'un mezannı ziyaret etti. Mezarın bulunduğu yere tırmandıktan sonra, bir ev gibi sivri çatısı olan lahit odasının karşısında en yüksek katmana oturduğunda, arazinin basamaklar halinde yapıya doğru yükseldiğini ve Kuros'un kurduğu Pasargadae .ıdındaki ilk şehirden kalan birkaç binayı görebiliyordu.

Pasargadae'ye gittiğinde otada hiç kimsenin yaşamadığını gördü. Binanın arazisi bir tepenin eteklerine doğru düzlenmişti ve etrafında duvar yoktu. Geniş basamaklardan kolayca tırmanılabiliyor ve artık yeşile dönmekte olan arazi gölgede oturularak seyre-

dilebiliyordu. Atlar için gerçekten iyi bir ülkeydi burası. Halkları egemenliği altına alarak Batı Asya dünyasını birleştirmiş ve insanların yaşamlarını özgürce sürdürmelerini sağlamış Kuros'un mezarına sadece birkaç Zerdüşti geliyordu. İskender, Zerdüştilere mezarın bakımını yapmaya devam etmelerini emretti. Mezarın taciz edilmesini istemiyordu.

Otlayan sürüler arasındaki bu tek beyaz mezarın bir anlamı varmış gibi geliyordu ona. Mezarın kendisi için ne anlama geldiğini bilmiyor; ancak böyle olduğunu hissediyordu.

Persepolis'e dönüş yolunda bir virajı döndüğünde, daha sonra yaşamış Akhaimenidler, Büyük Darius ile Yunanlıların Kserkes dediği Ahausarus'un kaya mezarlarını gördü. Hepsinde eşiğin üzerinde kartal kanatlarıyla güneş çemberi vardı. Ama etraflarında yerleşim yeri yoktu. Rahiplerin ilgilendiği bir ateş sunağı vardı yal-
ni2;ca.

İskender Persepolis'in bir şehir olmak üzere değil, bir saray olarak inşa edildiğini düşündü. Sütunlar geniş bir ormanın ağaçları gibiydi, açık salonlar başıboş gezginlerin bir gecelik kulübelerini andıran köşklere benziyordu. Akhaimenidler başta oturmak için yapmış olsalar gerekti buradaki sarayı, sonraları, yönetimleri altında geniş krallıklan birleştirdiklerinde hep daha ilerilere gitmek zorunda kalmışlar, mezarlar burada olduğu için de nadir uğrar olmuşlardı. İlk dünya imparatorluğunun efendisi olmuşlardı artık.

Zerdüştiler bölgede iki yüzyıldır savaş olmadığını söylüyorlardı. Akhaimenidler, bu açıdan yurtlarını ilk Arilerin eski İranvenj'ine benzetmişlerdi.

Sözü edilen İran-venj'e kayıp tapınak diyen İskender, onun daha doğuda, Yunanlıların bilgisi dışındaki bir yerde, Partya, Baktriya ve Sogdiana ile bozkırın başlangıcının ötesinde olması gerektiğini düşünüyordu. Benzer şeyleri anımsadığı gibi bu yolu da gayet iyi anımsıyordu. Çünkü onun tahayyülünde en doğudaki nokta tannların yaşadığı yerdi.

Ama anımsamadığı şeyler arasında, batıdaki Aristoteles'e kendisi gelemediği takdirde, bu bilinmeyen bölgeye okulundan gelmek isteyen olup olmadığını soran bir mesaj gönderdiği biliniyordu.

Aristoteles gelmemişti; ama yeğeni Kallistenes'i göndermişti.

M.Ö. 330 yılının bahar aylarında yükseklerdeki karlar eridiğinde Makedonya ordusu, Büyük Kral Darius'un yakalanmayan ordusunu takip etme işine yeniden başlamıştı.

Yürüyüş yönü doğrudan kuzeydoğuya dönüktü ve iskender'in Akhaimenidlerin mezarlarını incelediği kayalıklardan sonra, dağların sırtından ve atların taze çimenlerle beslenebildiği, bulut seviyesindeki yükseklikten geçiyordu. Sonbaharda yaptıkları yürüyüşü neredeyse ikiye katlıyordu bu yol - yiyeceğin bol olduğu ve kabilelerin yaşadığı doğu yönünde kalan Zardeh Kuh ya da Sarı Dağlar'ın zirvelerine doğruydu yolculuk, iskender, yürüyüşe ara vermeksizin dağların gelecekteki yönetimlerine ilişkin düzenlemeleri yaparken, Persepolis'teki başlangıç noktasından Ekbatana'ya götüren yaklaşık altı yüz millik vadiyi kuşatırcasına ilerleyen ordunun adımlarını da hızlandırıyordu.

Ekbatana'ya yaklaştıklarında Makedonlar artık koşulların değişmiş olduğunu gördüler. Gavgamela'da Makedonların gücünü tatmış olan savaşçı dağlı halklar, efendileri Darius'u desteklemek için istekli olduklarına ilişkin bir işaret göstermiyorlardi; bunun yerine Medler ile Kürtlerin liderleri, iskender ile koşulları görüşmek için bir araya geliyorlardı. Böylece, daha önce Pers İmparatorluğu'nun batı kısmını oluşturan bölgelerin sorumluluğunu iskender üzerine alırken, Makedonlar geçit töreni yapıyorlardı.

Dariuslann sonuncusu yeniden kaçmayı başarmıştı; ama bu sefer yanında birkaç bin Yunan paralı askeriyle bu sayıdan daha az hafif süvari vardı. Sığınmak ve yeniden ordu toplamak için Iran platosunda doğuya doğru gidiyordu.

Bu yüzden iskender, Ekbatana'da, Darius'u takip işinde son aşamayı aşmak için ordusunun çekirdeğini oluşturan arkadaşlar, Makedon falanksı, okçularla hafif süvariler ve bugüne kadar her yerde mevcut olan Agrianları alarak doğuya doğru yürüyüşüne başladı.

İş artık dayanıklılık ve hız sınavına dönüşmüştü. Birliklerini Ekbatana tepelerinden indiren iskender on bir günde yaklaşık olarak üç yüz mil yol almıştı.

Orduyla birlikte gelen Zerdüştiler çok önceleri gerçekleşen İranlı göçünün yolunu izlediğini söylediler ona. Nisa atları bu geniş otlaklarda yetiştiriliyordu. Sonunda karla kaplı yüksek bir zirve göründüğünde bunun Mavi Dağ (Demavend Dağı) olduğunu söylediler. Rüzgârın zirveden kaldırdığı kar taneleri açık gökyüzünde kayboluyordu.

Mavi Dağ'ın eteklerinde kurulu tarihi Rey şehrinin surları içinde mola verdi İskender. Darius'un birkaç gün önce Hazar Kapısı denilen dar bir geçiti aşarak uzaklaştığı haberi ulaştı burada kendisine. Koenos orduya gerekli malzemeleri temin etmek için Rey'den ayrılırken, İskender, yürüyüş sırasında geride kalan ağır birliklerin yetişmesini bekledi. Birlikler gelmeden ve Koenos daha dönmeden yeni haberler geldi. Darius satrapları tarafından tutsak edilmişti ve doğuya doğru ilerlerken yanlarında götürüyorlardı.

Yarıma süvarilerle en dayanıklı piyade birliklerini alan İskender hemen yola çıktı. İrtibatı sağlamak için Krateros Rey'de kalmıştı.

CJiece boyunca yol alan takip birliği tan vaktinden sonra Hazar Kapısı'nın karanlık duvarlannı aşmış ve öğle vakti dinlenmek ve birkciç saat uyumak için mola vermişti. Gece ilerlemeye devam ettiler, yorulan adamlar yere düşüp kalıyor, atlar ölüyordu. Perslerin bir gün önce terk ettikleri bir mola yerine ulaştılar sonunda.

Burada, direnişçi gücün başını çeken satrapların kral tutsaklarıyla doğuya gitmeyi, Baktriya'da yeni bir ordu toplamayı planladıklarını duydular.

Üç ya da dört saatlik bir uyku molasından sonra İskender, bir gün ve gece süresince hiç mola vermeksizin ilerledi ve kaçakların aşağı yukarı yirmi saat önce aynldıkları bir mola yerine ulaştı.

O ana kadar tepelerin eteklerinden giden ve sağlarında açık çölü bırakan kervan yolunu izlemişlerdi. İskender şimdi doğrudan çölden geçen; ama üzerinde su kaynağı bulunmayan bir yol daha olduğunu öğrenmişti. Birlikleri hakkında araştırma yaparak süvarilerin en yorgunlarından beş yüzünü orada bıraktı ve yerlerini iyi durumda olan aynı sayıda piyadeyle doldurdu. Yaya askerlerin geriye kalanlarını da orada bıraktıktan sonra ay ışığı altında çöle girdi.

Bu kez hiç mola vermedi. Gün boyunca askerlerin sayısı azalı-

yordu. Adamlar öğle sıcağında sanki robotmuş gibi ilerliyorlardı; çünkü iskender yine durmamıştı. Hiç suları kalmamıştı artık. Gözcülerden bazıları küçük bir tulum ya da tolga içinde taşlardan biriktirdikleri suyu getirmişlerdi. Getirdikleri suyu İskender'e uzattılar.

"Kime getirdiniz bunu?" diye sordu.

"Size."

Gözleri suya dikili yüzlerce adam toplanmıştı etrafta. Hiç kimse konuşmuyordu. İskender suyu kızgın kuma döktü. "Tek kişinin içmesinin hiçbir yararı olmaz" dedi.

Öğleden sonra geç saatlerde tepelerin eteklerinden geçen yolda kaçakların kaldırdığı toz bulutunu gördüler. Çölde yürüyüş kırk yedi mil sürmüştü.

Adamların hiçbir koşulda mücadele edecek halleri yoktu; ama İskender onlann Pers kafilesinin arkasında kalanlar ile terk edilmiş arabaların önüne geçmelerini sağladı. (Yunan paralı askerleri çok önceden tepelere doğru geri dönmüşlerdi.) Satraplar bir dereye saklanmışlardı. Yorgunluktan tükenmişlerdi ve sembolik bir direniş yaparak, Makedonları görünce bazıları kendilerini uçurumdan aşağıya atıyorlardı.

Darius'a ilişkin bir işaret yoktu ortalıkta. Göründüğü kadarıyla içinde insan olmayan bir araba bir çift katır tarafından az ilerilerine çekilmişti. Susuz hayvanlar su arıyorlardı ve bir kaynağa doğru gidiyorlardı. Askerler seher vakti bu arabanın içinde kendi subayları tarafından öldürülen Darius'un cesedini buldular. Abartılı jestlerinden biriyle genç Makedon, Büyük Kral'ın cesedini peleriniyle örttü.

XIV
Kanatlar, Güneş ve İmparatorluk

JÉÉËB JÊÊP Emrindeki adamlardan birinin elindeki bıçakla gelen bu alçakça ölümün fazla bir önemi yoktu. Krallar Kralı'nın salıyla yüksek tacını giyen bu adam, bir lider olarak yok olmuştu önceden - Darius da öncelini, son gerçek Akhaimenidi öldürmüştü. Persepolis'ten itibaren geçtiği tüm bölgelerin hükümranlığını İskender üzerine almış ve Ekbatana'ya girdikten bu yana bir yöneticinin sorumluluklarını da üstlenmişti.

Ekbatana onu fiziksel bir çekicilikle karşılamıştı. Kervan yolunun etrafında yükselen yedi duvarı yedi değişik renkle parlıyordu. Kalesi altın renkli yansımalar yapıyordu. Kendi şehri Pella kadar soğuk olan ve sokaklannı rüzgârın süpürdüğü Ekbatana daha görkemliydi ve Yunan mimarisini andıran bir tarzda inşa edilmişti. İskender'in karşısına restore edilmiş Tebai gibi çıkmıştı.

Bundan başka Yunanistan, yamru yumru yükseltilerini cüceleştiren dağ silsilelerine egemendi. Görünmüyordu ama kuzeyde karlı zirvesiyle Urartu ya da Ararat vardı. Ararat civarından gelen Ermeniler, iç denizler kadar büyük dağ göllerinden ve hiç çıkanlmamış madenlerin varlığından söz etmişlerdi ona. Ermeniler, bu göllerin yanında bir kulübede yaşamış Zerdüşt'ün yumuşatıcı etkisiyle, kendilerine savaşmayı yasaklayan Büyük Kralların egemenliğine boyun eğmişlerdi. Dağ halkı -Ermeni ve Kürt kabileleri- Zerdüşt'ün inancını kabul etmiş ve yüksek yerlerde ateş tapınakları yapmışlardı.

Anlatılanlar İskender'i geçmişe götürmüş ve ona, Aristoteles'in Mieza'da boş inançlara meydan okuyarak, insan ırkını oluşturan kısımların kendilerini yaşadıklan çevreye göre geliştirdikleri ve bu mücadelede ruh soyluluğuna ulaşabileceklerini ileri sürdüğünü anımsatmış olsa gerek. Zerdüşt'e inananlar kendilerinin böyle bir mücac eleye girdiklerine inanıyorlar ve bu mücadelede hiçbir tanrı tasviri karşısında yerlere kapanmıyorlardı. Arilerin sık sık temel şeylerden, ateşten, sudan ve yaşamdan konuştuklarını anlayabiliyordu skender; çünkü bu sözcükler Yunanca karşılıklarına hayli benziyorlardı. Halkların anısında Ararat etrafındaki dağlarda yaşanan bir sel felaketinin izleri vardı. Bir kuyruklu yıldızın dünyaya çarpmasıyla, karanlıkla aydınlık, iyiyle kötü anısında yüzyıllardır süren kavgayı sona erdirecek olan ateşin son felaketini, bazılarının alevlerde yanacağı bazılarının da sonsuza kadar var olacak cennetin sükûnetine gideceği son parlamayı görmeyi bekliyorlardı.

İskender'e hiç sönmeyen ateşi tanıttılar. Topraktaki yarıklardan fokurdayarak çıkan koyu renkli sıvı hiç durmaksızın yanan bir havuza dökülüyordu. Kayalann arasındaki çukurlarda alevler parlıyor ve dumanlar çıkıyordu. Neft ile zifte benzemesine karşın Makedonyalı bilim adamlan onun yeni bir element olduğunu düşünüyorlardı. Havada yanan bir çubuk tutulduğundci sıvı hemen alev alıyordu. Sıvı ile gazın bu yanıcı kanşımıyla Makedonlar deneyler yaptılar, bu suretle belki de petrolün bilinen ilk incelemesini gerçekleştirdiler.

Barbarlar kralın konutuna giden caddede bu sıvıyı serpiştirerek onun sahip olduğu gücü gösterdiler. Akşam olduğunda caddenin uzak köşesinde ellerinde meşalelerle hazır bekliyorlardı. İslak zemine ilk meşale değdirildiğinde alevler insanın düşünebileceğinden çok daha hızlı bir biçimde sıçradılar. Bütün cadde hemen pırıl pınl parlamıştı.

Yunanlı bir hamam işletmecisinin tüm bedenini bu sıvıyla ovarak olağanüstü alevden daha güçlü olduğunu göstermek için yaptığı bir diğer deney böyle sevinçli noktalanmamıştır. Ortaya çıkan insan meşalesi hamam testilerindeki suyla söndürülmüştü; ama yeni güce karşı yaptığı deneme ona hayli büyük yanıklara mal olmuştu.

Deiades'le birlikte diğer mühendisler de bu yeni gücün niteliklerine hayran kalmışlardı.

Artık hayranlık duyduğu Kuros'un soyundan gelen Akhaimenidlerin yönetiminde, Persepolis'te belli belirsiz sezdiği, Ekbatana'daysa çok açık bir biçimde anladığı farklı bir gücün olduğunu düşünüyordu İskender. Kuros'un İranlıları da Makedonlar gibi ata binmeyi seven ve özgürlüklerine düşkün inceliksiz insanlardı, hatta kadınları bile serbestçe hareket ediyor ve işlerini herkesin gözü önünde yapıyorlardı. Ama Şehinşahlar, Büyük Krallar, kendilerinden önce hiç yapılmamış bir şeyi başarmışlardı. Onların yönetme yetenekleri vardı. Egemenlikleri altındaki halkları bir ulusa dönüştürmüşlerdi.

Yeni bilgi kaynakları -Persler, Kürtler, Ermeniler ve Zerdüştiler- onlardan önceki yönetim biçimleri hakkında bilgi veriyorlardı. Örneğin Babilliler bir şehir devleti kurmuşlardı - güçlü bir devletti bu; ama yine de bir şehir diğerlerini yönetiyordu. Asurlular fethettikleri halklar üzerinde Asur krallığının egemenliğini dayatmışlardı. Ancak Akhaimenid Persleri, diğer halkları, onların bir halk olarak varlıklarını kabul ederek yönetmeyi başarmışlardı. Parçaları koruyarak bir bütün oluşturmuşlardı.

Her parçaya kshattra dedikleri bir vali ya da savaşçı yerleştiriyorlardı. Yunanlılar buna satrap diyorlardı. Nehirlerle denizleri birleştirmek için kanallar, şehirleri birbirlerine yakınlaştırmak için yollar yapıyorlardı. Bu yollar üzerinden Persepolis'teki binaların tavanlarında kullanmak için Toroslardaki madenlerden gümüş, odalarının havasını ferahlatmak için Arabistan'dan günlük taşıyorlardı. Kendilerini gerçekten de dünya kralı yapan Şehinşahlar ya da bir başka deyişle Büyük Krallar, bu bölgelerde Akhaimenid barışının yasasını benimsetmişlerdi. Mükemmel atlı okçularıyla bu barışı, Çanakkale Boğazı'ndan İndus adını verdikleri doğudaki nehre kadar dayatmaya güçleri vardı.

Hiç kuşkusuz Kuros döneminden son Darius'a gelinceye kadar Akhaimenidlere bir şeyler olmuştu. Tam olarak ne olduğunu doğunun bilgeleri de tatmin edecek şekilde açıklayamıyorlardı. Örneğin başlangıçta Kuros Babillilerin tapınaklarına hiç ilgi göster-

memişti. Babillilerin onun, yani Şah'ın, tanrıları Marduk'un gücü sayesinde tahtta oturduğuna inandıklarını anlar anlamaz Marduk'un tapınağını kapatmıştı. Aynı şekilde ilk Darius da Mısır'daki Amon Ra tapınağını kapatmıştı.

Anlaşıldığı kadarıyla Akhaimenidler ile Pers halkı zamanla değişmişti. İlk başlarda hükümet görevi için gereksinim duyuldukça şehirden şehire gezmişlerdi. Geniş arazilere sahip olduktan sonra onların torunları bu arazilere bakmak için bölgelerinde daha çok kalır olmuşlardı. Büyük servetlere sahiptiler artık. Bu aşamada Ölümsüzler'in, bu sürekli muhafizlann korumasına ve soylu sınıftan alınan askerlere bağımlı hale gelmişlerdi. Sonra paralı asker olarak Yunanlıları ve Fenike donanmasını kiralamayı daha uygun bulmuşlardı. Egemenlikleri altındaki bütün halklara hizmet etmek yerine, sonraki şahlar, etrafında entrikaların döndüğü değişik uluslar tarafından desteklenen göstermelik şahıslar olmuşlardı. Ama Kuros'un planı hâlâ uygulanıyordu; çünkü iç banş o ana kadar korunmuştu. Makedonyalıların gelişine kadar dışarıdan herhangi bir halk Büyük Krallar'm egemenliğine karşı çıkma macerasına atılmamıştı.

Ekbatana dağlarında Kuros'un planı üzerine derin derin düşünen İskender'in hızlı çalışan kafası onun muazzam anlamını kavramıştı. Ulusların birliği bir kez kurulduktan sonra bütün batı dünyasını içine alacak büyüklükte sürdürülebilirdi. İskender'in bunun için kullanabileceği eski satraplık sistemi ile danışmanları vardı. Satrapların yetkilerini sadece politik yönetimle sınırlandırmak ve kamu harcamaları için ayrı fonlar oluşturmak amacıyla değişiklikler yapmıştı. Harpalos'u Ekbatana'ya çağırmış ve Parmenion'un emri altında güçlü bir savunma oluşturmuştu. (Hasta olan Harpalos beraberinde Makedonya'da yetişen bütün bitkilerin tohumlarıyla fidanlarını getirmişti. Doğunun arazisinde sadece sarmaşık yetişmemişti.)

Deneyimli Makedon askerlerinden oluşan hareketli bir polis gücüne de sahipti İskender artık. Elinde yollara ilişkin şemalarla farklı bölgelerin kabaca yapılmış planları vardı. Bunların dışında Nearhos'un hazırlamış olduğu kıyı haritaları da kullanılabilecek durumdaydı.

Böyle bir uluslar topluluğunda Atina, Sparta'dan bağımsız olabilir, Sparta tuhaf yasam tarzını sürdürebilirdi. Böyle bütün bir yönetim altında bir olasılıkla Yunan partizanlığı abesle iştigal gibi görüneceğinden etkisiz hale getirilebilirdi. Bu tür savaşlardan elle tutulur bir şey kazanılamazsa iç savaş belası da sona erdirilebilirdi.

İskender'in bu noktaya ulaşmasında, kendi çıkarımlarının ve de Kuros'un Pers İmparatorluğu'nda yaşananlara ilişkin olarak dinlediklerinin ne düzeyde etkili olduğunu saptamak belki de hiç mümkün olmayacaktır. Kesin olan şey, bir dünya devletini, bölümleri arasında özgürlük dengesini koruyabilen, kadınların da yaşama eşit olarak katıldığı insanlardan oluşan bir evreni gözünün önüne getirdiğidir.

Ökümene yani yaşanabilir dünya bir tek birim içinde bir araya getirilebilirdi.

Makedonlar şimdiden zaman ve mesafe kavramlarını gözden geçirip genişletmişlerdi. Pers posta yoluyla ulaklar, belli aralıklarla kurulmuş mola yerlerinde atlarını değiştirerek mesajları hızla götürüyorlardı. Kral Yolu gibi kara yolları da düzenliydi ve sınırdan sınıra ulaşıyordu. Kara yollarının çoğu Deniz Kapıları'nda deniz trafiğiyle birleşiyordu. Persler ayrıca çöl yollarını da kullanıyorlardı. (Makedonya'daki yollar, köyler arasındaki at ve öküz arabası yollarından başka bir şey değildi ve bu yolları da köylüler kullanıyordu. Son sekiz ay içinde Makedonyalılar kendi ülkelerinden on kat geniş olan bir mesafeyi yürümüşlerdi.)

Bunların dışında, Makedonyalılar Kuros'un sahip olduğu bir şeye daha sahiptiler: Deniz ile denizciliğin denetimi. Akdeniz ile Kızıldeniz üzerindeki denizcilikti söz konusu olan. Ve iskender hâlâ keşfedilmeyi bekleyen denizlerde yolculuk için gerekli olan teknik araçları, gemi yapım ustalarını, denizcileri ve kaptanları da getirmişti beraberinde. Bilinmeyen denizleri gözleriyle görmeye çok istekliydi.

Ayrıca, halklar arasında iletişimi sağlayacak, doğunun uzak şehri Babii'de bile anlaşılan Yunanca gibi bir aracı da vardı İskender'in. Babil'in doğusunda mahkemelerle ticaret merkezlerinin dili olan Pers dili iletişimin ortak aracıydı. Orduya katılan bilim adam-

lan bu iki dilin birbirlerine benzediğini keşfetmişlerdi. Makedon önderler artık günlük konuşmalarında Yunanca'yı kullanıyorlardı. Peukestas gibi genç subayların bazıları Pers diline çok kısa sürede hakim olmuşlardı. Bu gençler, her insanın kurtuluşa ulaşması için savaşmak zorunda olduğu ikili güçler, iyilik ile kötülük arasındaki evrensel mücadeleyi anlatan avestalan, kutsal Zend yazılannı, bir başka deyişle antik Pers dilini okuyabi l iy orlard ı.

İskender'in yanında yeni bir devlet yaratabilecek anlayış kapasitesine sahip bir insan grubu vardı Ekbatana'da. Yunan bilim adamları şimdi Kaideli matematikçilerle ve Zerdüşt inancındaki bilgelerle görüşüyorlardı. Doğuluların geniş bilgi alanları, felsefeci Yunanlıları bile taşralı gibi gösteriyordu. Yeni bilgi standartlarıyla ölçüldüğünde, aslında taşralılardı da. Fakat bunu kabul etmek istemiyorlardı.

İskender, doğuluların kendisine "Büyük Kral, Yeryüzü Ülkeleri Krallarının Kralı" olarak hitap etmelerine ilk olarak Ekbatana'da izin vermişti. Birileri ona bu unvanın Ekbatana'ya çok uzak olmayan sarı kayalıklarda Darius'un emriyle kazınmış, Behistun'daysa Zend dilinde yazıl **TUŞ** olduğunu söylemişti.

Lagus'un oğlu Ptolemaiosla birlikte bazıları bu unvana derhal karşı çıkmışlardı, iskender Makedonlann kralıydı ve bunun için de ne Firavun ne de Asya despotu olabilirdi. Elbette Mısır'ın hakimiydi; şimdi de Asya'nın hakimiydi; ama Makedonyalı İskender olmaktan ve Ptolema osun üvey kardeşi olmaktan çıkmamıştı.

"Ülkemize Büyük Kral hakkında bir şeyler yazıp gönderirsem insanlar gülerler ve gülmek için de ortada ciddi nedenleri olur" diye söyleniyordu Ptc lemaios.

Hâlâ Delfi rahipliğine bağlı olan kâhin Aristander gibi yaşlılarsa, Babil'deki Bel ve Marduk tapınakları yeniden açıldığı için yakınıyorlardı. "Şimdi tu insanlar kanatlı canavar Marduk'un gücüne açık olarak boyun eğecekler" diyordu.

İskender, "Bunulistiyorlarsa yapmalannda ne kötülük var?" diyordu hayretle.

"Ne mi var? Babilliler senin egemenlik kurmanın Marduk'un isteği olduğunu düşünüyorlar."

İskender öfkeyle yanıt vermişti. Babil'deki kalabalığın düşüncesi kendisini hangi açıdan etkilemişti? Düşünceleriyle onun doğasını değiştirebilecek değillerdi ya.

"Neler söylüyor insanlar?"

"Bize teşekkür ve dua ediyorlar."

"Evet, sözde öyle. Dile getirilmeyen düşüncelerin derin anlamları vardır."

Kâhine çok kızan İskender yanından kovdu onu. Aristander, kutsal güçlerin iradesini gösteren işaretlere artık kralının fazla bir önem vermediğini hissetti. Aristander'in varlığına adamlarının batıl inançlannı tatmin etmek için katlanıyordu. Hefaistion bu can alıcı tartışmaya, İskender'e "Despot" diyerek kendince bir son verdiğini düşünürken gülümsüyordu. İskender'in yeni araçlan ve kurumlan denemek için ne kadar istekli ve arzulu olduğunu arkadaşların çoğu gibi o da biliyordu. Mieza'da İskender'in, Aristoteles'ten, Platon'un düşündüğüne benzer ideal bir devletin hiç var olmadığını ve hiç var olmayacağını dinlediğini biliyordu. Böyle bir hükümeti iyi niyetli düşünceler yaratamazdı. İnsanların gereksinimlerinden doğmak durumundaydı. Bir veya iki ay sonra kafası bir hastalıkla ya da tıbbi temizlik, humma banyosu veya eğer bir yerlerde deniz bulabilirlerse bir donanma kurma işiyle meşgul olacaktı.

Bu düşüncesinde hem haklı hem de haksızdı Hefaistion. Kendisini meşgul edecek yeni konular hep bulmuştu İskender; ama Ökümene'nin halklarını kaynaştırmak düşüncesinden hiç vazgeçmemişti.

Dört drahmilik bir değeri olan yeni sikke üzerine basılacak İskender portresinin kalıbını çıkarmaya çalışan Lisippos, doğu ülkelerinde heykeltraşlıgın var olmamasından yana yakıla şikayet ediyordu. Perslerin insan bedenini biçimlendirme konusunda yetenekleri olmadığını söylüyordu. Kayalara ya da taş zeminlere süsleme yapmaktan ya da efsanevi sahneleri oymaktan başka bir şey bilmiyorlardı. Süsleme için belli kalıplarla yinelenen hayvan şekillerini kullanıyorlardı. Üsluplaştırılmış koşan geyik ile uçan kartal şeritleri...

İskender bundan üzüntü duymuyordu. Buradaki sanatçıların daha çok zanaatkara benzediklerini düşünüyordu - binanın göze hoş görünmesi için duvarları süslüyorlardı. Bir binayı yaparken onu arsasıyla uyumlu şekilde ve insanların bir araya gelebilecekleri serin bir mekân olarak düşünülen açık revaklı -sadece binanın güzel bir cephesi olsun diye değil- bir bina tasarlıyorlardı.

"Ama bu merhametsizlik! insanları eşya durumuna, ruhların geçit alayına ya da bu ölümsüz kanatların altında kölelere dönüştürüyorlar - sanki insanlar sadece ve sadece kutsal güçlerin harekete geçirdiği figürlermiş gibi."

"Öyle mi? Fidas'ın atlılarını kim harekete geçiriyor - Amazonları öldürme isteği mi?"

Elindeki aleti yere atan Lisippos adeta uluyordu. "Amazonlar! Hiç olmazsa onlara bakabilirsin. Bu halkın sana baktığında ne gördüğünü biliyor musun? Bir aslanın kafasını görüyor. Pekj niçin? Çünkü aslan yelesine benzeyen taranmamış saçların var ve kahramanlarından birisi aslan kafasından bir maske takıyor ve kartala benzeyen şu Si-murg'a biniyor. Bu nedenle senin efsanevi aslan kafaya benzediğini söylüyorlar."

Normalde yaptığı gibi gülmek yerine düşünüyordu İskender. Bunu fark eden heykeltraş konuşmasını sürdürdü, "Eğer saçın ile çenendeki sakalı traş edersen hakkında böyle düşünmeyecekler."

İskender'in Lisippos tarafından yapılan portresi bittiğinde uzun yeleli bir aslan kafasına benziyordu ve bu benzerlik çenenin altında gcrülen bir aslan pençesiyle güçlendirilmişti, iskender'di böyle olmasını isteyen. Ama Lisippos bitirilmiş kalıbı getirdiğinde uzun bir süre eseri inceleyen İskender, yeni sikkelerde bu figürü henüz istemediğini söyledi.

Ekbatana'da çok daha ciddi bir sorunla karşılaşılmıştı: Askerlerin hixmet süresiydi bu sorun. Makedonya kıyısından yola çıkalı dört yıl olmuştu. Ayrıca komutanlan Gavgamela'nın son savaş olacağını söylemişlerdi onlara. Şimdi askerlerine ne söyleyecekti?

Ekbatana'da onun kararını bekleyenlerin yansı kadarı Çanakkale Boğazı'nı onunla birlikte geçenlerdendi. Ölümler, yaralanmalar, hastalıklar saflarda boşluklar açılmasına neden olmuş ve birçok

birlik iletişim için geçtikleri şehirlerde bırakılmıştı. Yurtlarından toplanan üçüncü yıllık askerler de seferdeki orduya Susa'da katılmıştı. Bunların yanında çok sayıda doğulu birlik katılmıştı orduya. Eski askerlere bir sözü vardı hâlâ ve onlara karşı sorumluluklarından asla kaytarmazdı. Ekbatana ile birlikte eski Büyük Kral'ın dört başkentini de almışlardı ve subaylar kadar askerler de kendi savaşlarının bittiğini biliyorlardı.

İskender'in bulduğu çözüm şuydu.- Çoğunluğu yurda dönmeyi isteyen her birlik dönebilirdi, eğer bu birliklerde evlerine dönmek yerine Asya'da kalmak isteyenler olursa onlar da başka birliklere geçebilirlerdi. (Eski Makedonyalı birliklere aslında hiçbir seçme hakkı vermiyordu; çünkü onların böyle bir durumda verecekleri karardan asla kuşku duyulamazdı.) Geri dönme yolunda oy kullanan birlikler Tesalyalı süvarilerle diğer Yunanlı müttefiklerdi.

Dönecek olanlara tam ücretleri ödendi ve kıyıda atlannı satmaları ve yapılacak gemilerle Yunanistan'a kadar gidebilmeleri için tüm düzenlemeler yapıldı. Ayrıca, İskender ikramiye olarak kişisel hazinesinden iki bin talent (satın alma gücü açısından bugünün yirmi milyon dolan kadar değerlidir) dağıttı gidenlere. Diğer birliklerin Ekbatana'daki kışlada kalmalarına izin verildi. Ancak İskender artık doğuya doğru yeni bir sefer daha yapmaya karar vermişti; çünkü hasta olduğu için Persepolis'de bırakılan Kara Klitos'a emri altındaki arkadaşlarla Partya'da orduya katılması emri gönderilmişti.

Birkaç kişi hiçbir neden olmaksızın yola düşmenin ancak delilerin yapacağı bir iş olduğunu söylüyordu. Ama gittikçe artan başarılanyla hep İskender'in peşinde olmuş adamlarca susturuldu itiraz edenler. Bazı komutanlar Makedon ordusunun askeri yerleşimcilere dönüşmüş olduğunu söyleyerek yakınıyorlardı. En parlak arkadaşlar tugayının komutanı olan Filotas da böyle düşünenler arasındaydı ve "İskender'den daha kralcı davranıyorsun sen" diyen babası Parmenion tarafından uyarılmıştı.

İskender'in kurmaylannı oluşturan komutanlar bile ortak hazi^ nenin listedeki kadar büyük miktarlarda olacağını beklemiyorlardı - sikke, külçe ve Persepolis sarayından alınan levhalar da dahil olt

mak üzere, değerli eşya olarak yüz seksen bin talentti toplam miktar. Böyle bir zenginlik dört yıl öncesinin Makedonya'sında tahayyül bile edilemezdi. Eksiksiz olarak yurda götürüldüğünde bu zenginlik altı yüz bin küsur Makedon'a birkaç kuşak boyunca yeterdi. Her aile zengin olabilirdi.

Söylendiği gibi yurda götürülebilseydi ve para olarak kullanılsaydı doğruydu bu hesap. Çünkü bu hazine Makedonların bildiği kadarıyla Ökümene'nin zenginliğinin en büyük bölümüydü. Bir bölümü bile sikke olarak kesilse batının pazarları paraya boğulur ve hatta diğer Yunan ticaret şehirlerini iflas ettirirdi. Tüm miktarsa kullanmak için çok büyüktü.

Bu miktar çöken Pers Imparatorluğu'nun ihtiyat akçesi olarak saklanmıştı ve İskender, imparatorluğun yapısını yeniden kurmak için doğuda tutuyordu ele geçirdiği hazineyi. Savaşta verdiği ödüller, öne çıkan subaylarla eski askerlere verdiği hediyeler, bu büyük servetin bir damlasından daha fazla değildi. Hazinenin asıl büyük bölümü Parmenion ve garnizon birlikleriyle Ekbatana kalesinde duruyordu.

Bütün bu düzenlemeleri yapması İskender'in birkaç gününü almıştı yalnızca.

Aslında onu doğuya iten elle tutulamaz birçok bağ vardı. Gizli hazinenin çok büyük bir bölümünün "Indus bölgesi"nden gelen altın tozundan elde edildiği söyleniyordu. Bu toprakların, yaşanabilir dünyanın en doğusunda yer aldığını ve burada, İndus Nehri'nin doğduğu Parapanisades dağlarının olduğunu biliyordu artık.

Hayalinde büyüttüğü amaç, çok kısa bir süre önce geçtiği Sarı Dağlardan daha büyük son dağ zincirinin arkasındaki bölgede uzanıyordu.

Bu nehir boyunca Zerdüştilerin söylediklerine göre Ari halklar yaşıyordu. Oraya giden yol üzerindeki Hazar kapılarının ardında İç Deniz uzanıyordu. Daha geride de, insanoğlunun bilmediği bir yerde, karasal kitleyi saran Okyanus başlıyordu.

Bütün bu noktalar bir araya geldiğinde İskender'i keşfe doğru itiyordu. Ayrıca yakınında bulunan bazı kişiler onun bu hevesini kasten kışkırtıyorlardı. İskender'in yeni topraklar keşfetmek için

uzaklaşması, orada kalıp yaptığı düzenlemeleri tamamlamasından daha iyiydi onlar için. Çünkü Ekbatana'dan telaş içinde ayrıldığında, Makedon subaylar ile Pers memurların yönettiği genç imparatorluğunun dokusu yarı yarıya ancak oluşmuş ve henüz tam işlerlik kazanmamıştı. Böyle bir zamanda Ekbatana'dan ayrılması gittikçe büyüyen huzursuzluk ve sorunların habercisiydi.

Hiç kuşkusuz bir ya da iki yıl içinde geri döneceğini düşünerek Darius'un ölümünden sonraki yolculuğuna başladı. Ancak yedi yıldan daha fazla bir süre sonra dönebilecekti.

XV
Lüksün Gölgesi

Once önemsiz, küçük şeylerle, kişisel lüksler, hobiler ve uşaklarla başlamıştı. Hiç fark edilmeksizin kişilik çatışmalarına dönüştü bir süre sonra. Belki de çok önceleri, sefer devam ederken başlamıştı; ama batı Asya'nın fethedildiği aylarda iyice belirgin hale gelmişti.

Makedonyalılar falanks askerinden komutanına kadar kendilerini rahat ettirecek koşullan yaratmayı bilen deneyimli askerlerdi. Ayrıca, doğulu Yunanlılar -lyonyalılar- ve soylu Mısırlılar ile Perelerle karşılaştırdıklarında barbardılar. Sadece savaş ve tarım sanatlannı öğrenmişlerdi; şimdilerdeyse zanaat ve ticareti öğreniyorlardı. Sadece istisnai bazı örneklerde -İskender, Peukestas ve Hefaistion'un şahıslarında- Asyalıların zihniyetini anlamaya çalışıyorlardı. Ancak hemen hemen hepsi her derecedeki konfor ve lüksten derin biçimde etkileniyordu. Çiftçilik burada Makedonya dağiarındakine benzer sıkıntıların yaşanmasını gerektirmiyordu - ürün, sulama kanalları ve yoğun köle emeği sayesinde ekilmiş tohumdan birdenbire yetişiyordu sanki.

İskender'in cömertliği takım komutanlarını bile Makedonya standartlarına göre zengin yapmıştı. Bir alay komutanı, bir köy ya da nehir ulaşımında kullanılan bir mavna filosunu satın alabiliyordu ve İskender, fethettikleri bölgelerde bu tip yatırımları açıkça cesaretlendiriyordu. Askerlerin buna karşı geliştirdikleri diğer görüşler onu çok da mutlu etmiyordu.

Doğu parfümleri ve banyo sefalarından çok hoşlanıyorlardı. Basit bir yağ yerine Mısır merhemiyle ovulmayı yeğliyorlardı. Bir şekilde gümüş banyo leğenleriyle -İskender bir subayın sandaletlerinde sadece gümüş çiviler olduğunu görmüştü- becerikli Suriyeli masörler edinmişlerdi. Bir başka subay Memfis'ten deveyle düzenli olarak özel bir merhem getirtmek için gerekli düzenlemeleri yapmıştı.

Filotas arkadaşlarıyla memurlarından oluşturduğu özel bir grupla ava gitmeyi çok seviyordu. Açıldığında yarım millik bir araziyi kaplayan ağlar yaptırmıştı. Yaban domuzlannı, ceylanları ve aslanları bu ağlara doğru sürerek çok sayıda hayvan yakalayabiliyordu. Ava çıktığı zamanlarda buzla soğutulmuş şarabın sunulduğu, krallann düzenledikleriyle boy ölçüşen büyük şölenler veriyordu, iskender'in, Zerdüşt rahiplerini, çevirmenleri ve coğrafyacıları içeren grubu da oluşmuştu. Ama o basit yemekler veriyor ve atıcısının bütçesini sınırlıyordu.

Ardı arkası kesilmeyen mektuplarından birinde Olimpias, teğmenlerine bile böyle toplantılar düzenleyebilecekleri serveti verirken kendisine sürekli sınırlar koymasından şiddetle dert yanıyordu. "Sonunda onları krallara denk yaptığında kendini yoksullaşmış bulacaksın" diyordu.

İskender böyle tavsiyeleri dikkate almazdı; ama malzemelerini temizlemek ve atlarının bakımını yapmak için uşak tutan astsubayları paylamıştı.

"Eğer bir asker bedeninin ihtiyaçlarını elleriyle gideremiyorsa asker diye anılmayı hak eder mi?"

Kışlalarını uzun süre şehirlerde kurduklarında, deneyimli askerlerini bu yoğun uşak kalabalıklarından ayırmak o kadar kolay değildi. Bu molalar sırasında ordu kendisini iyi bir meraya kapatılmış sığır sürüsü gibi çoğaltıyordu. Kadınlar çocuk doğuruyor; bakmak zorunda oldukları babalarıyla birlikte çevirmenler geliyordu; rehberler kardeş oluyorlardı. Ayrıca birlikte çalıştıkları Perslerin de kalabalık teknik yardımcı gruplan vardı. Partya ve Hirkanya satrapları yeni Büyük Kral'a resmi bağlılıklarını sunmak için geldiklerinde yanlarında danışmanlar, hekimler, ahır görevlileri, muhasebeciler

ve bir ulak birliğinden oluşan büyük bir kalabalık oluyordu. Bunlardan başka geniş maiyetleriyle birlikte yolculuk eden karıları da kafileye dahildi.

Birkaç yüzyıldır Asya halkları Büyük Kral'ın etrafında bir sürü gibi toplanmışlardı ve şimdi de öyle yapıyorlardı; çünkü iskender kendisini hem korkulacak hem de saygı duyulacak bir kişilik haline dönüştürüyordu. Ona İskender Şah ve Kutsal Görevli diyorlar ve iskender aralarında yürürken eğer engellenmezlerse kendilerini yerlere atıyorlardı. Büyük Kral'ın huzurunda başlarını toprağa koymalan kölelik gereği yapılan bir davranış değil, yeni yöneticilerinin şahsında var olan kutsal İradeye saygı davranışıydı. Onlar Kuros'un anısıyla Güneş Tanrısı Ahura'nın görkemi karşısında yerlere eğiliyorlardı. Bunu yapmalarını engellemek hiç de kolay değildi. Filotas toprağa kapanma davranışıyla dalga geçiyordu.

İskender emrindekilerin çok sayıda uşak bulundurma istekleriyle alay ediyordu: Ayak işlerini yaptırdıktan gibi kendileri yerine düşünmeleri için de adam isteyip istemediklerini sormuştu. Günlük işlerini diğer insanlara havale ettiklerine göre eskisi gibi sağlıklı olmayı ve derin uyku uyumayı da istiyorlar mıydı? Kısmen, Farsça öğretmenleri ve Hefaistion'un Zerdüşt rahipleriyle İskender'in çevresi de aynı şekilde genişlediği için bu tür uyarılann çok az etkisi oluyordu. Çünkü Hefaistion da İskender gibi Perslerle dostluk kurmaya çalışıyor, onlarla yemek yiyor ve onlardan bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. Bununla birlikte Filotas ve Krateros gibi komutanlar, itaat altına alınan bir ülkenin Makedon sahipleriymiş gibi davranıyorlardı.*

* **Makedonyalı İskender'in Asya'da bir Yunan sistemi oluşturmadığını her zaman akılda tutmak gerekir. Kurduğu yeni yönetim en iyi şekilde Makedon - Pers yönetimi olarak adlandırılabilir- Pers kavramları üzerinde temellendirilen Makedon liderliğidir söz konusu olan. Bunun dışında yeni olan bazı şeyler de vardır.**

Bazı çağdaş tarihler İskender'in Yunan modeli üzerinde bir devlet kurduğu ve böylece de Yunan kültürünü doğuya yaydığı izlenimini bırakmışlardır. Bu izlenimde doğru olan çok az şey vardır.

İskender Mieza'daki çalışmaları ile Filip'in önerileri ve İsokrates'in eserlerinde Yunan politik sisteminin avantajları kadar dezavantajlarını da incelemiştir. Ko-

Başarılı ve acımasız Krateros, felsefeye düşkün Hefaistion'la, Pers âşığı ve aktör diyerek dalga geçiyordu. Bu kişisel kavgaya karışmayı iskender reddetmişti. "Hefaistion, İskender'in arkadaşıdır" diyordu, "Krateros kralın arkadaşıdır. İkisi de aynı derecede vefalıdır." Bu konu açıldığında Filotas hakkında hiçbir şey söylemiyordu.

Etrafında toplanmış personeli sadece birlikleri yeni bölgelere doğru yürüyüşe başlattığında denetleyebiliyordu. Adamlanna yeni kalabalıklardan kurtulmaları yolunda emir vermekten hoşlanmadığı için, yol boyundaki üslerde olabildiğince çok adamı bırakma uygulamasını geliştirmişti. Ayrıca ülkeyi keşfetmek için geniş çemberler oluşturmak ve dağları aşmak amacıyla birlikleri çetin yollardan parçalayarak yürütüyordu. Ama kendisi gibi ordu da bu yürüyüşlerde askeri bir zorunluluk olmadığını biliyordu.

Bundan başka İskender, daha tehlikeli oyunlara katılmaları için komutanlarını cesaretlendiriyoıdu. Asyalılar rizikolu av oyunlarını çok seviyorlardı. İskender, basit bir eğlence olmayan aslan avına elinde kısa bir mızrakla ve yaya olarak katılıyordu. İskender'i böyle

rint'de toplanan iki konsey dene\ iminden ve lyonya kıyısında Yunan ulusunu oluşturma denemesinden sonra Yunanistan'ı Asya'ya taşıma umudunu tamamen terk etmiş görünmektedir. .isippos ve beraberindeki diğer Yunanlı sanatçıların sikkelerin tasarımını yasmak, mücevherleri işlemek ve portrelerini yapmak gibi özel görevleri vardı. Aristander Yunanlı değildir. Eyalet yönetimlerinde görevlendirdiği Yunanlıların çoğu Asya'daki şehirlerde yerleşenlerdendir. Mısır'daki İskenderiye şehrini Korint'den ziyade Memfis ile Sidon'un planlarına bakarak tasarlamıştır. Ekbatana'dayken müttefik Yunan birliklerinin çoğunu ülkelerine geri göndermiş ya da gitmelerine izin vermiştir. İskenderiye'deki muhteşem fener İskender'i hayli etkilemiş gibi görünen Halikamassos kulesi örnek alınarak yapılmıştır.

Görkemli Pers sanatından daha da çok etkilenmiştir. Asya'da gördüğü yeniliklerle yeni türleri Mieza, Pella ve Atina'ya göndererek sergilenmelerini sağlamıştır. Babil'e gittikten sonra Zerdüştiler, Kaunas gibi Hint Arileri ona eşlik etmek istediklerini söylemişlerdir. Pers ve batı Asya kültürünün önemi şimdilerde İskender'in kavradığı gibi kavranmaya başlamıştır. Aristoteles'in İskender üzerindeki etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir; İskender ile buluşlarının, Aristoteles ve Hellenik dünya üzerindeki etkisiyse tam olarak hesaplanmamıştır.

bir avda seyreden Spartalı bir tutsak -eski Büyük Kral'a gönderilen bir elçiydi- alay ederek, "Hangisinin daha muhteşem bir hayvan olduğunu söylemem gerçekten zor" demişti.

Humma hastalığına yakalanan Krateros aslan avı projesiyle daha kurnazca alay ediyordu. Bir aslan öldürüldükten sonra Lisippos'u çağırarak, çabucak İskender'i kovalayan bir aslanı Krateros öldürürken resmetmesini istemişti. "Gerçek boyutlarda bronza yap" demişti heykeltraşa, "ve bir kaide üzerinde İskender'in hayvanlar kralını öldürdüğü yere dik."

(Bu heykel -Hazar Denizi kıyısında- Hirkanya'daydı. Bu bölgedeki ormanda aslan, kaplan ve yabani bizon vardı. Makedonyalılar ilk savaşlardan sonra ölen askerlerin anısına bu tür heykeller yaparlardı.)

"Hayır, öyle yapmayın" diye İskender devam etmişti, "bu heykel grubunu şükran hediyesi olarak Delfi tapınağına gönderin."

Krateros'un buna karşı söyleyecek sözü yoktu, iskender bir ziyafet sırasında, gözde Pers komutanlarından Petukestas'ın avda bir ayı tarafından kötü şekilde yaralandığını öğrenmişti. Komutanına hemen yazdırdığı mesajda İskender, kendisini niçin yaralandığından haberdar etmediğini azarlayan bir dille soruyor ve karacaot ile yarayı temizletmesini tavsiye ediyordu.

Artık subaylarının kişisel sorunlarına olan ilgisini kaybettiğini anlıyordu İskender. Kralın emri altında hizmet veren birliklerin dışındaki Makedon birlikleri, altı yüz elli bin mil kareden daha geniş bir arazi üzerinde iletişim noktalannda dağılmışlardı. İskender'in ileri karargâhından gönderilen bir mektup, Kral Yolu gibi düzgün yollar üzerinden yeni ulak-posta sistemiyle bile Mısır'daki İskenderiye'ye hemen hemen iki ayda ulaşıyordu. Kurmay kadroyu oluşturan subaylar Tiros, Babil, Ekbatana ve Rey'deki kışlalarda kalıyorlardı. Makedon lider bu komutanlarla ulaklar sayesinde haberleşiyordu. Ancak sarp uzaklıklar kıyı bölgesiyle bağlantıyı hemen hemen olanaksız hale getiriyordu. İlerlemeyi sürdürdüğü sürece aktif komutanlarını doğuya doğru çekmek zorundaydı.

Tüm sorumluluk bir kişinin omuzlarındaydı. Malzeme tedarikinin getirdiği büyük sorunlara -bunlarla baş etmek için önündeki

bölgelerin olduğu kadar geride kalan bölgelerin hasat miktarını, otlaklarını hesaplamak zorundaydı- bir de geniş eyaletlerlerde uyguladığı ikili yönetimin doğurduğu can sıkıcı karışıklıklar eklenmişti. Pers satraplarla çalışmak üzere Makedon subaylar yerleştirdiği için, bunların aralarında çıkan kaçınılmaz farklılıkları da yok etmek zorundaydı. Örneğin Filotas, yönetimi askeri yönetim benzeri ayrı bir otorite üzerinde kurmayı karmaşadan başka bir şey olarak değerlendirmiyordu. Makedonya süvarilerinin öncü birliğinin komutanı olarak, ticaret kervanlarının korunması için sivil valiyle işbirliği yapmayı eveleyip gevelemeden açıkça reddetmişti. "Biz bu ülkelerin yöneticisi miyiz yoksa bu halklann uşakları mıyız?" diye soruyordu yakın arkadaşlarına hor görerek.

Vatandaşların korunm.ısı konusunda İskender kararlıydı. Yaptıklarının bir fetih olmayıp, Büyük Krallar'ın dünya devletini yeniden kurmak olduğunun f> ice anlaşılması için kendine özgü bir yol izledi. Darius için Persepolis'te hiçbir ayrıntı unutulmaksızın mükemmel bir cenaze töreninin düzenlenmesini emretti. Darius'un annesinin yardımıyla Darius'un oğullarının eğitimini üzerine aldı, askeri disiplini öğrettiği g bi Yunanca'yı da öğretti onlara.

Sadece gezi düzenlemeleri ile yeni üslerden gelen günlük rapor yığınını okumak bile gecenin birçok saatini almasına karşın, Iskender, hepsini elden geçirmeye çaba harcıyordu. Aegaeli Erulokhos adlı yaşlı bir askerin bedensel sakatlığı olduğu için eve gönderilmesiyle ilgili bir em 1 inceleyerek niçin buna karar verildiğini araştırmıştı.

Erulokhos'un sakat gibi görünmediği yine de eve gitmek istediği söylendi kendisine. iskender askeri yanına çağırdı,

Erulokhos gayet iyi olduğunu söyledi - gitmek istemesinin gerçek nedeni deniz kenanndaki bir şehirde Telesippa adındaki bir kızdan ayrı yaşamasıydı.

"Sen onu terk ettin mi? Şimdi kime ait kız?"

"Hiç kimsenin değil. Özgür bir fahişe o. Telesippa benimle birlikte eve dönecek, bunu istiyor."

Komutan kısa bir emir yazdı. "Telesippa adlı kız kendi iradesiyle Erulokhos'la birlikte gitmek istiyorsa ikisine de Makedonya'ya dönüş izni verin. Eğer böyle değilse askeri görevine iade edin."

İskender'in Asyalı kadınlara Makedonyalıların karılarıymış gibi davranılması gerektiğine ilişkin ısrarına, sadece Hefaistion ve Peukestas gibi subaylar sempatiyle yaklaşıyorlardı. Makedonlar, Yunanlıların kadınlara davranış tarzlarını gayet iyi anlamış durumdaydılar - eşler toplumsal yaşamdan tecrit edilir ve işleriyle uğraşırlarken, fahişeler bütün erkeklere özgürce arkadaşlık ediyorlardı. Fakat rasgele cinsel ilişkiye giren kadınlar kölelerin en alt katmanındaki kadınlardı; diğer kadınlar sadece kısmen tecrit edilmekle birlikte eş ya da kız çocuk olarak saygı görüyorlar, kötü davranışlarla karşılaştıklarında Makedon subaylar hakkında bile şikayette bulunabiliyorlardı.

İskender bu konuda inatçı davranıyordu. Eğer Makedonlar Asyalılarla birlikte yaşayacaklarsa, kadınlara bu bölgeleri ele geçirmeden önce nasıl davranıyorlardıysa şimdi de öyle davranılmalıydı.

Artık seferler sırasında yönetim işlerine daha çok zaman ve çaba harcıyordu. Eskisinden daha az uyuyor, yakın arkadaşlarıyla şarap içerek sabahın ilk saatlerine kadar oturuyor ve gündoğumu kurbanını verdikten sonra kahvaltı faslı başlıyordu. Uyumaya başladığındaysa otuz altı saat deliksiz uyuyordu. Daha çok içki içiyor, içtikten sonra genellikle banyo yapıyor ve sonra da uyuyordu. Ancak bir tarafa bırakmak istemediği günlük işlerle ilgilenirken daha çok sabırsızlık gösteriyordu. Raporlar hızla sunulmak zorundaydı; itirazlan ise hiç dinlemiyordu. Yakınındakiler sadece onu hoşnut edecek şeyleri söyleme alışkanlığını kazanmışlardı. Görüşlerine katılmayanlar onu sinirlendiriyordu. Pohpohlanmaktan hoşlanıyor değildi; ama kendine yapılan övgüleri ve onu hoşnut etmeyecek şeyleri söylemek yerine dürüst bir sansür uygulayarak sessiz kalanları dinlemeye daha alışkındı.

Artık Parmenion'un kendisine hizmet etmemesinin ve yaşlı ustadan ayrı olmanın sıkıntısını çekiyordu. Hefaistion -Persler ona vezir diyorlardı- bir validen daha fazla bir şey değildi, çekici Krateros ise iyi bir komutandı. Bu subaylar, orduyu Tiros'a hiçbir sorun çıkarmadan götüren, Filip'in eğitiminden geçmiş eski kurmaylarının yerlerini tutamıyorlardı. Ama İskender'in yeni yönetim anlayışında böyle askeri kadrolara yer yoktu.

Filotas'ın idamı hakkında pek çok öykü anlatılıyor. Anlaşıldığına göıe Filotas Damascus'ta Pydnalı Antigone adında bir fahişe bulmujtu ve Memfis'te bulundukları erken bir tarihte bile bu kız onun hakkında dedikodu yaparken, Filotas'ın, Makedonların başarısındaki asıl payın genç ve deneyimsiz İskender'e değil, babasıyla birlikte kendisine ait olduğunu söylediğini ileri sürmüştü. Öyle görünüyor ki kral kızı çağırtarak sorgulamış; ama sonra da konuyla ilgilenmemişti.

Hiç şüphesiz Filotas asi ve kibirliydi. İskender kadar müsrif bir biçimde para harcıyor, pahalı elbiseler giyiyor ve komutanına kişisel sorunlarda aptalca karşı çıkıyordu. Seçkin arkadaşlar birliğinin komutanı olarak Filotas, aşağı yukarı İskender'e eşit bir saygınlığa sahipti.

İskender'i hiddetlendiren olay göründüğü kadarıyla bir gencin bir subaya verdiği belirsiz bir rapordur: Kralı öldürmek için düzenlenen bir komploya ilişkindi haber ve delikanlının söylediğine göre Filotas komplodan haberdardı. Hiç şüphe yok ki Filotas iskender'e bundan söz etmemiş ve komployu bildirmemekle suçlandığında sadece buna inanmadığını söylemekle yetinmişti.

Gerçek şudur ki İskender kör bir öfkeyle Agema askerlerine Filotas'ı mızraklarıyla öldürmelerini emretmişti. Filotas'ın öldürülmesinden hemen sonra, Parmenion'un komuta yetkilerini almalan ve konuşmasına izin vermeden ya da mahkemeye çıkarmadan öldürmeleri için üç subay göndermişti Ekbatana'ya. Emrettiği şekilde yapılmıştı her şey. Anianus'a göre, Filotas'ı öldürdükten sonra bu önemli üsteki birliklerin ve hazinenin başında Parmenion'un bulunmasından korkmuş olmalıydı İskender. Parmenion diğer oğullarını savaşlarda kaybetmişti.

Eski genelkurmay başkanı ve arkadaşlann liderinin acımasız tasfiyesiyle ilgili olarak hiçbir açıklama, özellikle İskender'den gelen bir açıklama yoktur. Uzun uzun düşündükten sonra öfkeyle hareket etmişti. Olay diğer subaylar arasında korku hayaletini ortaya çıkarmıştı.

Ekbatana'da komutayı iki subayına bırakan İskender, Hefaistion ve hastalıktan kurtulmuş Kara Klitos'un komutaları altında, arka-

daşları da ikili komutaya devretmişti. Bu iki güvenilir adam verdiği emirleri sorgusuz sualsiz yerine getireceklerdi. İskender'in arzularından başka bir düşünceleri de yoktu onların.

Bu önlemlerle yetinmeyen İskender, kullanımı güç olan uzun Makedonya mızrağı yerine bir deste cirit taşıyan Asya modelinde hafif silahlı bir başka süvari birliği kurmuştu. Gönüllü olarak kalan Teselyalılar bu hafif silahlı süvarilerin çekirdeğini oluşturuyorlardı; ama Pers subaylar eklenmişti birliğe. Bu önlemle, resmi olarak arkadaşların subaylarıyla soylulardan oluşan askeri konsey bloğunun gücünü de azaltmıştı. Feodal Makedonya ordusu yavaş yavaş sadece Büyük Kral'ın emrine tabi olan birleşik askeri işgalin polis gücüne dönüşüyordu.

Aynı zamanda bütün askerler tek kişiye, İskender'e bağımlı hale gelmişlerdi. Ondan başka hiç kimse bildik ülkelerin güvenliğine geri götüremezdi onlan.

Bu ar£.da Makedonya ordusu ya da en azından iskender'e eşlik eden kuvvet kaybolmuştu. Tuhaf bir biçimde olmuştu bu. Ordu üzerinde bulunduğu bölgenin yeryüzünün hangi bölgesi olduğunu artık bilmiyordu. Haritaya göre yürüyordu - Yunanlıların yaptığı haritalara göre.

Baeton ve Diognetes'in yönetimindeki kadastrocular her gün aldıkları mesafeye ilişkin ölçümlerini, hatta çölde giriştikleri yanşa dair ölçümleri bile kaydetmişlerdi. Kendilerini oldukça iyi yönlendirmişlerdi. Bir olasılıkla gölge şeridi kullanıyorlardı - kumlu düz bir zemin ya da mermer üzerinde gölge oluşturan dikey bir çubuktu bu; gölgenin ucunu her yarım saatte bir işaretleyerek öyle vakti en kısa gölgeyi ayırt edebiliyorlardı - çizgi kuzeyde ufku kesiyordu.

Bu kaba ölçümler orduyla birlikte seyahat eden Mısırlı ve Kaideli astronomlann yeteneğiyle çok daha kesinleşmiş olmalıydı. Doğulular yıldız küresinin hareketlerini cetvel haline getirmişlerdi; enlemi çok yakın olarak ölçebiliyorlardı. Böylece Makedon kadastrocular konumlarını Persepolis, Ekbatanaya da eski Rey'in üzerinde etere doğru yükselen Mavi Dağ'a göre belirleyebiliyorlardı.

Ancak Yunanlıların dünya haritasındaki son sınır işareti Babil ile ikiz Nehirlerde, Fırat ve Dicle'de kalmıştı. Bu noktalar Aristoteles ile Yunanlılann söylediğine göre Ökümene'nin doğu sınırını oluşturuyorlardı. Tiros, Hermon Dağı ya da Nil'in ağızları gibi eski sınır işaretlerini esas alarak nerede olduklarını hesaplayamıyorlardi; Pers bilim adamları da bu konuda onları aydınlatamıyordu. Darius'un peşinden giderken nerede olduklarını düşünmek için ne zamanları ne de fırsatları vardı.

Mutsuz Büyük Kral'ın ölümünden sonra nerede olduklarını anlamak için çevrelerine bakan Makedonlar, yük hayvanının ölçülerine göre bir günlük mesafelerle etrafa serpiştirilmiş köylerin bulunduğu büyük doğu-batı kervan yolunda buldular kendilerini. Güney yönünde, gündüz sıcağında görülen hayal ürünü şehirlerin gün batımıyla yok olduğu uçsuz bucaksız çöl parlıyordu titrek titrek. Kuzeydeyse Mavi Dağ'ın hakim olduğu dağ silsilesi uzanıyordu - bunun Ekbatana'ya tepeden baktıkları ve bu kızıl çöle ilk olarak daldıkları Kilikya Kapılan'nda geride bıraktıklan engeller olduğunu düşündüler. Kilikya Kapılan'ndaki bu silsileyi Toros Dağları adıyla biliyorlardı ve şimdi de aynı Toroslann arkasında kamp kurduklarını sanıyorlardı. Ancak Persler bu ada ilişkin bir şey bilmiyorlardı. Bu doğal bir hataydı.

Bundan başka yılankavi uzanan hayli soğuk ve ağaçlık bir dere yatağının kenarında olduklarını gördüler. (Eskiden beri var sayıldığı gibi Damaghan'da -antik "Hecatompylae" ya da bir başka deyişle Yüz Kapı'da- değil, büyük bir olasılıkla şimdi adı Çaş Giran olan köyden çıkan deredeydiler.) Bölge halkı, bu dere yatağında kuzeye dönerek ilerlediklerinde engeli aşabileceklerine ve kuzeye doğru bilinmeyen bir alan boyunca yayılan Iç Denize ulaşabileceklerine ikna etti onları. Büyük denize sadece dört günlük bir yürüyüşle ulaşılabilirdi.

Doğal olarak İskender kervan yolunu terk ederek yönünü bu bilinmeyen denizi keşfetmeye çevirdi. Bölgelerinde ilerleyen orduyu görmek için yükseklere çıkıp bekleyen vahşi bir halkın yaşadığı çam ormanlarını geçtikten sonra serin bir kumsala çıktılar. Suyun burada taze bir tadı vardı; çünkü çok sayıda dere denize bu

noktada dökülüyordu. Suyun yüzünde sürüler halinde binlerce su kuşu vardı ve bu bilinmeyen denizde sadece birkaç balıkçı teknesi görünüyordu.

Makedonyalılar aslında Hazar Denizi'nin güney kıyısındaydılar; ama bunu bilmiyorlardı. Balıkçılar denize Kuşlar Denizi ile Gilan ya da Part diyorlardı. Sayılan isimlerin de hiçbir yardımı olmamıştı. Karanlık, verimli sahili hafif dalgalar dövüyordu ve hiç kuşkusuz büyük bir denizdi. Yunan haritalarını okuyanlarla kadastrocular arasında birden hararetli bir tartışma başladı.

Haritacılar doğuya doğru simetrik bir çizgi halinde uzanan denizleri gösteren dünya planına dikkat çekiyorlardı - büyük Akdeniz, ondan küçük olan Karadeniz ve en küçükleri Kimmer (modem ismiyle Azak Körfezi ya da Denizi). Durgun sulannda ve tuz yataklarında yılanların yaşadığı sonuncusu, aynca kötü kokan bir denizdi. Tanais Nehri (Don Nehri) bu denize dökülüyordu ve etrafında Karanlık Ülkenin (Rusya) sınırlanna kadar gezinen Amazonlann yaşadığı Kimmer bozkırlan uzanıyordu. Hiç kuşku yok ki bu haritada görünen son denizdi, haritada birbirine baglandıklan görünen iç suların sonuncusuydu. Bundan sonra haritada kabaca çizilmiş bir tek göl vardı. Bu yüzden harita okuyuculan ordunun Kafkasları aşarak Kokan Denizin kıyısına geldiğini, Tanais Nehri'nin de yakında olduğunu düşünüyorlardı. Sadece kıyıyı döven dalgalann suyu tazeydi ve etrafta yüzen hiçbir yılan yoktu.

Kadastrocularla Persler bu düşünceye katılmıyorlardı. Onlar, ordunun asıl dağ engelini, yeryüzünün ortasındaki Taurus'u aştığını, kuzeyde dünyayı çevreleyen Okyanus'la birleşen yarı efsanevi doğu denizine ulaştığını söylüyorlardı.

iskender göründüğü kadarıyla önce harita okuyanlarla aynı düşüncedeydi; ama ikna edildiğinde kadastrocuların haklı olduğunu söylemişti. Eğer bu doğruysa düşündüklerinden daha doğudaydılar ve Ökümene, Yunanlılar ile Aristoteles'in tahmin ettiklerinden daha uzak bir yerde, doğan güneşe doğru uzanan büyük bir mesafede olmalıydı.

Bu düşünce merakını uyandırmıştı; ama esasen ordunun büyük bir bölümü kaygı içindeydi. Titan Prometeus'un Kafkasların karşı-

sında zincirlenmiş olduğunu ve onlara karşı savaşan kahramantanrı Herakles ile etkili büyüleri bilen büyücü Medea'ya karşın oralarda acımasız Argonautların dolaştığını duymuşlardı. Trakyalı at bakıcılarının en budalalan bile Argonautların yakaladıkları insanları soyup soğana çevirdikten sonra Tanais Nehrinin yukarılarına hızla kaçtıklarını biliyorlardı. Ordu eğer gerçekten de Kafkasları arkasında bıraktıysa -gerçekten de doğudaki bilinmeyen bir denizin etrafında ilerliyorsa- gerisinde karanlığın ya da düşman ruhlann yaşadığı dünyanın kenarına yaklaşıyor olmalıydı. Belki de Amazonlar orada yaşıyorlardı.

Kendisine güven duyulmadığına inanan Aristander tartışmada taraf tutmamıştı. Nearhos'la birlikte denizcilik bilgisi olanlar bu tuhaf denizde sadece kıyı dalgalarının göründüğüne dikkat çektiler.

Ptolemaios diğer ordularla sorun çıkmadan buluştuklarında Amazonlardan korkmak için bir neden olmadığını söyledi. Hâlâ yanlarındaki Yunanca metinlerden Argonautların maceralarını okuyan subaylar, bu karanlık denizin dünyanın sonundaki bölgeye ne kadar çok benzediğine işaret ettiler - etrafındaki ağaçların gölgelediği, doğudaki bir denize dökülen Acheron Nehri üzerinde, soluk alan rüzgârla harekete geçen ve sürekli inleyen dalgaların üstünde sessizlik asla huzur bulmayacaktır.

Denizin yakınlannda halkının kırmızı renkli güzel çanak çömleklerle ince altın kupalar yaptığı bir şehir keşfettiler. Buradaki insanlar daha önce hiç ordu görmemişlerdi. Makedonyalılar bu şehre Zadrakarta (çağdaş Astrabad ya da Gurgan) adını verdiler ve uçsuz bucaksız otlu düzlüklerde kıvrılarak akan bir nehrin kenarındaki bölgenin ne kadar verimli olduğunu gördüklerinde şaşırdılar. Burada hiç şaraplık üzüm yetiştirilmiyordu; ama Makedonyalı çiftçiler bu tür üzümler için toprağın çok uygun olduğunu biliyorlardı.

Etraftaki düzlükleri keşfetmek amacıyla rüzgâr estikçe renk değiştiren gür çayırlarda zevkle at sürdüler. Makedonya'nın dar vadilerini bildikleri için, böyle geniş ovaların doğal olmadığını düşünüyorlardı hâlâ. Bu gezintilerden birinde oralarda dolaşan barbarlar bakıcısıyla birlikte bir at çaldılar ve hemen hemen tüm Makedonya ordusunun katıldığı aceleci bir saldırıya maruz kaldılar. Çünkü çalınan at Bukefalos'tu.

İskender eğer siyah at geri verilmezse göçebelerin çadırlarını yakacağı mesajını gönderdi. Bukefaios geri getirildikten sonra barış yeniden sağlandı. Ama İskender yapılacak saldırılardan haberdar olmak için nehir boyuna atlı nöbetçiler yerleştirdi. (Zadrakarta şehrinin etrafında dağın sırtına daha sonraki dönemlerde yapılan sur hâlâ İskender Suru olarak anılmaktadır - ancak Türkmen kabileleri, kırmızı taşlardan yapıldığı ve Türkmen bozkınnın güneyindeki yamaçlar boyunca uzandığı için bu duvara Kızıl Yılan adını vermişlerdir. Gariptir ki Hazar'ın uzak kıyısında, Derbend şehri kenarında, başkalarının yaptığı bir diğer duvara da İskender Suru denmektedir - Gog ve Magog kabilelerinin yıkıcı saldırılannı engellemesi için bu duvarı yaptığı anlatılmaktadır.)

iskender adamlarını dinlendirirken bir yandan da doğu hakkında bilgi topluyordu. Duydukları onu hemencecik heyecanlandırmıştı. /Biradaki halklar batı bölgeleri ve Akdeniz hakkında hiçbir şey **bilmiyorlardı.** (Makedonyalılara Yunnani diyorlardı.) Güçlü Nisa atlarının otladığı doğu otlaklarına, büyük İskit at yetiştirici kabileleri olan Aşkenazilere doğru dönüktü yüzleri.

İskender doğuya doğru yürüyüşüne devam ederse, Güneş ülkesinden Kuros'un ülkesine giden eski Ari göç yolu üzerinde ilerleyecekti. Daha da ileride Cennet'ten çıkan ikiz nehre, Kum Nehri ile Deniz Nehri'ne rastlayacaktı. İkiz Dicle ve Fırat nehirlerini geçtiğinde olduğu gibi, bu nehirleri geçtiğinde de - ağaçların yaşayabileceğinden daha yüksek, kuşların yaşadığı yüksekliğin üstünde, Zadrakarta'nm etrafındaki dağları adeta cüceleştiren dünyanın en yüksek dağ silsilesi görüş alanına girecekti.

Bu dağlar Parapanisades dağlarıydı.

Makedonyalı hemen ufkun arkasındaki bu hedefe ulaşmak için harekete geçti. Tedbir ve strateji konusundaki her türlü düşüncenin, geniş imparatorluğunu örgütlemek için onu Ekbatana'ya geri götürmesi gerekirdi. Yunanlı akademisyenler haritalarını ortadan kaldırdılar ve bilim adamları bu bilinmeyen bölgede yönlerini belirleme işini üzerlerine aldılar - çünkü Perslerin 21adrakarta'dan daha doğuda neler olduğuna ilişkin bulanık bilgileri vardı.

Ulaklar Rey ve Ekbatana'ya doğru giderlerken, İskender'in dünyanın zindanına doğru yola çıktığı bilgisiyle birlikte, destek kuvvetlerinin doğuya gönderilmesi emrini de götürüyorlardı. Bunun bir delinin davranışı olduğunu da fısıldıyorlardı elbette.

Bu basit askerler bunun felsefe okullarında asla öğretilmediğini hemen anlamışlardı. Yürüyüşe devam etmeleri için iyi bir neden göremiyorlardı. İskender, hiçbir liderin ya da komutanın yapamadığı işleri yapmak ve koşullar ne olursa olsun üzerlerindeki egemenliğini göstermek istiyormuş gibi geliyordu onlara - sanki sabit bir düşünceye kapılmış gibiydi. Artık sınırlar yok olmuştu. Kendilerini hiçbir noktada Yunanistan'da olduğu gibi sınırları saptanmış bir bölgede bulamıyorlardı. Kervan yolu onların Tauruslar dedikleri çıplak kızıl tepelerin arasında kıvrılarak doğuya doğru uzanıyordu. Taurusların yüksekliği de bir gün boyunca yol alınsa bile, hiçbir şekilde zirveye yaklaşıldığı anlaşılmayacak kadar fazlaydı. Ev ya da tanıdık doğal işaretler görmek için -artık kullanılmayan bir tapınak ya da bir sarmaşık dalı- çevreyi inceliyorlardı. Buz gibi esen rüzgârlara karşı ilerlerken, iskender'in ne kadar önlerinde olduğunu ve hangi hedefe ulaşmak için uğraştığını saptamaya çalışıyorlardı. Hava Ege Denizi etrafındaki ülkelerde kış mevsiminde yaşanan soğuklardan daha dondurucuydu.

"Birçok İskenderiye inşa ediyor" diyordu ulaklar.

Limanlara nakledilmek için garip türlerden örnekler geliyordu geriye - kabuğu yanldığında akan aromatik bir suyu (terebentin) ve daha güçlü bir kokusu olan sülfiyum (asafetid) çıkaran terebent ağacı örneğinde olduğu gibi. Hekimler bu sıvılardan ağrı kesici balsamlar yapılabileceğini söylüyorlardı. Gelen örnekler arasında insanın parmaklarıyla koparabileceği kadar ince ve saydam taşlar, ipek benzeri yünü olan keçiler vardı. Kervan yolu üzerinde bekleyen muhafızlar, ulaklara İskender'in neyle uğraştığını soruyorlardı.

Yemek yemek için altından yapılma bir divana uzanıyordu. Kuş tüyleri yerine tolgasına kartal kanatlarını andıran beyaz kuş kanatları yaptırmıştı. Yöneticisi olmayan bir kabileye, eski Büyük Kral Kuros'a yardım ettiklerinden başka hiçbir gerekçeye dayanmadan onur veriyordu. Yalnız olduğu zamanlarda çadırında günlük yakıyordu.

Askerlerin verdiği isimle Yeryüzü Doruğu'na çıkan upuzun yokuşu tırmanırlarken yiyecek kıtlığı çekmeye başlamışlardı. Çünkü içinde bulundukları kış aylarında -330-329 kışıydı- bu yüksekliklerde çok az yiyecek malzeme vardı. Ellerindeki arpayla keçi peynirini katır eti ve silfiyumla destekliyorlardı, ilk kez açlık çekiyordu ordu. (Bu sırada bugünkü Afganistan'ın kuzey sınırı yakınındaydılar.)

İlgın ağacıyla ısınır ve sürekli esen rüzgârdan korunmak için kayaların arkasına sığınırlarken, hilal şeklindeki ayın, çıplak tepelerin üzerinden geçişini hüzünle seyrediyorlardı. Hayvanların Tanrıçası bulutsuz saydam gökyüzünde ay arabasını sürüyordu belki de. Toz ve kurumuş hayvan gübresi sanki kötü demonlar dans ediyörmuşçasına etraflarında uçuşuyordu. Bundan hiç hoşlanmıyorlardı. Hiç insan görmüyorlardı. Şehirlerle insanlar, sığırlarla köpekler Yeryüzü Doruğunun ağzında bir yerlere saklanmışlardı. Ateş/yakıldığında sanki ruhlar onlarla alay ediyormuş gibiydi; meşalele'in sürekli olarak yanmasını sağlamak için dışarı çıktıklarında elana önce görmedikleri yarıklara düşüyorlardı.

Kötü işaretler yol üzerinde ortaya çıkıyordu. Krateros yaya olarak çıktığı avda dev bir kertenkeleyi vurduğunda kısa bir mızrakla uyluğundan yaralanmıştı. Kazaya tanık olanların bazıları, kertenkelenin daha çok bir ejderhayı andırdığını ve mızrak Krateros'u vurduğunda bir kayalığın yüzeyinde ejderha görüntüsünün ortaya çıktığını, buradan hareketle de hayvanın Hayvanların Tanrıçası'nın uşaklarından biri olabileceğini söylüyorlardı. Bu söylentiler askerlerin suratlarının asılmasına neden olmuştu; çünkü Krateros onların çok beğendiği bir komutandı.

İskender askerleriyle ilişki kurarken farkında olmaksızın dinamik Krateros'u daha çok kullanmaya başlamıştı. Bunun nedenlerinden birisi kendisinin askerlerle daha az beraber olmaya başlaması olsa bile, daha da önemli nedeni, deneyimli askerlerin, Asyalılarla arkadaşlık yapmayı reddederek bütün Makedon alışkanlıklarını sürdürdüğü için onu çok sevmeleriydi. Diğer yandan Hefaistion iran alışkanlıklarını kabul etmişti ve onlar gibi hevesle konuştuğu için, İskender, gittikçe büyüyen Asyalı unsurlarla yaptığı görüşmelerde kullanıyordu onu.

Bu durumun doğal sonucu olarak becerikli Krateros iyi niyetli Hefaistion ile çatışmaya sürüklendi. İki komutanın maiyetlerinde olanların keskin görüş ayrılıkları vardı ve bu, günlük kamp işleriyle yiyecek konusunda kaçınılmaz sorunlar doğuruyordu. İranlıların çoğunluğu ölmüş hayvan eti yemezken, Makedonyalılar sülfiyumla tıbbi olarak çoğaltılan koyun, kuzu etinin haricinde çok az yiyecek bulabiliyorlardı. Tayınlar iyice azaldığı zaman iki komutan açık tir çatışmaya girdiler. Çatışma sahnesine İskender yetişti, Hefaistion'u azarladıktan sonra Krateros'u konuşmak için çağırdı. Daha sonraysa iki komutanını bir araya getirerek kucaklaşıp barışmalarını sağladı.

İskender, "Amon Ra adına yemin ediyorum ki" diye teminat verdi onlara, "falanks askerlerinin önünde bir daha kavga edersenr iz ikiniz de idam edileceksiniz - ya da en azından kavgayı başlatan idam edilecek."

Bu olaydan sonra iki komutan da birbirlerine bir şeyler söylerken uygarca davranmaya özen gösterdiler. Yine de kavgadan sonra subaylarla askerleri düşündüren sorunlar baş gösterdi. Artık saldırılar başlamıştı.

Yeryüzü Doruğu'ndaki rüzgârlar gibi, Makedonların batıda kazandığı her deneyimden daha şiddetliydi bu saldınlar. Atlılar dere yataklarıyla çukurlardan çıkıyorlar ve ortaya çıktıkları gibi birden bire yok oluyorlardı. Yol boyundaki muhafız karakollarına görünmeden yaklaşıyorlar ve saldırıdan sonra gecenin içinde kayboluyorlardı. Ama birlikler intikam almak için tepelere tırmandıklarında, ne bir düşman ne de sığır ya da koyun sürülerine ait bir işaret bulabiliyorlardı - sadece topraktaki izleri görüyorlardı. Dağlar sanki onlara karşı savaşıyormuş gibi geliyordu askerlere.

Bölgenin kendilerine direnişiyle aslında ilk kez karşılaşıyorlardı. Bölgede yaşayan halklar onlara karşıydılar. Bu dağlı Ari halklar, Makedonyalılar gibi, askeri boyunduruk tanımıyorlardı üzerlerinde. Makedonyalıları Avrupalı işgalciler, yabancılar ve dinsizler olarak görüyorlardı. Baeton ile Diognetes'in söylediklerine göre, Pers yönetimi altındaki en büyük son şehir olan Rey'le aralarındaki yol izlenecek olursa yaklaşık olarak bin millik bir mesafe vardı.

İskender ne onian toplayabildiği ne de onlarla konuşabildiği için, ikna edici büyük kuvvetlerini bu kabileler üzerinde kullanamazdı. Diğer yandan Darius'u öldüren iki satrap bir direniş örgütlemek için onun önünden kendi ülkelerine gitmiş durumdaydılar. Bunların biri kısa bir süre önce bir köyde yakalanmıştı. Arabasını yakalanan satrabın bulunduğu yere doğru süren İskender soru sormak için durdu. Kuros'un torunu ve kendisinin akrabası olan Büyük Kral'ı niçin öldürmüştü.

"Onu öldürmek isteyen tek kişi ben değildim."

Kısa bir duraksama anından sonra İskender, tutuklunun giysilerinin çıkanlması ve omuzlanna bir öküz boyunduruğu takılmasını emretti. Tutuklu satrap bu şekilde gezdirilirken kamçılanacaktı. Maiyetindeki arkadaşları ile subaylarının derileri canlı canlı yüzülünceye kadar satrap öldürülmedi.

yürüyüş halindeki kol şimdi çamurlu akan bir ırmağa ulaşmıştı. Rehberler, kuzeye, Şehirlerin Anası'na (Merv) doğru aktığına inanjdiklaıi bu suyun Kuşlar Nehri olduğunu söylediler. Deli deli akan bu ırmağın ötesinde Yeryüzü Doruğunun merkezi kütlesi uzanıyordu. Su kıyısında bile toprak karla kaplıydı. İnsanlar, atlar ve sığırların karşıdan karşıya geçtiği yerlerde izler vardı; ama canlı bir varlık ortalıkta görünmüyordu.

İskender bu noktadan geriye döndü. Yürüyüş halindeki birlikleri ani saldınlarla karşı karşıyayken, yanındaki askerlerin çağlayarak akan bu nehrin yataklarına girmeleri emrini vermeye cüret edemedi. Şu ana kadar doğu yönünde ilerlemişlerdi; şimdiyse hemen hemen gelirken bıraktığı izlere basarak geri dönüyordu. Yağan kar altında asıl dağ silsilesinin yamaçlarından geri durmaya çalışıyordu.

Başlangıçta güneye doğru bir keşif yaparak ordunun malzeme tedarik edebileceği bir bölgeye ulaşmayı planlamış olmalıdır. Bulunduğu yerde atların yiyecek sıkıntısı vardı ve durmadan ölüyorlardı. Hayvanların ölümüne engel olmak için saman stoklarına ya da otlaklara bir an önce ulaşmak zorundaydılar. Alilerin yıpratma savaşına er ya da geç alışmaları gerekiyordu Makedonyalıların. Bölgenin her tarafına girerek kabileleri vadilerden dağlara doğru iteceklerdi; stratejik noktalarda şehirler bulacaklardı. Bu şehirler

koloni haline getirilmeli, garnizon yerleştirilmeli ve savunma amacıyla surlarla çevrilmeliydi. Görevli birlikler gerek duyulduğunda etrafta yürüyüşlere çıkacaklardı. Şehirlerde askeri koruma altında yaşayan kolonistler çevredeki araziyi işleyecekler ve yiyecek depolayacaklardı.

Kolonilerde yaşayacak insanlar -İskender başta bunu açıklamayı uygun görmemişti- yaşlı ve hasta askerlerden, ordunun peşinden gelen tüccarlar ile egemenlikleri altındaki en güvenilir insanlardan seçilecekti. İranlı sivil memurların yardımıyla Makedonyalı subayların emrinde yönetilecek olmalarına karşın, yeni kolonilerde ırklar karışacak ve uluslararası yerleşim merkezleri olacaklardı.

Bu özenli ve uzun süreli bir işgal planıydı. Bu plan iki noktayı açığa çıkardı: Birincisi, Makedonların doğuda yerel hükümetlerin korunmasına güvenemedikleri -Mısır'daki gibi- ve belli bir fetih planı izlemek zorunda olmalarıydı; ikincisi, İskender'in bu pervasız, bağımsız insanlann üzerinde sürekli bir hükümetin var olması gerektiği konusunda ısrar etmesiydi. Ondan önce sadece Kuros tam bir itaat sağlamıştı ve İskender'in de bildiği gibi, Kuros, bu amaç için uğraşırken, İç Asya'nın kuzeyi ile doğusunda yaşayan Aşkenaziler ya da İskitler tarafından öldürülmüştü.

Hayal gücü güçlü ve gözü kara İskender'in, Kuros'u taklit/étmek ve İran İmparatorluğu'nun eski sınırlarına ulaşmak istediğini söylemek kolaydır. Aslında o kendisine ait Avrasya uluslar topluluğunu kurmaya ve onu yaşatacak önlemleri almaya kararlıydı - izlediği örnek, Kuros'un kurduğu Akhaimenid hanedanının hoşgörü, barış ve halkların birliğine dayanan sistemiydi. Küçük Asya'daki Iran egemenliğinin sınırlarına ulaşmaya çalışmamıştı o; İskit ülkesinde ve kuzey Hindistan'da bu sınırları aşmıştı. Doğuda nüfus yoğunluğuna sahip yerleşim merkezlerinde rahatına bakmak yerine, gerekli olduğunu düşündüğü yerlerde yeni şehirler kuruyor ve onlan yeni yöntemlerle nüfuslandınyordu. İnatçı ve zengin Yunan şehirleriyle önceden yaşadığı deneyimi asla unutmamıştı. Bu verimli topraklarda Asyalı Atina şehirleri kurmak istiyordu; ama gerçek Pella, Atina ve -özellikle- Sparta'yı kopyalamak istemiyordu. Toplam olarak yetmişten fazla şehrin kurulması emrini vermişti.

Dağların etrafından güneye doğru yol almaya başladığında, en doğudaki İskenderiye'lerin ilkinin Harai (Herat) adlı eski kervan şehrinin karşısındaki bir vadinin sırtlarına yapılmasını emretmiş ve buraya Zerdüştilerle tüccarlan yerleştirmişti. Burada, sakat adamlarının çoğuyla birlikte Sami ırkından tüccarlar, Pers sanatçılar, çok sayıda kadın, banker ve sağlık sorunlan için de bir hekim bırakmıştı. Çadırlar ile taş ve sazdan kulübeleri çevreleyen toprak duvar ise geçici korunma için baştan savma biçimde yükselivermişti.

Karlann erimesiyle birlikte İskender güneye, yeni at sürülerinin toplandığı büyük tuz gölünün kıyısına, Helmand'a doğru yola koyulmuştu. Makedonyalılar Indus Nehri'nden Persepolis'e giden kervan yolunda olduklarını anlamışlardı. Kıtayı güneyden boydan boya geçen bu yolu izlemeye çalışmamıştı İskender; ama onu unutmamıştı da. Yıllar sonra bu yoldan Krateros'u göndermişti.

Bahar ayının sağladığı iyi otlakları bulan İskender, kolonilerini kurarak ve direnişi kırarak, geriye, dağ silsilesinin kalbine doğru döndü.

Kendine verilmiş bir görev gibi ele aldığı boyun eğdirme işi onu iki yıl boyunca meşgul etti ve en tehlikeli türden bir çatışmanın içine soktu. Parapanisades'in ne büyüklüğünü ne de içinde yaşayan insanların sayısını doğru olarak tahmin etmişti. (Aslında izlediği yol, çağdaş Belucistan'ın kuzey sınırından başlayarak Afganistan'ın büyük bir bölümünü geçtikten sonra Türkmen Sovyet Cumhuriyeti (Türkmenistan, çev.) ile Özbek Cumlhuriyeti'ni (Özbekistan, çev.) arkada bırakmış ve **henüz** saptanamayan bir yere ulaşmıştır. Bu noktaya ulaşmadan önce, Parapanisades'i ilk kez gördükten sonra Indus vadisine çıkan Hayber Geçidi'ni aşıncaya kadar ordusu 3900 milden daha uzun bir mesafeyi yürümüştür.)

XVI
Deniz Nehri ile Kum Nehri

Kallisthenes'le yaşanan sorun onun şakacı biri oluşuydu. Aristoteles'in yeğeni, Yunanistan'dan gelen bir akademisyen Olan Kallisthenes'in gelişini sabırsızlıkla beklemişti İskender. Şakadan hoşlanan, gösterişi sevmeyen, yalın ama entelektüel dürüstlüğe olan bir insandı. Gelirken hediye olarak Aristoteles'in metafizik ile doğal dünya hakkında yazdığı sor eserleri getirmişti; arkadaş olaraksa yanında Anaksarkus adında amatör bir filozof vardı. /

İskender'in çevresindeki Makedonyalılar ise espri anlayışlarını yitirmişlerdi. Beş yıldır gerçeklerle uğraşıyorlardı ve felsefi görüşleri izlemek için hiçbir çaba göstermiyorlardı. Lyceum'daki - saygıdeğer Atinalıların inatçı Demostenes için altından bir taht yaptırdıklarını gülerek itiraf etmişti- son şakaları anlattığında Makedonlar hiç eğleniyor gibi görünmüyorlardı. Yeni gelen adamın Sofist mi yoksa kinik mi olduğuna bir türlü karar verememişlerdi; ama bir süre sonra ona Sofist demeye başlamışlardı. (Sonraları Aristoteles Kallisthenes'le ilgili olarak, keskin bir zekâya sahip olduğunu, iyi konuştuğunu ama sağduyu yoksunu olduğunu söylemiştir.)

İskender hocasının, daha önceleri Gizler olarak yaklaştığı Hareketsiz Hareket Ettirici'nin varlığı gibi birçok sorunun tartışıldığını gördüğü en yeni eserlerini şevkle okuyordu. Yüksek bir anlayış kapasitesi gerekt rdiği için sadece az sayıdaki seçkinin okuyacağı

konulardı bunlar. Belki de Makedon komutan gizli olarak öğrendiği şeyleri her okul kâtibinin üzerinde uzun uzun düşüneceği şekilde yazılı sayfalarda bulduğu için hayal kırıklığına uğramıştı.

Kallisthenes sırıtarak, "Ama Aristoteles çok kötü yazıyor" dedi, "bu insanların onu anlamalarında hiçbir tehlike yok."

Bununla birlikte İskender Aristoteles'e bir mektup yazdı: İskender'den Aristoteles'e selam. Anlayışlı kafalar için saklanması gereken şeyleri herkesin anlayacağı şekilde yazarak aslında kötü yapıyorsun.

Aradan geçen beş yıl onların bakış açılarını değiştirmişti. Filozof artık gittikçe genişleyen bir çevreye öğretmek istiyorken, yönetici ayrıcalıkları konusunda kıskanç olmuştu.

Ama Kallisthenes yolculuğu sırasında gördüklerini anlatınca sevinmişti. Gemiler dolusu heykeltraş, kuyumcu, çömlekçi, müzik ve dil öğretmeni doğudaki yeni dünyanın limanlarına gitmek için gemilere biniyorlardı. Yunan şarabı ve yağı getiren gemiler şu anda Mısır İskenderiye'sinde limana giriyorlardı. Adalarla yapılan köle ticareti bölgede savaşın sona ermesiyle ikiye katlanmış durumdaydı. İki Nehir arasındaki bölgede Yunan çiftçileri kendilerine evler yapmışlardı ve Babil'in İştar Kapısına yürüyüş messafesi içinde bir Yunan tiyatrosu inşa ediliyordu. Kervan sahipleri yürürken yeni kesilmiş sikkeleri şıkırdatıyorlardı. Tapınağın avlusunda Lisippos tarafından yapılmış İskender heykeli önünde insanlar tapınıyorlardı.

Makedonlar yeni durumdan o kadar da hoşnut değillerdi. Komutana çok yakın olan Sofist sarhoş olmuyordu; yemeklerde sanki onlan onaylamazmış gibi sessiz kalıyordu. Ne düşüncelerinin Kallisthenes'e ne kadar yabancı olduğunu ne de onunla hangi konularda aynı düşüncede olduklarını anlamıyorlardı. Değişmez konularda onlar çene çalarken -burada kış Yunanistan'dan daha mı soğuk geçiyor?- Kallisthenes sadece sırıtıyor ve öyle olduğunu düşündüğünü söylüyordu. "Çünkü Makedonya'da eski bir pelerin yeterliyken, gördüğüm kadanyla burada üç tane kürk manto giymeye gerek duyuyorsunuz."

Kallisthenes gerçekten de basit bir pelerin giyiyordu; ama Kara

Klitos çok popüler bir giysi olan siyah kuzu derisinden yapılma iki kürk giyiyordu. Bir keresinde, Sofist, Makedonlann gerçekleştirdiği onur verici işleri överken İskender onun sözünü sinirli bir biçimde kesmiş ve Euripides'den bir alıntı yapmıştı: "İyi konularda konuşmayı sürdürdükçe / hiç kuşku yok ki sözlerin çok güzel görünecektir."

"Şimdi bize gerçek düşüncelerini söyle!"

Sofist komutanın isteği üzerine konuşmaya başladı. Makedonlar koşulların sağladığı avantajlardan insanı hayrete düşürecek kadar hızlı biçimde yararlandılar - fakat bir ülkeden diğerine o kadar hızlı ilerlerdiler ki arkalarında sadece belirsizlik bıraktılar ve bırakıyorlar dedikten sonra bir alıntı yaptı. "Bir köylü iç savaşta bir kral gibi görünebilir."

"Yalanlardan nefret ediyorum!Xdiye bağırdı İskender aniden. "Eğer öyleyse, niçin buradasın, niçin köylülerle birliktesin? Niçin buraya geldin?" /

Kallisthenes bu soruya, İskender'in Aristoteles'in kadrosundan bir kişinin gelmesini istediği için burada olduğu yanıtını verebilirdi. Böyle yapmak yerine vereceği yanıtı düşünerek bir süre sessiz kaldı.

"Buradayım; çünkü ülkemin nüfusu azaltılmakta, sürgünlerin eve dönüşüne yardım etmek için geldim" dedi kısaca.

Başını sinirli sinirli sallayan İskender, "Sürgünler... sürgünler! Kimi kastediyorsun? Bütün tutuklulann, hatta Atinalı paralı askerlerin bile evlerine dönmelerine izin verdim. Kim bu sürgünler?" diye sordu.

"Makedonyalılar. "

İskender Sofist'e uzun uzun baktıktan sonra tek bir söz daha etmeden ve şarabını bitirmeden masadan kalktı. Hiç kimse konuşmuyordu. Kara Klitos sessizce kürkünü çıkardı ve kaşlarını çatarak tüniğiyle oturmaya devam etti. Hefaistion daha sonra Sofist'e sessizce İskender'in önemsiz bir sözcüğü, söylenenin doğru mu yanlış mı olduğuna bakmaksızın, asla unutmayacağını söyledi. "Sürgünler" sözcüğünün artık onun duyabileceği bir yerde söylenmemesi gerekiyordu.

Görünüşe göre İskender bu konu üzerinde bir daha durmadı. Kallisthenes bazen İskender'i kendisini heyecanla beklerken buluyordu. Bir keresinde Kallisthenes Atina'nın özgürlüğünü savunan Demostenes hakkında konuşurken -etkili ve güzel konuşma yeteneği vardı- İskender elindeki kadehi yere çaldıktan sonra bağırarak, "Bir şehir devletini, şehir sınırları düşüncesinin ötesine yayamazsın! Atinalılar intihar ettiler. Atina kendisini herkesle alış veriş yapan, gösterişli süsleri olan ve imparatorluğunu erkeklerin arzularına bırakan bir fahişeye dönüştürdü. Bir fahişenin korunması gerekir - ona erdemli olmayı öğretemezsin!" dedikten sonra düşünceli bir biçimde, "Perikles'in Atina'sından geriye ne kaldı?" diyerek sustu.

"Belki de" diye yanıtladı Kallisthenes, "ne olması gerektiğine ilişkin bilinç kaldı sadece."

Ancak ya Sofist doğunun sorunlannı anlayamadığından ya da İskender onun öğütlerinden hoşlanmadığından olsa gerek, Makedonyalıların planlan konusunda ona hiç danışılmıyordu. Çok önceleri yolculukları hakkında, İskender'in Anabasis'i adını verdiği bir kitap yazmaya başlamıştı.

Doğudaki dağları fetih işleri yolunda gitmiyordu. Üçüncü (belki de bugünkü Kandahar'dır bu şehir) ve dördüncü İskenderiye'yi (şimdiki Kabil yakınlannda) kurduktan sonra kuzeye doğru döndüler. Yaz mevsiminin elverişli koşullannda ilerlediklerinden, kaynağını Yeryüzü Doruğu'ndan aldığına inandıkları iki nehirden birincisine ulaştılar. Nil'den geniş ve coşkun bir nehir olduğu için yüzerek geçme olanağı yoktu. İskender adamlannın kalkanlarının üstünde yüzerek karşıya geçme düşüncesinden vazgeçirildi. Kıyıda nehrin üzerine atılan kazıklar akıntı tarafından alınarak götürüldü ve bölgede köprü yapımı için kullanılacak kereste kıtlığı vardı. Büyük bir keşif birliği ortalıkta görünmeyen düşman tarafından yolları kesilip yok edildikten sonra, sonunda içlerine saman doldurulmuş derilerle yapılan sallarla karşıya geçildi. Bir süvari alayı takip için işe koyulduğunda Makedonlar saldırıya uğramışlar ve iskender de diz kemiğinden yaralanmıştı. Yaralandıktan sonra uzun bir süre topallamıştı.

Sonra da Sürgünler kıyımı ortaya çıktı.

Olay ilk nehir olan Deniz Nehri'ni -Yunan coğrafyacıları bu ırmağa Oxus, Asyalılar ise Amu Derya diyorlardı- geçtikten sonra gerçekleşti ve Makedonyalıları hayli şaşırttı. Önlerinde neyin uzandığına ilişkin çok az bilgileri vardı. İlerleyişin öncü kolu, ağaç dallanyla yeşil yapraklardan yapılan çelenkleri sallayan ve kırık bir Yunancayla bağırıp çağıran vahşi bir kalabalığın içine dalmıştı.

Kendilerinin Branchiade - Sürgünler olduğunu bağırarak söylüyorlardı. Hayvanlar gibi kabaydılar, hayvan postu ve basit yünlü elbiseler giymişlerdi ve çılgınlar gibi dans ediyorlardı. Sürgünler cıyak cıyak bağıran Yunanlı tutuklulardı. Atını süren İskender onlan gözleriyle inceledikten sonra öldürülmelerini emretti. Daha önceki tarihlerde Maraton ve Salamis savaşlarında esir alınan Yunanlıların soyundan gelen bu koloni Makedonyalılarca katledildi.

Artık sık sık yaşamaya başladığı öfke krizlerinden birisinde mi, yoksa bu hayvana benzeyen insanların birliklerine katılmasını istemediğinden mi böyle bir emir verdiğini kimse söyleyemez. Yaşanan, Filotas ile Panmenkm^IrTöldüTürmelerinden daha acımasız bir zulüm gösterisiydi. (Arrianus bu olaydan söz etmiyor ama Qintus Curtius Rufus yer veriyor.) Bu katliam konusunda yazan methiye yazarlan, Yunanlıların orduya Asya'da katıldıkları için böyle bir cezayı kabul ettikleri mazeretini ileri sürüyorlar. Ancak öyle de olsa bu çok kötü bir özürdür.

Kallisthenes ilk kez sessiz kalmıştı.

Katliam hakkında ordunun bir bütün olarak ne düşündüğünü kayıtlara geçiren kimse yok. Ama söz konusu yılda iskender, birliklerinin harekete geçmesi için birkaç kez emir vermek ve bir kereden fazla olmak üzere ordunun en önünde gitmek zorunda kalmıştır. Yüksek taş surun kuşatma makinelerine direnmesi üzerine, yaz sıcağında iyice sığlaşmış olan ve şehri boydan boya geçen nehrin yatağından Kuros'un şehrine yapılan bir saldırıya İskender ile Krateros liderlik etmişti. Ve bu saldırı sırasında başından bir taşla yaralanması daha sonra iyi görememesine neden olmuştur. Aynı saldırıda Krateros da bir okla yaralanmıştı.

Makedonyalılar, geriye, Hazar'a doğru giden kervan yolu bo-

yunca geniş bir ülkede, Baktriya ve Sogd ülkesinin atlı okçuları olan Partlara karşı mücadele ederken bulmuşlardı kendilerini. Ve bu bölgede aylardır hiç ilerleyemiyorlardı.

Bu sefer, Akdeniz kıyısına yapılan gibi düzenli bir sefer değildi. Yaşamak için sürdürülen acımasız bir kavgaydı. Kuzey Asya atlılarının batılıların takip ederek yakalayamayacakları kadar hızlı oldukları anlaşılmıştı. Makedonlar yanıltma hareketleriyle manevralarda -bir şehrin kuşatmasını sürdürürken gece başka bir yerdeki güçlü noktaya saldırma gibi- gerilemişlerdi. Şehirlerin açlık ve susuzluğa mahkûm edilmesi taktiğinin yardımını görmüşlerdi -İskender birkaç kez sakinlerinin hepsini öldürme emrini vermişti- ama işgal edilen şehirlerin elde tutulmasında yararlı olmamıştı. İskender'in, kolonileri garnizonlar yerleştirerek güçlendirme planı örgütlü direniş karşısında işlememişti. Ona karşı olan askeri güçleri dağıtması gerekliydi.

Bu başarılı direnişin liderinin kim olduğunu bir süre sonra belirlemişti. Soylu bir Med ailesinin oğlu ve eski İran ordusunun subaylarından olan Spitama, etrafına bozkırların savaşçılarını toplamıştı. Bunun dışında öyle görünüyor ki daha kuzeyde yaşayan İskit atlılarını da yanına çekiyordu. Ve bir süre için Spitama manevralarda Makedonlardan daha başarılı olmuştu.

Görünüşe bakılırsa, Baktriyalılarla baş edebilmek için İskender malzemelerini değiştirerek süvarilerini hafifletmişti. Bu değişiklikle umduğunu bulamamıştı. Bundan sonra düzlük ve ovalık arazilerde oturanları kolonilere yerleşmeleri için ikna etmeye başladı. Kuzeylilerin arasında dolaşmaya çıktığında, Büyük Pers Krallan'nın giydiği kaftana benzeyen palto, atkı ve beyaz kollu ceket giyiyordu. Muhbirler Spitama'nın krallık tacı -belki de Darius'dan alınan gerçek tacdı- giyerken görüldüğünü söylüyorlardı.

"Başlığını yükseğe çıkarmış o zaman" diyerek gülüşmüşlerdi. (Tac [tiara] konik biçimli uzun bir başlıktı ve son Babil krallarının silindirik başlıkları örnek alınarak yapılmıştı.)

Makedonyalılar ne yaparsa yapsın, Spitama onlardan daha iyisini yapabiliyormuş gibi görünüyordu. Yarası iyileştikten sonra, Makedon gücünün böyle bir savaşta azar azar harcanmasına son

verme kararı **alan** İskender, yaklaşmakta olan İskitleri karşılamak için kuzeye doğru ilerledi.

Ordusu, sanki insan eliyle biçimlendirilmiş ağaçsız kızıl tepelerin bulunduğu geniş löslü topraklara dalarak Karakum Çölü'nün etrafından dolaştı. Rüzgâr estiği zaman bu lös yığınlarından ince bir toz kümesi kalkıyordu. Güneş batarken **her** yer kan rengini alıyordu ve Aristander bu görüntüden hiç hoşlanmıyordu.

Ovadan gelen atlılann saldınlarından kaçınmak amacıyla İskender, doğudaki dağların eteklerinden akan ve etrafında meyve ağaçları bulunan küçük bir nehre doğru yürüdü. Burada bulunan Marakand (Semerkant) şehrinde taştan yapılma hisarda güçlü bir garnizon yerleştirdikten sonra İskitlerin karşısına çıkmak için hareket etti. Kuros'un Marakand dan ayrıldıktan sonra İskitler tarafından öldürüldüğüne dair bir rivayetin varlığına karşın, yine de şehirden ayrıldı.

Böylece epeydir aradıkları ikinci nehre, Kum Nehri'ne vardılar. Bölgede yaşayanlann Hindukuş ya da Hindistan Dağı dediği Yeryüzü Doruğunun ana silsilesinin biraz kuzeyindeydiler. Açık havada geride bıraktılan ve sağlanndaki yüksek zirveleri seçebiliyorlardı.

Orada, Kum Nehri'nin (Siri Derya) kenannda en kuzeydeki İskenderiye şehrini kurma çalışmalarına başladılar. Saldırı altındayken şehir yerinin etrafını surla çevirmek zorunda kaldılar. Çamurlu akan nehrin suyu kötüydü. Nehrin karşısında uzun kılıçları ve kıvrık yaylarıyla korku uyandıran iskitlerin ileri karakolları görünüyorduJskitleratlarını otlatırlarken nehrin karşı kıyısından Makedonlarla alay edrydrlardı. Aynca gittikçe kalabalıklaşmaya başlamışlardı.

Makedonlara bu nehir Cennet'ten kaynaklanıyormuş gibi gelmiyordu. Durumu daha da umutsuzlaştıran gelişme, ulaklann, Marakand şehrinde **bırakılaA** kalabalık garnizonun şehir içindeki hisara çekilmek zorunda bırakıldığı ve Spitama'nın -iskender'in olmadığı her yerde ortaya çıkıyor gibiydi- şehri kuşattığı haberini getirmeleriydi.

Güneye doğru geri çekilmek bir araya toplanan İskitlerin nehri geçerek kendilerini takibe geçmelerine davetiye çıkarmaktı. Kendilerinin Kum Nehri'ni geçmeleri, arkalarındaki geniş bölgenin

Spitama'nin merhametine bırakılması anlamına gelecekti. Filozpfların dedikleri gibi ikilemin iki ucu arasında kalmışlardı.

Komutanlar, sadece tecrit edilmiş garnizonlarla nöbetçi birlikler tarafından korunan gerideki iletişim ağı konusunda düşünüp duruyorlardı. Üzerinde düşündükçe de umutlarını kaybediyorlardı. Sanki bir labirentte yollarını arkalannda bıraktıkları bir ip yumağını çözerek bulmuş gibiydiler. Eğer bu ipin kopanlması gerekseydi...

Bu kurmay subaylar, dağlarla çöllerin arasındaki labirentte üzerlerine saldırmak için bekleyen Minotaurlar* hakkında hiçbir hayal görmüyorlardı. Canavarlara Skuthai (İskitler) diyorlardı ve bunlar Asya'daki halkların en güçlüsü olarak ün salmışlardı. İskitler, Balkanların yakınındaki kara toprak çöllerinde geziniyorlar ve Karadeniz kıyısında yaşayan Yunanlı sanatçılardan eşleri için altın mücevherler alıyorlardı. Yunanistan'ı işgal etmeden önce I. Darius'un bumu İskitler tarafından sürtülmüş ve onlara yenilmişti. Bu nefirin yakınlannda bir yerde güçlü Kuros, lskitlerce öldürülmüştü. Örgülü uzun saçlan ve geniş pantolonlarıyla bu barbar halk, kaba tüylü atları üzerinde canavan andırıyordu. Konumlarını gözden geçiren komutanlar cesaret verici hiçbir şey bulamadıklarından, yaşlı kâhin Aristander'in tartışmalarını izlemesine izin vermişlerdi.

İskender'in ise içinde bulunduğu rahatsızlıktan dolayı hiçbir biçimde orduya komuta edemeyeceğini biliyorlardı. Günlerdir çektiği ağrılar kafasını uyuşturmuştu. Artık eskisi gibi net olarak görebilmesine karşın, ıstırap verici baş ağrılarından kurtulmak için kalan şarabın son damlasına kadar içiyordu. Ya içtiği şarap ya da çamurlu nehir suyu dolayısıyla zayıflayarak dizanteriye yakalanmıştı.

Bu uç şehrini surlarla çevirmek için acele edilmesi gerektiğinden başka, İskender onlara çok az şey söylüyordu. Şehrin, bozkırların içine doğru uzanan bir köprü başı ve barbar göçebelere karşı bir korunma aracı olarak hizmet edeceğini söylüyordu. Ancak kuşkusuz hayal kınklığına uğramıştır. Her zaman olduğu gibi kaynakları izleyerek orduyu dağlara, Hindukuş'un asıl kütlesine doğru

* **Yunan mitolojisinde Girit'te yaşadığına inanılan ve insan etiyle beslenen yarı insan yarı boğa canavar. (Çev)**

yönlendirebileceği umuduyla muazzam bir çaba sergileyerek, Kum Nehri'nin kaynağını oluşturan akarsulara yakın bir noktaya ulaşmıştı. Ancak nehrin kaynakları bulunduğu noktadan tahmin etmediği kadar yükseklerdeydi.

Kuzey bölgelerinde kendisine yakın hissettiği hiçbir görüntü yoktu. Güneş, yayını gökyüzünü boydan boya geçerek onlardan çok uzaklarda oluşturuyordu. Çevresindeki hiç kimse Herakles ile Diyonizos'un onlardan önce bu topraklara geldiklerini anımsamıyordu. Kâşif Argonautların ulaştığı sınırların güneşin battığı yere doğru epey gerilerinde uzandığını hepsi biliyordu.

Bu sırada nehrin karşı kıyısı boyunca toplanan İskitler gün geçtikçe daha büyük bir kitle oluştururlarken, en yeni İskenderiye'nin Deiades'in emrinde çalışan mühendislerce inşa edilen suru yavaş yükseliyor ve Marakand'ı (Semarkant) kurtarmak için bir şeyler yapmak gerekiyordu.

İskender arkadaşlardan bir süvari bölüğü, iki alay müttefik atlı ve piyadesinden oluşan toplam yirmi dört bin kişilik güçlü bir askeri birliği ayırarak, kumandasını Karanus adlı Bir komutanına verdikten sonra asık suratlı Aristander'e nehri karşıya geçişe ilişkin işaretlerin neler olduğunu sordu. Koşullarda cesaret verici bir işaret varsa askerlerini güdülemek için yararlanabilirdi.

Aristander isteneni yaptı ve öldürülen koyunun karaciğerinin, ordunun bir engeli aştıktan sonra kötü bir talihi olduğunu açıkça gösterdiğini söyledi. Bunu duyan İskender öfkeyle geriye döndü. Kâhine aynı işlemi yinelemesi gerektiği haberini gönderdi.

"Eğer bana güvenmiyorsan" diye yanıtladı Aristander, "işlerini yapması için bir başkasını bul."

"İşaretleri yeniden değerlendir" diye emretti İskender,

ikinci bir koyun öldürüldükten sonra karaciğerine bakıldı. Bunalım hakkında düşünme olanağı bulan Aristander bu kez, ordunun karşıya güven içinde geçeceğini; ama kötü kaderin İskender'i yakalayacağını söyledi.

"Ne olursa olsun onunla karşı karşıya geleceğim" diye sert bir yanıt geldi komutandan. "Bart arların alay konusu olman için sen burada kal."

Yaşlı adam, "Tanrıların habercilerini önemsemelisin. Senin isteklerine göre niyetlerini değiştirmeyeceklerdir."

Kâhinle komutan arasındaki bu tartışma ordunun kaygılarını gidermemişti.

Ancak Makedonların yaptığı şey İskitleri şaşırtmıştı. Şehrin savunma sistemi yeterli görünür görünmez, hastalar ve yaş olarak görev süresini doldurmuş olanlar bölgenin çiftçileriyle birlikte şehre yerleştirilirken, mühendisler sallar ve şamandıralar yapmaya başlamışlardı. Ayrıca nehir kıyısına kocaman yeni mekanik ok fırlatıcılar yerleştirilmişti. Bu makineler karşıya geçiş anına kadar hiç kullanılmamışlardı. Bunlar olurken İskit okçulan karşı kıyıdan ok atmaya çalışıyorlardı - elle atılan ok için çok uzak bir mesafeydi. Bu cılız atışlara Makedonlar hiç önem vermiyorlardı. Tüm bu hazırlıklar bittikten sonra ya askerlerinin moralini yükseltmek ya da İskitleri şaşırtmak için İskender en tuhaf gösterilerinden birini sergiledi. Kum Nehri'ne şarap döktükten sonra müzik eşliğinde yeni İskenderiye'yle nehir arasında spor karşılaşmaları ve at yarışlan yaptırmıştı. Doğal olarak bu sıradışı gösteriyi hem seyretmek hem de alay etmek için İskitler nehrin karşı kıyısında toplanmışlardı.

Sallarla alaylan karşıya geçmeye hazır olan İskender, o sırada, makinelerin yoğun olarak ok fırlatmaya başlaması emrini verdi. Büyük bir hızla makinelerden karşıya fırlatılan kısa mızraklar çok fazla sayıda ölüme yol açmasa da bozkır atlılarının ince kalkanlarıyla deri giysilerini delerek onlan şaşkınlığa sürüklemişti. İskitler nehir kıyısından uzaklaşmaya başladıklannda İskender ilk salların suya indirilmesini emretti.

Arrianus karşı kıyıya geçişin net bir resmini çiziyor.

Fırlatılan mızraklann İskitler arasında kargaşa yarattığını gören İskender borazanların sürekli olarak çalınmasını emretti. İlk olarak karşı kıyıya geçenlere önderlik etti. Öndeki okçular, mızraklı ve sapanlı askerler karaya çıktıktan sonra, onlara, biraz daha ilerlemeleri ve İskit atlı okçularının falanksın ilk karaya çıkan askerleriyle karşı karşıya gelmemeleri için, süvari birlikleri de nehrin karşı kıyısına geçinceye kadar sürekli olarak taciz atışı yapmalan emrini verdi.

Belki de Makedonyalılar bu olaydan ne önce ne de sonra ken-

dilerini böyle tehlikeli bir konuma sokmuşlardı. İç Asya'nın dikkate alınması gereken atlı okçularına ilişkin olarak İskender'in hiçbir deneyimi yoktu. Bu deneyimi yeni ve hızlı bir biçimde ediniyordu.

Kıyıdan iç bölgeye bir çatışma kolu gönderildi - yaklaşık olarak iki bin kişilik karışık bir kuvvetti ve belki de ilk kez perdeleme görevi yaptıkları için de etraflarında at süren İskitlerce hemen kuşatılmışlar ve parçalanmışlardı. Asıl birlikler daha tedbirli ilerleseler de İskitler aynı manevrayı yapıyorlardı. Ayn ayrı Makedon alaylarından güçlü olan klan grupları oklarını fırlattıktan sonra hızla atış menzilinden çıkıyorlardı. Makedonlar artık ilerlemiyorlardı.

Arkadaşlar birliğince yapılacak saldırıdan önce düşmanın sağ kanadını kıskaca almaktan oluşan geleneksel saldırılarını yürütme olanakları yoktu; çünkü İskitler belli bir yerde değillerdi. Makedon süvarilerinin yetişemeyeceği bir hızla birliklerin arkasında kuşatmayla uğraşıyorlardı. Ve falanksın büyük bir kısmının bir alanda ilerlemesi tam bir aptallık olacaktı. Ayrıca açık arazide falanks da İskitler karşısında aciz bir durumdayd .

İskender hemen yeni bir taktik tasarlamak zorundaydı. Sadece tek avantajı vardı elinde - tehlikeyi sezen disiplinli birlikleri hızlı hareket etmek için hırslanmışlardı. İskender'in yapmaya çalıştığı şey o anda aklına gelen bir manevraydı ama iş görmüştü.

Falanksı durdurarak hareketsiz bir hale getirdi. Müttefikler ile karışık bir atlı kolu öne çıkardıktan sonra, onların kuşatılmasını önlemek için de hareketli hipastpistleri arkalanndan hızla ileri sürdü. Çıkış yapan bu hızlı askeri kol İskitlerle çarpışmaya girmedi; ama onların denetlediği alana yayıldı. Bu manevradan sonra arkadaşlar birliğinin komutası altındaki bölümüyle hareketli diğer kanadın karşısında daire oluşturmaya başladı.

Böylece Makedonyalılar bozkır süvarisinin saat yelkovanı yönündeki hareketlerini bozarak hem soldan hem de sağdan saldırıya geçti. İskitler hemen geri çekildiler, iki kanat, falanksı ortada bırakarak takibe geçti. Düzenli ve disiplinli kuvvetlerin yakın takibindeki İskitler geri dönerek kaçtılar. Telaşlı kaçış ve kovalama nehir kıyısından içerilere doğru ilerledi ve bir süre devam etti.

Bu da savaşın sonu oldu. Am'anus, Makedonların ismini belirledikleri bir kabile şefi de içlerinde olmak üzere, binden fazla ka-

yıp verdiklerini ve yüz elli tutsak bıraktıklarını söylüyor. Hiç kuşkusuz Makedonyalıların kayıpları bundan fazlaydı. Ancak moral zafer kesindi, iskitler surla çevrili bir şehrin varlığı karşısında şaşırmışlar ve nehrin hızla geçilmesi karşısında sersemiemişlerdi. Bundan sonra Makedonyalılarla karşı karşıya gelmeyi hiç istemediler ve bunun dışında bu güçlü batılılarla herhangi bir savaş yapmayı - Spitama ile kurdukları birlik dışında- göze alamadılar. Bu nedenle, İskender daha sonra birliklerini kervan yolunun başlangıç noktası olan Taşkent'e doğru yürüttüğünde, bölgede kalmayı planladığını anladılar ve barış koşullannı görüşmek üzere elçiler gönderdiler.

Ama o günkü kovalamadan sonra dizanteri hastalığından zayıflamış olan İskender iyice hastalandı ve sedyeyle geri taşındı. Aristander işaretlerin doğrulandığı yorumunu yaptı hemen: Ordu nehri başarıyla geçmişken komutan bunun zararını görmüştü.

Taşkent'ten geriye dönerlerken ve henüz İskjit elçileri gelmeden Makedonyalılar daha kötü haberler aldılar. Karanus'un komutası altındaki destek birliği küçük bir ırmağı geçerken tuzağa düşürülmüş ve tümüyle yok edilmişti. İskitlerden destek alan Spitama'nın kurduğu bir tuzaktı bu. Birliğin komutanlarının atlı okçuların taktiklerini karşılayamadıkları çok açıktı.

İskender hemen en iyi süvarileriyle dayanıklı Agrianlardan bir kuvvet oluşturup Marakand'a doğru yola çıktı. Yardım kuvvetini amansızca yola düşüren İskender, Arrianus'un söylediğine göre yüz otuz beş millik yolu üç gün üç gecede almıştı. Dördüncü günün şafağında vadiye ulaşmışlar ve bahçelerin arasındaki Marakand kalesini görmüşlerdi. Spitama'nın komutasında şehri kuşatanlar geldiklerini duydukları için kuşatmaya son vererek güven içinde bölgeden uzaklaşmışlardı. İskender Marakand'ı kurtarmış; ama yok edilen destek birliğinin cenaze törenlerini yapmakla yetinmek zorunda kalmıştı.

Makedonyalıların üzerine bir kış mevsimi daha indi. Yüksekler-deki geçitler karla kapanmış ve çadırlarla kışı çıkaramayacaklannı anlayan askerler taş barakalarda kalmışlardı. Bu 329-28 yılı kış mevsimiydi.

Spitama'nın taktikleri ve yakalanmaları olanaksız olan kaba atlıların direnişiyle tam bir hezimete uğrayan ve kampını yüksek yaylalara kuran İskender, rakiplerini nasıl yok edeceğini düşünüyordu - bölge sakin erini hayvanlar için yiyecek hiçbir şeyin bulunmadığı karlı dağ yamaçlarına taşınmaya zorlayarak bölgenin tamamen boşaltılması yöntemi de çözümler arasındaydı. Ayrıca, kış mevsiminde yabani hayvanlar da alçak yamaçlara ve dağların eteklerine ineceklerinden, Makedon avcıları bol et kaynağını kullanacaklar; ama daha yükseklerdeki kaçaklar kıtlık çekeceklerdi. Sığır sürülerini yerleşim yerlerinde bir araya toplayıp korunmalarını sağlayarak, Makedonyalılar bölge insanlarını temel yiyecek kaynaklanndan yoksun bırakmışlardı.

Bu sıralarda İskender'in çok büyük takviye kuvvetlerini yeni dağlık sınırda topladığı kesind*. Pella'dan her yıl toplanan birlikler yanlarında getirdikleri paralı askerlerle birlikle, her zamanki gibi uzun bir yürüyüşten sonra doğunun yeni İskenderiye'lerine ulaşmışlardı. İskender iki yıl önce paralı asker toplamamıştı; ancak şimdi asker eğitimi de almış kolonistlere gereksinimi vardı. Aslında Baktriya ve Sogd bölgelerindeki yerleşim yerlerinde yaşayanlann kalabalık bölümü Yunanlılardan oluşuyordu. Sürgünlerdi bunlar.

Nearhos ile diğer subaylar geri döndüklerinde, tarihçilerin deniz yoluyla geldiklerini ileri sürdükleri, esrarengiz destek kuvvetleri getirmişlerdi. O ana kadar İskender hiçbir deniz yolunu kullanmadığına göre, denizden aşıp gelen bu kuvvetler Akdeniz kıyısı boyunca yaşayan Sami kökenli halklardan toplanmış olsa gerektir. Bunlara Zadrakarta'daki üste bulunan yedek kuvvetler de katılmıştı. Ve Deniz Nehri ile Kum Nehri'nin döküldüğünü ileri sürdükleri gölden (Aral Gölü) geldiklerini söyleyen on beş bin müttefik kuvveti hiç beklenmedik bir anda ortaya çıkmıştı. Liderleri gönüllü olarak muzaffer Makedonyalılar safına geçmişlerdi ve kendilerine, Harizmliler diyorlardı. Yunanlılar onları Korasmians olarak kayda geçirdiler. Kuzey bozkırları hakkında anlattıkları coğrafyacıları şaşkınlığa düşürmüş; ama iskender'in ilgisini uyandırmıştı. Harizmlilerin komutanlan, İskender'e bu büyük göle kadar rehberlik etmeyi ve yol boyunca da ordunun gereksinimlerini karşılamayı teklif

ettiler. İkna etmek için onlara Amazonları -okçulukta erkekler kadar usta olan kadın biniciler- da göstereceklerini söylediler. (Makedonyalılar, Amazonlar hakkında çok şey duymuşlar; ama o ana kadar hiçbir Amazonla karşılaşmamışlardı.) Bundan başka Harizmli komutanlar, böyle bir kadınla evlenmek isterse soylu bir İskit kızını gelin olarak verebileceklerini de bildirdiler İskender'e. İskender belki de içinden gelen isteğe direnerek bir İskit kadınıyla evlenmek istemediğini söyledi.

Orta Asya'da, içlerinde paralı askerlerle uşakların da olduğu yüz ile yüz elli bin arasındaki kişiyi yerleştirmiş durumdaydı.

Spitama karşısında üstün askeri yeteneğiyle değil yarattığı korkuyla başarıya ulaşıyordu. Bölge halkı kolonistlere katılmadıkça sadece ölmeyi, av olmayı ya da açlık çekmeyi umabilirdi. Yerleşim yerleri onlara yiyecek ve yaşam, hatta değişik bir yaşam tarzı sunuyordu. İki yıl önce İskender'e karşı bir ülke vardı, şimdiyse aynı ükeyi en yetenekli rakibi Spitama'nin karşısına çıkarıyordu. Bu o zaman ve o yerde ulaşılabilecek muhteşem bir başarıydı.*

İskender'in böyle bir yöntemde niçin ısrar ettiğini saptamak güçtür. Bu ısrarın nedeni ne şan-şeref avcılığı ne de sadece fetih yapma arzusu olabilir. Çünkü bir kez daha İskit bozkırlarına girmemiş ve Hun kabilelerinin arkadan ittiği büyük İskit kabileleriyle evlilik yoluyla gücünü birleştirmemişti. Ne de talihin kendisi için belirlediği yazgıyı gerçekleştiriyormuş duygusunu yaşıyormuş gibi görünüyor. Herakles ile Semiramis ve diğer efsanevi kahramanların yaptıkları işleri taklit etmeye çalıştığı saptaması, kendi düşüncesinden çok seferlerin günlüğünü tutan yazarların düşüncesidir. Buna benzer efsanevi başarılardan zaman zaman söz etmiştir; ancak bunu kendine moral güç vermekten çok birliklerini yüreklendirmek için yapmıştır.

* **Roma İmparatorluğu da sınırlarını askerleri de içeren ve daha sonra terhis edilen askerlerin katılımıyla güçlenen yerleşimler oluşturarak geliştirmiştir. Ama Roma lejyonları Karadeniz'in ortalarından ve genel olarak da Fırat'ın oluşturduğu sınırdan doğuya geçmeyi başaramamıştır. Ancak ispanya, Afrika, Fransa ve hatta İngiltere'ye yayılmışlardır.**

Üstesinden gelinceye kadar zorluklar karşısında her zaman kaygılanıyordu İskender -başarısızlıktan ve geri çekilmekten nefret ediyordu. Ama büyük bir olasılıkla Parapanisades- Hindukuş Dağları'nı geçerek İndus bölgesine doğru ilerlemeye karar vermişti. Böylece Baktriya ve Sogd yaylalarının denetimi ele geçirilmiş olacaktı. Gerisinde ayaklanma ortaya çıkmışken ilerlemenin tehlikesini kavramış durumdaydı. Aynca yüz yüze geldiği halkların karakteristik yönlerini karşılaştırmaya dönük bir eğilimi vardı. Persepolis'te Perslerin adetlerine göre davranmaktan gurur duymuştu. Şimdiyse uzun mesafeleri at sırtında aşan halkla birlikte bozkırın vahşi yaşamını paylaşıyor, onlann flüt ve davullarıyla yapılan müzikleri eşliğinde dans ediyordu. Bozkır halkının, sadece eyerin üstünde oturan insanın özgür olduğunu söyleyen bir atasözü vardı - evde oturan kişiyse bir köleydi. Onların da eyerleri vardı. Baktriya-İskitya savaşçılarını taklit etmek için içten bir istek duyuyordu.

İki yıldır süren bu topyekûn savaş bedelini ordudan sadece yaralanma ve çekilen acılarla almamıştı. Başka sıkıntılan da ortaya çıkaran işkence adamların yaşama küsmesine neden olmuş ve Parapanisades'in diğer tarafında yaşayanların da nefretleri gibi dayanma güçlerini de geliştirmişti.

Makedonlar, Hefaistion, Ptolemaios, Perdikkas, bir Pers yardımcısıyla birlikte Koenos ve İskender'in komutası altında olmak üzere beşe bölünmüşlerdi. Beş ordu kış mevsimi süresince dinlenme ve sempatizanlanndan asker toplama olanağı vermeksizin Spitama'yı kovalamıştı.

Yeni yerleşim yerlerini bir kez daha harap eden muhteşem isyancı Spitama'yı köşeye sıkıştıran Koenos'un birliği olmuştu. Kendi adamlarınca öldürülen Spitama'nın başı bir barış hediyesi olarak gönderilmişti. Adamlan İskender'in telaşlandığını işittikleri için korkuyorlardı.

Bu olay direnişin sonunu getirmemişti. Barbarlar bir savaştan sonra diğerine coşarak gidiyorlardı, diyor Arrianus, çünkü her zaman yoksulluğun doğurduğu sorunları vardı, ne şehirleri ya da yerleştikleri bir yerleri ne de geride özledikleri ya da hakkında kaygı duydukları bir şeyleri vardı

Bununla birlikte Spitama'dan kurtulduktan sonra inatçı halkın gönlünü almak için uğraşmıştı Makedonyalılar. Sarp bir kayalığın üzerindeki bir kasaba sakinleri hiçbir ordunun dere yatağını geçip oraya ulaşacağına inanmadığından teslim olmamıştı. Ama Makedon mühendisler tipi ve sulusepken fırtınası sırasında uçurum tarafından kayalığa kanca fırlatmış ve demir iskeletli bir asma köprü inşa etmişlerdi. Köprü kasabanın duvarlanna ulaşınca halk teslim olmaya karar vermişti.

XVII
Rushanak

O kış mevsiminde benzer bir takip sırasında iskender eşi olacak kızla karşılaşmıştı.

Emri altındaki birlik, izlediği bir direnişçi gru- kaleye benzeyen ve Sogd Kayası denilen bir yerde yakala- Yeterince yiyecek malzemesi olan grup zirveye çekilmişti. Yaptıkları ilk incelemede Makedonyalılar bu doğal kalenin ne fethedilebileceğine ne de yıkılabileceğine ikna olmuşlardı. Zeminin karla kaplı olması da Baktriyalılara bol su sağlıyordu.

İskender, Baktriyalı bir soylu ailenin zaptedilemez olduğu düşüncesiyle Sogd Kayası'na sığındığı haberini almıştı. İskenuer direnişçilere seslenerek, direnişi bırakıp işlerine güçlerine dönmeleri urumunda hepsinin affedileceğini söyledi. Baktriyalılar kahkahalaratarak yanıt verdiler bu öneriye.

eriye gidin, askerlerinize kanatlar takın! Belki de kanatlarınızla uçarak bulunduğumuz yere çıkabilirsiniz" diye bağırdılar.

Savunmacıların meydan okumaları İskender'i hem öfkelendirmiş hem de kafasında bir düşünce doğmasına neden olmuştu. Agrianlarla kayalık alanlarda yaşayan adamlarını toplayarak onlara bir öneride bulundu.

On iki talentten başlayıp en sonuncu adama verilecek birkaç altın darikle biten para ödülü koymuştu ortaya. Adamlar geceleyin, tırmanması daha kolay olabilecek yerinden değil, görünüşte çıkılamaz görünen buzla kaplı yarık ve pürüzlü yüzeyin bulunduğu

taraftan kayalığa tırmanacaklardı. Sabah olduğunda savunmacıların bulunduğu zirveye ulaşmış olacaklardı. Tırmanılamaz olduğu düşünülerek kayalığın bu tarafında savunma önlemleri alınmamıştı.

Üç yüz civarında deneyimli tırmanıcı göreve gönüllü oldu. Tırmanırken gerekli olan demir çadır kazıkları ile ketenden yapılma esnek kementleri tedarik ederlerken kayalık yüzeyi incelediler. İskender'in emriyle herkes birer sancak alıp bedenine sardı.

Uzun kış gecesi boyunca tırmanıcılar kullanabildikleri yerlerde demir kazıklara tutunarak ve kementlerini sabitleyerek tırmandılar. Aralanndan otuz kadarı derin çukura düştü ve ertesi gün cesetleri bile bulunamadı. Geriye kalanlar güneş doğarken zirveye çıktılar ve bağırarak Baktriyalılan haberdar etmek üzere adam göndermek için bekleyen komutanlara işaret verdiler.

"Baksanıza!" diye bağırıyordu haberci. "Baksanıza dağlılar. Kanatlı askerlerimiz var. Bakın işte oradalar. Sizi anyorlar."

Ve Baktriyalılar arkalarında gökyüzüne doğru kollannı açıp kanat olarak algılanabilecek sancakları sallayan silahlı adamları gördüler. İskender akşam olmadan bu sahneyi kayalığa tırmananlara yeniden tekrarlatacaktı. Hile tutmuş ve Sogd Kayası teslim olmuştu.

Dağlı halkın sığınabileceği son sığınak olan kayalık yerleşim yerini görmek için İskender yukarı çıktı. Baktriyalı subaylar gönülsüzce yol gösteriyorlardı. Kayalığın kenarındaki büyücek bir eve girdi İskender.

Kapıdan içeri bir kız girdi ve İskender'in önünde yere eğilmedi. Ayakta duran kız İskender'in kendisiyle konuşmasını bekliyordu. Başında sarılarak toplanmış uzun örgülü saçları taze buğday gibi parlıyordu. Korkan ama oradan da uzaklaşmayan kızın seyrine doyum olmuyordu. Kızın başı parıltılar saçıyordu. Adını sorduğunda Rushanak [Roxana], İşığın Kızı, olduğunu söyledi İskender'e.

Baktriyalı bir soylunun çocuğu olan ve tek kelime Yunanca bilmeyen barbar kız İskender'de bazı anıların uyanmasına neden olmuştu. EJaktriyalılardan bir eş edinmek istemiş olsa gerektir; ama anlaşıldığı kadarıyla arzuladığı kişi Rushanak'tı. İskender kızın elini ellerine aldı, kız ellerini çekmedi; çünkü o, zaferi kazananın, istediği gibi kullanabileceği malıydı artık.

Bileğinden çıkardığı bileziğe göz attıktan sonra kızın koluna taktı İskender. "Bunu saklamalısın" dedi, "çünkü benim karım olacaksın."

Rushanak onunla birlikte Hindistan'a gitti ve bir erkek çocuk doğurdu İskender'e. Barsine'nin kültürüne sahip olmadığı için düşünceleri iki konuda yoğunlaşmıştı: inandığı din ile kocası. Sözcüğün her anlamıyla İskender'in karısı olmuştu.

Ordu, bir Baktriyalıyla yapılan bu evliliği onaylamamıştı.

Yeni gelenlerden biri olan Onesikritos baş rehber unvanını almıştı. Bilindiği kadanyla Nearhos'la birlikte o ana kadar çok az şey yapmış deniz subaylarındandı. Bu aşamada revaçta olan davranışa uyarak bir günlük tutmaya başlamıştı - kara üzerindeki günlük konumlarının haritasını çıkanyordu. Onesikritos'un şaşkınlık uyandıran olayları duymaya yatkın bir kulağı olduğu için, günlüğünü sansasyonel olayları hayal gücünün katkılarıyla işleyerek dolduruyordu. İskender'le birlikte diğer deneyimli Makedonlar unvanının baş yalana olması gerektiğini söylüyorlardı.

İskender'in bozkırlardaki yolculuğundan, vahşi Harizmlilerin kabile şefiyle karşılaşmasından ve barbar Rushanak'la yapılan evlilikten, Onesikritos ilgi çekici bir öykü ortaya çıkarmıştı. Göründüğü kadanyla -en sonunda öyküyü yazıya geçirdiği biçimiyle- İskender'in ünü geniş Asya bozkırlannda o kadar yayılmıştı ki aralarına erkek almadan yaşayan sert ve savaşçı kadınlar olan Amazonların kraliçesi bile duymuştu. Bunun üzerine mağrur kraliçe, ülkesinin sınırını oluşturan oldukça geniş çimenlik bir alanda buluşup İskender'den çocuk sahibi olmak için bir gece geçireceği haberini gcmtkymişti [1]

Bu öykü belki de İskender efsanesine ilişkin ortaya çıkan olağan dışı öykülerin ilkiydi.

Kahramanlık öyküleriyle övgülere düşkün olan hayal gücü güçlü Persler, ksndi adlarına İskender'in gerçekleştirdiği işleri büyük aralan Kuros ile Niakan'ın halk arasında yaşayan anılarıyla eşleştirmeye başlamışlardı. Bu benzerliği, atalarının bir barbara değil bir İranlı kahramana hizmet ettiklerine inanıyor olacaklan düşüncesi-

ne ulaşıncaya kadar geliştirdiler. Böylece bozkır seferi, Niakan'ın yardımsever kılavuzluğunda, tolgasında iki kartal kanadı bulunan kahraman İskender'in, bir yanından öbür yanına geçmesi otuz gün süren Karanlık Ülke'den geçerek, güneşin aydınlattığı Cennet Dağı'na çıktığı bir maceraya dönüştü. Öykünün daha sonraki uyarlamalannda en gözde iran geleneğine uygun olarak iskender'in, Ahura Mazda ile konuşmak için bu dağa tırmandığı vurgulanır. Daha sonraysa bir başka pembe ek yapılır, iskender bu sefer sırasında neftle adamakıllı sıvanmış büyük bir duvar yaptırmış ve sonra da yakmıştır. Bu ateşli duvarı yaptırmakla onlann iskenderleri Gog ve Magog kabilelerinin yıkıcı güçlerini kuzeye hapsetmişti. (İranlıların İslamiyet'i kabul ettiği çok sonraki dönemlerde yazılan iskendemame'de ya da bir başka deyişle iskender'in Hikâyesinde, kılavuz ata-ruhu Hızır Peygambere dönüşmüştür. Ahura ise Melek Cebrail olmuştur.)

Gerçekten de Baktriya'da bulunduğu sırada iskender neft yağı yakmıştı. Bir sabah çadırının yanında yeraltı su kaynağı gibi sızarak çıkan neftin ufak bir gölcük oluşturduğu görülmüştü. Bu olayı hem İranlılar hem de kâhinler iyi bir işaret olarak kabul etmişlerdi.

Aşağı yukan üç yıldır yaralanmalarla iyice kötüleşen Makedonyalıların kralı, ardı arkası gelmeyen zorluklarda zihinsel yıpranmaya ilişkin hiçbir ipucu göstermemişti. Ama üçüncü kış mevsiminin sonunda, Baktriya ile Sogd ve kuzey sınırlar boyunduruk altına alındığında, yeni şehirlerin kuruluşu tamamlandığında ve iletişim sağlandığında irsi olan birtakım özellikler görülmeye başlamıştı İskender'de. Sefer sırasındaki kadar rahat uyuyamıyordu; gecenin çok büyük bir bölümünü yeni oluşturduğu yönetime ilişkin bitmek tükenmek bilmeyen raporları inceleyerek geçiriyordu. Rapor okumayı sona erdirdigindeyse beraberindekilerle meyve ve şarabın olduğu bir masanın başında sohbet ederek ve sık sık da kendi kendine konuşarak güneş doğuncaya kadar oturuyordu. Aşın içki içilen bu toplantılardan sonra hekimlerle kraliyet muhafızlannın bakımı altında kalıyordu bir süre.

Bu gibi zihinsel yorgunluk anlarında, onu nasıl öveceklerini ve

hoşnut edeceklerini bilen becerikli ve politik İranlıları, dogmatik ve sözünü sakınmayan Makedonlar karşısında açıkça öne çıkarmaya başlamıştı. Kendisine çok yakın olan Makedonlar, geçmişte kim ona yakınsa yeni ruh durumunda onu sinirlendirdiğini fark ediyorlardı.

İskender'in değiştiğini göstermiyordu bu. İçgüdüleri daha yoğun olarak öne çıkıyordu: Artık tehlikeleri daha çok önemsiyor ve aynı zamanda tehlikenin en büyük olduğu yere atıyordu kendisini; öfkesiyse ölümcül olmaya başlamıştı.

Onu anladıklarından olmasa da ona karşı huşu içinde saygı gösteren etrafındaki yeni kişilere sırlarını söylemekten hoşlanıyordu. İlk seferlerinin hiçbirinde yer almayan Yunanlı paralı askerlerle Asyalılara yönelik yoğun bir ilgisi vardı.

Masasında sessizce oturan Kallisthenes'le hemen hemen hiç konuşmuyordu. Artık yapılması gerekenler hakkında tartışılmasını ve Makedonya'daki gelişmelerin anımsatılmasın! asla istemiyordu. Yurtlanndaki Makedonlar -sanki kendini haklı çıkarmak için Antipatros ve diğerleriyle sürekli olarak yazışmasına karşın- imgeleminde uzlaşılmaz olarak yer etmişti. Yaşlı Makedonların söylediği gibi sanki arkadaşları düşmanları, düşmanları arkadaşlan haline geliyordu.

Şimdi alay komutanı olan Kara Klitos, İskender'in doğumunu yaptıran ebe Lanis'in erkek kardeşiydi. Bu iriyan arkadaş, Lanis'in oğullarının hepsinin daha önceki seferlerde öldüğünü bilen İskender'in süt kardeşi gibi olmuştu uzun yıllar boyunca. Bütün ordunun bildiği gibi Kara Klitos Granikos Çayı'nda onun hayatını kurtarmıştı. Kara Klitos zeki bir insan değildi ve moda olan Pers giysileriyle adetlerinden hoşlanmıyordu. Kara Klitos'un, İskender'in artık Makedonyalıların Kralı Filip'in oğlu olmadığını söylediği duyulmuştu.

Bir akşam ya da belki de bir sabah İskender, insanoğullarının yardımcılan olan Zeus'un oğullanna kurbanlar sunulmasını emretmişti. O an etrafında bulunan dalkavuklar, kendi krallarının Zeus'un kahraman oğullarına eşit olduğunu fısıldama olanağını elde etmişlerdi. Kallisthenes boşalmış şarap kadehine baktı. Oradaki

sarhoşların bazılan kendiliğinden, "Batı kötüdür, doğu iyi" diyen kısa bir şarkı söylemeye başladılar.

Orduya yeni katılmış bazı Yunanlılar, eski tarz Makedon komutanlarının batıda çok başarılı olduklarını; ama burada Baktriyalılar tarafından büyük bir yenilgiye uğratıldıklarını fark etmişlerdi. İskender etrafındakilere gülümsüyorken Kara Klitos'u aranıyordu. Aranan komutan içki masasında değildi. Muhafızlar, onun, emredildiği gibi Zeus'un oğullarına sunmak için iki kuzu tedarik etmek üzere gittiğini söylediler.

İskender Klitos'un çağrılmasını istedi. Birkaç dakika sonra, yanında kurban olarak kesilecek hayvanlara sürülen yağların kafalarından damladığı iki kuzu olduğu halde, deneyimli arkadaş telaş içinde geldi. İçtiği şaraptan dolayı keyiflenmiş Klitos kuzulann kendisini takip ettiğini fark etmemişti. "İşte Klitos geldi İskender!" diye nara attı.

Tapınakta bırakılması gereken kurbanların böyle bir sahneyle ortaya çıkması masada kıpırtılı bir heyecan yaratmıştı. Sinirlenen iskender Klitos'a masaya oturması için işaret etti. "Batı kötüdür, doğu iyi!" şarkısı yeniden yankılanmaya başladı. Ve içkili Klitos Baktriyalıların Makedonyalılara gülüştüğünü ilk kez işitti. Çok öfkelenen Klitos kadehini yere çaldı.

"Etraftaki tepelerde ölen insanlar, onlara gülen sizlerden çok daha iyi insanlardı!" diye bağırdı.

"Kiminle konuştuğuna dikkat et" diye yanıt verdi birisi yüksek sesle.

Kadehini yeniden doldurup içen cüsseli arkadaş konuşmayı sürdürdü. O an için kafasında sadece tek düşünce vardı. "En onurlu insanlar hakkında konuşuyorum - Filip için zaferler kazanmış insanlardan bahsediyorum. Evet, eski ordudan bahsediyorum. Evet, evet, Haironeia'daki, Tebai'deki adamlardan söz ediyorum." Etrafı ters ters süzdü ve İskender'e dikti gözlerini. "Konuşsana, sen de mi onlara korkak diyorsun?"

İskender, "Sakin ol!" diye bağırdı.

Bağırmasıyla birlikte Klitos'un boğuk sesi dışındaki her türlü konuşma durdu. "Artık... özgür doğmuş olan bizler aklımızdakini söyleyemiyoruz. Artık Filip'in oğluyla konuşamıyoruz..."

Yakınındaki yaşlJ adamlar onu sarsarak kendine getirmeye çalışırlarken, sallanarak ayağa kalktı ve yaralı kolundaki kolluğu yırttı. "Geri çekilin!" diye haykırdı ve kolunu sinirden kaskatı olmuş İskender'e doğru sallayarak, "Bu kol Granikos Çayı'nda Filip'in oğlunun yaşamını kurtarmaya yetecek kadar güçlüydü. Şimdiyse Klitos onunla konuşamıyor bile.

"Konuşsana, söyleyeceğin şeyler için cezalandırmayacaksın" dedi İskender kızgın bir şekilde.

Başını sallayan Klitos etraftaki diğer subayları ve görevlileri iterek boş bir alan açtı. "Pers su-bay-lar uzaklaşmadan, biz Makedonlar bunu yapamayız, evet, yapamayız. Parlak beyaz Pers kuşa-ğı-na kadar eğilmeden bizim bunu yapmamız mümkün değil. Hayır, hayır, yasamayız. Sen de bizi cezalandıramazsın artık - çünkü biz zaten ce yalandırıldık."

İskender kılıcını almak için sıçrayıp arkasına döndü. Ama kılıç taşıyıcısı Ptolemaios tarafından çadırdan çıkarılmıştı. "Borazanlar!" diye haykırdı kral; ama Yunanca değil de eski bir Makedonca şivesiyle. Muhafız birliğinin borazancıları kralın arkasında hareketsiz bekliyorlardı. İskender içlerinden birinin suratına yumruğunu patlattı.

Klitos'un çevresindeki adamlar, onu çadırın kapısından karanlığa çıkarmak içip ele geçen bu süreden hemen yararlandılar. Ama hepsi de iskender'in haykınşını duydular: "Klitos!"

Bunu duyan dev arkadaş sallanarak geriye döndü ve çadırın kapısndaki perdeyi çekti. Küfelik olmuştu, kulaklarında kralın seslenişi yankılanıyordu. "İşte, Klitos burada, iskender."

Muhafızın birinden kaptığı mızrağı sıçrayarak Klitos'a fırlattı İskender.

Yerlere serili hasırın üzerine düşen Klitos, mızrağın sapını tutarak çıkarmaya çalışırken can verdiğinde, etraftaki insanlar hiçbir şey konuşmadan onun başında toplandılar. İskender arkadaşının yanına gelip diz çöktü ve mızrağı çıkarmaya çalıştı. Subaylar, kralın mızrakla kendini öldürebileceğini düşündükleri için hemen mızrağı elinden aldılar. Kısa bir süre sonra iskender ayağa kalktı ve oradan uzaklaştı. Perdenin arkasında ayakta sallanıyordu, iskender çadırına gidip kendini yere attı.

Çok uzun bir süre hiç kimse yanına girmeye ya da yiyecek ve içecek bir şeyler göndermeye cesaret edemedi. Kraldan hiçbir haber alınamadığı için telaşlanan Anaksarkus, yanında Aristander olduğu halde ertesi gün çadıra girdiğinde, İskender'i akşam yemeğindeki giysisiyle otururken buldu. Uzun süre ağladığından olsa gerek gözleri kızarmıştı. Getirdikleri suyla yemeğe hiç bakmadı bile. Aristander konuşmaya cüret ederek, her şeyin insanın iradesiyle değil tanrılann iradesine göre olduğunu, Klitos'un ölümünün de bunun gereği olduğunu söyledi.

İskender başını kaldırıp ona bakarak konuştu, "Lanis'in hiç oğlu yok. Artık hiç erkek kardeşi de yok... Tebai'de bir kadın var.

Anaksarkus ellerini hızlı hızlı çırptı. "Makedonların Kralı ve Asya'nın Efendisi İskender" dedi yaşlı kâhine kararlı bir sesle, "bir köle gibi ağlayarak şurada oturuyor."

Bu sert doğal ses İskender'in kendine yaptığı işkenceyi sonlandırdı ve bir süre sonra uyumak için yatağına girdi. Başı kollannın arasındaydı. Kolları umutsuzca desteklemeye çalışıyor gibiydi başını.

Hemen hemen yalnız olan bir insan, efsane olmaya en yakın kişidir. Kara Klitos'un ölümünü izleyen dönemdekine benzer derin depresyon nöbetleri sırasında, dayanılmaz bir suçluluk hissediyordu İskender. Kendine en yakın insanlan öldürmüştü; Tebai'yi yakıp yıkmıştı. İmgelemine işkence yapan düşsel şiddet ve ölüm içeren oyuna benzer sürekli bir endişe durumu değildi yaşadığı. Böyle zamanlarda kendini ve eylemlerini, kendine acımanın belirsizliğinde görmüyor, anılann korkunç berraklığında algılıyordu. Geçmişin bu hayaletleri üzerine gelip onu alt ettiğinde belleği hiç savunma geliştiremiyordu. içki içmek de bir çare olmuyordu.

Böyle anlarda Rushanak ile Hefaistion'un yakınlıkları onunla düşsel görüntüleri arasına giremiyordu. Aristoteles'in önceden gördüğü gibi o yalnızdı.

Bir Stoacı olan Romalı Arrianus'un kuru satırlarıyla, İskender'in kendine yaptığı işkence biraz olsun anlaşılmaktadır. Tez canlılığı ya da öfkesi nedeniyle iskender'in büyük hatalar yapmasını garip

bulmuyorum. O gençti ve kaderin itişiyle çok yükseklere çıkmıştı. Kendisine Pers krallanna davranıldığı gibi davranılmasını istemesi de garip bir şey değildir.

Etrafina topladığı arkadaşları gibi kralların her zaman arkadaşları olacaktır ve bu arkadaşlar onların üzerinde yanlışlara yönlendirecek etkilerde bulunacaklardır - hem de yaşamsal çıkarlarını düşünmeksizin.

Ama eminim ki eski krallar arasında, yaptığı yanlış işlerden büyük pişmanlık duyan krallardan birisidir. İnsanların çoğu bir yanlış yaptıklarında onu sadece bir eylem olarak savunma hatasını da yapıyorlar. İskender böyle davranmayan tek kişiydi.

Bir Stoacı olarak Arrianus bu satırlarla özür dilemektedir. Yine de İskender'in kendini aşağılamasında var olan tuhaflığın önemini yakalamıştır.

Bu törensel kurbanın üzerindeki kan lekesini silebileceğini hiç kuşkusuz hissetmemiştir İskender. (Kara Klitos'un başlarını yağlayarak kutsadığı iki kuzu, planlandığı gibi Zeus'un oğullarına değil de kahraman-tanrı Diyonizos'a kurban edilmiştir.)

Bu sefer İskender, İranlıların kayıp cennetine, Iran-venj'e - Ökümene'nin en kuzeydoğu noktasında bulunan, Kuros'un eylemlerine başladığı yüksekliğe gidecek yolu bulma umudunu da kaybetmişti. Muhtemelen Klitos'un öldürüldüğü yer olan Marakand'a kadar Kuros'un izinden gitmişti.

Şimdi, barbar halklann yaşadığı hayli yüksek dağların varlığından daha dikkate değer bir şey keşfetmeksizin Parapanisades'i geçiyordu. Ama aynı zamanda kendi Ökümene kavramını genişletiyordu. O coğrafyacılarının düşündüklerinden daha doğuya doğru uzanıyordu. En kuzey noktadaki İskenderiye'de, Iskitlerin, Yunanlıların bilmediği bir ülkeden söz ettiklerini duymuştu - bozkırlann arkasındaki Sin ya da Tsin ülkesinden. Ve artık biliyordu ki Indus Nehri Parapanisades geçitlerinin hayli doğusundaydı.

Acaba Sin'in ve büyük Indus vadisinin ötesinde ne vardı? Orada Ökümene'nin sınırı, Avrasya anakarasının sonu olsa gerekti - yani Okyanus.

Ayrıca orada büyük Nil ile Indus'un gizemli kaynakları da bulunabilirdi. Güneşin kaynaklarından, doğunun en uzak noktasından

Nil'in çağlayanlarına dökülen Ethiop Nehri doğar diyen Yunan mitolojisi de onu ikna ediyordu.

Ne İskender ne de onun haritacıları, Pleiades'in altında, bulundukları yerin güneyinde ya da doğusunda uzanan araziyi biliyorlardı. Aristoteles, güneydeki kara kitlesinin Mısır'ın güneyinden Hindistan'a kadar uzandığına inanıyordu. Ve hiç kuşkusuz Nil'in kaynağı uzak doğuda, İndus'a yakın bir noktadaydı.

Elbette Makedonyalılar -içlerinden bazıları- Kızıldeniz ile Pers Denizi'nin (Basra Körfezi, çev.) kuzey kıyısını görmüşlerdi. Ancak şimdiye kadar bunların dış Okyanus'un kolları mı, yoksa iç denizler mi olduğunu öğrenememişlerdi, iskender Okyanus'un kollan olduklarını sanıyordu; ama çoğunluk iç deniz olduklanna inanıyordu. Eğer gerçek buysa kara Yukarı Nüden İndus'a kadar bütün bölgeyi kapsıyor olmalıydı - Nil bir olasılıkla Mısır'da yeniden ortaya çıkmak üzere yer altına dalıyordu. Hadese akan yeraltı sulan hakkında Yunanistan'da birçok şey duymuşlardı. Örneğin Styx* böyle bir nehirdi.

Aynı zamanda bir tartışmada sonuca bağlanmıştı. Artık herkes, doğuya doğru uzanan kısa bir daire çizdikten sonra Argonautların yolunu izleyerek, kolayca Makedonya'ya ulaşabilecekleri bir yer olan Kokan Deniz ile Tanais (Azak Denizi ile Don Nehri) yakınında olmadığını biliyordu. Bunu anlamak için deneyimli falanks askerleri güneşin doğduğu yere doğru çok uzun mesafeler yürümüşlerdi. Hazar'ın ötesinde, Babil in hayli doğusunda bilinmeyen bölgeleri keşfettiklerini biliyorlardı.

Dünyanın biçimi konusunda coğrafyacılar bir uzlaşmaya varmışlardı. Doğuya uzanan Toros Dağları Hazar'ın güneyinden geçerek Parapanisades'le birleşiyordu.

Ancak Indus Nehri'nin var olduğu dışında, bu engelin öbür tarafında ne olduğunu bilmiyorlardı. Kallisthenes onlara Indus'un çevresindeki arazinin Okyanus'a çıkan küçük bir yarımadadan ibaret olduğunu söylemişti.

* **Parlak iri çiçekleri olan ve kışın yapraklarını dökmeyen fundagiller familyasından bir bitki, (çev.)**

iskender'e tek şey kesin görünüyordu. Doğuya doğru giden yolda bir sonraki aşamada neyle karşılaşacağını umursamaksızın, eninde sonunda dünyanın sonuna gidecek ve bütün gizleri çözmüş ve bütün kuşkuları yatışm ş olduğu halde Okyanus'un karanlık kıyısında ayakta duracaktı.

Okyanus kıyısına gitmek için kendi yolunu keşfedecekti.

Birliklerini cesaretlendirmek için, kahraman-tanrılar Herakles ile Diyonizos'un doğu sınırına gittiklerini, böyle yapmakla da zafer ve şan kazandıklannı anımsattı onlara. Herakles ile Diyonizos'un ölümsüz yaşam kazanmak için yalnız gittikleri yerlere yolculuk yapacaklardı.

Bunu duyduklannda Makedonyalıların bazıları, o kadar uzaklara gitmeyi doğal olarak sadece ölümsüzlerin umut edebileceğini söyleyerek sert bir yanıt verdiler. Aynı Makedonlar, karargâhlarda görevli olan hatta bazen muhafızlık görevini bile yapan Pers Ölümsüzler'inden ölesiye nefret ediyorlardı. Mızrak yerine ok kullanan Pers Ölümsüzler'ine, Makedonlar, oklann demir uçlarının altında yaldızlı toplar olduğu için altın-elmalı okçular diyorlardı. Baktriyalılar ile İskitlerden derlenen yeni süvari birlikleri, 327 yılının bahar ayının ilk günlerinde başlayan seferberlikte görünmüşlerdi.

İskender bile kışlalara dolan kalabalıktan kuşkulanıyordu. Kâhinler, rahipler ve tüccarlar ağlarını orduyla birleştirmişlerdi; askerlerin peşinde artık daha çok kadın vardı ve kadınlann peşinde daha çok çocuk. Ordular artık hareketli koloniler haline gelmişlerdi, malzemeleri düşünüldüğünde özellikle doğruydu bu.

Yük hayvanları ve arabalann oluşturduğu kolu ilk defa inceledikten sonra iskender, mal toplayan adamları azarladı ve yükte ağır eşyaların yakılmasını emretti. Askerler ağırlıkları yakarak azaltma işini hayli coşkuyla benimseyerek, diğer eşya dağlarını da meşalelerle tutuşturdular ve bir süre sonra, yol boyunca sanki ateşleri yakılmış gibi bir görüntü oluştu ve kışlalar parçalanan kovandan çıkan arı kolonisi gibi kaynaşmaya başladı.

İskender deneyimli askerleri, "Zaferleri, boyun eğdirdiğiniz

halkların zaaflarına yakalanmaksızın kazanmak zorunda olduğunuzu hâlâ öğrenemediniz mi siz?" diye payladı.

Kurulacak kışlalarda gerekli olacak malzemenin dışında bütün ordunun ağırlıklannı atmak gerektiğini söyledi. Yüksek rütbeli bir subayın (kronikler hazine'den sorumlu Harpalos'un ismini veriyorlar; ama anlaşıldığı kadarıyla Harpalos Babil ya da Ekbatana'da kalmıştır) kamptaki çadırında bulunan sandıklarda külçe altın ve gümüşten oluşan çok büyük bir hazineyi gizlediğinden kuşkulanıyordu. Subay bu suçlamayı üzerine basa basa reddetmiş olduğundan, İskender onun mallannın araştınlmasını istememişti. (Komuta yetkisine sahip bu subaylar, özgür Makedonlar, soylular ve ulusal konseyin üyesi oldukları için bu aramayı yaptırmamıştır. İleri gelen Makedonların, birey olarak sahip olduklan haklarında hiçbir değişiklik yapmadan yetkilerini ve zenginliklerini büyütmelerine izin veriyordu İskender. Bu nedenle Makedon soylu sının, annesi Olimpias'ın önceleri onu defalarca uyardığı ve yazdığı mektuplarla hâlâ uyarmayı sürdürdüğü tehlikeli bir kuraldışılık yaratıyordu.)

İskender bu güçlüğü, ikilemler karşısında her zaman yaptığı gibi hızlı biçimde çözdü. Özel muhafızlardan birkaçına, yükleri yakılırken gücenen subayın çadınnı yakmaları için emir verdi. Büyük çadır yanmaya başlarsa, uşakların ilk olarak değerli eşyalan dışan taşıyacağını ve böylece hazinenin ortaya çıkacağını düşünüyordu. Ama ateş işini çok iyi ve çabuk yapmıştı. Büyük yangında perdeler, değerli giysiler, parfümler, mücevherler ve hazinenin tümü yanıp kül olmuştu. Gerçekten de orada hazine saklanmıştı ancak hiç kimse bunu kanıtlayamamıştı. Ne hazindir ki İskender, subayın zararını kişisel hazinesinden ödemiştir.

Ordu büyümüş olmasına karşın arkadaşlar grubuna dahil komutanlar, içlerinden birçoğu, geride fethedilen bölgelerde Asyalı memurlar kalabalığıyla birlikte yönetim görevleri aldıklan için kaçınılmaz olarak azalmıştı. Bir taxis'in komutanı, bir şehrin ya da yanm milyon nüfusu olan bir kırsal bölgenin askeri valisi olabiliyordu. İskender bu ikili denetim konusuna çok önem veriyordu; embriyon Avrasya devletinin egemen kültü ve ulusu olmayacaktı. Hatta askeri denetim bile önde gelmeyecekti; çünkü kamu kay-

nakları üzerinde bir yetkisi yoktu. Bu kaynaklar, Yunan tipi tiyatrolar ile akademilerin yapımına olduğu kadar, yeni fethedilen dağlık bölgelerde yapılacak yollara, hastanelere, donanmalara ve limanlara ayrılacaktı.

Deneyimli Makedon komutanlar için bunların hiçbiri kabul edilebilecek şeyler değildi. Resmi emirlere bir Asyalı memurun imzasını -mührünü- alma zorunluluğundan ya da Mısırlı ya da Sami bir hazine görevlisinden para tahsis etmesini rica etmekten nefret ediyorlardı. Bir adam kendini Nehirlerin Efendisi, Doğruluğun Oğlu ya da Işık Saçan olarak niçin adlandırsındı? Üzerlerinde taşıdıkları silindirik mühürler hakkındaysa Makedonyalılar çok kuşkucuydular ve belgeleri, yarım ay, Hayvanların Tannçası hatta Kanatlı Kafa tasvirleriyle işaretlemelerinin nedenini anlayamıyorlardı. Böyle yaparak iyi bir sonuç elde edemeyeceklerini düşünüyorlardı.

İskender gittikçe artan yönetim işlerini tek başına yürütmeye çaba gösteriyordu. Bir subay hasta olduğunda niçin kendisine bilgi verilmediğini yazıyla soruyordu. Birisi Asyalı bir kadınla evlendiğinde bir hediye gönderiyor ve onay belgesi veriyordu. (Bu evliliklerin tarafından desteklendiğinin bilinmesini istiyordu.) Yeni subayları artık İskender'in kararından başka başvurulacak bir konsey ya da bir mahkeme olmadığını biliyorlardı. Ve kral Parapanisades'i geçtiği seferde görüntüden çıktığında olduğu gibi, bu kararı almanın çok zor olduğunu da biliyorlardı. Görevliler doğal olarak, "Eğer geri gelmezse ne olacak?" diye soruyolardı kendilerine. Baktriya ve Sogd'ta karşılaşılan tehlike ve güçlüklerden sonra önünde uzanan olasılıklar, onun Hindistan'dan dönüşünün önündeki güçlü engelletmiş gibi görünüyordu. Sonuç olarak, askervalilerin çoğu böyle bir olasılığa hazırlık olarak özel servet biriktiriyorlar ve kendi bölgelerinde kuracaklan krallıkların çekirdeklerini oluşturuyorlardı. Makedonyalılar bu konuda büyük bağlılık gösteren Asyalılardan daha suçluydular.

İskender bu sadakati karşılığını vererek kazanmıştı. Asyalıların zihniyetinin işleyişini kavramakta gösterdiği hız çok şaşırtıcıydı. Doğulularla birlikte olduğunda, onlardan bir Makedon komutan olarak değil, Kuros'un bir halefi, kutsal yetkenin bir aracı olarak

bağlılık talep ediyordu. Bu düşüncenin sonucu olarak böyle toplantılarda Pers giysileri giymeye başlamıştı. Geniş beyaz şapkası, sarkık pantolonu ve botlarıyla Makedon binici giysisiyle, eteklik, gömlek ve sandaletten oluşan Yunan tarzı giysi, bir insanın barbar ya da asker olduğunu gösteriyordu Uzak Asya'da. İskender için sadece sadakati muhafaza etmek değil, Asyalıların saygısını kazanmak da yaşamsal öneme sahip hale gelmişti.

Ama deneyimli Makedon komutanlar, onu, tahta benzeyen bir şeyde kafasında hantal tacı giymiş otururken ilk kez gördüklerinde kahkalarla gülmüşlerdi. "Bu nasıl bir giysi şenliği böyle İskender?" diye sormuşlardı.

Bu sinirlendirmişti onu. Yemeklerini altın bir divanda yiyor ve etrafında hiç sönmeyen bir ateş yanıyordu; çünkü böyle yapmaması Asyalılan şaşırtır ve sersemletirdi. Bu soylu doğululann önünde kendisine bir Yavana araba sürücüsüymüş gibi davranamazdı.

O ana kadar iki perdeli -önce despotlardan nefret eden özgür doğmuş batılılann seçilmiş kralı olarak ve despotizmden başka yönetim şekli tanımayan Doğululann şehinşahı olarak- oyunu başarıyla oynamıştı. Ona yaklaştıklarında Doğuluların ayaklarına kapanmaya başlamasıyla iki parça şiddetle çarpışmıştı. Böyle davranılmaması, kaftan giymiş ve tahta çıkmış İskender'de kutsal güçlerin göreve getirdiği kişiyi gören doğulular için anlaşılamaz bir durum olacaktı. Onun karşısına çıktıklarında ağızlarını elleriyle kapatıyorlar ve dizlerinin üzerine Döküyorlardı.

Makedonyalılar bu kez gülmüyorlardı. Bu Kallisthenes'in yaşamına son vermişti. Aristoteles'in tilmizi olan Sofist daha önce aleni olarak eleştirmişti İskender'i. Kallisthenes'in Makedonyalının yaşam öyküsünü yazdığını bilen Anaksarkus ile diğer dalkavuklar, İskender'e, Sofist'in krallarının kendisinin yazdığı tarih aracılığıyla sonsuza kadar ün kazanacağını söyleyerek övündüğünü fısıldadılar. (Kallisthenes gerçekten de İskender'in ne tanrı ne de Zeus'un Olimpias'tan olma oğlu olduğunu açıkça söylüyordu - sadece İskender'in yaşarken yapacağı eylemler, onun ününü ya da kötü ününü oluşturmasına neden olacaktı.)

Sofist bir olasılıkla, "İskender'in sadece en cesur insanlardan biri, «alların en muhteşemi, en değerli komutanlardan biri olarak görünmekle kalmadığını, öyle de olduğunu" söylemişti Anaksarkus'c.

B r insana kutsal onurun sadece öldükten sonra verildiğini söyleyerek kabul etmişti söylenenleri. "İnsan olarak sürdürdükleri yaşamlarında Diyonizos birTebaili, Herakles de bir Argiliydi. İnsanların dünyasından ayrıldıktan sonra hiç kuşkusuz İskender de bir tanrı olarak onurlandınlacak ve imgesi önünde sunular yapılacaktı. Yaşıyorken bu mertebeye yükseltilmesi de bundan farklı bir şey mi olur?"

"Bir başkası, örneğin aramızdan biri öne çıkıp İskender'in tahtına oturacak olsa, ona da mı böyle davranılırdı?"

Yunanlı korkuyla, "Asla!" diye bağırmıştı. "O adam bu küstahlığından dolayı hemen oracıkta boğularak öldürülürdü."

"Pekâlâ, bir ölümlü olan İskender, kendisini kutsal onur sahibi konumuna yükseltirse tanrılar ona nasıl davranırlar acaba?"

Anaksarkus bu somya yanıt vermedi. Ama Kallisthenes'in, bir tanrı görünerek yaptığı küstahlık için iskender'in öldürülebileceğini söylediği dedikodusu kışlalarda kulaktan kulağa yayıldı hızla.

Önde gelen Makedonyalı komutanlar, Kallisthenes'in düşüncesini kuşkusuz minnettarlıkla karşıladılar ve destekledileı. Çünkü bu felsefi görüşlerin hepsinden daha önemliydi. Fazla analitik olmayan Makedonlar, İskender'in doğulu tarzın çekiciliğine yenik düşerek eski adetlerden ayrıldığını göıüyorlardı. Onların korkusu, İskender'in bu yolda ilerleyerek doğasını değiştirmesi ve eski klanıyla ulusunu başsız bırakarak gerçek bir Asya kralı olmasıydı. Öfkeleri ona duydukları derin sevgi ve içten bağlılıktan kaynaklanıyordu.

Makedonlann selamlaşma yöntemi olan kucaklaşmayla, Perslerin yöntemi olan ayağa kapanma törenlerinin birleştirilmesine ilişkin bir akşam deneme yapmaya çalışmasının kötü sonuçları oldu. Herkes şerefe kadeh kaldırıyor ve kadehi içmeden önce kralın önüne gelerek selam veriyordu. Doğululuların adetini taklit etmeye çalışan Makedonyalı komutanlar, sessizce reverans yaptıktan sonra ilerleyerek İskender'i yanaklarından öpüyorlardı.

Kallisthenes krala doğru ilerlerken İskender Hefaistion'la konuştuğu için fark etmemişti onu. Sahneyi izleyen bir arkadaş kralın koluna dokundu.

"Sofist" dedi, "sana yaklaşmadan önce ayağına kapanmadı."

İskender sessizce arkadaşına göz attıktan sonra Kallisthenes'i selamlamadam yanından geçti.

Komplo kurma iddiasının çok daha ciddi olduğu açıktı. Doğulu gençlerle Makedonyalı gençlerin eğitimini birleştirmek için İskender ciddi bir çaba gösteriyordu. Elli bine yakın doğulu çocuk, ordu öğretmenlerinden özellikle Yunanca'yı ve silah kullanımını öğreniyordu. Makedonyalı gençlerden oluşan tek büyük grup, kralın kişisel maiyetine girmiş, gece çadırında nöbet tutma ayncalığına sahip ve av araçlarının bakımından sorumlu olan soylu ailelerin çocuklanydı.

Sonuçta, muhafızların çevresine girip çıkan bu delikanlılar silahlara ulaşmak! için uygun kişilerdi. Bağlılıklanndan asla kuşku duyulmamıştı. Bir komploya ilişkin ilk imalı söz, bu askeri öğrencilerden bir sevgilisi olan bir subay tarafından edilmiş ve Ptolemaios'un kulağına kadar gitmişti. Bu gençlerden bazılannın, kendi özel eğitimlerine Pers çocuklannı da dahil edeceğini söyleyen İskender'e kızdıklan ve gece çadınnda kralla yalnız kaldıklannda onu öldürmeyi planladıkları söyleniyordu.

Kallisthenes'ten felsefe eğitimi alan ve onunla sık sık konuştuğu görülen Hermolaus bu gençlerden biriydi. Ptolemaios, bu söylentileri, haklarında söylenti çıkartılan gençleri yargılamak için arkadaşlar konseyine çıkarma kararı veren İskender'e aktardı. Dava sonucu verilen ceza gergi aletinde işkence yapılmasıydı. Kralı öldürme plan) yaptıklarını iki ya da üç genç itiraf etmişti. Hermolaus, Parmenion, Filotas ve Klitos'un öldürülmeleri, doğululann giysilerinin giyilmesi ve ayağa kapanma töreni dolayısıyla büyük bir üzüntü içinde olduklannı söylemişti. Ama hiçbir şey planlamamışlardı. Eylemlerinde Kallisthenes'in de rolü olduğuna dair hiçbir şey de söylememişlerdi.

Gençler subaylar tarafından öldürülmüş, Kallisthenes de zincire vurulmuştu. Bir kaynak gözetim altında tutulduğunu ve daha son-

ra öldüğünü söylüyor; bir diğeri asılarak öldürüldüğünü iletiyor, iskender, Makedonya'da bulunan Antipatros'a gençlerin subaylarca taşlanarak öldürüldüğünü; ama Kallisthenes ve onu öne çıkaranlarla kendisinin ilgileneceğini yazmıştır.

Gençlerin ölümünden sonra ayağa kapanarak selamlama törenine son verilmiştir.

Kallisthenes'in, 327 yılı baharında Baktriya şehrinde zincirlenerek hapsedilmiş olması olasılık dahilindedir, iskender'in Parapanisades'i bir an önce geçmek için aşın yükleri yakmakta acele ettiği anlatılmıştı daha önce. Lanetli yerden kurtulamadıkları için iskender sinirliymiş gibi görünmektedir ve bu kez, işaretlerin yorumlanması ve hatta konsey benzeri bir toplantı bile yapmamıştır.

Kabul Nehri'yle doğu kervan yoluna ulaştığında, en doğudaki İskenderiye şehri için yer seçimi dışında mola vermeksizin ilerletti orduyu İskender. Eylem, kuşku ve son komplo olayının yarattığı kötü havayı dağıtmıştı. Aynca iskender'in aşın yorgun beynini de rahatlatmıştı.

Hefaistion ile Perdikkas -iyi bir politikacı ve iyi bir yönetici- Indus vadisine açılan Hayber Geçidi'ne ulaşan ana kervan yolunda ayrılmışlardı kafileden. Ağır birlikler, büyük makineler ve yük arabaları onlarla gitmişti.

Ordu, komuta kademesinin asıl olarak Makedonlardan oluşmasına rağmen, bir Makedon ordusu olma özelliğini artık yitirmişti. İranlı soylular, (artık gümüş kalkanlarla görkemli bir biçimde silahlanan) arkadaşlar kadar yetkin bir süvari birliği kurmuşlardı. Eski birliklerin bazılan dağıtılmıştı. Giritli başarılı okçu askerlerinin hayatta kalanları Nearhos'un yeni donanma kuvvetine devredilmişlerdi. Uzun seferlerin iyice azalttığı Hipastpisler karargâhlara eklenen muhafız birliğine dönüşmüştü. Makedonya falanksı hiç değişmeden kalmıştı - İskender, ordusunun çekirdeğinden olmaya cesaret edemiyordu. 1

Ama yine de atlı askerler artık ordunun en azından yarısından fazlasını oluşturuyordu. Asyalı yeni müttefiklerin gözünde sadece atlı askerler saygıyı hak ediyorlardı. Savaşçı sınıfını atlılar oluştu-

rurken, doğu sınırlarındaki geniş arazileri yaya olarak yürümeye sadece uşaklar, kabile savaşçıları ve paralı okçular rıza gösteriyorlardı. Doğal olarak Makedon falanks askerleri kendi değerlerine ilişkin böyle bir düşünceye katılmıyorlardı. Asyalı süvarilerin kaldırdığı toz toprak içinde bütün silahları va aletlerini taşıyarak yürümekten şikayet ediyorlardı. Bazı alayları atlara bindirerek, diğerlerini Yaya Arkadaşlar ismiyle onurlandırarak ve alet çantalarının yük arabalarıyla taşınması ayrıcalığını vererek, kendilerine duydukları saygının yok olmamasına çalışıyordu İskender.

Kabul Nehri üzerinde kurulan son iskenderiye'de -Hindistan'a sıçramak için üs olarak kullanılacaktı- on beş bin kişinin bırakılmasından sonra bile, toplam sayıları bilinmeyen sivil kalabalıkla birlikte kırk bin olan ordu komutanlarının emri altında yola devam ediyordu. Askeri güç olarak İskender o anda.Granikos'ta sahip olduğu gücün üç dört katına sahipti. Ama komutası altındaki ordu ulusal değil uluslararası bir orduydu.

Böyle büyük bir gücü bir arada tutmak ,askeri başarıdan öte bir şeydi. Ve şimdi bu orduyu Indus'un Ari halklarına boyun eğdirmek için değil, onlarla uzlaştırmak için ileri götürüyordu. Daha önceden karşılıklı iletişimleri olduğundan, Indus vadisinin kıyısında onları karşılamak ve orduya gerekli malzemelerle fil adındaki dev bir hayvanı hediye etmek için bekliyorlardı. Son yıllarda İskender hakkında çok şey öğrenmişlerdi ve Asya'nın efendisi olarak bölgeden barış içinde geçişini sağlamak için hazırlanmışlardı.

İskender de son iki buçuk yılda girdiği savaşlar gibi bir savaşa girmek istemiyordu yeniden.

Doğuya doğru ilerlerken, her zaman yaptığı gibi, komutayı bölmüştü. Vekili olarak Ptolemaios ile nakliye subayı olarak Krateros yanında olduğu halde, Agrianlar, Süvari ve Yaya Arkadaşlar gibi deneyimli birlikler ve dağlarda işe yarayacak monte edilebilir makinelerle birlikte mühendisleri alarak kuzeydoğuya döndü.

Böyle yaparak Hindukuş'un uçsuz bucaksız Himalayalarla buluştuğu ve şimdiye kadar hiçbir ordunun geçemediği en yüksek geçite doğru ilerlemeye başlamıştı.

XVII
Filler ile Son Nehir

İskender niçin geçilmez bir geçide doğru çevirmişti yönünü? Gavgamela'dan önce "Gordyene" bölgesine, Hazar kıyısına ve son olarak da İskitlerin topraklarındaki Kum Nehri'ne olmak üzere, daha önceleri üç kez zorlu ve dolambaçlı yolları seçerek kuzeye dönmüştü. Üçünde de bilinmeyen kuzey bölgelerine hızla dalmak için iyi bilinen yolları kullanmamıştı.

İklim sorunu ile araştırma yapma düşüncesinin bu kararlarda etkili olduğuna kuşku yoktur. Strabon, İskender'in dağlık ve yüksek olan kuzey bölgesinden Hindistan'a gidişinin, verimli arazilerde yolculuk etmek ve İndus'u daha kolay olacağını düşündüğü kaynaklarından aşmak istemesiyle ilgili olduğunu söylüyor. Ve hiç kuşkusuz Makedonlar, yaz sıcakları sırasında daha serin olan kuzey bölgelerinde yolculuk etmekten hoşlanacaklardı. Dağlara tırmanmak onlan rahatsız ediyormuş gibi görünmüyor.

En önemli etken olan yürüyüşün lojistik gerekleri tarafından yönlendirilmişti İskender. İskit ülkesiyle Himalaya Hindistan'ına yapılan seferlerin ikisi de hayli tehlikeliydi. Göründüğü kadarıyla keşfetme düşüncesine de bağlıydı İskender. İç denizleri incelemek, bozkırların sınırlarını keşfetmek, dağların önüne çıkardığı yeni engelleri görmek istiyordu. Yunanlı akademisyenlerin düşüncelerine uymayan dünyanın biçimini saptamak için aşırı bir istek duyuyordu.

Ama ulaştığı her aşamadan sonra daha yükseğe tırmanmak, daha ötelere yürümek zorunda kalmıştı. İlerledikçe nehirler Duyuyordu. Okyanus ile güneşin doğduğu yerdeki son ufukta kutsal gücün kanıtı var mıydı acaba? Orada, Bilgi Ağacının meyvelerinden yiyen, Ab-ı Hayat'tan içen, insanlardan daha bilge varlıklar olabilir miydi?

İskender'in yazgısını yaşamak düşüncesiyle hareket ettiği söylenmiştir. Belki de eğer varsa yazgıyla karşılaşmak için yolculuk etmiştir. Yeryüzünde gerçekten de tanrılann varlığının kanıtı var mıydı? Gerçekten de insan kendi istencinden daha üstün bir istenç tarafından mı harekete geçiriliyordu? Ya da evrensel enerjinin, atomik devinimin asıl kaynağı Hareketsiz Hareket Ettirici uzak ve görünmez miydi? İnsanoğlu bilgilenme ya da hayvanlaşma yönünde sadece kendi çabalanyla mı ilerliyordu?

Ökümene'nin kuzey sınırlarında yaptığı incelemelerin her yeni aşaması, -Tuna Nehri boyundaki vahşi Keltler, Hazar bozkırlarındaki "Dahaeler" (Hırsızlar) ve Kum Nehri'nin ötesindeki İskitler arasında- sınırlarda yaşayan halkların düşünüş bozukluklarını ortaya çıkarmıştı. Aydınlanmanın kuzeyden ziyade doğuya doğru yayıldığı açıktı.

Başlangıçta, ilkbahar mevsiminde, şans da yardım etmişti İskender'e. Daha doğrusu, iyi bir rastlantıyı adamlarının cesaretini artıran mutlu bir işarete dönüştürmüştü.

Sarmaşık bulmuşlardı orada. Bir efsane sarmaşıkla ilişkiliydi. Yunanlıların yazdığı biçimiyle Nisa isimli, dağın eteğinde kurulmuş küçük bir şehirde, Çanakkale Boğazı'ndan bu yana hiçbir yerde görmedikleri sarmaşık bitkisiyle karşılaşmışlardı. Hem de buradaki insanlar ona Yunanca'da ne dendiğini biliyorlardı - bu halk birçok Yunanca sözcük biliyordu.

Öykü yavaş yavaş ortaya çıkmıştı. Nisalılar, Diyonizos'u yolculuklarında buraya kadar takip eden kahramanların torunları olduklarına inanıyorlardı. Sakatlar bu eski koloniyi Bachanals adlı tanrı tapmanı sürdürmek için kurmuşlardı.

Söylediklerinin kanıtı olarak da Meru Dağı adını taşıyan bir doruğu gösteriyorlardı. Bu isim ana yurttaki Meroe Dağı'ndan geli-

yordu. Bunların kanıtlarını iskender'e göstermek istediklerini bildirdiler.

Arrianus'un söylediğine göre, "Anlatılanların tümünü iskender hemen benimsedi; çünkü, Diyonizos'un gezileri söylencesinin doğru olduğuna inanılmasını istiyordu. Hem süvari hem de yaya arkadaşları yanına alarak Mem Dağına tırmandı ve dağın doruğunun vahşi hayvanların özgürce dolaştıkları sarmaşık ve deme ağacı korulanyla kaplandığını ve koruluklann gölgelediği sunaklann bulunduğunu gördü.

Sarmaşık gördükleri için çılgınlar gibi sevinen Makedonyalılar çelenkler yaptılar. Başlarını çelenklerle süsleyerek dans ettiler, şarkı söylediler ve tannya bütün isimleriyle dualar ettiler, iskender burada Diyonizos'a kurbanlar kesti ve bütün arkadaşlannın katıldığı bir şölen düzenledi.

Kutsal bitkinin ortaya çıkışı, tanrısal irade onlan Nisaya göndermemiş bile olsa, en azından, Yunan kahramanlannın onlardan önce buralara geldiklerinin kanıtlannı bulduklan için Makedonyalıları sevindirmişti. Daha sonra da rododendron* ve geniş köknar ormanlarına rastlamışlardı. Karşılaştıktan çok güzel ve güçlü, uzun boynuzlu öküzlerden Makedonya'ya bir sürü gönderdiler.

Ama Nisa'dan sonra çok az şölen düzenlediler. Küçük Asya ve Sogd dağlanndaki gibi burada yaşayan halklar da, yükseklik arttıkça yabanıllaşıyorlardı. Bu dağlı topluluklar sıklıkla doruklardaki sangaslarına -taştan yapılma surlar- çekiliyorlardı, iskender, zaman zaman konuşarak ya da monte edilebilen savaş makineleri kullanarak zor yoluyla ikna etmek amacıyla zirvelerde takip edilmeleri için ısrarcı davranıyordu.

Dağlıların kayalıklardaki mağaralara sığındıkları zamanlarda Makedon yaratıcılığı bile zorlanıyordu bazen, iskender de Ptolemaios da yaralanmıştı. Bundan sonra ordu çok vahşi davranmıştı; en azından bir kez teslim olan halk katledilmişti - böyle bir şey daha önce hiç olmamıştı.

Rüzgânn kırdığı bodur çamlara ve Himalayalar dağ kütlesine

* Yaklaşık olarak 177 metrelik bir uzunluk ölçüsü, (çev.)

doğru gittikçe yukarılara tırmanıyorlardı. Vadiler daralmaya ve geniş dereler gök gürültüsü sesi çıkararak akmaya başlayınca iskender, ordunun büyük bölümünü geride bırakıp yanına seçkin dağlı birlikleri alarak yoluna devam etti. Yükseldikçe oksijenin azaldığı ve güçlükle nefes alabildikleri sırada yollarının üzerindeki devasa buz duvarlannı gördüler. Güçbela bu duvarlara tırmandıklarında kuvvetli esen dondurucu rüzgâra direnmek için birbirlerine sokulup sarıldılar.

Önlerindeki buz dağlarının arkasında, bulutların üstünde, azametli dağ silsileleriyle tepesi bembeyaz karla kaplı yüce bir zirvenin var olduğunu gördüler. Kadastrocular yüksekliğini hesapladıktan sonra, bu zirvenin dünya hava küresinin daha yükseğinde, tannlar katında olması gerektiğini açıkladılar.

Rehberler, "Buradan ötesinin fırtınalann arasında oturan Indra tarafından korunduğu" açıklamasını yaptılar.

Buna rağmen İskender, sadece o güne kadar gördüklerinden daha büyük dağ zirvelerini görebiliyordu. Hiçbir ordu oralardan geçemezdi. Hiçbir iyi ve tannsal yönleri olan insan yaşayamazdı orada. Bu nedenle İskender yönünü, Hefaistion ile Perdikkas'ın karşıya geçmek için köprüler yaptıklan Indus'a doğru dönerek dağlardan inmeye başladı.

Ordunun ana kısmıyla buluşmak için kendiliğinden güneye döndü. Ama bundan sonra orduyla olan ilişkisinde bir değişme baş göstermişti - ordu bu değişikliğin hayli açık bir biçimde talkındayken İskender bundan habersizdi. Adamlan, liderlerinin bir despot rolü oynamayı seçtiğini ve en azından Makedonyalılar olmak üzere, kendisinin yolu üzerine çıkacak bütün engelleri aşmak için tannsal bir güce sahip olduğuna inandığını kavramışlardı. Bunun anlamı İskender'in bir çılgın olduğuydu.

Herhalde bu inancın oluşmasına her şeyden çok Kallisthenes'in tamamlanmamış günlüğü katkıda bulunmuştu. Söylediklerine zıt olarak Sofistin Anabasis'i, İskender'i bir ölümlü olarak değil, Zeus'un bilgeliğinin esin verdiği, yazgısının çizdiği yolda tannsal sevginin rehberlik ettiği bir varlık olarak tasvir ediyordu. Günlük dalkavukluk kokusu yayıyordu etrafa. Bir insanın içtenliğinin yok

olması demekti bu. Yapıtı okuyan İskender, Kallisthenes'in, Anabasis'inin Makedonyalıya ölümsüz bir ün getireceğiyle övündüğünü anımsamış olmalıydı. Arrianus'un bildirdiğine göre, el yazmasını okuduktan sonra Kallisthenes'in anısı iğrenç gelmişti İskender'e.

/ima Himalaya yükseltilerinde dolaşırken Sofist'in yazdıklarından başka şeyler de vardı elinde. Yanlış kanıtlara duyulan inanca karşı uyarılarda bulunan -biçemi kişisel olmamasına karşın- Aristoteles'in, iskender'e Söylev adlı eserinin bir kopyasına sahipti. Yapıt tartışma karşısında keşfin üstünlüğünü vurguluyordu. Platon'u bile, ideal bir iyiliği ortaya çıkaran belirsiz bir devletin planını çıkarmak için haıekete geçiren eski Yunan idealizmine saldınyordu.

Alaycı Ptolemaios buna kaşı çıkmıştı. "Şu andan itibaren bir insan için iyi olanın bir başkası için iyi olmadığını bilmen gerekiyor. Senin için neyin iyi olduğunu neden bilmiyorsun?" dedi açıkça iskender'e.

"Ne olabilir ki?"

"Geri dönmek... Ekbatana ya da Babil'de kalma. Bizim olan denize ve Mısır'daki İskenderiye'ye dönelim."

Sevgilisi Thais'in memleket hasretiyle yandığını söylememişti elbette.

İskender onu dinlemiyordu, ikisi de aldıklan ağır yaralar nedeniyle zayıflamışlardı ve Ptolemaios'un ısrarı üvey kardeşini sinirlendiriyordu. Himalayalardaki bu girişimden sonra Ptolemaios ona nadiren öneride bulunacaktı.

Arjistoteles'in Metafizik adlı yeni eserini derinliğine incelerken, öğretmeninin Tann'nın doğası konusunda yaptığı spekülasyonlarda çok ilerlediğini keşfetmişti. Hareketsiz Hareket Ettirici yeryüzünde değil, en uzaktaki yıldızlann dünyasındaydı. Bu sabit yıldızları dünyanın etrafında döndüren güç her şeyi hareket ettiriyordu. Yerküreye yönelik bu öncesiz hareketten zaman içinde yaşam ortaya çıkmış ve gelişmişti. Hareket ettiricinin bunun dışında herhangi bir kanıtı olamazdı... Ve eğer bu doğruysa yolculuğu sırasında İskender doğaya ait olguların dışında başka bir şey göremezdi.

İskender'e her nasılsa roller değişmiş gibi geliyordu. Eylemin bilmekten ve keşfetmenin akıl yürütmekten daha yararlı olduğunu söyleyen Stagiralı filozof bir teori taraftarı olurken, o, yani İskender gözlem ve kesife bağlanmıştı.

Bu araştırmada, Mieza'da metinlere daldığı sırada olduğundan çok daha yalnızdı. Aristoteles, Demostenes'ten bile keskin bir düşmandı artık; kendi tarafında olan Ptolemaios sadece Mısır'a geri dönmeyi düşünüyordu. Ülkesinde kalan filozof -Kallisthenes'i okuduktan sonra- onun süregiden basanlarını, yazgının, onu reddeder etmez bir felakete dönüşecek geçici bir isteğine bağlıyordu. Ana yurttaki duygulardan etkilenen inançlı Antipatros bile onun isteklerine karşı çıkmaya başlamıştı.

Ancak hiçbir şey, anılarındaki görkemli anlar bile, o baharda büyük Indus, Nehri üzerine teknelerle kurulan köprü kadar etkileyici olamazdı. Beraberinde, ordunun kalas elde etmek için getirdiği bir orman oluşturabilecek sayıdaki ağaç ile güneşin ışınlarını geri yansıtan kalkanlarıyla arkadaşlar, onu selamlamak için öne çıkan ve kulak tırmalayan düdüklerini çalarak Rushanak'a eşlik eden İskitler vardı.

Kuzey Hindistan racasının gönderdiği hediyeleri -arabalar dolusu gürnüş, kumaş topları, besin olarak binlerce sığır, kurban etmek için koyun, bir alay Hintli süvari birliği ve hizmet etmeleri için giysi ve kumaşlarla süslenmiş otuz adet fil- getirmişlerdi.

Dağların eteklerine geldiğinde, karısı Rushanak'ın kaldığı etrafında barikatlar olan ve bindiği fillere eşlik eden bir grup hadım tarafından çevrelenmiş doğu sarayını andıran köşklerini gördü. Filin sırtına yerleştirilmiş tahtırevanda mücevherlerle süslenmiş bir heykeli andınyordu. Bu ülkede, Rushanak'ın yaptığı gibi peçe giymeden ata binen bir kraliçe saygınlık kazanamazdı.

Bu yeni ihtişama kendini kolayca uyarlamasına -ve o andan sonra filden başka hiçbir şeye binmemesine- karşın çektiği yalnızlığa alışamıyordu. Sefer sırasında İskender'le bir çadırı dağ soğuğunda paylaştıklan ve duyduğu bedensel aşkla üzerindeki giysileri çıkararak onun dizinin dibinde oturduğu zamanlar mutluydu. Burada, hareket eden bir şehir gibi görünen kışlada, uysal bir bi-

çimde altın ve incilerle süslenmiş elbiseleri giyiyorken, kocasına henüz bir çocuk veremediği için mutsuz ve heveslerinin onu nereye götüreceğini bilmediği için güvensizdi.

İskender'in ilk hevesi fil avına çıkmaktı. Hintlilerin rehberliğinde Makedonyalı subaylar kara canavarlarının sırtına binerek ava çıkmışlardı. Çalılıkların arasında vahşi bir sürü yakalayıp, içinden tutsak alacakları hayvanı seçip evcil fillerin arasında geri dönmüşlerdi. Makedonyalılar bir çocuk ya da ihtiyarın yönetebildiği bu hayvanların güçleriyle zekâlarından çok etkilenmişlerdi. Evcil fillerin yaptığı dansı izlediler, içlerinden biri hortumuna bağlanmış büyük bir zili ön bacaklanna bağlanmış iki zile vururken, diğer filler onun etrafında dönüyor ve aynı anda bacaklarını havaya kaldırıyorlardı.

Selevkos Nikator, "Eğer savaşta bir sürücü yaralanırsa" diye anlatmıştı, "fili onu korumak için bedeninin üstünde ayakta durur."

Selevkos son gözde komutanlardan biriydi - bir boğanın boynuzlannı büküp fırlatabilecek kadar güçlü, iyi niyetli bir devdi, iskender'in verdiği kararlan asla sorgulamayan Selevkos, Hefaistion ile denizci Nearhos gibi cana yakın bir insandı. Fillerin gücüne hayranlığı o kadar yüksekti ki yetiştirme yoluyla bir sürü oluşturmaya karar vermişti.

"Ne kadar zamanda?" diye :;ordu Nearhos. O da kendi hesabına dev hayvanlar hakkında araştırmalar yapıyordu.

"Mümkün olan en kısa zamanda."

"Çok iyi. Bu türün dişisi yavrusunu on altı ay kamında taşıyor, ondan sonra aynı kısrak gibi tek yavru yapıyor. Yavruyu sekiz yıl boyunca emziriyor. Bir sürüyü yetiştirmen ne kadar sürecek?"

Büyük Indus boyunca uzanan bölgeye Hindistan ve halkına Hintli adını veren bu adamların hepsi bu ülkedeki hayvan yaşamına ilişkin keskin gözlemciydiler. Bir defasında, gördüğü yedi metrelik bir benekli yılanı yakalamaya çalışan Nearhos, onların yakalanmayacak kadar süratli olduklannı anlamıştı. Hiçbir Yunanca sözcük bilmemelerine karşın insan gibi konuştuklannı keşfettiği papağanlarla işi daha kolay olmuştu. Onesikritos, toprağı kazarak altın çıkartan, tilki büyüklüğünde bir kannca gördüğüne yemin ediyordu.

Mısır Firavunları'nın başlıklarındaki simgelere çok benzeyen çıngıraklı yılanların soktuğu adamların hepsinin bu nedenle öldüğünü fark etmişti İskender. Yılan sokmalarının tedavisini bilen Hintlileri bir araya getiren İskender, yılan sokan herkesin en kısa sürede bu çadıra gelmelerini emretmişti. Peukestas'ın ormanda küçük güzel insanlarla karşılaşmasının öyküsünü dinleyince çok eğlenmişti. Sık bir ormanlık alan içinde ilerleyen Peukestas'ın askerlerinin üzerine ağaçların tepelerinden saldırı başlamıştı. Birliğin komutanı askerlerine hemen ormana yayılmalarını emretmişti. Sıcağa rağmen deriler giyen saldırganlar sadece taş ve hindistan cevizi atıyorlardı askerlerin üzerine.

"İnsan değil onlar" diye açıkladı Nearhos, "insanı taklit etmeyi öğrenmiş güzel hayvanlar. Giydikleri kıllı deri kendi derileri."

Küçük ayrıntılar üzerinde titizlik gösteren Peukestas, askerlerine insanlara karşı değil de maymunlara karşı çarpışmaları emrini verdiğini uzun bir süre kabul etmedi. Ama sistemli çalışmayı seven Nearhos görüşünü kanıtlamak için birkaç maymun yakaladı. İskender de Giritli denizci ile Selevkos'a yeni ülkenin iç bölgelerine girip bütün insan ve hayvan türlerinden, özellikle fillerden örnekler getirmelerini emretmişti. Keşiflerini su üzerinde yapmayı isteyen Nearhos, İndus'ta kullanmak üzere, bazılannda otuzdan fazla kürek olan, nehir kullanımına uygun küçük bir donanma oluşturma olanağını değerlendirdi.

(İskender hemen eski Makedon birliklerini, asker olmayan ama kendisi için bu tür işleri yapan bu adamların emrine verdi. Artık Hefaistion arkadaşların en iyilerine, Selevkos en gözde Hipastpistlere, Nearhos da güvenilir Agrianlardan oluşan bir alaya komuta ediyordu.)

İskender, nehirde ilerleyen donanmayı gördüğünde çok sinirlenmişti. Gemileri yapanlar, bunlarla orduyu nehir üzerinde taşıyabileceklerini mi düşünüyorlardı?

Gemi yapım ustalan adına Giritli komutan yanıt vermişti. Hayır, donanmanın orduyu doğuya götürmesini beklemediğini söyledi; bunun yerine, yük arabalan sökülmüş gemileri taşıyacaktı. Böylece her zaman derin suların incelenmesinde kullanılabilecek

gemileri olacaktı. Ayrıca İskender, nehrin üzerine teknelerden bir köprü yapmalarını emretmemiş miydi?

"Indus üzerine bir köprü yapılmasını istemiştim, bu doğru."

Makedonyalılar, bu nehre ulaştıklarında -kıyılardaki çalılıklar ve timsah adı verilen ejderhaya benzer canavarlarıyla- onunla çok benzeşen Nil'in kaynağına geldiklerini sanmışlardı. Indus da Nil gibi, görünen bir neden olmaksızın taşkınlar yapıyordu. Kallisthenes ile Aristoteles İndus'un, Nil'in kaynağını oluşturduğunun kanıtlanacağına inanıyorlardı.

Herodotos, Mısır'ın, bilinmeyen bir bölgeden taşıdığı alüvyonlu çökeltileri taşkınlarla kıyılanna bırakan Nil'in bir hediyesi olduğunu söylemişti; ilk bakışta bu ırmağın etrafındaki topraklann da bu tarzda bırakılmış olduğu görülüyordu. Eğer bu doğruysa, Hindistan da Mısır gibi, Okyanus'a doğru çıkıntı yapan dar bir kara parçası olsa gerekti.

Ama konuyu inceleyen Nearhos zekice bir tahminde bulunmuştu. İndus'un, kuzeydeki dağların -İskender'in gördüğü Himalayalar silsilesi- karlarının erimesi ve sağanak yağmurlar nedeniyle sel getirdiğini ve taştığını öğrenmişti. Bu dağlarsa uzaktaydı, hem de çok uzakta. (Bu bilgiden hareketle, Nearhos, Etopya adındaki bilinmeyen bölgenin benzer dağlarındaki yağışlarla göllerden kaynaklandığını tahmin ediyordu.)

Indus batı-doğu rüzgârı doğrultusunda akmıyordu; güney rüzgânnın rotasını izleyerek kuşatıcı Okyanus'a dökülüyordu.

"Ve İndus'un ağızlan güneşin doğduğu yere doğru uzanıyordu" diye konuşmasına son verdi Nearhos, "buradan altı bin stadyon* uzaklıktalar. Ya da barbarlar öyle söylüyorlar."

Bunun anlamı, -çalılık ve timsahlann varlığına karşın- İndus'un Nil ile hiçbir bağlantısının olamayacağıydı. Bu da iki nehir arasında uzanan ülkeler, çöller ve körfezlerin, Yunanlıların düşündüğünden çok daha büyük olmaları demekti. Bütün bunların dışındaysa bu, ordunun, buradan gemilere binerek, nehir üzerinden Memfis'e ya da Mısır'daki İskenderiye'ye, o çok özledikleri Akdeniz'in mavi sularına ulaşamayacağı anlamına geliyordu.

Bunu anlayan Nearhos, diğer kaptanlar ve gemi yapım ustala-

n, İskender'in doğuya doğru yolculuğuna son verip, İndus üzerinden Okyanus'a doğru yol alacağını umut ederek bir nakliye filosu kurmak için acele ediyorlardı. Ama İskender bu yol üzerinde hiç düşünmemişti. Gemicilerin ırmak üzerinde yolculuk yapmalarını ve köprüler oluşturmalarını kabul ediyordu; bununla birlikte gitmeleri gereken yön doğuydu.

"Ama yine de teknelere ve köprülere gereksinimimiz var" diyerek gülüyordu Nearhos.

Denizciler, İndus'un ötesinde yol üzerinde engel oluşturan dört nehir daha olduğunu söylüyorlardı. Hindistan kara kütlesi hiçbir şekilde bir kıstas olamazdı; güneşin doğduğu yöne doğru uzanan çok büyük bir kara parçasıydı bu.

Dört nehirden sonra ne olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Denizciler nehirlerden sonra Okyanus'la karşılacakiarını umuyordu. İskender'in de Okyanus'a ulaşmayı arzuladığını biliyorlardı.

Denizcilerin düşüncelerini öğrenmişti ordu çok geçmeden. Gemileri doğuya götürmek için karadan çeken ordu bundan hiçbir haz almıyor, İndus kıyısı boyunca öfkeli ama sessiz bir biçimde ilerliyor ve iyimser komutanlar, Herakles'in de kendilerinden önce bu yolu kullanmış olabileceğini söylediklerinde düşünceleri karmakarışık bir hale geliyordu. Ordu kendi yöntemleriyle İskender'in seferine karşı koymaya başlamıştı. Bu direniş sonunda bir ayaklanmaya dönüşecekti.

Yağmurlar başlamıştı. Buhar çıkaran toprağın üzerinde geceleri kurdukları kampların sel baskınına uğramasına yol açan fırtınalar kopuyordu. Troya'yı arkalarında bıraktıklarından beri ordu böyle bir tufanla karşılaşmamıştı. Yağmurdan daha önemli şeyse Raca Ambhi'nin davranışları nedeniyle ortaya çıkan sıkıntılardı.

Raca Ambhi'ye (Yunanlılar ona Omphi diyorlardı) değerli bir dost gibi davranılmıştı. Raca, gerçekten de onlan hediyelerle karşılamış ve tüm şehir ve bölgeleri Makedonların emrine vermişti. Ancak İskender de Ambhi'ye, ondan aldığı gümüşten daha çok değeri olan altın vermiş ve ülkesini tekrar ona bağışlamıştı. Hefaistion asıl olarak yürüyüş rotası üstünde artık işe yaramayan askerlerle tutsakların yerleştirildiği, surları olan kasabalar kuruyordu.

Kuzey Hindistan bölgesini yağmalamayı yasaklayan İskender, racaya eşitiymiş gibi davranıyordu. Adamlar, "Bundan önce hiç kimseyi böyle bir onura yükseltmemişti" diye yakınıyorlardı. Ve ordu bu nazik racaya karşı büyük bir kıskançlık duymaya başlamıştı.

İskender su götürmez bir biçimde Hintlilerden hoşlanıyordu. Büyük Tekshacila (Yunanca metinlerde Taxila) kentinde, çok çeşitli uluslardan oluşan halkıyla Hindistanlılar arasındaki dostluğun kutlanması için oyunlar düzenlenerek sunularda bulunulmasını emretti. İskender, Hintlilerin, kuzey düzlüklerinden ataerkil klanlar halinde buralara sürüklenmiş Ariler olduklarını keşfetmişti. Onlar da İranlılar gibi büyükbaş hayvan yetiştiriyorlar, tek eşle evleniyorlar, kutsal ateşe tapıyorlar ve sadece lndra adını verdikleri hava tanrısının önünde yere kapanıyorlardı. Soylu kastlan, Makedonyalılarda olduğu gibi, savaşçı kastı kshatriya idi. Rahipleri, -Kuros'un rahiplerinin İranlılara öğrettikleri gibi- diğerlerini aldatarak yaşamayı ya da bu dünyada servet kazanmak için mücadele içine girmeyi kötülüğe boyun eğmek gibi gören çjileci brahmanlardı. Savaşçı ve brahman kastlan bölgenin yerli halklarından uzak tutuyorlardı kendilerini. Yüksek kastların üyelerini kendileriyle eşit gören İskender, Raca Ambhi'nin süvarilerini arkadaşlar birliğine katmıştı. (Hindistanlılar ise İskender'i hemen efendileri olarak kabul etmişlerdi -Kralların Kralı Avrupalı unvanını venmişlerdi ona- ama Yavannalar (Çobanlar), Balkan Dağlıları dedikleri Makedonyalılardan hoşlanmıyorlardı.)

Bir adamın kişiliği etrafında birlik oluşturan müttefik ev sahipleri doğuya gidildikçe farklılaşıyordu. Makedonyalıları sadece İskender'in iradesinin kamçıları ileriye götürüyordu. Doğu sınırında Ambhi'nin düşmanı olan bir diğer hanedan, Poros krallarının sıkışmış gücüyle karşılaşmışlardı. İskender, Ambhi'ye Makedon güçlerinin Poros'un iktidarını yok edeceklerine söz vermişti.

Büyük bir olasılıkla artık Makedonlann karşısında hiçbir ordunun duramayacağını sanıyordu; kuşkusuz, hiçbir ordunun bu başarıya ulaşmadığı olgusuyla temellendiriyordu bu düşüncesini. Şimdi emri altındaki müttefik birliklere sahip orduysa çok daha güçlüydü.

Ama bu seferki ordu, sakin akışlı Celum Nehri boyunca yağmur altında direniyordu.* Rakip ordunun çadırlarının arasından fillerin, hem de birkaç yüzünün var olduğu görülüyordu. Makedonyalılar fillerin kesin sayısını hesaplayamamışlardı. Yağmurla günlük olarak taşan nehir üzerine köprü de kuramıyorlardı.

Sel, sağanak yağmurla oluşan dev hayvanlarmış gibi görünüyordu gözlerine. Poros ordusunun zayıf olduğunu tahmin ediyorlardı ki bu noktada hata yapıyorlardı. Celum'dan karşıya geçiş iskender'in son büyük savaşıydı. Ve savaşın kontrolünü kaçınmıştı elinden.

iskender elbette yağmurlar dininceye ve nehir normal yatağına girinceye kadar beklemeliydi. Ancak bekleyecek havada da değildi. Makedonyalılar sanki oyun oynuyormuş gibi davranarak sprunu önemsememişlerdi. ilk olarak gereksinimlerinden daha kalabalık süvarileri vardı; ama atların fillerle baş edemeyeceklerini de anlamışlardı. Üstelik atların bir nehri geçtikten sonra kıyıda bekleyen fillerin tehdidi altında nehirden çıkmaları daha da zordu. İçinde bulundukları ortamı inceledikten sonra iskender'in kurmayları, süvarilerini nehrin fillerden uzak bir yerinden karşıya geçirmeye karar verdiler. Böyle yapmakla Poros kralının kafasını karıştırdılar.

Daha önce yaşamadıkları bir deneydi diye anlatıyor Arrianus. İskender'in her yönde hareket ederek Poros'u (Poros kralı) şaşırtması ve ne yapacağına karar veremeyecek bir duruma getirmess j

Bu yöntemle, nehir boyunca gelip giden tekneleri ve su yüzünde durmak için derilere kuru saman dolduran askerleri gören Poros'a da rahat edecek zaman verilmemişti. Poros savunma için ne zaman birliklerini bir yerde toplasa başka bir yere gitmek zorunda bırakılıyordu. Özellikle geceleri Makedonyalıların "Enyalios" diye nara attıkları ve gürültü çıkardıkları yerlere filleriyle birljkte gitmek durumundaydı. Böylece bir süre sonra rakibine, nehrin gürültü gelen bölgesine askerleri ve filleriyle birlikte gitmek alışkanlığını kazandırmıştı İskender. Bunu sık sık yapan ve savaş çığlıklarından başka bir şeyle karşılaşmayan Poros, bir süre sonra gürültü duyduğunda kurduğu kamptan çıkmamaya başladı. Ama nehir kıyısında dolaşan gözcüleri hâlâ vardı. Gece yapılacak gezintileri artık Poros'un önemsemediğine kanaat getiren İskender karşıya geçmek için bir taktik hazırladı.

Gece yakılan şenlik ateşleriyle gürültünün sahneye konulması için Krateros'u ana kampta orduyu oluşturan büyük kalabalıkla birlikte bıraktı. Krateros'a, Poros karşısındaki bir noktadan saldırıya geçmedikçe ya da kaçmaya başlamadıkça karşıya geçmeye çalışmamasını sıkı sıkıya emretti. "Eğer Poros fillerin çok az bir kısmıyla ilerlerse olduğun yerde kal" diye tavsiye etmişti. "Ama eğer bütün filleriyle birlikte saldınya geçer ve diğer güçlerinin çok küçük bir bölümünü geride bırakırsa bütün hızınla hemen karşıya geçmelisin. Çünkü filleri sadece senin atlılarını tutabileceklerdir."

Gece olduğunda, Hefaistion, Ptolemaios, Selevkos, Koenos ve Perdikkas'ın komutasına verilen seçilmiş birlikleri nehrin on sekiz mil yukarısında toplad İskender. Bu noktayla Krateros arasına emirleri bildirecek nöbetçi grubu yerleştirildi. Teknelerle deriden yapılma sallar nehir kıyısından görülmeyecek uzaklıktaki yola karadan götürülmüş ve çalılarla ağaçlar arasına saklanmıştı.

Nehrin dirsek oluşturduğu yerde bir çıkıntı vardı. Çıkıntı değişik türde ağaçlarla kaplıydı. Onun karşısında kimsenin yaşamadığı ormanlık bir ada bulunuyordu. Krateros'un bırakıldığı kışlada her zamanki ateş ile hareket görülürken, o gece bu adayla orman İskender'in saldın birliğinin manevralarını gözlerden gizlemişti. Sağnak halinde yağmaya başlayan yağmur ile şimşek gürültüsü,

silahların şakırdamasıyla hareketin ve verilen emirlerin gürültüsünü bastırmıştı. Güneş ışımadan biraz önce rüzgâr ve yağmur dinmişti.

Tekneler adanın karşısında nehre indirildi ve atlar sallara bindirildi. Teknelere bindirilen piyade askerler o kadar sessizdi ki adanın etrafında dolaşırlarken kimse onların çıkardığı gürültüyü duymamıştı. İskender de Ptolemaios ve Selevkos'la birlikte otuz kürekli bir tekneyle karşıya geçmişti. Sessizce karaya çıktıktan sonra İskender, ilk atlıları konuşlanan piyadeleri korumaları için kıyıya yerleştirdi.

Harekât o ana kadar mükemmel planlanmış ve uygulanmıştı. İlk aksaklık ortaya çıktığında İskender muhafız süvarilerini yerleştiriyordu. Karşı kıyıya değil de bir başka adaya çıktıklarını o anda fark etmişlerdi. Karşı kıyının parçasıymış gibi görünen büyük bir adaydı ve kıyıyla arasında sel sularının aktığı dar bir kanal vardı.

Nehrin bu kolunda bata çıka ilerlerlerken düşmanın ileri karakolu onları görmüştü. Bu sırada tekne ve sallardan karanlıkta inen saldırı birliği onların arkasında yığılıyordu.

Nehrin bu kolunun geçilebileceği bir yer bulmuşlardı. Askerler koltuk altlarına kadar çıkan sel sularını yarıp geçmek zorunda kalmışlar ve atlar boyunlarına kadar suya gömülmüşlerdi.

Şafağın gri sisiyle birlikte İskender atlı muhafızlarını çamur deryasından başka bir şeye benzemeyen karaya çıkarmayı başarmıştı. Ve o andan sonra özenle hazırlanan plan bozulmuştu.

ilk düşman askerleri karşılarında göründüğünde hâlâ çamur içinde ayaklarını sürüyerek ilerliyorlardı, iskender atlı okçuları çarpışma ve keşif için ileri gönderdi - düşmanın sadece birkaç bin kişilik bir güç, arabalar ve atlardan oluştuğunu öğrenmişti. Vakti geldiğinde bütün süvarisiyle harekete geçti. Düşman kolunun, ya çamura saplandığından ya da geri çekilmek istemediğinden olsa gerek büyük bir kısmı yok edildi.

Bu çatışma nedeniyle zaman yitiren ve Poros'un asıl birliklerinin ne yaptığını bilmeyen İskender, falanks birliklerine öndekileri izlemelerini emrederek bütün atlılarla güney yönünde yürüyüşe geçti. Bir saat içinde nehrin kıyısında çamurla uğraşmak zorunda kalan yaya askerlerin görüş alanından çıkmıştı.

Bu nedenle Poros'un asıl kuvvetleriyle, etrafında sadece süvarileri varken karşı karşıya kalmıştı. Bu güç, yürüyüş için çok daha elverişli olan kum üzerinde uzun bir çizgi boyunca yaklaşıyordu. Savaş zırhları giydirilmiş filler hattın en önündeydiler - aralarında otuz metrelik mesafe olan iki yüz fil vardı. Fillerin aralarında okçular görülüyordu. Mızraklı ve kılıçlı askerler okçulan destekliyorlardı.

Atlarını böyle bir cephenin üzerine süremeyen İskender durup bekledi. Krateros'a ilişkin hiçbir iz yoktu ortalıkta. (Poros bir askeri birlikle birlikte fillerinin bir kısmını karşıda bıraktığı için Krateros emirleri çiğneyerek kampta kalmıştı.)

Yorgun Hipaspitslerle mızraklı askerler saatler sonra gelmişlerdi süvarilerin yanına. Bir düzen oluşturmak ve adamlarını biraz da olsa dinlendirmek için İskender piyadeleri beklemek zorunda kalmıştı. Savaş düzenine girer girmez süvarisinin asıl bölümünü, geleneksel Makedon taktiğine göre, süratle sağ tarafa geçirdi.

Artık yanında yeni atlı okçu grubuyla Baktriya ve İskit süvarileri vardı. Bu zengin güçlerlerle muhteşem bir harekât gerçekleştirdi - arkadaşlarla geri çekiliyormuş gibi yaparken saldırıya geçtiğinde, yeni b rlikler hafif Hint süvarisini kıstırmak için geriden dolaşarak geniş pir çember içine aldılar. Yakın dövüşlerde her zaman yaptığı gibi Bukefalos'a biniyordu İskender.

Birdenbire hiçbir yarası olmaksızın yere yığıldı Bukefalos. Saatlerce çamur içinde boğuşmak İskender sırtındayken ölen yaşlı atı bitirmişti.

Ma<edon süvarisi tarafından iki yönden sarıldığı için manevra yapamayan Hint süvarisi, bir araya toplanarak şiddetli bir direnişe geçti. Fillerin ve dev yayların (küçük savaş makineleri kadar etkili) karşısında bıraktığı falankı hiç düşünmeyen İskender, başka bir ata binerek süvarileriyle birlikte dalmıştı Hint saflarına.

Fillerle mücadele etmek için ellerine hiçbir plan verilmemiş Selevkos ile Perdikkas tarafından yönetilen yaklaşık olarak altı bin kişilik falanks askeri, her zaman yaptığı gibi itaatkâr bir biçimde ilerliyordu. Dev hayvanlar da onlara doğru yürüyordu.

Falanksın mevzisinde kalmayı nasıl başardığı bilinmiyor. Ama başardı ve filleri durdurdu. Bunun benzeri bir şey hiç görülmemiş-

ti, diye gizemli bir açıklama veriyor Arrianus. Filler nereden saldırdılarsa kalabalık Makedonların arasına düştüler.

Makedon piyadesi bir şekilde filleri durdurmayı ve sonra da geriletmeyi bilmişti. Belki de fil sürücülerinin çoğunu öldürmüşlerdi.

İskender'in emriyle değil de savaşın gidişatı gereği şimdi bütün Makedon süvari gücü bir arada toplanmıştı. Poros'un atlı askerleri tarafından takip edilen filler, saldırırken ve savaş meydanında koşuşurken sadece düşmanlannı değil Hintli askerleri de eziyorlardı. Hayvanların çoğu çektikleri acılar dolayısıyla ya da sürücüsünü kaybetmiş oiduklan için mevzilerini kaybetmişlerdi çünkü. Ancak yorgun olduklarında bile kulak tırmalayıcı bir ses çıkararak, su üstünde yüzen gemiler gibi düşman karşısında yavaşça geri çekiliyorlardı... O gün çatışma sırasında öldürülmeyen bütün filler ganimet olarak yakalanmıştı.

Bu amansız ölüm kasırgası içinde İskender piyade birliklerine ulaşmak için kendine yol açmayı başarmış ve kalkanlarını kaldırarak bir saf oluşturmalarını emretmişti.

O anda Krateros'un komutası altındaki birlikler -en sonunda nehri geçmişlerdi- sahneye çıktı. Hayatta kalan düşmanın takibi bu taze birliklerin görevi oldu. iskender'in kişisel komutası altındaki askerler kımıldayamayacak derecede yorgundular.

O günden sonra Makedon süvarisi asla eskisi gibi değildi.

Kral Poros en son geri çekilenler arasındaydı ve hem kendisi hem de fili çok kötü yaralanmıştı. İskender onu fark etti ve Raca Ambhi'nin subaylarını teslim olmaya razı etmeleri için gönderdi. Ama Hintli şef, İskender'in subaylan ondan kişisel bir mesaj getirinceye kadar teslim olmayı reddetti. Ancak o zaman filinden ayrılarak İskender'i beklemeye razı oldu.

Poros'un cüssesiyle tavırlanna şaşıran Makedonyalı konuşmaya başlamadan önce atından indi. Yaralı adama bir içki verildi, o da kendi isteğiyle İskender'e yaklaştı.

"Sana nasıl davranılmasını istiyorsun?" diye sordu fatih.

Ne söyleyeceğini kestiremeyen Poros, "Bir kral gibi" dedi.

"Elbette, bundan başka bir şey istemiyor musun?"

"Hepsi bu yanıtın içinde var."

İki kralın arasında geçen konuşmayı efsane böyle aktarıyor. Yanıttan hoşlanan iskender Poros ile halkını affettikten sonra, Celum'un kanlı kumlan üzerinde biri Nikaia (Zafer), diğeri on yedi yıldır yoldaşı olan atının mezan burada olduğu için Bukefaleia olmak üzere iki yeni şehir kurulmasını emretmişti.

Celum'dan karşıya geçiş tek yönlü bir zekâya sahip olan Selevkos'u fillerin gücünden yararlanmak gerektiğine ikna etmişti. Kendini Batı Asya'nın kralı yaptıktan sonra birkaç yıl içinde Ptolemaios'un mücevherlerle kadınları toplaması gibi o da filleri toplamıştı - iyi bir sürü için bir eyaleti bile takas etmişti.

Ama Celum'da Makedonyalıların aldıkları yaralar, kutlama yapmakla, çok sayıda şehir kurmakla ya da yeni bir hazineye sahip olmakla yok edilemeyecek kadar büyüktü.

Ordu beşinci ırmakta ayaklanmıştı. Pencab'ın beş ırmağının sonuncusu Bias'tı bu.

Celum'dan Bias'a kadar Makedonyalılar dağlar arasındaki otuz sekiz kasabayı daha ele geçirmişlerdi. İskender Keşmir Dağlan eteklerinde yol alma konusunda hâlâ inatla direndiği için yağmur altında ilerliyorlardı. Sangala'nın arabalardan oluşan kalesine yaptıkları saldırıda bin iki yüz yaralı vermişlerdi. Kuzey Hindistan'da ilerliyorlardı hiç durmadan. Daha ileride ne olduğunu ne Poros'un ne de Raca Ambhi'nin halkı biliyordu. Bu son nehrin ötesinde fillerle Himalayalann gittikçe yükselen duvannı görebiliyorlardı Makedonyalılar. Kadastrocular önlerinde Nil ile indus'tan büyük bir nehir olan Ganj'ın uzandığını söylüyorlardı.

Makedonyalı askerler çadırların arasında yaptıklan toplantılarda sadece bir yöne doğru yürümeye karar verdiler. Evlerinin bulunduğu yöndü bu.

Subaylar askerlerin düşünceleri konusunda kendisini uyardıklarında, alay komutanlarıyla bir toplantı yaptı İskender. Daha önce de ayaklanma bastırmıştı ve bunu bir daha yapamayacağını düşündürecek bir neden de yoktu. Eğer alay komutanlannı kendi tarafına çekerse, yakınma konuları ne olursa olsun askerler onları izleyeceklerdi.

"Askerler bu savaşın sonunu göremiyorlar" elendi İskender'e.

"Cesur bir insan için uğraşın sonu yoktur" diye yanıtladı İskender, "sadece tek tek işler biter. Diğer barbar toplulukları tarafından ilerleyişimizin durdurulacağından mı korkuyorsunuz? Eğer. şimdi geri dönecek olursak korkmamız için nedenler olacak; çünkü itaat altına alınmış halklar, henüz boyun eğdirilmemiş halklar tarafından isyana kışkırtılabilirler gelecekte. Mücadelemizin sonunun ne olacağını duymak isteyenler için söylüyorum, Ganj'a varmak için kısa bir yolumuz var, onun ilerisinde de Doğu Okyanusu uzanıyor."

Kafasındaki doğu şeklini olduğu gibi aktarmıştı. Okyanus'a ulaştıklannda bir donanma yaparak Hindistan'ı geçtikten sonra hızla Mısır'a ve sonra da bir olasılıkla Libya'nın güneyindeki sahilden Herakles Sütunlarına (Cebelitarık Boğazı) deniz yoluyla geri dönebilirlerdi.

Ortaya koydukları çabalarla o ana değin elde edilen kazanımları ikna edici bir şekilde özetledi - lyonya kıyıları, Küçük Asya, Fenike kıyılan, Mısır, Libya, Arabistan'ın bir bölümü, Suriye düzlüğü ile İki Nehir ülkesi, Babil, Medea ile Susa bölgeleri, İran, Hazar Kapıları ötesindeki ülke, bozkırlara kadar uzanan İskit ülkesi ve şimdi de Hindistan. Çabalarıyla çok şey kazanmışlardı. Gereksindikleri şey ise biraz daha sabır göstererek kazanımlannı daha güvenli duruma getirmekti.

"Tüm bunlan birlikte yaptık. Çektiğiniz acılarla zahmetlerde ben de vardım. Kazançlarımız da aramızda eşit olarak paylaşılacaktır. Şimdi moralinizi bozmanız için bir neden yok. Geri dönüp Makedonya'da oturmayı, Illiryalı ve Trakyalı kabilelerle savaşmayı kim isteyecektir? Eğer aranızda geri dönmek isteyen varsa bunu yapabilir. Ama burada kalacaklara memlekette gıpta ile bakılacağına yemin ediyorum. Şimdiye kadar verdiğim bir sözü yerine getirmediğim oldu mu?"

Nasıl bir yanıt vereceklerinden emindi. Öyle emindi ki subayların sessizliğine karşın bir süre bekledi.

"Eğer söylediklerime katılmayan varsa konuşsun" dedi sert bir şekilde. "Düşüncelerinizi özgürce söyleyebilirsiniz."

Celum savaşının zorluklarından çıkan Koenos -ordunun büyük

bir bölümü adına konuştuğunu söyleyerek- söze başladı. "Sizin için de konuşuyorum komutanım" dedi.

Onaylandığını belirten mınltıları duyan İskender şaşırarak dinlemeye başladı.

"Bunu askerleri ya da sizi memnun etmek için söylemiyorum" diyen Koenos ısrarla sürdürdü konuşmasını. "Ancak ordu bu işe ve tehlikelere bir son verilmesi gerektiğine inanıyor. Bunun kazanılanları korumak için yapılması gerektiğini düşünüyor. Çünkü ordunun büyük bir bölümü yok oldu. Bizimle birlikte gelen Makedonlarla Yunanlıların ne kadar azaldıklarını siz de görebilirsiniz. Geride kalanlar ya savaşta öldüler ya yaralandıklan için savaşamaz hale geldiler, ya hasta düştüler ya da hiç istemedikleri halde sizin kurduğunuz şehirlerde bırakıldılar. Hastalıklar çoğunu aramızdan aldı. Uzun zamandır hizmetinizde çalışanlan bir araştırın. Çok kötü koşullarda yaşıyorlar. Bundan da Kötüsü, moralleri çok bozuk. Daha fazla ileri gitmek istemeyen Tesalyalıları evlerine göndermekle çok iyi yapmıştınız..."

"Tanrılar için" diyerek araya girdi iskender, "Ne istiyorsunuz?"

Koenos hiç kımıldamadan elleriyle kafasını kaşıyarak yanıtladı onu. "Ne istiyoruz?" diye mınldandı. "Niçin?.. Bazılarımız henüz yaşıyorlarken annesini babasını görmek için yanıyor. Diğerleri eşlerini ve çocuklarını görmek için büyük bir arzu duyuyorlar. Benim düşüncem böyle. Belki bazılan sadece memleketini yeniden görmek istiyor. Belki de anlatamıyorum." Birdenbire gözlerini yukan kaldırarak, "iskender, bizi isteğimize rağmen daha ilerilere götürme; çünkü biz eski biz değiliz" dedi. "Eğer bizi evimize götürürsen, Iskitlere ya da Kartacalılara karşı yeniden sefere başlayabilirsin. Ödül için peşinden gelecek bir sürü genç Yunanlı ve Makedonyalı bulacaksın orada. Hiç savaş deneyimleri olmadığı için savaş onlara terör olarak da görünmeyecektir.

Sözleri, dinleyenlerin onay belirten çığlıklanyla yarıda kesilmişti. Sözünü sakınmayan Koenos gerçekten de ordu adına konuşmuştu. İskender öfkeyle toplantıyı terk ederek odasına çekildi ve kendisine yiyecek getiren uşaklardan başka hiç kimseyle görüşmedi. Adamların kendi aralarında tartışmalarına fırsat verirse dü-

şüncelerini değiştireceklerini deneyimlerinden biliyordu. Ama bu defa askerler bulunduğu yerden uzak bir noktada sessizlik içinde bekliyorlardı sadece. Birliklere bir mesaj gönderdi: Kendisi tek başına yola devam edecekti ve gelmek isteyen askerler ona katılabilecekti. Adamlardan bu mesaja yönelik hiçbir yanıt gelmedi. Ordu bölünmeye hazırlamamıştı kendini. Sadece bir tek şey istiyordu: iskender'i de alarak eve dönmek.

istenç sınavı üç gün sürdü. Üç günün sonunda yurtlarında yaşamayı özlemiş deneyimli Makedonyalı komutanlan toplantıya çağırmıştı iskender, iskender'le komutanlann bu toplantıda neler konuştuğuna dair hiçbir kayıt yok; ancak nehri karşıya geçişle ilgili işaretlerin göz önüne alınacağına razı etmişlerdi onu dışarıya çıktıklannda. Eğer işaretler olumsuz olursa ordu geri dönecekti.

Subaylar, söyledikleri dikkate alınsa da çok uzun bir süredir ilgilenilmeyen yaşlı Aristander'e gittiler. Kahin kendini yirmi bin heyecanlı adamın arasında bulmuştu birdenbire. Ptpemaios, "Kehânetlerinin içinde en olumsuzlan bunlar olacak" diye bir anımsatmada bulundu yaşlı adama.

Kesilen koyunun karaciğeri Bias'ı geçtikten sonra felaketlerin geleceğini gösterdi, işaretler açıklandığında askerlerin hepsi sevinçten havaya sıçrayarak neşeyle İskender'in çadırının önünde toplandılar. Çadırın girişinde hep beraber bir şükran şarkısı söylemeye başladılar. Artık eve, Makedonya'ya gideceklerini düşünüyorlardı. Çünkü İskender seferinin dönüş noktası olarak Bias kıyısında on iki sütun dikilmesini emretmişti. Sütunlar dikildikten sonra Hefaistion'un Zafer şehrini kurmaya çalıştığı Celum'a ve gemilerin yanına dönmeyi kabul etmişti.

XIX
Batıya Dönüş

Sırtını doğuya döndüğünde İskender adamlannın düşündüğünden daha çok şeyden vazgeçmişti. O yaşanabilir dünyanın sınırına, Doğu Okyanusu'nun başladığı yere yaklaştığına inanıyordu. Bunun dışında görkemli bir fetih daha yapma düşüncesi onu bu kadar uzaklara getirmiş olamazdı. Sona ulaşmak, dünyanın son sırlarını keşfetmek için yolculuğunu sürdürmüştü.

Bundan başka, belki de kutsallık niteliğine sahip, canavarlardan daha iri yaratıklann yaşadığı Parnassus zirvelerinin bulunduğu tasarlanmış dünyasından da vazgeçmişti. Kitaplarıyla düşlere daldığı yıllara son vermişti artık. Arkasında ne olduğunu biliyordu; nehrin ötesinde ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyecekti. Bütün kararlılığı ve güçlü iradesi son sırra ulaşıncaya kadar bu araştırmayı sürdürmesine bağlıydı. (Zamanında yaşamış hiç kimsenin düşünmediği kadar doğuda olan Pasifik'e ulaşamayacaktı; Bias'a kadar gitmesi bile: mucizevi bir olaydı - Roma lejyonları bu noktanın bin sekiz yüz nil uzağından bir adın öteye geçenemişler ve iki bin yıl boyunca batılılar, Kuzey Hindistan'ın içerilerine bu kadar büyük bir güçle girememişlerdir.)

Sekiz yıldan daha uzun bir süreden beri doğu yönünde ilerlediği için yürüyüşüne son vermesi, onda bedensel değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştu. O neşeli kendine güveni gitmiş, huzursuz ve küçC k şeylerden kaygı duyan biri olmuştu. Artık kendi evine düzen getiimek için kaygılanan bir adan gibi görünüyordu.

Belki de ihanete uğradığını hissediyordu; yeni yollar keşfedilebilecekken, orduyu doğuya yapılan yolculukta zor yollardan götürdüğü açıktı. Bir keresinde hiçbir Makedonyalının isteği hilafına kendisini izlemeye zorlanmayacağını söylemişti. Ama çok az Makedonyalının gitmeyi istediği yerlere gitmişti.

Nehir aşağı yolculuğa başlamadan önce Koenos ateşli bir hastalıktan öldü ve yağmurlardan çok zarar görmüş yeni Nikaia'da toprağa verildi.

İskender kuzey Hindistan'ın yönetimiyle ilgili kararlan hızla aldı. Makedon subaylann yönetimine bıraktığı İndus'un batısındaki şehirlerin dışındaki bölgeyi yerli prenslerin ellerine verdi. Hasta ve sakatlarla çok da istekli olmayan gönüllüleri yeni şehirlere yerleştirdikten sonra, indus'a ve güney denizine doğru Celum üzerindeki yolculuğu başlattı.

Bindiği geminin pruvasından Herakles, Ammon ve diğer tannlara altın bir kadehle şarap saçtıktan sonra, bir borazan sesiyle deniz yönündeki yolculuğun başlama işaretini verdi. Bu işaretten sonra gemiler birbirlerine çarpmayacak şekilde hızla ileri atıldılar. O zamana kadar küreklerin çıkardığı böyle bir gürültü duyulmamıştı; kürekçilere seslenen baş tayfaların bağırışlan ile kürekçilerin söylediği şarkılar birlikte yükseliyordu. Ses gemilerden üstte kalan ve dar olan kıyılarda yankılanıyordu; İskender'e boyun eğmiş Hintliler de hayretler içinde sahneyi seyrederlerken çok sevdiklerinden olsa gerek bağırarak şarkılar söylüyorlardı.

Bu coşkulu sevinç havası Indus'la birleşinceye kadar sürmemişti. İlk olarak gemiler suyun hızla aktığı nehrin türbülanslı bölümlerinde sorunlarla karşılaşmışlardı. Şişman yük gemileri (Nearhos ile Fenikeli, Kıbnslı ve Mısırlı gemiciler tarafından aceleyle inşa edilmişlerdi) bundan az zarar görmüştü; ama uzun ve alçak teknelerin bazıları suyla dolmuştu. Ayrıca Hindistan'ın iç düzlüğünü ele geçirmek için İskender orduyu dağıtmıştı.

Celum'un bir kıyısında Hefaistion'un, diğer kıyısında da Krateros'un emri altında, yük arabalarının oluşturduğu kafileyle birlikte ilerlemeleri için dikkatle dağıtmıştı birliklerini. Hem böylece iki komutanın çekişmesi için de bir neden kalmayacaktı ortada. Sa-

vaşçı yerli kabileleri, nehri izleyerek ilerleyen ordunun asıl kısmını oluşturan güçlere doğru yöneltmek için keşif güçleri göndermişti ülkenin içlerine. Bu birlikler Tar Çölü sınınndaki Maili (Mahlova ya da Aratta) bölgesine ulaşmışlardı.

Bu insanlar şimdiye kadar karşılaşılan en cesur insanlar oldukları için çok azı teslim oldu diyor Arrianus.

Her şehir ve kasabada karşılaşılan bu beklenmedik direniş, savaş yorgunu Makedonyalıların moralini çok kötü etkiliyordu. Ortaya çıkan zorluklar karşısında duyduklan öfke ve gecikme, başkasının değil onlann acılarını artırıyordu. Görevi bir an önce tamamlamak için Mallileri köylerinden çıkararak, çölde avlamaya ve hızla öldürmeye başladılar. Günlüklejr ilk kez duvarlar arasında yaşayan bütün insanlann katledildiğinden söz ediyordu.

Arkasında örgütlü bir direniş bırakmama isteği, artık İskender'in bir takıntısıymış gibi görünüyordu. Saldırılarda komutayı sık sık kendisi ele alıyordu. Karşılaşılan bir aksilik orduda korkunun dalgalanmasına yol açmıştı.

Arkasında Peukestas'la birlikte Troya'dan alınan kalkanı taşıyan muhafız ve bir başka asker olduğu halde, planlarında gecikmeye yol açan kaleye girmek için merdiven kullanarak sura tırmanıyordu İskender. Çok sayıda askerin çullanması sonucu merdiven kırıldığında dördü surların üstündeydiler ve etraftaki kulelerden ateş altına alınmışlardı.

Oklara açık bir hedef oluşturmak istemeyen İskender surdan içeri atlayınca diğerleri de onu izlediler. Saldın karşısında sırtlarını duvara verip kalkanlanyla kendilerine siper oluşturmuşlardı - kısa bir süre içinde asker öldürülmüş, İskender de akciğerine giren bir okla ağır bir yara almıştı. Makedon askerleri hem surun üstünden hem de kapıdan içeri girinceye kadar, her ikisi de yaralı olan Peukestas ile muhaiiz asker kalkanlanyla onu korumuşlardı.

Yarasından hava kabare klan çıkarken taşınan İskender'in öldüğüne ilişkin bir söylenti yakılmıştı.

Önce kışlaya büyük bir üzüntü çökmüştü. Sonra ordunun liderinin kim olacağını ve etraflarındaki savaşçı kabilelerin İskender kâbusundan kurtuldukları için isyan edecekleri akıllarına geldiğin-

de yurtlarına nasıl döneceklerini endişe içinde düşünmeye başlamışlardı. Ayrıca bilmedikleri nehirlerin ortasındaydılar ve İskender olmaksızın bir çıkış planı yapmak olanaksız görünüyordu.

İskender'in yaşadığına ilişkin haber ve hatta mektup geldiğinde doğruluğundan kuşkulandılar. Mektubun muhanzlanyla generaller tarafından yazılmış olabileceğini düşünüyorlardı.

Olanları anlayabileceği bir anında İskender askerlerin isyana kalkışabileceği sonucuna vardı. Kendisinin nehre götürülerek bir sala yerleştirilmesini sağladı. Kalacağı çadırın bir gemiye kurulmasını emretti. Böylece nehrin her iki kıyısındaki askerler onu görebilecekti. Bundan sonra bile onun ölmüş olabileceğinden şüphelendiler, ta ki ellerini onların karşısında havaya kaldırana dek.

İskender'in yaşadığını gösteren bu tartışılmaz kanıttan sonra kıyı boyunca ilerleyen askerler, topladıkları çiçeklerden çelenkler yaparak İskender'e ulaşması için nehre atmaya başladılar.

Gemi bir kıyıya yanaştığında İskender bir at getirilmesini emretti. Komutanlarının muhalefetine karşın olağanüstü bir çabayla ata bindi. Atın sırtında onun için hazırlanmış çadıra doğru yavaş yavaş ilerledi.

İskender'in hastalığının kritik noktada olduğu günlerde gemi inşa eden Nearhos onu şiddetli bir biçimde eleştirdi, "içki tarafından yönlendirilen bir adam gibisin - savaş tehlikesine atılmaktan kendini alamıyorsun. Ön saftaki bir asker gibi tehlikeye atılmanı gerektiren bir şey yok ki."

iskender bu eleştiriye içerlemişti. Sinirlendiğini sezen yaşlı bir Makedonyalı kendi dilinde, kahramanların, yaptıklan büyük işlerin bedelini acı çekerek ödediklerini söyledi, iskender de akciğerinden aldığı yara için büyük bir bedel ödeyecekti.

Uzun bir süre güçsüz bir biçimde, Indus Nehri'nde ilerleyen gemide yattı İskender. Nehrin etrafındaki bölgelerden gelen ve bağlılıklarını bildiren kabile şefleriyle prensler onu memnun ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla yerli yöneticilerden bir müttefikler ağı oluşturmaya çalışıyordu. Batıya dönmeyi kabul ettikten ve yaralandıktan sonra, Hindistan'ın gelecekteki yönetimine ilişkin ilgisini kaybetmişti. Ama bir su yolu olarak indus'a ilgisi artmıştı. Bir su yolunu ilk keşfedişiydi bu yolculuğu.

Mola verildiğinde mühendisler kuyular ve kanallar kazıyor ve hemen gemi yapımına başlıyorlardı. Yunanlı heykeltraşlar Hindistan mimarisini inceliyorlar ve arkalarında değişik türlerde eserlerini bırakıyorlardı.

Yunanlı heykeltraşların insan yüzünü ve figürü başarıyla yansıtmaları -hatta elbise kıvrımlarını resmetmeleri bile- gelecek kuşaklardaki Hindistanlı sanatçılar tarafından taklit edilmiş ve daha sonraları, İç Asya'dan Angkor'a kadar yayılacak olan Buddhist heykelleri üslubuna derece derece etkide bulunmuştur.

Aynı zamanda, sefere katılmış bilim adamları yeni yiyecekler, şeker, safran ve pirinç hakkında çok şey öğreniyorlardı; astronomlar kendi gözlem sonuçlarını Hindistanlı yıldız gözlemcilerinin sonuçlanyla karşılaştırıyorlardı. Her iki taraftaki hekimler sıtma ile veba hakkında birbirleriyle bilgi alışverişi yapıyorlardı.

Genç batılılann düşünce süreçlerinde yavaş yavaş bir değişme ortaya çıkıyordu. Kendilerini eskiden olduğu gibi bir gelişme çizgisi üstünde değerlendiriyorlardı. Artık Herakles, ile Diyonizos hakkında çok az konuşuyorlardı - aslında kendilerinden önce Herakles'in de böyle maceralar yaşadığını söyleyerek neşeleniyorlardı. Hiç kuşku yok ki bu güçlü Argonaut asla bir filin sırtına binmemişti, güçlü Argos gemisi pruvasını büyük denizlere doğru hiç çevirmemişti. Bu antik dönem kahramanlarının, sopa ve kılıçlarla silahlanarak ülkelerinin kıyılarında kendilerini eğlendiren halkın belleğinde yer etmiş liderlerden başka bir şey olmadıklan açıktı.

Krallığını yıllar önce geride bıraktıkları zenginliğiyle ünlü Midas ile dillere destan altın stoğu, şimdi Harpalos'un koruması altında Ekbatana'da duran büyük hazineyle karşılaştırıldığında küçük bir ödenek gibi kalıyordu. Artemis'e, yani Efeslilerin özgür avcı tanrıçasına gelince - kaçınılmaz yok oluş yaklaşırken gökyüzünü boydan boya geçen Hayvanların Tanrıçası'nın güçsüz kızkardeşi değil miydi?

Artık genişliği milleri bulan İndus üzerinde ilerledikçe nehir tanrısı Amon Ra ile güneş tanrısı Ahura'ya kurbanlar sunuyorlardı. Su ile güneş ve güneşin ışınları altında yanan susuz çöl yıllardır

yanlarındaydı. Genç Makedonlar bu doğal güçlerle uğraşmışlardı. Yunanlılar çok uzun bir zamandır Athena'nın yaldızlı heykelini göremiyorlardi; içinde kaynaşan sonsuz halklarıyla uçsuz bucaksız Asya'da, Partenon'uın merdiveninde elinde tuttuğu mızrağıyla mermerden yapılmış bir kadını anımsamak aptalca bir işmiş gibi geliyordu. Yunanlı erkeklerin peşinden gelen yaşayan kadınlar Athena hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Indus'tan güneye doğru inerken çölün cangıla dönüştüğünü seyreden, yatağında yatarken gökyüzündeki akbabalarla güvercinleri gören İskender'in, bu ülkenin ve halkın yaratıcısı olarak Baba-Tarını Zeus'u düşünmesi çok zordu. Mısır çölünün Amon Ra'sı, Babil kulelerinin Marduk'u ile Ahura'sı, Persepolis'in koruyucu mezarları, buraya, bu insanların düşüncesine aitti. Doğunun bu çöllerinden, hiç sönmeyen ateşiyle güneşin sıcağından, tanrıların en güçlüleri, toprağa bağlı oğulları kurban edilmiş; ama ölmemiş tanrılar çıkmıştı. Onların arasında Asya'nın tanrıları, yeıyüzünden tanrıların katına çıkabilecek kartal kanadı simgesini paylaşmışlardı.

İskender Parnassus'unu bulamamış, yaşamın görünmez Hareket Ettiricisinin görünür bir işaretine de ulaşamamıştı. Ama yolculuğuyla farkına varamayacağı bir hareketi başlatmıştı. O buralara gelmeden önce dinler tecrit edilmiş durumdaydı. Zeus tapınakları Yunan kolonilerinin ötesine geçememişti; Amon Ra'nın tapınakları Nil vadisinde duruyordu; Ahura'nın ateş sunakları Kuros'un ülkesindeki tepelerde dünyadan koparılmış durumdaydı.

Makedonyalıların gelişi tapınaklarla manastırların tecritini kırarak bu dinleri bir araya getirmişti. Uluslar arasındaki sınırlar yok edildikçe dinlerin düşünce engelleri de aşılmıştı. Düşüncenin kendisi değişmemişti; ama yeni kavramları içine almak üzere genişlemişti. Batının eski kavranılan hemen hemen unutulmuş kanallar Aracılığıyla doğudan alınmıştı; şimdi batılı düşünce doğuyla dolaysız bir ilişki içindeydi ve kendisinin bir noktaya kadar tüm dünya üzerinde yaygın olduğunu görüyordu.

Indus aşağı seyreden gemilerde -Kallisthenes'in başına gelenlerden sonra- eskisine göre daha az sayıda Yunanlı filozof vardı, tebai'den matematikçiler, Babilli astronomlar ve şimdi de Hindistanlı çileciler bulunuyordu.

En azından bu çilecilerden biri, Kaunas, (Yunanlılar böyle veriyorlar adamın ismini) İskender'le birlikte gitmeyi önermişti. **Kaunas** bir hasırla bir tabaktan başka bir şeyi yokmuş gibi görünen yaşlı bir adamdı. Yemek yemek istediği zamanlarda, ki bu çok sık olmuyordu, hasının üstüne otu up tabağına yemek konulmasını bekliyordu. Diğer zamanlarda yalnız olmayı tercih ediyor; ama İskender geldiği zaman onunla konuşuyordu. Bunun dışında Makedonları övmek için söyleyeceği çok az lafı vardı.

"Çok şey gördün geçirdin ve çok şeyi yıktın" demişti. "Sırtına giydiğin şeylere bak ve kendin için kork. Bundan sonra silahlarla, zenginlikle ya da ele geçirdiğin hayvanlarla yaşamayacaksın."

Bu yaşlı adam Makedonlara olumsuz işaretleri yorumlayan bir kâhin, porsumuş bir Kassandra'ymış gibi geliyordu. Gerçekten de aydınlanma, bodhi hakkında konuştuğunu düşünüyor ve insanın öldükten sonra yeniden doğacağını söylüyordu. Ölümün gölgelerinin, yaşam ile ölüm arasındaki karanlık orta bölgeden ayrılamayacağına inanıyordu.

İskender, "Niçin bizimle geliyorsun?" diye sormuştu.

"Sen niye buraya kadar geldin?" dedikten sonra sinirli bir biçimde ekledi, "sen imparatorluğunun merkezinde kalmalı ve sınırları etrafında yağma yapmamalısın."

Kaunas, İskender'in bile kendi istenciyle hareket etmediğine inanıyordu. Yunanlı filozoflar bu düşüncenin değiştirelemez yazgı doktrininden başka bir şey olmadığına dikkat çektiler; ama Kalinas yazgıdan korkmuyormuş gibi geliyordu İskender'e. Ordu bu Hintli çileciyi genelde bir tür konuşan mumya, aralarındaki bir iskelet olarak görüyordu. Ama Kalinas sonunda onlan şaşırtacaktı.

Okyanus'la buluşma beklediklerinden daha çabuk olmuş ve yolculuğun sertleştirdiği Makedonlara yeni bir korku yaşatmıştı. Nehrin denize döküldüğü Indus deltasının ağzında, Patala'da (sonraları Haydarabad) Hefaistion hızla yeni bir deniz üssü kurmaya uğraşırken ordu oradan ayrılamamıştı. Artık iyileşmiş olan İskender nehrin kollanndan birini tanımak için büyük gemilerden bazılarını kullandı. Delta bölgesi barbar kavimlerin yaşadığı bir bölgeydi ve fi-

lo, ne deneyimli kaptanlara ne de ileride neler olduğunu söyleyecek adamlara sahipti. Baş kaptan Onesikritos'un (günlüğünde Donanma Amirali diyor kendisine) nehrin ağzına yaklaştıklarında gemileri suyla dolduran gelgit dalgalannı önceden kestiremedigi kesindi.

Batılılara, doğal bir güç tarafından harekete geçirilmemiş dev bir dalgaya çarpmışlar gibi görünüyordu olay. Durumu araştırmak için demir attıklarında zamanla deniz suyu çekildiği için gemilerini çamurun içinde mahsur kalmış buldular.

Makedonyalılar bu yeni **duruma** alışmadan önce -gelgitle Akdeniz'de hiç karşılaşmamışlardı- yükselen dalgalar gemilerini deniz seviyesinden yüksek olan kıyıya savurmuştu. Tutsak alınan yerlilerden bu dalgalann hiçbir insanla ilişkisi olmaksızın hiç durmadan yükselip alçaldığını öğreninceye kadar, bu olay onlara Okyanus'un öfkesinin dile gelmesiymiş gibi görünmüştü. Ayrıca nehrin ağzında o güne kadar gördükleri balıklardan daha büyük balıklar da görmüşlerdi.

Hafif dalgalarla çırpınan Okyanus'un mavisiyle yeşilini gördüklerinde, deniz bilgisinde ileri olanlar, kokuşmuş bir suyla ve derinlerden gelen canavarlarla karşılaşacaklarını ummuşlardı.

Belki Okyanus'ta yolculuk yaptım diyebilmek, belki de kıyıyı denizden izlemek için olsa gerek, iskender gemisini Okyanus'a indirmişti. Bu gezinti sırasında sadece iyiliğin işaretleri olan hafif bir rüzgâr ve açık bir gökyüzü vardı. Donanmasının yolculuğunun emniyetini garanti altına almak için altın dolu küplerle kâseleri suya atarak, hem Okyanus'un koruyucu ruhuna hem de Amon Raya sunu yaptı.

Bu sunuyu yapmadan önce Persepolis'e dönüşte bilinmeyen sahili denizden keşfetmeye karar vermişti.

Böyle bir karar alması doğaldı. Okyanus'a güneyde ulaşmıştı. Hindistanlı hiçbir denizci, zaman zaman Arabistan'ın baharat, fil dişi ve incilerini getiren gemilerinin İndus'un ağzında göründüğünden başka bir şey söyleyemezdi ona. Batıda bir yerde Fırat ve Dicle'nin bu denize döküldüğü kesindi. Anlaşıldığı kadarıyla onların ötesinde de Arabistan vardı. Arabistan'ın da ötesinde Mısır'ın kızıl sahili uzanıyor olmalıydı.

Donanması Dicle'nin ağzına ulaşıncaya kadar kıyılarda araştırma yaparak ilerleyecekti. Ama herkesin söylediğine göre bu kıyı çöldü. Makedon gemileri üç günlük gereksinimden daha fazla su ve yiyecek taşıyamazlardı; ayrıca zayıf donanma bir fırtınadan zarar gördüğünde hayatta kalmayı başaran mürettebat verimsiz kıyıda mahsur kalabilirdi.

Makedonyalılar daha önce denizde girişimde bulunmamışlardı ve mavi su üzerindeki yolculuğun doğal tehlikelerine, bilinmeyen bir sahil boyunca ilerlemenin getireceği gecikmeler eklenecekti. İskender'in gönlü deniz yolculuğundan yanaydı. Yaşanabilir dünyanın güney ucunun şeklini öğrenebilecekti bu yolla. Giritli Nearhos'a gemilerin komutasını alabilecek bir başkası olup olmadığını sordu.

Nearhos yanıtı uzun uzun düşündü. "Gemiler hakkında daha çok şey bilenler ve daha deneyimli liderler var" dedi. "Ama donanmaya ben komuta edersem sevinirim." Komutayı Nearhos'a bırakmakta gönülsüz olan İskender sonunda bunu kabul etti. "Zorlukların üstesinden gelecek senden daha çok güvendiğim kimse yok."

Hayal gücü zayıf bu Giritlinin, Yunan imgeleminin korkunç sahneleriyle dolu denizle mücadele için gönderilmesi iyi bir seçimdi. İskender palavracı Onesikritos'a güvenini kaybediyordu artık.

Bundan sonra seferin basit bir planını yaptı. Çölden oluşan kıyı boyunca, donanmaya destek vermek için ordunun da karadan donanmayı takip ederek ilerlemesi gerekiyordu. Onu izleyen ev sahiplerinin uçsuz bucaksız çöle girmeleri beklenemeyeceğinden, İskender, Krateros'u, çölün etrafını dolaşarak Baktriya'nın güneyindeki tepelerin arasından (Afganistan) Helmand göllerine ulaşan eski yola, yük arabaları ve subayların aileleriyle birlikte ordunun büyük bir bölümünü de onun komutasına vererek gönderdi. Krateros, gerektiğinde tahıl ekerek, gerektiğinde hayvan sürüleri yetiştirip otlatarak zamanı nasıl değerlendireceğine karar verebilecekti ve güney İran'daki iki sefer koluyla birleşecekti. (Gerçekten de Krateros harita üzerinde çok dolaşmış ancak çölden kurtularak buluşma yerine gelmeyi başarmıştır.)

Okyanus kıyısı boyunca ilerleyip Gedrosia (Mekran) Çölü'nü geçecek askeri kolu, içinde her yerde ve zamanda göreve hazır olan Agrianlılar ile etkili savaşçılar olan atlı okçular ve kendi muhafızları da olmak üzere, on iki ile on dört bin kişiyle sınırlandırmıştı İskender. Niyeti çöldeki yürüyüşün liderliğini yapmaktı.

İskender'in, şimdiye kadar sadece efsanevi Semiramis'in başardığını duyduğu için Mekran'ı geçmeye çalıştığına inanmak hayli zordur; bunu, aslında isyan etmiş orduyu cezalandırmak için tasarladığını düşünmek de mümkün değildir. Donanması verdiği görevi yaparken bir askeri kolu ona yardım etmek için çölden geçmeye hazırlamıştı. Anlaşıldığı kadanyla Mekran'ın barındırdığı tehlikeler hakkında bir şeyler duymuştu; ama duydukları yeterli değildi.

Bir asker, "daha önce Asya'nın geçtiğimiz bölümlerinde karşılaştığımız zorluklar orada gördüklerimizle eşit değildi" diye anlatmıştı çölde yaşananları.

İskender'in kılavuzları ve malzeme taşıyan yük arabalan kafilesi vardı. Pleiades'in kurulmasından sonra (Kasım 325) gemiler için uygun rüzgârlar çıktığı ve yeni kumlan Patala limanından yürüyüşe geçtiğinde, kadınlar, yeni doğmuş çocuklar, kâhinler, falcılar, seyyar satıcılar ile maceracılann askeri birliğe katıldığını ve taşınması zor bir kalabalık oluştuğunu gördü. Bu durum karşısında sivilleri askeri birlikten ayırmak için hiçbir girişimde bulunmadı.

Bir ay sonra sorunlara batmış durumdaydılar. Barbar kabileler sürekli saldırıyorlar ve girdikleri dağınık köylerde hiç yiyecek bulamıyorlardı. Kıyıda birkaç kuyu kazmayı başarmışlar ve planladıklan gibi Nearhos'un denizcileri için biraz mısır ve kurutulmuş et bırakmışlardı. Hatta bir nehrin ağzında bir başka İskenderiye daha kurmuşlardı. Ama orduyu izleyen kalabalık yiyecek stoklarının erimesine katkıda bulunuyordu ve -yağmurlar sonrası dönemde olmalarına rağmen- hiç otlağı olmayan kurak bir bölgeye girmişlerdi.

Bir şehir ya da yol olmaksızın bomboş uzanan gri Mekran, görünmeyen bir günlükten güzel bir koku yayıyordu.

Mür ağaçlarıyla karşılaşmışlar ve alım satım için onlan izleyen Fenikeliler Hint sümbülünün güzel kokulu köklerini toplamışlardı.

Bu kökler yürüyen birliklerin ayakları altında çiğnendiğinde havayı güzel bir kokuyla dolduruyorlardı. Defne ağacına benzeyen ağaçlar büyük beyaz bir menekşeye benzeyen çiçeklerle bezenmişlerdi. Giysisine batan dikenleri bir biniciyi atından düşürecek kadar güçlü olan bir bitki de vardı gördükleri arasında.

Sıcaktan kavrulan düzlükten sonra yürüyüş kolu -askerlerin söylediğine göre- tırmanmanın çamur dağlanna tırmanmak kadar zor olduğu kumullara girdi. Bu sırada gündüz sıcağından kurtulmak için yürüyüşün gece eri yapılması gerektiğini anladılar. Bu yürüyüşler sırasında sadece sabahın onlara su kaynakları getireceğini umut edebiliyorlardı.

Ordunun sessiz direnişi bu gerilim altında bir kez daha İskender'in karşısına çıktı. Donanma için kıyıya tahıl götüren müfrezelerin tahılı kaçırdıklannı anladığında, İskender, kendi mühürüyle mühürledi küpleri; ama adamlar yine de açıyorlardı tahıl kaplannı. Yük arabalan soyulmaya başlanmıştı. Bir sonraki adım, arabalardaki malzemelerin odun kullanarak pişirildikten sonra yenmesiydi. Yük hayvanlan da etleri için kesilmeye başlanmıştı. Bu hareketleriyle kendilerini erzak ve yük taşıyan hayvanlardan yoksun bırakıyorlardı.

İskender bunu biliyordu; ama resmi bir uyarı yapmamıştı. Çöldeki yürüyüş, geri dönmeyecek olan komutan ile onu geri dönmeye zorlamaya çalışan askerleri arasında bir irade sınavı olmuştu.

Sahil boyunca malzeme yığınağı yapmakta başarısız olmuştu ve Nearhos'tan çoktandır haber alamıyordu. Krateros kuzeydeki verimli bölgede millerœ uzaktaydı. İskender, varlığından haberdar olmadığı bir dağ sırası tarafından yolu kesilip, iç bölgeye dönmeye zorunlu kalıncaya cadar inatla kıyıyı takip etti.

Dağın çıplak eteklerindeki bir dere yatağında kamp kurduklarında, tepelerden gelen ani bir fırtına dereyi taşırmış ve orduyu izleyen kadın ve çocukların çoğunun boğularak ölmesine neden olmuş ve tüm malzemelerini de götürmüştü. Askerlerin çoğu silahlarıyla birlikte yamaçlara tırmanmayı başarmışlardı; ama bunların bazılan uzun süre susuzluk çektiklerinden çamurlu sudan çok fazla içtikleri için ertesi gün ölmüşlerdi. Hastalar taşınamıyordu; çünkü arabalar da kaybolmuştu selde.

Hasta olan, bitkin düşen ya da sıcak ve susuzluk dolayısıyla direnme gücü kalmayan birçok insan yolda bırakılmıştı. Ordu arkada kalanları düşünmeksizin ilerlemek zorunda olduğu için, onlarla kalıp bakımlarını yapacak kimse yoktu yanlarında. Genel olarak geceleri ilerlediklerinden çoğu uykuya teslim oluyor ve uyandıklarında, rotalarından ayrılmış gemilerin yaptığı gibi, izleri takip ederek kafileye ulaşmaya çalışıyorlardı.

Kılavuzlar da yolu kaybetmişlerdi artık; denizden uzaktaydılar ve Hindistan'a dönmekte yararsız olabilirdi. Subaylar yönlerini geceleri Büyük Ayı'ya göre saptıyorlardı. Bu yöntemle bir yönde ilerleyebiliyorlar; ama hangi yönde ilerlediklerini bilemiyorlardı.

İskender kıyıya ulaşmak için sola dönmeye karar vermişti. Donanma için sürekli olarak kaygılanıyordu. Mekran'ı aşarken askerlerinin yediğinden ve içtiğinden başka bir şey yemeden ve içmeden, yaya olarak yürümüştü birliklerinin araiında.

Denizi yeniden gördüklerinde kıyıda fazja derin olmayan kuyular kazdılar. Susuzluktan adeta deliye dönmüş adamların ölünceye kadar su içmelerini ya da suyu toprağa döküp çamurlaştırmalarını engellemek için kampı kıyıdan uzak bir yere kurdurmuş ve nöbetçiler görevlendirmişti. Kıyıda olduklarından yönlerini kolayca bulabileceklerdi. Deniz kıyısında ilerlemek yine olanaksız hale gelmiş ve tahıl, et ve hurma bulduklan Pura şehrine doğru yeniden iç kısımlara dönmüşlerdi. Ondan sonraysa güney İran'daki buluşma yeri olan Gulaşkird'e geldiler.

Söylence, arabalarına uzanmış, onlara yolu gösteren Diyonizos'un onuruna içki içerek ve çelenkler atarak şehre girdiklerini söylüyor. Aslında yaşanansa, şehre yaralı ve zayıflamış olarak girdikleri ve ele geçirdikleri şarapla sarhoş olup, kendilerini kaybedinceye kadar içtikleridir. İskender askerlerinin arasında içki içmişti.

Krateros, ordunun asıl kısmı ve fil kararıyla her zaman olduğu gibi duygularını açığa vurmadan gelmişti buluşma yerine. Hepsi de Nearhos ile donanmadan gelecek haberlerden vazgeçmiş bir halde bekliyorlardı randevulaştıkları şehirde. Ordunun zayıf bir olasılıkla ulaşabildiği yere, yeterli malzeme ve durak olmadan donanmanın gelebileceğine inanmıyorlardı. Donanmanın kaybı İs-

kender'i etkilemişti ve Gulaşkird'ten ayrılmayı kabul etmiyordu. Aylar boyunca beklediler orada.

İlk olarak donanmanın görüldüğü haberi ulaştı Makedonyalılara; ama donanmayı gerçekten gören kimse bulunamadı. Gemileri hakkında ilk haberi, karargâhına yarım düzine adamla iki araba girdiğinde aldı İskender.

Arabaların sürücüleri, yolda ilerleyen yabancıları gördüklerini ve Yunanca konuştuklan ve İskender'i sordukları için alıp buraya getirdiklerini söylediler. Getirdikleri adamlar iskelet kadar zayıftılar, deniz suyu ciltlerinde lekeler açmış ve yüzlerini örten saçları keçeleşmişti. Giysi olarak üzerlerinde kumaş parçaları kalmıştı sadece.

"Biz Nearhos'la donanmayı arıyorduk" dediler sürücüler, "onlarsa İskender'i aradıklarını söylediler. Bu nedenle buradalar."

"Evet" diye fısıldadı iskeletlerden biri, "Ben Nearhos'um ve size donanmaya ilişkin rapor vereceğim."

Yanındaki adamı göstererek, "Bu da Archias."

İskender'in duyduklarına inanması için aradan zaman geçmesi gerekmişti. Biraz sonra yürüyerek Nearhos'a yaklaştı, konuşmaya başladığında sözcükleri güçlükle bulduğu belli oluyordu. "Beşinizin yaşıyor olması dolayısıyla minnettarım Nearhos. Gemilerle diğerlerine ne oldu?"

"Ne oldu?" Nearhos soruyu anlamaya çalışıyordu. "Niçin sordun, bütün gemiler ve askerler nehrin aşağısında, onarıyoruz onları. Sizi bulamadık ama."

O gece İskender bütün tanrılara kurbanlar kesti ve en önde, etrafında dans eden kızlar ve başında çelenkler olmak suretiyle Nearhos'un bulunduğu bir geçit töreni düzenledi ordu için. Flüt ve kahkaha seslerine doğru yürüdüler.

O gece güney denizinden geçişinin öyküsünü Nearhos'tan dinleyinceye kadar uyumadı İskender. Giritli çok konuşan bir insan olmadığından kral sorular sormak zorunda kalıyordu. Aldıkları mesafeyi, karanlıkta gördükleri yıldızları ve öğle vakti gölgenin uzunluğunu günlük olarak tuttuğu için, Nearhos sorulan kolayca yanıt-

Iıyordu. Bundan başka, burunları, adaları ve limanları da not etmişti günlüğüne...

Bütün ayrıntılan seve seve veriyordu donanmanın komutanı. Ona sahil boyunca araştırmalar yapması emredilmişti ve o da elinden geldiğince yapmıştı kendisine söyleneni.

Hiç yiyecek deposu bulmuş muydu? Bol tahıl ve ekmek bırakılmış bir depo bulmuştu yolculuğun başladığı yerin yakınlarında.

Adamların davranışı nasıldı? Özellikle daha önce bir deniz yolculuğu yapmamış olanların? Evet, çok korkan adamları bulduğu depoda karaya çıkarmıştı Nearhos. Bıraktığı adamların akıbeti hakkında kendisi kaygıya kapılınca donanmayı kıyıya demirlemiş ve karaya çıkanların yemekten başka bir şeyi düşünmeyecek kadar acıktıkları ana kadar beklemişti.

Yiyecek stoğu olmadan haftalarca nasıl idare etmişti? Son tahıl ve ekmekler tükendikten sonra karaya çıkıp içerilere girmişler ve kıllı Gedrosluların köylerinde buldukları ekmek, hurma ve meyveleri gemilere taşımışlardı - savaşmaksızın olmamıştı elbette. Ondan sonraysa 1176 mil boyunca Balık Yiyenlerin yaşadığı kıyılarda vahşilerin kurutulmuş balıktan bir tür et elde ettiklerini görmüşlerdi. Bu yemeğe midye, yengeç ve istiridye eklemişlerdi. Gelgit dolayısıyla deniz suları çekildiğinde oluşan su birikintilerinde balık yakalamışlar ve palmiye ağaçlarının tepesinde yetişen bir tür lahana yemişlerdi. Suya gelince, sık sık susuz kalmışlardı. Ama kıyıda kuyu kazamadıkları ya da su çıkaramadıklarında, iç kesimlere giderek gereksindikleri suyu bulmuşlardı.

Hangi tehlikeleri atlatmışlardı acaba? En zoru kaliteli kereste olmadan hasarlı gemileri onarmalarıydı. Bundan başka Nereid adasını görmüşlerdi. Nearhos'un gemisinde bulunan yerliler, adanın bir Nereid tarafından yönetildiğine ve adaya çıkan her erkeği yakaladıktan ve bedenini inceledikten sonra, balığa dönüştürerek denize attığına yemin ediyorlardı. Nereid adasını geçerken bir gemi kaybolmuştu ve kaptan Onesikritos, kayıp geminin adaya demir atmış ve mürettebatın karaya çıktığında Nereid tarafından denize atılmış olması gerektiğini düşünüyordu. Bununla birlikte Nearhos küçük bir sandalla adaya çıkmış, etraflıca yaptığı araştırma

sonucunda Nereid'in izine rastlamamıştı. Kaybolan gemi daha sonra donanmaya katılmıştı.

Nearhos bir deniz ejderhalan filosuna rastladıklarını anlattı. "Seher vakti suyun denizin birçok yerinde sanki böğürmenin sonucuymuş gibi havaya doğru fışkırdığını gördük. Ama bunu deniz yüzeyinin altında yüzen canavarlar yapıyormuş. Denizciler o kadar şaşırmışlardı ki kürekleri bıraktılar. Cesaret vermek için kürekçilerin yanına indim ve gemimi diğer gemilerin önüne geçirerek donanmanın savaş düzenine girmesini emrettim - aynı zamanda küreklerin çekilmesi ve kürek darbesiyle birlikte bağırılmasını. Doğrudan siyah renkli ve on iki kürekli gemiler kadar boylan olan canavarların üzerine gittik. Onlara iyice yaklaştığımızda hep beraber bağırmaya ve borazanlan çalmaya başladık. Canavarlar bu gürültüyle yüzeyden derinlere indiler. Gözden kayboldular ve arkamızda yeniden ortaya çıkıncaya kadar bir daha görünmediler."

Bu Makedonlann balinalarla ilk karşılaşmalarıydı. Daha sonra Balık Yiyenler'in evlerini büyük balina kemiklerinden yaptıklarını gördüler.

İskender'i aramak için karaya çıkmadan hemen önce filo, denizin ortasından yükselip güneydoğuya doğru uzanan bir burun görmüştü. Onesikritos turada karaya çıkmak istemiş; ama Nearhos, buranın bir çöl olduğuna ve Arabistan bumu olması gerektiğine karar vermişti (Aslııda burası İran Körfezi'nin girişindeki Ras Masandam'dır). Buradan hareketle Nerakus, açık denizin sonuna geldiklerini ve önlerinde Dicle'nin ağzına kadar giden bir körfezin uzandığı sonucunu çıkarmıştı.

İskender, dinlenmesi ve iyileşmesi için donanmanın komutasını ondan almak istediğini söylediğinde, Nearhos donanmasını Dicle'ye getirmesine izin vermesi için yalvardı. Kral bu isteğini kabul etti ve ilk amiraline, denizde kazandığı zaferlerin sembolü olarak altından yapılma çiçeklerden oluşan bir tac verdi.

Arabistan bölgesine ilişkin bu anlık bakış, dünyanın biçimi konusunda parçaları bir araya getirerek bütüne ulaşmaya çalışan İskender'le coğrafyac ların düşüncelerine uyuyordu. (Troya'ya geçtikten sonra ilk defa ürküntü verici Mekran'ı geçişlerinde kadastro-

culları günlük mesafe ve yön denetlemelerini yapmakta başarısız olmuşlardı. Ama ordu yön bulmakta oldukça başarılı olmuştu.)

Hemen -artık Nearhos bir filonun bu kıyılar boyunca var olabileceğini kanıtlamıştı- oradan Nile ya da kaynağına ulaşabileceğini düşündüğü Etopya kıyısına çıkan bir deniz yolu bularak, Arabistan'ın çevresini keşfetmeye karar vermişti. Etopya'nın ötesinde, bilgisine göre hiçbir zaman denizden çevresi dolaşılmamış olan Libya (Afrika) uzanıyordu. Eğer gemiler oraya girebilirlerse uzak batıyı Indus'un ağzına kadar olan doğuya bağlayacaklar ve güney Ökümene'nin biçimi ortaya çıkacaktı. Nearhos'un deniz canavarlarıyla bir kez karşılaşması sayılmazsa, dış Okyanus'un sınırlarını koruyan doğa üstü bir güç yokmuş gibi görünüyordu.

Arrianus bu noktada, "Planlarının ne olduğunu sadece tahmin edebilirim" diyor, "ama şimdiye kadar ele geçirdiği bölgelerin dışında bilinmeyen bir ülkeyi araştırmak için yola çıkacağından küçük ya da sıradan bir şeylerin dışında planlan olduğunu kesinlikle söyleyebilirim."

Keşif planları bir tarafa bırakılmak zorundaydı. Çok uzun bir süredir Avrasya'sının kalbinden uzaktaydı. Son dört yılda iki kez ölümüne ilişkin haberler posta ve kervan yollanndan batıya taşınmıştı. Birçok ulustan birlikleri içeren ordusuyla Persepolis etrafındaki tepelerde yeniden göründüğünde, geride bıraktığı yöneticilerin çoğu için sürpriz olmuştu bu.

XX
Zenginliğin Getirdiği Çürüme

I

• Bu koşullar altında ortaya çıkan gelişmelerin İskender için sürpriz olmaması gerekir. Dört yıl önce Ekbatana'dan aynlışından beri büyük bir telaşla atadığı yönetimle kişisel ilişkisi yoktu.

Bazı şeylerin yanlış yürümesi kaçınılmazdı. Yönetim göreviyle bıraktığı Makedonlar ellerindeki gücü artırmaya çalışmışlardı. Hasarın tam boyutlanna ilişkin bilginin monarkın karargâhına yavaş ulaşması da doğaldı. Bir olasılıkla, Persepolis'te karşısına çıkan örgütlenme işinin boyutu konusunda kendisini aldatmaya çalışmıştı ilk önce. Sadece kaygılı Persler ona durumu açık olarak anlatabilmişlerdi.

Avrupalı askeri yöneticiler, birçok olayda, Asyalı eyalet valileriyle eşgüdümlü çalışmada başarısız olmuşlar ve kendi hazinelerini oluşturmaya -İskender'in önüne geçmeye çalıştığı bir şeydi- çalışmışlardı. Örneğin İran'da tapınaklar yağmalanmış ve yerli kabile şefleri öldürülmüşlerdi. İskender, İran satraplığına Peukestas'ı -Hindistan'da yaralandığında kalkanını ona siper eden kişi- atadı.

Her yerde suçlu subaylarla memurları asarak şiddetli şekilde cezalandırdı.

Kserkes Salonu sütunlannın dikilitaş gibi yükseldiği Persepolis'te kraliyet merdivenindeki kalabalığı görünce şaşkına dönmüştü. Bu kalabalık uzak şehirlerden haberler, dilekçeler, suçlamalar ve yargıdan yakınmalar getirmişlerdi. Ararat, Troya ve Babil'den,

dört yıldır sona ermemiş işleri o baksın diye getirmişti bu insanlar. Çünkü İskender diğer kararları değiştirebilecek en üstün yönetici ve yargıçtı. Avrupalı subayların yürüttüğü tam tasfiye hareketi, Asyalılara yakınmalarını Büyük Kral'a götürmeleri için cesaret vermişti.

Dört yılda gerçekleşen değişimlere ilişkin çok şaşırtıcı bir kavrayış sergilemişlerdi İskender'e. Mısır İskenderiye'sindeki yeni akademiden bilim adamları mezun olmuştu. Laodicea'daki İskenderiye'den gelen tüccarlar, Mısırlı denizcilerin Karadeniz'den gelen buğday gemilerinin orada demir atmasını engelledıklerinden yakınıyorlardı. (Kral bu İskenderiye'nin İssos savaşının geçtiği yerden bir günlük yürüyüş mesafesi içinde kurulmuş olduğunu anımsamakta zorlanmıştı.) Mısırlı tüccarlarsa kendi paylarına ertesi gün Memfis'teki tahıl fiyatını korumak için kendilerine bir tarife belirlenmesi isteğini dile getirmişlerdi. O gelmeden önce kendi pazarlarının tecrit edilmiş olduğunu söyleyen Mısırlılar, İskenderiye dolayısıyla artan trafik nedeniyle, Atinalı ve Kartacalı konvoyların Mısır'a buğday ithal ettiklerini anlatmışlardı.

Şimdi Darius'un tahtında oturan adama, eski sınırları ortadan kaldırmaya çalışmasına karşın, zenginliklerini korumak için yeni bloklarla merkezler oluşuyormuş gibi görünüyordu. Büyümekte olan bu ticari merkezlerde bireyler kendi kazançlarını garanti altına almaya çalışıyorlardı.

Sanki, Avrupa ile imparatorluğun batı bölgelerinden, tüccarlar ordusu, maceracılar, berberler, yoksullaştırılmış çiftçiler, eski askerlerden oluşan bir insan dalgası, doğudaki yeni yerleşim yerlerine doğru hareket ediyormuş gibiydi.

Baktriya, Sogd ve Hindistan'a girerek karasal kervan yollarıyla kıyıdaki merkezleri birbirine bağlamıştı; sonuçta Sidori lüks mallarla dolup taşıyordu; kızıl kayalıklara kurulmuş Petra gibi kervan yolu kavşakları, bu servet akımından yararlanmak için yeni vergiler koyuyorlardı. Ona Nebatilerin Petra'yı genişlettikleri söylenmiş; ama Nebatilerin kimler olduğunu anımsayamamıştı. Belki de Araptılar. Kudüs adındaki bir şehrin yüksek din adamlan, Büyük Kral Kuros'un koruması altında olduklarını söyleyerek ondan da koruma istemişlerdi.

"Koruma!" diye bağırdı İskender. "Barış hüküm sürerse korunmuş olmuyor musunuz - hepiniz korunmuş olmuyor musunuz? Yedi yıldır bir savaş ya da akın oldu mu? Siz zaten korunuyorsunuz."

Delos ils Lesbos'tan (Midilli) aldıkları köleleri satan Iyonyalı tüccarlar, yeni kesilen altın sikkelerin, kölelerin karşılığında aldıkları gümüş Atina baykuşlarının değerini düşürdüğünden yakınıyorlardı. Elbette İskender bir değişim oranı belirlemişti; ama sıradan halk altını gümüşe yeğ tutuyordu. Kadınlar da eski gühlerdeki gümüş halhallar yerine yeni sikkeleri dizerek, hem para biriktirmeyi hem de alt n gerdanlıklarla süslenmeyi seviyorlardı. Böylece alışverişte gümüşü kabul eden tüccarlar zarar ediyorlardı.

Gelişen olaylardan haberdar olmak isteyen İskender günün büyük bölümünde oturup şikayetleri dinliyor, geceyse dilekçelerle hesapları inceliyordu. Raporlar karışık el yazılarıyla ye hatta mühürlenmiş tuhaf kil tabletlerde geliyordu. Artık bir çevirmenler grubuyla çalışmak zorunda kalıyordu.

Yunanca'nın politik görüşmelerde kullanılan bir dil olmaktan öteye gidemeyeceğini anlamıştı artık; bunun dışında halklar kendi dillerini kullanıyorlardı. Dilekçeler Arami, İbrani, Arap ve Hitit dillerinde yazılıyordu. Ticaretleriyle eğitimlerini gerçekten birleştirip birleştirmediklerini ya da doğuyla batının bu buluşmasından kaynaklanan karmaşada birlikte gelişip gelişmediklerini merak ediyordu. Düşüncelerini paylaşıyorlar ve çabalannı bir amaca yöneltiyorlar mıydı?

Bu uyum sürecini çabuklaştırmak, batıdan gelen yoğun göçü dengelemek için, Asyalı topluluklardan çeşitli gruplan Akdeniz'e götürmeyi düşünüyordu.

Bir ödeme kayıtında Kuros'un mezarında bekçilik yapan Zerdüşt rahibine günlük bir koyun, un ve şarap tahsisatının kendisi orada yokken kesildiğini fark etmişti.

Yazıcılara nedenini sordu.

Yazıcılar bunun nedenini bilmiyorlardı. Hemen yiyecek harcamalarını tutan muhasabecilere adam gönderdi ve söz konusu rahiplere, hapishanede oldukları ve oradaki yemekleri yedikleri için bu tahsisatın verilmediğini öğrendi.

"Pekâlâ, mezarda kimler var?"

"Efendim, hiç kimse yok. Bunun için koyun..."

"Ben koyunu düşünmüyorum. Mezardan bekçiler niçin alindi?"

Haberi getiren adam bunu bilmiyordu. İskender ona öfkeyle bağırınca gelirler»; bakan bir memur korkarak açıkladı. İlk Pers kralının mezarına zorla girilmiş ve büyük bir değeri olmayan, iplere dizili boncuklarla eflatun ve sümbül renkli cübbelerden başka her şey soyulmuştu. Mezarlar soyulduktan sonra Zerdüşti de zindana atılmıştı.

Siniri geçmeyen İskender görevlilerin yanından ayrıldı ve ahırlardan bir at aldı. Nisa sürülerinden elde edilme beyaz bir binek atı olduğunu fark etti hayvanın. (Keşfettiği en ünlü cinslerden biriydi ve dönüş sırasında kaybetmişti sürüyü.) Pasargadae'ye çıkan yokuşu tek başına -yine de bir grup atlı Agema belli bir mesafeden izliyordu onu- tırmanan İskender, kireçtaşından yapılma ve iklim in etkilerine açık büyük lahitin yanında akan dereye tan vakti ulaştı ve atından indi.

Kaidenin basamaklarına tırmandığında, bir köşede kırılmak suretiyle bir aralık açıldığını ve boş bir fıçıyla da bu aralığın kapatıldığını gördü. Kuros'un cesetinden geriye kalanlarla birlikte, çekiçle dövülmüş altından yapılma tabuttan ve üstündeki hediyelerden eser yoktu.

Kenar taşı üzerinde elini gezdiren İskender hissettiği yazıyı ezberden okudu... Buradan geçen insanlar, ben Perslerin imparatorluğunu kuran ve Asya krallığını yaratan Kuros'um. Bu dinlenme yerini bana çok görmeyin.

Hırsızlar, içindeki altın nedeniyle Kuros'a mezannı çok görümüşlerdi. İskender yüzyıllardır mezarda bekçilik yapan Zerdüştilerin mezara girdiklerini düşünmüyordu. Bunu bir Makedonyalı yapmıştı muhakkak. Üstünde pelerin olmadığı halde bir mermer basamağa oturduğunda, çıplak tepelerin üzerinden doğan güneşin ağaç dallan arasından gelen ışınlannı seyrederken bir yandan da düşünüyordu. Ağaçların yapraklan olmadığını fark etti; çünkü mevsimlerden kıştı.

Biraz sonra yaşlı adamları gördü. Kan kırmızı kuşaklarla sanlan

beyaz giysiler içindeki adamlar hemen arkasında bekliyorlardı. Konuşmak için izin bekliyorlarmış gibi görünen adamların mezar bekçilerinden farklı Zerdüştilerden olduklarını anlayan İskender, "Konuşsanıza" dedi.

Ve üç Zerdüşti akıllarındakileri dökmeye başladılar.

"Evet delikanlı, şu anda burada olduğuna göre sen eski kralın halefi olmalısın. Soy, Niakan atalarından beri birinden diğerine geçiyor. Ama bazen hiç kimseye kalmaz; çünkü Hvareno, yani onurdur o. Değersiz olanda da kalamaz. Güçle ele geçirilemez. Geldiği zamansa saklanamaz. Onur birçok kralın yanından geçip gitmiştir ve gelecekte unutulacaktır onlar. O, Kuros'tan sonra sana geçti. Ama onun ne zaman geldiğini asla sorma."

Oturduğu yerden, kendisini selamlamadan konuşmaya başlayan yaşlı ve kınşık yüzleri inceledi İskender. Konuşmaları bittiğinde ayağa kalkıp yanlarına gelmesi için elleriyle işaret verdiler. Yanlarına gittiğinde onun etrafına oturup ellerini uzattılar. Ellerinde yapraklara sarılmış incir, ketene sarılmış sakız ağacı ve gümüş bir kadehte ekşi süt vardı.

Rahipler bu yemeğin orucunu açması için verildiğini söyledi. Onlarla birlikte oturdu ve yemeği birlikte yediler. Bu alışılmamış kahvaltının arkasından ellerini yıkaması için dereden su getirdiler. Su çok soğuktu.

"Halkın kralı olarak seçilen kişi" dediler, "artık kendisi için çok az şey seçebilir."

Gitmeden önce bu sefer başlarını eğerek selamladılar ve dikkatle onları izleyen Agema birliğine hiç bakmaksızın, güneşin ışınlarının geldiği yöne doğru yürüyerek uzaklaştılar. Askerler onun, dilencilerin krala verdiği bir gariban kahvaltısı olduğunu düşünüyorlardı.

iskender sunulanı yemişti; çünkü yaşlı adamlar böyle istemişlerdi. Boş mezan gözetliyor olabileceklerini düşündü ve konuştukları dili anımsayamadığı için şaşkına döndü. Belki yıllar önce Kuros'un lahitinin karşısında kendisini seyrettiği, belki İndus'tan aşağı sürüklendiği, yaralandığı zaman olduğu gibi bir karmaşa yaşadığı için hepsi tanıdık gelmişti ona. tndra'nın zirvesine ulaşmak

için zorlanarak karlı dağları aşmaya çalışırken miydi yoksa? Ya da çöldeki geçitten giderek denizi aradığı zaman olabilir miydi?

Geçmişte gözünden kaçırmış olabileceği bir şeyler olup olmadığını düşünmeye çalıştı bir süre. Onu burada bulup bulmadığını düşündü sonra. Bunu bilmiyordu. Düşünmekten beyni yorulmuştu. Uyumak istiyordu.

Genel olarak içkiden çakırkeyif olduğu saatlerdi bunlar; ama mezarda içecek içki yoktu. Uykusunun geldiğini hissettiğinde basamaklarda güneşin vurduğu tarafa gidip elleriyle gözlerini kapatıp uzandı.

Zerdüşti'nin gelişini anımsadı ve bir süre sonra Kaunas söylenerek yanına geldiğinde yeniden düşündü konuyu. "Yavana" dedi münzevi, "dünya hakkında çok kaygılanıyorsun-, ama öldüğün zaman üstünü örtecek topraktan fazla bir şeyin olmayacak."

Kalmasın veda konuşmasıydı bu. Çünkü iyi olmadığını, ülkesinden çok uzaklarda olduğu için yaşama isteği de duymadığını açıklamıştı. Yakılmak istiyordu.

İskender önce inanmadı ona. Ama Kaunas bir odun yığınının üzerine uzanıp yanmaya karar vermişti. Sonunda İskender adamın isteğinin yerine getirilmesi emrini verdi ve birlikte sunu yapmak için iyi bir atla altın kadehler hediye etti ona.

Ancak Kaunas hediyeleri kabul etmemişti. Atla altın eşyalan ölümünü izlemek için toplanan Makedonyalılara verdi. Ateş etrafını sararken kımıldamadan uzanması görenleri hayretler içinde bırakmıştı.

Yaşlı adamın yanışını seyreden İskender, Hindistanlının cesur bir adam olduğuna inandığı için borazanların çalınması ve fillerin selamlama çığlığı atmalarını istedi.

Ordu bir tılsımını yitirmiş gibi hissediyor ve keşke Kaunas yakılarak ölmeyi istemeseydi diye düşünüyordu.

Doğudaki karmaşa batıya yayılıyordu. Hazineyi emanet ettiği yan sakat Harpalos, İskender'in dönüşünü ve suç işlemiş görevlilerin cezalandırıldığını duyunca Babil ve Sardes'ten kaçmıştı. Anlaşıldığı kadanyla kendisine bir servet ayırmış ve onunla paralı askerler

toplamıştı etrafında. Küçük ordusu ve akınlarıyla Atina limanından Yunanistan'a çıkmıştı.

İkinci kez kaçan Harpalos, Makedonya boyunduruğundan kurtulup Atina'nın görkemini onarma önerisiyle yurtsever bir ayaklanma örgütlemeye çalışıyordu. Ateşli politikacılar hemen ona katılmış ve diğerlerini de parayla satın almıştı. Ama bir ayaklanmaya esin vermesi için desteğine gereksinim duyduğu Demostenes'i ne ikna edebilmiş ne de satın alabilmişti.

Demostenes, Harpalos'a muhalif konuşmalar yapıyordu. "İskender'le savaşmak deliliktir. Sadece Atina'nın yıkımını getirecektir" diyordu.

İskender'in hazine görevlisi daha güvenli bir yere gitmek için şehirden kaçt. Ama Harpalos'un Partenon'da bıraktığı altınların tahmin edilenin yarısı kadar olduğu görülünce, Demostenes ondan para almakla suçlandı. Demostenes savaş yanlısı parti tarafından planlanna engel olmakla, Makedonyalılar tarafından da çalınan altınları almakla suçlanıyordu.

Aralarındaki tek dürüst insanı rüşvet almakla suçlamak, Atinalıların tipik havailiklerinin bir örneğiydi. Demostenes iskender hakkındaki görüşlerini aradan geçen yıllarda değiştirmiş miydi? İskender, Demostenes'in hitabet gücünden artık korkmuyor muydu? Haironeia'da düşman olan bu iki adam, büyük bir olasılıkla Makedonya egemenliği altında barışın sağlanabileceği umudunu paylaşıyorlardı.

Yunanistan'daki karışıklık, Harpalos ile çalıntı hazinesi konusundaki tartışma ve Makedonya'daki hiziplerin çatışması, İskender'in, Antipatros'un yerine en yetenekli yöneticisi Krateros'u Makedonya'ya göndermesine neden oldu. Yaşlı general verilen emirleri bağlılıkla yerine getiriyor; ancak Yunanlılara askeri otorite düşmanları olarak bakıyordu, iskender, özellikle annesi Olimpias'ın kendi grubunu örgütlemeye başlaması nedeniyle, yurdunda gerekli emirleri verebilecek genç bir adama ihtiyaç duyuyordu. Aynca humma dolayısıyla Krateros zayıflamıştı ve İskender en parlak askerinin yaşamından kaygılanıyordu.

Antipatros görevden uzaklaştınldıktan sonra oğlu Kasandros

İskender'i protesto etmek için doğuya yolculuk yapmıştı. "Babamı suçlayanlar ona yüklemek için çok uzaklardan suçlar tasarladılar" demişti.

İskender'in adını geçirmeksizin bunu söyleyip duruyordu. Tabii bunu kral hemen duydu. "Aristoteles'in sözü gibi görünüyor" diye küçümsedi. "Eğer sen ve baban suçlu olsaydınız cezalandırılırdınız. Henüz suçunuz olduğunu bilmiyorum."

Hareket ederken acı çekiyormuş gibi görünen ve sözcükler ağzından dökülmedikçe sessiz bekleyen, bir deri bir kemik kalmış adamın sertliği Kasandros'u çok etkilemişti. Yeni İskender'in ne arkadaşlarına güvendiğini ne de önceden kurbanlar sunduğu tanrılardan umutlu olduğunu hissetmişti Kasandros. İskender ile deneyimli askerleri on yıldır görmüyordu ve onlardaki değişikliklere hazırlıklı değildi. Kasandros'un çok korktuğu ve İskender'in ölümünden sonra bile bir heykelinin önünden titremeden geçemediği söyleniyor.

Bundan önce Persepolis tapınağından ayrılan İskender, batıyla daha yakın ilişki içinde olacağı Susa yakınlarına hareket etmişti. Dönüşünün etkisi Tuna'dan Nil'e kadar hissedilmişti. Makedonyalının fetihlerinin inanılmaz öyküleri, Memfis, Atina ve Pella'da kulaktan kulağa anlatılıyordu. Yunanlı bilim adamları böyle bir başarının bütünlüğünü anlamakta zorlanıyorlardı. Yetmiş şehrin kurulduğu masalını, yirmi bin stadyonluk mesafeyi aşan kervan ticaretini ve güney denizinde yolculuk yapıldığını duymuşlardı. Bu genişlemiş dünya perspektifi onların ilgisini çekiyor ve dehşete düşürüyordu. Bu dünya, Yunan şehirlerinin zenginliğini azaltan kaynakların ve Ökümene'nin batı yarısında nüfus olarak Yunanlıların bir azınlık durumunda olduğunu açığa çıkarmıştı.

iskender nereye giderse gitsin hükümet de onunla gidiyordu. Kalinas'ın daha önceden söylediği gibi, yönetim sorunları dolayısıyla egemenliğinin merkez noktasına doğru gidiyordu.

Ama hükümetin ne olacağı belirsizdi. Çağdaşı kaynaklar iskender'in gelecek planlarının ne olduğu hakkında hiçbir bilgi vermiyor. Ptolemaios gibi bazı gözlemcilerin İskender'in hiçbir planı ol-

madiğini düşünmüş oldukları anlaşılıyor. Bu konuda hiç açık vermediği kesindir. Aristoteles'in, Platon'un ideal Devletini reddetmesi gibi, İskender'in de Aristoteles'in ileri sürdüğü eğitimli oligarşi kavramını ve onu temüllendirmesini reddetmiş olduğu anlaşılıyor. Bunun nedeni çok basitti. Egemenliği altındaki ülkeler ve bölgeler, bir tek şehir ya de ayrıcalıklı bir sınıfın yönetebileceğinden fersah fersah genişti.

Rushanak hamile olmasına karşın iskender, kendisinin mirasçısı olacak bir erkek çocuğa ilişkin açık bir düzenleme yapmamıştı. Aslında Makedonya'daki yakın akrabalarını -ya da Asyalı bir kadından doğacak çocuğa naîil davranacaklarını- düşünerek zaman harcamıyormuş gibi görünüyordu.

Bu noktada onun İran İmparatorlugu'nun sınırlarını onarmakla uğraştığı söyleniyor; hiç kuşkusuz Kuros'un yönetimi ve onun sonucu olarak ortaya çıkan bar|ş ortamından çok fazla etkilenmişti. Ama kendisi Makedonyalılann Pers egemenliği sınırlarını aştığını söylemiştir. Yerine getirmesi gereken bir görevi olduğu duygusuna sahip olduğu anlaşıldığı için, kendini yardımsever ve cömert bir kral olarak görmüş olması zordur. Orduya yaptığı konuşmada yeni imparatorluğu Makedonya uluslar topluluğu olarak anmıştı.

Hâlâ merakını koruyan Ptolemaios'un kaydettiği İskender'in unvanları çığ gibi büyümüştü.

"Makedonyalıların kralı, Yunan şehirlerinin yarı kutsal sınırlı monarkı, Mısır'ın kutsal firavunu, lyonya kıyılarının müttefiki ve egemeni, Fenike şehirleri ile filolarının sahibi, Judea yüksek rahibinin koruyucusu, İran Zerdüştilerinin efendisi, Pencab racalarının dostu ve Hindistan'ın geri kalan bilinmeyen bölgelerinin egemeni, bu ismi kullanan üçüncü kral olan İskender."

Ptolemaios için İskender'in bu unvanları hiç de umursamadığı açıktı. Ancak Ptolemaios, yaşadığı sürece İskender'in dünya devletinin çekirdeğini koruyabileceğine inanıyordu.

Yunanlılar da aynı sonuca ulaşmış görünüyorlardı. Delfoi kâhini, İskender'in diğer insanlardan farklı olduğunu ve hatta hayattayken tanrısallık kazandığını -böylece heykelleri karşısında sunu yapılması ve kurbanlar kesilmesi ve onuruna oyunlar düzenlen-

mesi gerektiğini- ilan ettiği zaman, ne Ptolemaios şaşırmıştı ne de İskender mutlu ya da mutsuz olmuş gibi görünmüştü. Titiz Yunanlılar, büyük bir olasılıkla kendilerini tatmin etmek için, bunu İskender'in özel tarzdaki egemenliğini yasallaştırma yolu olarak görmüşlerdi. Tanrısal bir varlığa boyun eğmek ve onu onurlandırmak küçük düşürücü bir şey değildi onlar için.

Kafasındaki plan ne olursa olsun -İskender, önceki yıllardaki, yapılacakları askeri konseyle tartışma alışkanlığına da son vermişti- Avrasya'nın efendisi belli bir amaç doğrultusunda hareket ediyormuş gibiydi. Dinlenebileceği Susa'da sorunlarla hiç ertelemeksizin yüz yüze gelmişti. Görevlilerden bitmek tükenmek bilmez bir çaba göstermelerini istiyordu.

Yağmurun yağmasına bağlı olarak artan veya azalan tahıl üretiminin Asya'da ortaya çıkardığı kıtlık ve su sorununa çözüm olarak, nehirlerden alınan suyun kanallar yoluyla araziye dağıtılması işini başlattı.

Yerleşim yerlerini dağıtma uygulaması şaşırtıcı sonuçlar vermeye başlamıştı. Antik dünya, kısa bir süre içinde bu kadar çok şehrin kuruluşunu hiç görmemişti. İki bin yıl sonra Amerika içlerinde yayılan yerleşimlere kadar, daha sonraki yüzyıllarda da böyle bir olgu tekrarlanmamıştır. Güneşte kurutulmuş tuğladan yapılan duvarlar birkaç gün içinde yükseliyor, açık hava tiyatrolarıyla spor alanları tepelerin eteklerinde ya da düzlük alanlarda yapılıyordu. Bu merkezler modern planlara göre yapıldıklanndan, orada yaşayanların eğitim ve eğlence gereksinimlerinin de karşılanması düşünülüyordu.

Tüccarlar mal bulabilecekleri ya da satabilecekleri yeni yerler aradıkları ve iç bölgelerde yasayan halklar da para ve eşya sahibi olabilecekleri için, buralar değişik uluslardan insanların karıştığı merkezler olmuşlardı. Palmira gibi eski bir kervan şehri, Romalılar geldiğinde, Araplar, Ermeniler, Yunanlılar, Yahudiler ve Suriyelilerin yaşadığı bir merkeze dönüşmüş durumdaydı. Palmira ile Petra etraflarındaki kavşaklardan geçen kervan ticaretine vergi koyuyorlardı. Ticaretin hızla yükselişi yeni şehirlerin gelişmesine özen gösterilmesini sağlamıştı.

Yeni yerleşim yerlerinin birçoğu da bu şekilde gelişememiş ve eski askerlerle yerli halkların yapabildikleri kadarıyla yaşatmaya çalıştıkları yerler olmuşlardı. Aslında onlar bir nevi sürgün yaşamı sürdürüyorlardı.

Bazı nedenlerle İskender, doğudaki garnizonlarda bulunan Yunanlı paralı askerleri geri çağırmış ve evlerine dönüş yolculuğuna başlatmıştı. Aynı zamanda Ekbatana'da doğuya gitmeyi bekleyen müzisyenler, sanatçılar ve tiyatro oyuncularından oluşan üç bin Yunanlı olduğunu görmüştü. Askeri çekirdeği dağıtarak sivil yerleşimcileri teşvik ettiği kesin gibidir. Bunun nedeninin askerlerin yarattığı sorunlar mı yoksa onlara artık ihtiyaç duyulmayışı mı olduğu bilinmemektedir.

Susa'dayken orduda da bazı değişiklikler yapmıştı. Bias'taki isyanı asla unutmamıştı. Makedonyalı askerlerle -artık ordunun küçük bir bölümünü oluşturuyorlardı- yaptığı kararlılık sınavının sonucu hâlâ kesin değildi. Şimdi gereksindiği şey bir ordudan çok asker kaynağı da olabilecek yerleşimcilerdi. Ayrıca Asyalı halkların tepesinde Makedonların kılıcının sallanmasına daha fazla seyirci kalamazdı. En azından böyle bir niyeti yoktu.

Artık Avrupa eğitimiyle yetişmiş otuz bin Asyalı asker vardı ve onları Makedonların komutası altında dikkatle yerleştiriyordu İskender. Genellikle de her alayda bir Makedon bölüğü oluyordu. Celum'dan sonra eski havasını yitiren falanksı da dağıtmıştı. Geniş düzlüklerde kirpiye benzeyen bu sınınn getireceği bir yarar yoktu. İranlı, Baktriyalı ve İskit subayları sessizce ve yavaş yavaş üst rütbelere, hatta arkadaşların arasında bile yükseltmeye başlamıştı.

Yeni devletinde, başlangıçta beraber yola çıktığı sorunlar yaratan Makedonya fetih gücünün değil, Avrasyalı bir ordunun gerekli olduğunu biliyordu. Ancak eski askerler olaya böyle yaklaşmıyorlardı. İskender yeni birliklerine, eski bir Yunan söylencesinden aldığı sözcükle Epigoni, Sonradan Doğanlar diyordu. Deneyimli askerleriyse onlara Doğumdan Sonrakiler adını vermişlerdi.

Gelişmenin farkında olduklanndan İskender'in kendilerinin verdiği hizmetten bağımsız hareket etmek istediğini hissediyorlardı.

XXI
Ordunun Sonu

İskender, Susa'da, görünüşte uzun yürüyüşlerinin sona erdiğini belirten, gerçekteyse egemenliği altındaki halklar arasındaki evlilikleri desteklemek amacıyla büyük kutlamalardan birini yaptı. Uzun bir zamandır Peukestas gibi, Perslerin konuştuğu dili öğrenen ve doğunun adetlerini benimseyen subay ve görevlilere özel beğenisini gösteriyordu. Şimdiyse subaylarını Asyalı kadınlarla evlenmeye davet etmişti. Örnek oluşturmak için Darius'un büyük kızını ikinci eş olarak alıyordu.

Onun kız kardeşiyle de Hefaistion'un evlenmesine izin vermişti. Böylece arkadaşının çocuklanyla kendi çocukları kuzen olacaklardı. Krateros için (henüz Susa'dan ayrılmamıştı) Rushanak'ın küçük kardeşlerinden birini seçmişti. O anda denizden uzakta olan Nearhos için Barsine'nin kardeşi ile Mentor'da karar kılınmıştı. Selevkos, ölmüş Spitama'nın kızıyla evlenecekti; Ptolemaios ile Perdikkas ve diğer komutanlar da İran soylularından gelinler alacaklardı. Ayrıca seksen arkadaş da onların örneğini izliyordu.

İskender'in şimdiye kadar aldığı en gözde önlem buydu, diye tanıklık ediyor Arrianus. İskender'le birlikte diğer komutanlar da tören için Pers ve Medlerin giysilerini giymişlerdi. Tören Asya'nın adetlerine göre yapıldı. Ziyafetten sonra gelen gelinler kocalarının yanına oturarak el ele tutuştular. İskender'in gelinini öpmesinden

sonra herkes aynısını yaptı. Daha sonra herkes karısını alarak oradan uzaklaştı.

Evlilikleri cesaretlendirmek için iskender, Asyalıların da Makedon arkadaşları gibi akrabaları olduğuna dikkat çekti ve bütün gelinlere çeyiz verdi. Aşağı yukarı on bin civanndaki asker gördükleri ömeği izleyerek, kadın, çeyiz ve iskender'in güvenini kazanmak için evlendiler. Çünkü onlann ismi ayrı bir kütükte tutuluyordu.

Makedonyalı askerler oryantal elbiselerle ve bu tarz güveylerle eğleniyorlardı. Ancak asıl içerledikleri konu onların iskender'e ihtiyaçları varken, İskender'in eski orduya ihtiyacı olmamasıydı. Onun doğulu bir despot olduğunu söylüyorlardı.

Son istenç çarpışması Babil yolunda oldu. İskender, doğu sınırında olan Susa'nın başkent olarak çok uzak olduğunu anlamıştı. İmparatorluğunun asıl merkezi Kral Yolu ile Fırat üzerindeki Babil olacaktı. Belki de nehir buna karar vermişti; çünkü düşünceleri gittikçe deniz yoluyla keşifler yapmaya odaklanıyordu.

Uykusuzluk ve ciğerinden aldığı iyileşmeyen yaranın sonucu olarak, aralıklarla çıkan ateşten rahatsız olmasına karşın yolculuk sırasında mutlu görünüyordu - Nearhos'un beklendiği kıyıya ulaşmak için bataklıklardan geçen dolambaçlı bir yol izlenmesi konusunda ısrar etmişti. Dicle boyunda yola devam ederken İranlıların nehrin üzerine kurdukları bentlerin -ya suyun kaynağını denetlemek ya da bir düşman donanmasının Babil'e gidişini engellemek için yapılmışlardı- yıkılmasını erteledi. İskender, Dicle'nin serbest ulaşıma açılmasını istiyordu.

"Korkacak bir düşmanımız yok" demişti. "Gemiler bizim gemilerimiz olacak."

Dicle'yi izleyerek yapılan yolculuk sırasında, yakınmaları dikkatini çeken Makedonyalılara, yaşlı ve aldıkları yaralar nedeniyle iş göremez durumdaki herekesin batıya geri gönderileceği haberini verdi. Yurtlarına öyle hediyelerle döneceklerdi ki -isyan sırasındaki sözünü anımsamıştı- Makedonya'da kıskançlıkla karşılanacaklardı. Savaşta gösterdikleri başarıyla onur kazananlara (bu durumda olan askerler ücretin iki katını alıyorlardı) altın çelenkler de verecekti.

Terhis edilmelerinin bu şekilde yaldızlanması askerleri yatıştır-

mamıştı. Komutanlarına, birçoklarının tefecilere ya da arkadaşlarına borçlandıklarını ve eğer para olarak ödüllendirilirlerse, bu paraların borçlann karşılığı olarak alınabileceğini anımsattılar.

İskender'in verdiği yanıt, eğer herkes adını ve borcunun miktarını kayda geçirirse, bütün borçlarını kamu hazinesinden ödeme önerişiydi.

Öneri doğru olamayacak kadar güzel görünüyordu. Askerler bu işte bir bit yeniği olduğunu düşünüyorlardı. Çoktandır zaten fazla para çekiyorlardı ve daha fazla almak için bir gerekçeleri yoktu. Ne kadar çok mala sahipseler o kadar çok paraya gereksinimleri vardı. Aralarında tartıştıktan sonra İskender'in önerisini reddettiler. Bunun üzerine iskender, isimleri kayıtlara geçirmeksizin herkesin söyleyeceği borç miktannı ödemeyi önerdi.

Bunların hiçbiri gerçek şikayetler değildi. Makedonlar, Partların ve Baktriyalıların seçkin muhafızlar arasına alındıklarını görüyorlardı. Rushanak'ın erkek kardeşinin komutası altında bir alay oluşturulduğunu biliyorlardı. Kıskançlık duyuyorlar ve kendileri için korkuyorlardı, para umurlarında bile değildi.

"Artık akrabalanm dediklerini hiç umursamıyor" diye yakınıyorlardı. "Niçin hepimizi kovup bu işi bitilmiyor."

Aşağı Dicle kenarındaki bataklıklar arasında ilerlerlerken hava çok sıcaktı. Makedonyalılar akıntıyla sürüklendiklerini ve yıllardır süren seferler sonunda yadsındıklarını anlıyorlardı. Artık İskender'le konuşamıyorlardı bile. Onların sorunlarını dinleyecek bir konsey de yoktu. İskender'in ulaklarına, "Eve ya hepimiz döneceğiz ya da hiçbirimiz. Bundan sonra ayaklarına kadar eğilen Asyalılarla savaşa gider. Ah, evet, babası Amon savaşta ona yardım eder" diye bağırmışlardı.

Bunları duyan İskender, yanında komutanları ile kendisini izleyen Hipastspistler olduğu halde ordunun kışlasına girdi. Bir arabanın üstüne tırmanarak etraftakilere yanına gelmelerini işaret etti.

"Bana göre" diye bağırdı adamlara, "hepiniz gidebilirsiniz askerler, hem de ne zaman isterseniz o zaman gidebilirsiniz."

Bir anlık bir sessizlik çöktü önce. Bir süre sonra askerler ona bağırmaya başladılar. "Biz asker değiliz. Sen öyle diyorsun ama. Bizler kayıbız... bizler birer hayaletiz. Emirleri dinlemeyeceğiz..."

İskender arabadan aşağıya atlayarak aralanna daldı. Öfkeden yüzü bembeyaz olmuştu. Konuşanları yakalayarak arkaya, kendisini izleyen muhafızların arasına savuruyordu. On üç kişinin öldürülmesini emrettikten sonra durdu. Çünkü askerlerin oluşturduğu kalabalık sessizliğe bürünmüştü yeniden.

"Size gitmeden önce nasıl adamlar olduğunuzu söylemek istiyorum" diye bağırdı. "Hayvan postları giyiyor ve barbar kabileler saldırdığında yükseklere kaçıyordunuz. Babam pelerin verdi ve şehirlerde yaşayan kolonistler yaptı sizi. Yunanistan'ı Makedonya'ya bağladı. Yurdumuzdan sefere çıktığımızda kendinizi geçindiremiyordunuz. Benimse biraz altınım, gümüş kadehlerim ve altmış talent param vardı. Beş yüz talent borcum varken sizi teçhizatlandırmak için pekiz yüz talent daha borç aldım. Asyalıların denizde egemen olmalanna karşın sizin geçişinizi sağlamak için Hellespont'u* açtım önünüze.

Ele geçirdiğim bütün ülkelerde zenginlik kazanmanız için ayrıcalıklar verdim size. Lidya'nın servetini, İran ile Hindistan'ın zenginliklerini - ve şimdi de dış denizlerin denetimini veriyorum. Bütün bunlan sizinle paylaştım, yorgunluğunuzu da paylaştım sizinle. Sizin yediğiniz yemekten yedim ve çok az uyudum. İçinizden kim kendisi için yaptığımdan daha çok şey yaptı benim için? Hani, nerede o?

Kimse çıksın öne ve bana yaralarını göstersin, ben de ona kendi yaralanmı göstereceğim. Üzerimde yara bırakmayan hiçbir silah kalmadığını biliyorsunuz."

Bağırmaya ara verdiğinde sessizlik sona ermemişti. Ama şimdi adamlar onu dinliyor ve derin derin soluyorlardı. Aralarından hiç kimse öne çıkmamıştı.

"Hâlâ size bir fatih olarak komuta ediyorum. Sizin düğünlerinizi benimkiyle birlikte kutladım. Bu ülkede doğan çocuklarınıza bakılıyor. Nasıl yaptığınızla hiç ilgilenmeden borçlarınızı ödedim. Aranızda ölen arkadaşlannz kahraman ilan edildi. Liderliğimden kaçtığı için aranızdan hiç kimse öldürülmedi. Sizi Indus'a götür-

* Çanakkale Boğazı, (çev.)

düm ve eğer geri dönmeseydiniz Bias'ın ötesine gidecektik. Şimdi başınızda benim verdiğim çelenkle dolaşıyorsunuz.

Benden ayrılmak istediğiniz için hepiniz gidiyorsunuz şimdi. Gidin ve yurdumuzda, kralınız İskender'i boyun eğmiş yabancılar arasında bıraktığınızı söyleyin. Hadi gidin!"

Kalabalığı yararak ilerledi ve hiç kimsenin görüşme talebinin karşılanmayacağını söyleyerek kaldığı yere gitti. Askerler peşinden gitmek için hiçbir hareket göstermediler. Alçak sesle, sihirli bir dili olduğunu birbirlerine anımsatarak kralın karannı tartıştılar. Daha önce olduğu gibi yine kazanmıştı onlan.

En kötü şey onun verdiği sözü tutacağını bilmeleriydi. O kalacak, hediye ve ödülleri verdikten sonra onları gönderecekti. Acaba Makedonya'da ne söylenecekti onlar için?

İskender'in üst komuta kademelerine Persleri atadığını ve Asyalılardan oluşan alaylara muhafız ismini -hatta onlara arkadaşlarınki gibi gümüş kalkanlar- verdiğini duydukları ertesi gün hâlâ tartışmayı sürdürüyorlardı.

Üçüncü gün Makedonyalı askerler arasında panik yayılmaya başlamıştı sanki. Bir araya gelen askerler İskender'in çadırına doğru yürüdüler. Çadınn kapısının önünde silahlarını yere atarak, İskender onları dinleyinceye kadar gece gündüz demeden bekleyeceklerini duyurdular. Daha sonra onlan krala karşı kışkırtanlan teslim edecekleri sözünü verdiler.

İskender dışarı çıktığında ellerini tutup eteklerine yüz sürerek yalvardılar ona. Bu kez İskender konuşamıyordu; çünkü ağlamaklı olmuştu. Arkadaşlar birliğinden bir yüzbaşı, "Bizi asıl üzen şey bize asla vermediğiniz akrabalar payesini Perelere vermenizdir" dedi.

iskender, "Sizler benim akrabalanmsınız, hem de hepiniz" dedi.

Adamlar silahlannı alarak, hep birlikte bir şenlik yapacakları sözünü alıncaya kadar etrafında bağırarak koşuştular. Daha sonra eski usulle kurban kesti ve ziyafette Makedonyalı komutanları üstte kendisine en yakın yerlere oturturken, Persleri onların altına oturttu. Şarap kadehleri dolaşırken adamlanyla birlikte kadeh kaldırdı. Hem Yunan kâhinler hem de Zerdüştiler şükran sunumuna başkanlık ediyorlardı. İskender kadehini kaldırırken iki halkın mutluluğu için dua etti.

İskender ile ordusu arasındaki mücadele Dicle kenarındaki bu sevgi dolu ziyafetle sona ermişti. Aşağı yukarı her seferinde olduğu gibi İskender yine amacına ikna yoluyla ulaşmıştı. Kalabalığa nehir kenarında yaptığı konuşma bir cerrahın bıçağı kadar etkili olmuştu zihinlerinde - İskender adamlarının zihniyetini iyi biliyordu çünkü.

Burada, Asya'da, iranlı ve Suriyeli gençlere istediği tarzda bir eğitim verebilirdi; ama Makedonyalılann ülkelerinde aldıkları zorlu eğitim üzerinde hiçbir denetimi yoktu. Onların görüş açıları çok yavaş değişiyordu. Hindistan seferine katılan deneyimli Makedonyalı askerler, Haironeia'dan önceki makul düşünceli, inatçı, altını ellerinin arasında hissetmek isteyen, iyi toprak, araba ve hayvanlara tutkulu şekilde bağlı köylülerdi hâlâ. Bunun dışında verdikleri hizmetlerden dolayı gurur duyan, kendilerinden daha zeki Asyalılar üzerinde egemenlik kurduklan için ve hemen hemen tapınılan İskender'le arkadaşlıklarından dolayı mutlu olan insanlardı.

İskender bu özellikler üzerinde oynuyordu - onlara fatihler diye sesleniyor ve sadece savaşsız ele geçirilen bölgelerin onurunu kendi üstüne alıyor ve savaşlarda çekilen sıkıntıyı onlarla paylaşıyordu. Bu davranışında dürüsttü. Onu en çok duygulandıran şey deneyimli askerlerinin bağlılıktan olmuştu yıllarca. Ve son iki yıldır Makedon askerler onun en büyük sıkıntısı olmuştu.

Hefaistion ile Peukestas gibi üst rütbelerdeki subayların bazıları, kendilerini doğuya ve iskender'in yeni bakış açısına uyarlamışlardı. Binlerce erat da böyle yapmış ve doğulu kadınlarla evlenerek yeni dünyanın kolonistleri olarak kalmaya razı olmuşlardı. Ancak yurt özlemi çeken Makedonlarla iskender arasındaki boşluk hiçbir şekilde kapatılamamıştı.

Seçim birliklerdeki askerlere bırakılmıştı. On bin kadarı Makedonya'ya dönmeye karar vermişti. Bunlara yurda dönüş için gerekli olan süre de içinde Dİmak üzere tam ücret ödenmişti. Bunun dışında İskender bir taler itlik ödül vermişti herkese. Görevde ölen askerlerin aileleri bütün vergilerden muaf tutulmuşlar ve tanınan ayrıcalıklarla bunlara yeterli destek verilmişti, iskender bir tek koşul koymuştu - terhis edilen askerlerin Asyalı kadınlardan doğan

çocukları buradan eve götürülmeyeceklerdi. Bu çocukların batı eğitimi alacaklarına söz vermişti.

Geri dönen askerler gururla yürüyorlardı ve başlarında Krateros gibi bir komutan vardı.

Askerlerin terhis edilmeleri, falanks ile Agrianlar gibi eski birliklerin sonunu getirmişti, iskender'in kariyerinin paradoksu, babası Filip'in yarattığı ve kendi başarılannın da ilk aracı olan orduyu dağıtmasıydı. Dicle'deki bölünmeden sonra daha önceki büyüklüğünün gölgesi olarak ortaya çıkanların dışında, böyle bir Makedon ordusu yeniden sefere çıkmamıştır.

Filip Makedonlardan olduğu kadar, Tesalyalılar ile Agrianlılardan bir yurttaşlar ordusu oluşturmuş ve onlara yüksek bir moral aşılamıştı. Böyle bir ulusal ordu artık olayların yer aldığı Avrasya sahnesi için uygun değildi, iskender'in yönetiminden kalan çeşitli halkaların katıldığı bir orduydu.

iskender'in, Makedonyalı askerlerle servetini paylaşması daha önce görülmemiş bir şeydi. Onları, girişti̇ği işte ele geçirdiği seri/etin ortakçıları yaparak, verdiği sözü harfi harfine yerine getirmişti.

Yeni kurduğu silahlı birliklerin bir arada durması sadece kişiliğinin gücüne dayanıyordu. Gönüllü olarak ya da zorla askere alınsalar da -yönetimi zor Türkistan ya da kuzey Hindistan bölgelerinden toplanan birlikler vardı- yenilmez Büyük Kral'a sadıktılar. Daha sonraki bir tarihte ortaya çıkan Anibal'in karışık Afrika ordusu gibi onlar da sadece komutanlannın yetkisini tanıyorlardı. Anibal'in ordusundan farklı olarak Avrasyalılann arasında paralı askerler yoktu, iskender son kalan paralı askerlerden de kurtarmıştı kendini.

Aslında yeni ordu bir polis gücü olmuştu. Nil'den indus'a kadar olan bölgede bir savaş işareti görünmüyordu artık.

XXII
Babil in Suyu

Bütün halklar ona boyun eğmişken, açıklanması zor bir biçimde, egemenliğinin en zayıf olduğu yerin yurdu, Makedonya olduğunu anlamıştı İskender.

Huzurun doğuya gelişi artık an meselesiydi. Düzeni yeniden kurmak için döndüğünden bu yana geçen bir yıl içinde, dayanma gücünün sınırlarına kadar zorlamıştı kendisini. Mısır genelde olduğu gibi yeni firavunun egemenliği altında sakindi; Zerdüştiler, İskender'i eski Iran krallannın gerçek mirasçısı olarak kabul etmişlerdi; Kudüs'teki rahipler ona ikinci Kuros olarak başvurmuşlardı; Babil'in rahipleri tanrıları Marduk için yeni bir tapınak yapımına başlamışlar, onun dönüşünü bekliyorlardı.

Yunan şehirlerinin elçileri yollardaydı. İskender'in yanına, çelenkler takarak ve kutsal bir varlık olduğu için yerlere kadar eğilerek yaklaşıyorlardı. (Yunanlılarla tokalaşmak için sağ elini uzatıyordu. Ayrıca onlara Asya'da buldukları bütün Yunan heykellerini geri götürme izni vermişti.) Atina'daki Demostenes taraftarları Makedonyalılara dostça davranmasalar da tarafsız kalıyorlardı. Asya'nın ele geçirilmesinden sonra muhalif Sparta da sessiz kalıyordu. Kızıldeniz'de olduğu gibi Ege'de de dost olan filolar dolaşıyordu.

Ancak Makedonya'daki akrabalar hiçbir filoyu dikkate almıyorlardı. Pella'nın dağlıları girişimci Kartacalılar gibi tüccar olamamışlardı. Onlar kölelerle altını Asya'dan alıyorlardı. Ama kabile şefle-

rinin onların üzerinde bir yetkeleri yoksa Asya ne işlerine yarardı? Ama onlara büyük miktarlarda ödül ve hediyeler verirken bu yetkeyi vermiyordu İskender.

Kendisini çok az düşünüyordu, diye anlatıyor Arrianus, ama etrafındakilere büyük zenginlikler veriyordu.

On yıldan uzun süren aynlık gezginle halkının arasını açmıştı. Olimpias'ın huylan, Antipatros'un katı disiplini, Kleopatra'nın entrikalan ile hasta Harpalos'un hırsızlıkları, eski önemlerini kaybederek küçülmüş ve uzaklaşmışlardı İskender için. Artık Peripatetik okulun ustası olan ve kendisini kitaplardan yaptığı barikatın arkasına gizleyen Aristoteles'le de yazışmıyordu. Peripatetikler ya da Gezinen Filozoflar, talihin yardım ettiği İskender'in kendi aşınlığı nedeniyle bir felakete maruz kalacağını öğretiyorlardı okullarında.

"Bana karşı olan komplocuları destekleyen herkes cezalandınlacaktır" diye ilan etmişti İskender.

Eski Yunan-Makedon dünyasına Asya hakimi deli bir adam gibi görünüyordu. Gönüllü olarak doğunun iç kesimlerine gitmiş, insan yaşamına saygı duymaksızın genç insanları yurtlarından ayırmıştı. Megalomani hastalığı onu ele geçirmişti. Tannları değiştirmişti - yabancı tannların önünde yerlere eğiliyordu, iktidardan başı dönmüş bir şekilde, önünde sürekli tütsü yakılan altın bir sedire uzanıyordu barbarlar arasında. 323 yılının ilkbaharında böyle konuşuyorlardı Harpalos ile Kasandros.

iskender onları Dicle'nin sıcağından Ekbatana'nın serin yaylalarına götürüyordu bu sırada. Yola yeniden at sırtında devam etmeye başlayınca zihni daha açık hale gelmişti. Kendi topraklarında olsa bile yeniden harekete geçmek onu mutlu etmişti. Dağların soğuk havası da ateşini denetim altında tutmaya yanyordu aynca. Makedonya'ya gitmek için hiçbir girişimde bulunmamıştı. Bunun yerine yapılacak işler için Krateros'u göndermişti.

Sarayını Babil'de kurmak için de yan çiziyordu. Şikayetçiler ile görevlilerin oluşturduğu kalabalığın piramit biçimindeki kulelerin üzerinde onu beklediklerini aklına bile getirmek istemiyordu. Babil'in Asma Bahçeleri, hayranı olduğu dağlann zavallı bir taklidiydi.

Bunun yerine bir iç deniz olan Hazar'ı keşfetme planlarıyla

kendini oyalıyordu. Kıyısında gördüğü ağaçlardan elde edilecek keresteyle bir filo yapılabilir -Fenikeli ve Giritli teknisyenlere tersane kurmaları için oraya gitmeleri emrini vermişti bile- ve iç denizin etrafını dolaşmakla, onun Karadeniz'le birleşip birleşmediği ya da kuzeydeki dış Okyanus'a dökülüp dökülmediği sorusuna bir yanıt getirebilirlerdi. Bu durumda gemileri yaşanabilir dünyanın kuzey sınırına ulaşabilirdi. Ve aynca Kum Nehri ile Deniz Nehri'nin Hazar'a dökülüp dökülmediğini öğrenecekti, iskit kabilelerinin karanlık yurtlarına da ulaşacaktı elbette.

İskender artık Parnassus'u bulmayı beklemiyordu. Himalayaların karlı zirvelerini ve dünyanın en güçlü son engelini görmüştü. Kartallann ölçülemeyecek kadar büyük kanyonların üzerinde uçtuklarını görmüştü. Ayakları Mekran'ın kumlarını arşınlamış ve dış Okyanus'un kabarışını hissetmişti. Dairus'un tahtında değil hayal gücünün görkeminde oturan İskender, krallığını, fiziksel dünyanın krallığını boydan boya dolaşmıştı. Zihni hiç bu kadar açık olmamıştı ve o zihninin kendisini yanılttığını bilemezdi.

Hefaistion'un ölüm haberi onu çok kötü etkilemişti. Hefaistion sadece yedi gündür humma hastalığından yatıyordu ve hekimler tedavisinde başarılı olamamışlardı. Hefaistion hasta yatarken Ekbatana'da oyunlar düzenleniyordu.

Hefaistion'un ölüm yerine hızla giden İskender, yemek yemeden ve hiç kimseyle konuşmadan geçirdiği sinir nöbetlerinden birine daha girmişti. Klitos'un öldürülmesinde olduğu gibi Hefaistion'un kaybı da kendinin olan bir şeyleri götürmüş gibiydi. Acının verdiği öfkeyle, Ekbatana'daki oyunların Hefaistion'un adına düzenlenmesi ve oyunlara katılan herkesin arkadaşı için kurban kesmesi emrini verdi.

Yunanlı göçmenler arasından bulduğu Stasikrates adlı yaratıcı bir mimar, Hefaistion için en uygun odun yığınını biçimlendirebilecek kişiydi. Mürrüsafi ve sümbül yağıyla güzelleştirilecek sandal ağacı ile sedirden yapılıcaktı yığın. Şekli bir tapınağa benzeyecek ve süslenmesi için on bin talent harcanacaktı Ekbatana'daki hazineden. İskender anıtın yakılmasını istememiş olabilir ama yakılmıştı.

İskender'in projelerinin büyüklüğüyle çarpılan Stasikrates onun

beğenisini kazanmaya çalışıyordu. Mimar bu nedenle İskender'in kendisi için piramitleri bile gölgede bırakacak bir anıt mezar planlıyordu. Düşüncesi Athos Dağının kayalık yüzüne, sol tarafından on bin nüfuslu bir şehri görecek, sağ tarafından da nehrin denize akışını seyredecek biçimde kralın resmini kazımaktı. Böylece sonsuza kadar orada duracaktı İskender. Stasikrates böyle bir heykelin İskender tarafından da beğenileceğine yeminler ediyordu.

Ama İskender bunu duymamıştı. Dağlarda yaşayan Kassit kabilelerine karşı küçük bir sefer düzenlemek bahanesiyle Ekbatana'dan ayrıldı. Hayatta kalan son yoldaşı Ptolemaios'u da yanına alarak, karlı zirvelere yakın geçen, çoktandır kullanılmayan ve Asur krallarının kenannda yaptırdıklan kulelerin belirlediği bir yoldan dağ zincirini güneye doğru geçti.

Nearhos'un Babil'e geldiğini duyunca rotasını dağlardan posta yolunun geçtiği düzlüklere çevirdi. Birkaç yıl önce Gavgamela'dan sonra hızla yol aldığı gibi bu yol üzerinde de hızlandı.

Ona ulaşmak için çok uzun yollardan gelen barbar halkların elçileriyle karşılaştı yol üzerinde. Afrika'da yaşayan Libyalılarla Yunanistan'ın batısında yaşayan Etrüsk halkalarından selam ve hediyeler getirmişlerdi.

Yola devam ederken Marduk tapınağı rahiplerinden oluşan bir heyet yolunun üzerine çıkmıştı. "Efendimiz, Babil'in kapısından içeri girmeyiniz" ediyorlardı. "İkinci kez girerseniz eğer kaderiniz bir felaketle karşılaşmak olabilir."

"Kehânet bir tahminden başka bir şey değildir" demişti onlara.

Yanında bulunanlardan bazıları, Kaideli gözlemcilerin insanın geleceği konusunda Yunanlılardan daha çok şey bildikleri için, uyarının önemsenmesi gerektiğini söylüyorlardı; daha kuşkucu olan diğerleriyse, Marduk'un servetinin muhafızları olan bu rahiplerin tapınağın yeniden inşası sırasında daha da zengin olduklarını, bu nedenle de iskender'in muhasebe kayıtlarını incelemek isteyebileceğini düşünerek rahatsız olduklarını ileri sürüyorlardı. İskender artık ölmüş biri olan Aristander'in tapınağı yeniden yaptırmaması yolunda yaptığı uyarıyı anımsamıştı.

Yoluna devam etti; çünkü Babil onun başkenti olacaktı ve Nearhos orada bekliyordu.

Havanın geceleri soğuk olduğu ve girişlerin önündeki meşalelerin ateşböcekleri gibi göründüğü sarayın çatısında oturarak Nearhos'la günlük ve mür ağaçlarının bulunabileceği Arabistan'a yapılan keşif seferi üzerine konuşmuşlardı.

"Archias batı tc rafından kıyıyı bir adaya ulaşıncaya kadar gezdikten sonra geri dönmüş|ü" diye açıklama yapıyordu İskender. "Senin de tahmin ettiğin gibi bir körfezdi orası. Adaya Ikarus adını verdim."

Nearhos bunu biliyordu; ama İskender'in de keşif gezileri hakkında sanki kendis de oradaymış gibi davranmaktan hoşlandığını da biliyordu. "Hieran" diye başladı kaptan konuşmasına, "körfezin girişinde dolaştığın söylüyor. Karaya çıktığında sadece çölle karşılaştığından bir süre sonra geri dönmüştü."

"Niçin geri döndü acaba?"

"Daha ilerilere gitmekten korktuğu için."

İskender kahkaha attı. Korkudan başka bir neden yokken geri dönmeyi tuhaf buluyordu.

"Hieron Arabistan'ın Hindistan kadar büyük bir kara parçası olması gerektiğini söylüyor."

Arabistan'ı keşfetmeyi çoktandır kafasına koymuş olan İskender'i sevindirmişti bu bilgi. Kendisinin liderliğinde karadan yapılacak bir sefer Arabistan halklarının arasından ilerlerken, hiçbir şekilde geri dönmeyecek olan Nearhos kıyıdan ilerleyecek ve birlikte Nil'in kaynağını aldığı bölgeye ulaşıp, büyük çöllerin güneyinde neler olduğu gizini çözeceklerdi.

O sırada Babil'deki tersaneler on ve otuz kürekli gemiler yapıyorlardı. Kanal şebekesinin çalışıp çalışmadığını denetlemek ve yeni yapılan gemileri denemek için, gemilerden biriyle nehir aşağı bir gezintiye çıktı İskender. Geri döndüğünde ikinci kez nehir kapısından şehre girdi. Peukestas yeni ordunun bir birliğiyle İran'dan gelmiş ve Selevkos fil katarından haberler getirmişti. O gece sabaha kadar şarap içtiği için uyuyamayacak kadar yorulmuştu.

Sabah kurbanını sunağa bıraktıktan sonra, yüzmek, günün sıcağından korunabilmek ve yatıp dinlenebilmek için karşı kıyıda bulunan havuzlu bir köşke gitti. Ateşinin arttığını hissetmişti. Dinlen-

eliğini söyleyerek subayların daha sonra gelmesini isteyip havuza girdi.

Gece boyunca ateşi yükselmişti diye anlatıyor Arrianus. Kurban kesti ve Nearhos'a yolculuğun üç gün sonra başlamasını emretti. Ertesi günkü sunuyu yaparken yükselen ateş yüzünden rahat değildi. Buna rağmen subayları ve komutanlarıyla filonun yola çıkışı için hazırlıklan nasıl yapmaları gerektiği konusunda uzun uzun konuştu.

Daha sonraki gün çok bitkin olduğundan sunu yapmak için taşınmak zorunda kaldı. Bu koşullar altında kapısının dışında komutanlarının beklediği saraya götürüldü. Subayları görüyür, onlan tanıyor; ama konuşamıyordu. İki gün ve iki gece boyunca ateşler içinde yandı.

Bunu duyan askerler onun ölmüş olabileceğini ve ağzı sıkı subaylann bunu kendilerine bildirmediklerini düşünmeye başladılar.

Askerlerin bazılan büyük bir üzüntü içinde saraya gittiler ve onu görmek için ısrar etttiler. Tek tek yanından geçtiler. Henüz konuşabildiği için sağ elini kaldırarak onları selamladı. Gelenlerin önünde başını kaldırmaya çalıştığında zorlanıyordu.

Bir süre sonra İskender öldü. Otuz iki yıl sekiz ay yaşamıştı.

Sonsöz

Makedonyalı iskender bir olasılıkla sıtma hastalığından, gri Fırat Nehri kenannda Nebukadnezar'ın sarayında beklenmedik biçimde ölmüştü. Ordusundaki her asker böyle bir hastalığa yakalanmıştı. Ama İskender son yıllarda zihnini olduğu kadar bedenini de yıpratmıştı. Büyük bir olasılıkla ölümü ateşin değil bedensel bitkinliğin sonucuydu.

Öldüğünde henüz gençti. Kafasındaki imparatorluğun ancak yarısını yaşama geçirmişti. Düşüncesini hayata geçirebilir miydi? Bazı çağdaş yazarlar İskender'in kendisine biçtiği görevin umutsuz olduğunu ve yıkılışını görmediği için de şanslı olduğunu ileri sürüyorlar. Bunun doğru olup olmadığını bilmeye olanak yok.

Ne yaptığının -Faure'nin de işaret ettiği gibi- yapmaya çalıştığı şey kadar önemli olmadığını biliyoruz. Buna ilişkin olarak bile çok açık kanıtlar bırakmamıştır geride, lnsanlan oldukları gibi kabul ediyor ve sorunları da doğrudan doğruya ele alıyordu. Anlaşıldığı kadanyla karşısına çıkan engeller onu yandaşlannın yarattığı sorunlar kadar kaygılandırmıyordu. Yaşamının son yıllannda bütün halkları, yeni bir uygarlık yoluna bir daha geri dönemeyecekleri bir güçle sokmuştu. Zamanının kalıplarını darmadağın etmişti.

Bunu yaparken eyleme geçirdiği kuvvetler durdurulamayacak kadar güçlüydü. İskender'in yaşamı etrafındaki çok sayıdaki çelişkiden biri etkisinin ölümüne kadar açıkça ortaya çıkmadığıdır. Özgür bıraktığı güçler uzun bir süre boyunca etkilerini insanlık tarihinde hissettirmişlerdir.

Söz konusu etkiler çok açık bir biçimde görülebilir.

İskender'in doğum halindeki dünya imparatorluğuna ilk tepki doğal olarak ihmal edilmiş yurdundan, Makedonya'dan yükseldi. Resmi olarak kesin bir unvan almadan ölmüştü. Yurdundaki insanların çoğu için o Asyalı bir despot ya da bir çılgındı. Krateros henüz batıya ulaşamadığı için Antipatros yetkesini korumuş ve askeri gücünü Yunanistan'ı işgal etmek için kullanmıştı - İskender bu işgali her zaman reddetmişti.

Hellas'ın bağımsızlığı için Demostenes son bir çaba göstermiş ve canını kurtarmak için Aegina'ya kaçmıştır. Makedon devriyeleri onu aramak için şehre geldiklerinde, bir tapınağa sığınmış ve teslim olmaktansa intihar etmeyi yeğlemiştir. Aristoteles tanrılara karşı saygısızlıkla suçlanmış ve bir yıl sonra öleceği Halkis* şehrinde sürgüne mahkûm etmiştir kendini - böylece herbiri gelecek kuşaklar üzerinde kendi alanlannda benzersiz etki gücüne sahip İskender, Demostenes ve Aristoteles'ten oluşan çağa hâkim üç beyin de sahreden çekilmiştir.

İskender Yunanistan'da tannlaştırılmış ve kurbanlar, heykeller ve yakanşlarla bir son dönem Herakles'i ya da Apollon'u gibi tapınılmıştır.

Bu İskender kültünün başlangıcı olmuştu. Sadece törensel olmakla birlikte bir değişmenin işaretiydi de. Atinalılar için İskender bir Makedonya kralı değildi artık. Bir süre için Yunanlılardan düşünce liderliğini almıştı. Yunanlı düşünürleri şaşırtan yeni yeni varsayım alanları açmıştı. Yunanlılar da onu tanrı ilan ederek ve akademilerde yapılan tartışmaların konusu yaparak sorunu çözdüler.

Makedonya ise insan gücünün yarısını doğuya akıttığı ya da öldürdüğü için, ülkenin feodal soyluluğu hayli zayıflamıştı. Bilinçlenmiş köylülük arta kalan akrabalar ya da yaşayan Olimpias'ın egemenliği altında sertliğe dönmeyi reddediyordu. Bu iç çatışmaya, artık Tek Gözlü Antigonos'un egemenliğindeki Küçük Asya'yla olan sürekli mücadele hali de katkı yapmamıştı. Yunanlılar nitelikli işgücünde liderliği ele geçirmişlerdi ve ordu, zamanı geçmiş falanks temelinde kurulan eski tarz profesyonel bir ordu olmuştu.

* Egriboz Adasında bir şehir, (çev.)

Bu ordu, barbar Galliler ile iki yüzyıl sonra daha az barbar Roma lejyonlarının ilerleyişlerini engklemekte pek bir işe yaramamıştır.

Mirasçılar

İskender Babil'deki sarayda öldüğü zaman Ptolemaios, Selevkos, Perdikkas, Peukestas ile Nearhos onun yanındaydılar. Bu güçlü kurmaylar arasında ne yapılması gerektiğine ilişkin bir sorun varmış gibi görünmemektedir. Filip ile İskender'in soyundan gelen çocuklar için Avrasya devleti korunmalıydı - artık yetişkin bir erkek olan geri zekâlı Antıidaeus ile birkaç ay sonra doğuracak olan Rushanak'ın çocuğu tahpn iki mirasçısıydı. Bir süre için Perdikkas kraliyet hanedanının naibliğine seçildi. Kurnaz Ptolemaios çoktandır istediği Mısır satraplığına seçildi. Selevkos, gerçek doğunun Babil'den yönetilmesi sorumluluğunu üstüne aldı.

İskender'in cenazesinin Makedonya'ya gönderilmesi gerekiyorken, Ptolemaios saygınlığını artıracağı düşüncesiyle Mısır'a götürdü. Kısa bir süre sonra kaderini onunla birleştirmiş olan Thais'le evlendi. Ptolemaios Memfis ile İskenderiye'de hanedanını kurdu.

Beklenebileceği gibi Ptolemaios kral rolünü, kendini mülkün vasisi gibi gören Selevkos'dan daha iyi oynuyordu. Bu ikiliye ilişkin olarak Daniel, güneyin kralı güçlü olacak; ama onun komutanlarından biri daha güçlü hale gelecek ve ülkenin sahibi olacak, demiştir.

Ptolemaios kendisini üvey kardeşini gömdüğü İskenderiye'de kütüphane inşa etmekle ovalarken, üç çocuğu olan Thais, Memfis'te kraliçe rolünü oynuyoıdu.

İskender'in giydiği imparatorluk İran'ına özgü giysilerle tacı giymeyi hiç kimse istemiyor ya da cesaret edemiyordu. Mirasçılar ya da bilinen diğer nitelemeyle Diadochi, Asya üslubunda Makedonya giysilerinden izler taşıyan ve çok daha sonraları Bizans imparatorlarının kostümü olan değerli taşlarla süslenmiş küçük taçlar ya da bantlcir, eflatun pelerinlerle kırmızı binici çizmeleri giymeyi yeterli görüyorlardı. (İskerder traşlı olmaya elinden geldiğince özen gösterdiği ve mirasçı arı da onu taklit ettikleri için, zamanla

Yunan-Roma dünyasında bıyık bırakmak bir alışkanlık olmaktan çıkmıştır.)

İskender takipçilerine açık bir yönetim planı bırakmamıştı; izleyecekleri örnek olarak İskender'in yaptıkları ve verdiği kararlar vardı; ama bunu da beceremedi ler. Krallann konumunu paylaşmaları, Olimpias'ın sık sık şikayet ettiği gibi, en iyi becerdikleri şeydi. Askeri yetkeyi sivil yetkeden ayrı tutamamışlar ve çok geçmeden eski tarz vergi toplayıcılarına bel bağlar olmuşlardı. Temiz kalpli dev Selevkos da uzak doğu sınırlarında huzuru sağlayamadı. Dış Baktriya ile Sogd'daki Yunanlı yerleşimciler İskender'in öldüğünü duyduklannda ayaklanmışlar ve yurtlarına gitmek için yola çıkmışlardı. Hindistan'daki fiefleri, bir sürü fil karşılığında Çandragupta'ya bırakacaktı Selevkos çok geçmeden. Koiné ticaretin ortak dili olurken, saray dili olarak Makedon lehçesinin yerini Yunanca almış, giderek mirasçılar bağımsız devletlerin monarklarına dönüşürlerken, bağlı oldukları Yunan kültürünü Asyalılara dayatmaya başlamışlardı. İskender'in gerçekleştirmek için çabaladığı Makedonyalı-lranlı kaynaşması fark edilmelcsizin, Hellenistik dünya olarak bilinen bir Yunanlı-Asyalı topluma dönüşmeye başladı.

Yeni imparatorluk içinde dağılmış arkadaşlar hak sahibi soylular olarak iktidara yükseldiler. Gümüş kalkan taşıyan profesyonel askerlere dönüşerek en iyi ücreti veren lider için dövüşmeye başladılar.

Bu dönüşümler, İskender'in anısına bağlı insanlar için belki de önüne geçilemezdi. Asıl kırılma, Makedonya'nın ve özellikle İskender'in ölümünden altı yıl sonra Arrihidaeus'u zehirleterek öldüren -Rushanak'ın oğlunu tek varis olarak bırakmıştı böylecehırslı Olimpias'ın neden olduğu iç savaşla ortaya çıktı. (Görünüşe bakılırsa doğuda hüküm süren mirasçıları, Baktriyalı prensesle oğlunun Pella'ya gönderilmesine ikna etmişti.) Perdikkas ile Antipatros artık hayatta değildiler. Küçük Asya ile Makedonya arasındaki çatışma Çanakkale Boğazının iki yakasında açık bir savaşa dönüştüğünde, Kasandros -İskender'in heykelini ilk görüşünde titremişti- Makedonyalı kraliyet ailesine karşı Antigonos ailesiyle birleşmişti.

Böylece Antipatros'un oğlu ve İskender'in düşmanı olan Kasandros Makedonyalı hanedanı yıkma işine başlamıştı.

Kasandros 310 yılına geldiğinde Olimpias'ı, Rushanak'ı ve İskender'in on iki yaşındaki oğlunu ele geçirmeyi başarmıştı. Askerleri, artık yaşlı bir kadın olan Olimpias'ı öldürmeye Kasandros bile ikna edememişti. İçlerinden çoğunun tanrı olarak kabul ettiği adamın annesine, karısına ve oğluna karşı silah kullanmayı kabul etmiyorlardı. Kasandros, Olimpias'ı kendi elleriyle bağlayarak diğer ikisiyle birlikte suda boğarak öldürmüştü.

Bu olay, mirasçısı kalmayan rüya gibi, Avrasya İmparatorluğu'nda Filip'le iskender'e olan son insani bağlannı da yitiren Makedon komutanlann bağımsız hareket etmelerine neden olmuştu. Bundan sonra dört yıl gibi kısa bir süre içinde Antigonos Gonatos (İnce Bacaklı) kendisini -inatçı Makedon ordusuna dayanarak- tek kral ve sözlerini yasa ilan etti.

Bunun üzerine dünya devleti, çıkan iç savaşta dört parçaya bölündü; Antigonos sülaleî inin egemenliği altındaki Makedonya ve Küçük Asya, Ptolemayosiarın hükümran olduğu Mısır, Selevkoslaın egemenliğinde Suriye'den Hindukuş'a kadar olan bölge ile Filistin'de kurulan bağımsım Yahudi krallığıydı. Bu krallıklar sınır bölgelerinde zaman zaman savaşıyorlardı ve dağlık bölgede bağımsız bir Ermenistan'ın doğmaya başladığı görülüyordu. Bütün bu bölgeler Hellenistik dünyanın ortak kültürünü paylaşıyordu.

Ama bu politik kınlma ve profesyonel orduların seferleri sarayların dışında oluşmaya başlayan bütünleşmeye ulaşamıyorlardı.

itici Güçler

Çünkü Hellenistik dünyada yeni bir kralın ya da askeri gücün denetleyemeyeceği itici güçler iş başındaydı.

Zayıflıklanna karşın bağımsız kalmış Yunan şehirlerinde, dış dünyaya duyulan bir yakınlık ve yıkıcı iç savaşlara karşı bir korku vardı. Filozoflar bakış açılarını, polis ve küçük devletlerden insanoğlunun yaşadığı evrene yöneltmişlerdi. Epiküryenlerin sınırlı inceliği, Platon-Aristoteles çizgisindeki grupların vaaz ettiği seçkin toplumun büyümesi artık yeterli görülmüyordu. Ne Platon ne de

Aristoteles kendi seçkin grupları dışındaki insan gruplarına ilişkin düşüneceler geliştirmişlerdi. Onların öncelik sınırları dışında kalan herkes ya serfti ya da düşman. Yeni düşünceyi taşıyan insanlar bunları sütunlu bir galeride, yani Stoa'da anlattıkları için Stoacılar olarak adlandırılmışlardır.

Bu düşünürler için bağımsız şehir, eski Yunan'ın merkezleriyle tapınakları tasarladıkları Cosmopolis ya da Dünya Şehri kadar ilgi çekici değildi. Stoacıların ve özellikle de liderleri Zenon'un dile getirdiği şey, İskender devletinin genişlemesinden sonra Yunanlıların düşüncelerindeki gelişme ile tasarlanan Avrasya devletidir. Eski ulusların çöküşü, halkların karışması, evrensel bir dilin kullanılması, insanları yeni bir tür bağlılık arayışına sokmuştu. Birbirlerine karışan halkların içine yeni bir evrensel dinin, Hıristiyanlık'ın azizleri gelecekti.

İskender'in başlattığı doğuya göç dalgası denetlenemeyecek kadar güçlüydü. Doğuda yap lan keşifler, Akdeniz'in kıyı ve adalarından sayıları gittikçe artan maceracıyı, Kolomb'tan sonra cesur, egemen görüşü ve dini anlayışı paylaşmayan insanların on altı ve on yedinci yüzyılda Yeni Dünyaya göç etmesi gibi, doğuya çekiyordu.

Hellenistik çağın standartı iskender'in sikkesi -Lisippos tarafından çizilen ve iskender'in portresi ile aslan yelesini birleştiren para- olmuştu. Öldüğünde Ekbatana'daki hazinede elli bin talentten fazla para yoktu. Pers lmparatorluğu'ndaki öncellerinin kilit altınada tuttuğu altınları serbest bırakmıştı. Askerlerle tüccarların özgürce harcadığı bu altınlar, sınır boylarındaki yerleşim merkezlerine varıncaya kadar halkın eline geçmişti.

Bu sıralarda ırksal gruplaşmalannı yitirmeye başlayan Asyalı halklar yeni merkezlere batıdan göç etmiş gruplarla kaynaşıyorlardı.

Kültürel merkezler belli belirsiz bir biçimde doğuya doğru kayıyordu. Yeni sikke yaygınlaştıkça Atina drahmisinin değeri yarı yanya azalmış ve Atina Akdeniz'in ticari kraliçesi olma özelliğini yitirmeye başlamıştı - Asya kıyısındaki Rodos'tan daha az önemi vardı artık. Şehir kuruluşu bu kıyıda çok hızlı ve çağdaş bir anlayışa göre ilerliyordu. Mermer ön cepheleri olan okullar ile kamu bi-

naları, yüzme havuzlan ve açık hava tiyatrolarıyla taşla döşeli caddelerin etrafında yükseliyordu Pergamon (Bergama).

Bergama'nın güneyinde halefler, İki Nehir bölgesinden gelen üç kervan yolunun birleşme noktasındaki bir vadinin kenarında Antigoneia'yı (Antakya-, Antigonos tarafından kurulmuştur) yükselttiler. Antakya'nın ünlü bir meydanı ve ismini ünlü kahin ocağından alan defne korularını içeren bahçeleri vardı. Antakya zamanla Romalı zenginlerin tatil yeri ve Nazaretlilerin, tuhaf yeni dinin takipçilerinin merkezi olacaktı.

Nil üzerindeki muhteşem İskenderiye gibi yeni şehirler, savunma amaçlı bir kaleyle bir tapınak etrafındaki sıkışık cadde ve sokaklardan oluşan -Atina'nın Akropolis'in etrafında kurulması gibieski Avrupa tarzı şehirlerden çok farklıydılar. Sadece savunma ile tek bir tanrı ya da panteon tapınması için değil, insanlann yaşamaları ve öğrenmeleri için inşa ediliyorlardı. Forum ya da pazar yerinin etrafında kurulan ve yedi tepesi boyunca yayılan Roma bile, Bergama ve Antakya gibi Hellenistik metropoller kadar çağdaş değildi plan olarak. Ama villaları, hamamları ve parklanyla Pompei için örnek olmuşlardı. Merkezi parkları, spor alanları ile okul stadyumları, otelleri, tiyatrolan ve hastaneleri olan şehirlerdi bunlar. Bu öğelerin çevresinde yeni bir toplumsal evren yaratılmış ve Roma egemenliği sırasında asık suratlı, çalışkan, ataerkil Romalılara yüksek bir yaşam standartı sağlamışlardı. Kültürlü yakın doğu ya da Avrasya, boş zamanları canlandıran müziği ve yerleşimcileri yolculuğa özendiren çok uzaklara giden kervan yollanyla, verimli topraklar üzerinde güneşli bir yaşama davet ediyordu.

Hellenistik kültür Yunanlılardan kaynaklanmış olabilir; ama Avrasya dünyası Hindistan'a kadar uzanan iletişim olanaklarıyla iskender tarafından açılmıştır. Ondan önce dar iyonya kıyısı dışındaki bölgelere batılılar sadece tutsak ya da paralı asker olarak gidebiliyorlardı. İskender'den sonra, yurttaş olarak toprak ve zenginlik aramak için gidiyorlardı. İnsan akını Ege'deki, doğuya gelip giden gemi trafiğini artırmıştı; bu trafik yeni limanlara, istasyonlara ihtiyaç duyuyor ve Semerkant, Babil ya da on üç iskenderiye'den birini ziyaret etmek için hayvan ticaretini -eşek, at ve deve- geliştiri-

yordu. Bu imparatorluğun tek başına yolunu doğuya doğru yönlendirmesi değildi; insanlığın yolu da oraya doğru açılmıştı. Hiçbir şeyi imkânsız görmeyen iskender, arkasından insanları doğuya getirmiş ve onlar orada kalmışlardı.

Makedon yerleşimciler Hindikuş'un beyaz Kâfirleri arasında fiziksel özelliklerini bırakmışlardı ve çok yakın bir zamana kadar Semerkant'ın kızıl bayrağı, yerli halk tarafından İskender'in bayrağı olarak kabul ediliyordu.

Kervan Şehirleri

Kervan şehirleri, limanlar ve eğitim merkezleri, İskender'in kaprisi ya da mirasçılannın geçici hevesleri nedeniyle kurulmamışlardı. Antakya (Antigoneia) büyük ve güçlü bir şehir olmuştu; çünkü ticaret yollarının buluşma noktasında kurulmuştu; deniz kıyısındaki Selevkeia Selevkosların dinlenme yeri değil Antakya'nın gelişen ticaretine hizmet eden bir limandı. (Elinizdeki kitabın yazannın yaptığı gibi İskender'in izlediği güzergâhta yapılacak bir yolculuk, ortaya çıkan gerçek gözlemcileri şaşırtıyor: Kendi zamanında ve hemen sonrasında yapılan yapılardan hiçbiri bugün görülemiyor. Babil ve Atina gibi daha eski şehirlerde ayakta kalan ya da en azından kazılarda çıkarılan kalıntılar ve yapılar vardır. Bir olasılıkla Makedon yapılan kilden yapılma tuğlayla keresteden inşa edildikleri için, Makedonyalılann geri çekilmesinden sonra zaman ile iklimin yıpratıcılığına terk edilmişlerdi. Afgan dağlan gibi granit ve kireçtaşının bulunduğu bazı bölgelerde yapılara ilişkin birtakım kalıntılann bulunmasını bekleyebiliyor insan. Ama Nil kenarındaki İskenderiye feneri bile ortada hiçbir iz bırakmaksızın yok olmuştur ve ingiliz arkeologlar İskender'in Bias Nehri kıyısına diktiği on iki anıtsal sütunun yerini bile saptayamamışlardır.* Mimari kalıntılann

* Otoriteler, İskender'in kurduğu ve bugüne kadar yaşayan metropollerin İskenderiye (Mısır), Heart, Kabil, Kandehar, Gazne (Afganistan) ve Patala (Hindistan) olduğunu söylüyorlar. Hiç kuşkusuz ki başka merkezler de vardı. Ancak bu örneklerin aksine eski Makedonya başkentleri Aegae ile Pella'dan günümüze sadece birkaç taş temel kalmıştır.

yok oluşunun pek rastlanmayan ama doğal bir açıklaması olabilir - şehirlerin kurulduğu ve genişlediği yerlerde iki bin yıldan daha fazla bir süreden beri yeni yapılar yapılmakta olduğundan eski yapılara ait kalıntılar yeni inşaatların altında kalmış olsa gerektir. Hatta İskender'in lahiti bile daha sonraki dönemlerden kalmadır. İlk çağın büyük kralları arasında sadece İskender'in, kendisinden sonra gelen kuşaklar için yarattığı yeni olanaklar ile esinlendirdiği düşüncelerden başka, yaptırdığı yapıtlardan geriye gözle görülebilen anıtsal bir şey kalmamıştır.)

Hellenistik monarklann görkemli yapılar ve gökdelen tarzında binalar yaptırmadıkları sonucu çıkarılmamalı buradan. Ancak bunlar bir amaca dönük olarak yapılmışlardı. Dev İskenderiye feneri, limanın dar girişini ufuk çizgisindeki gemicilere göstermek için yapılmıştı. Rodos'un gelişen limanındaki Apollon heykeli de aynı amaca hizmet ediyordu. Bu sıralarda yolculuklar fazlalaştığından insanlar bazı görkemli yapıları sıralamaya ve onlara dünyanın yedi harikası demeye başlamışlardı. Hellenistik çağdan önce yapılanlar çoğunlukla birisinin anısına yapılmışlardı - Yunanistan'daki Olimpos'ta bulunan Zeus heykeli, Mausolos'un anıt mezarı, Efes Artemis Tapmağı, Nil'in piramit mezarları ve Semiramis'in kişisel rahatı için inşa ettirdiği belki de ettirmediği Babil'in asma bahçeleri.

Yeni ortaya çıkan trafiğin etkisi altında denizcilik özellikle daha doğudaki noktalara doğru hızla gelişmişti: Rodos, İskenderiye ve Beyrut bu bölge şehirler arasındaydı. Ege'den geçen bazı yolcu gemileri bin kadar yolcu taşıyabiliyorlardı, iskender'in keşfetmeyi çok istediği deniz yollarından birisi Arabistan'ın çevresinde Okyanus trafiğini başlatmış ve Yemen'de, Hindistan'dan gelen gemileri yüzdürmüş Ptolemayoslar tarafından açılmıştı. Bundan başka onlar Nil'den Kızıldeniz'e bir kanal yapmışlar ve kanalda, birinci Ptolemaios'un annesinin adı olan Arsinoe adını verdikleri limanlar açmışlardı. (Makedon kadınları erkeklerinin yaşamlanna tümüyle katılıyorlardı. İskender'den sonra kumlan krallıklardaki kadınlar da, özellikle kraliyet ailesi kadınlarının Kleopatra ismini yaygın olarak kullandıkları Mısır'da bu geleneği aynen sürdürmüşlerdir. Bu hanedan kraliyet ailesi içindeki erkek ve kız kardeşleri birbirleriyle

evlendirme adetini sürdürmüştü. Yeni Avrasya'nın kadınlan, sadece çocuk doğurma ayrıcalığına sahip eve ait bir mal olarak görüldükleri için, katlandıkları eski Yunan ailesindeki tecrit halinden kurtulmuşlardı.)

İskender'in planladığı gibi Afrika'nın çevresini dolaşarak batıdaki Okyanus'a ulaşma amaçlı bazı girişimler yapılmıştır. Ancak İskender gibi mirasçılar da yerleşime açık Avrasya sınınndan öteye yaptıklan yolculuklarda daha ilkel halklarla karşı karşıya kalmışlardı. Bilim adamlannın varsayımlarına uygun olarak onlar da kaptanlannın dünyanın sınırına çok yaklaştıklannı çıkarmışlardı bu bilgilerden. (Aslında düzenlediği seferlerin de yaşanabilir dünyanın, Ökümene'nin, sınırlarının büyük bir bölümüne ulaşmadığını kısa süren yaşamının son yıllarında anlamış olması gerekir İskender'in; ancak herhangi bir kültüre ait halkların yaşadığı bölgelerin hemen hemen tümüne girmişti. Elbette Çin uzakta ve bilinmez kalmıştı. Ganj vadisiyle Arabistan ve Kartaca, Sirakuza ve Gades gibi batı Akdeniz'de dağınık olarak bulunan bölgelerin halklarına ulaşamamıştı. Bu halklara ulaşma girişimindejı çıkan ayaklanma sonucunda dönmüş ve bir süre sonra da ölmüştü. Belki de daha uzak bölgelerdeki halklar arasında bizim sandığımızdan daha çok bilgi toplamıştı ve sadece yaşanabilir dünyanın değil, zeki insanlann yaşadığı tüm bölgelere de ulaşmayı umut ediyordu. İtalya Yarımadası'na hapsolmuş Latinler hakkında ne düşündüğüyse bilinmiyor.)

Deniz ve kervan yolları üzerinde yaşayan göçmenlere uzak doğunun nadir ürünlerinin -baharatlar, cam, ipek, fildişi, şeker, inciler ve hepsinden önemlisi altın- konu olduğu ticaret refah getirmişti. Bu değerli nesneler sıradan yurttaşların eline geçmiş ve özellikle kadınlar onlan kullanmaktan asla vazgeçmemişlerdir. Roma Dönemi ile Orta Çağ'da baharat ve lüks ticaret eşyalanna yönelik talep devam etmiştir. Bu talep hep sürmüş ve bin yıl sonra Baharat Adaları ile Kathay'a yapılan keşif gezisinin itici güçlerinden birisi olmuştur.

Kızıl Deniz ticaretinin Akdeniz gemiciliğine devredildiği yerde kurulmuş İskenderiye, bu koşullar altında doğal olarak Hellenistik

etkinliklerin odağı olmuştu. Mermer gimnazyumları, seramikleri, oniks ve yeşim taşından vazoları batılılara yeni bir lüks tüketim tadı veriyordu. Mısır'ın birinci Ptolemaios'u bir yazardı ya da en azından İskender'in seferlerinin günlüğünü tutmuş biriydi ve İskenderiye kütüphanesi yeni bilimsel araştırmaların merkezi olmuştu. Coğrafyacılar Aristoteles'in doğal tarihinden yararlanarak yeni verileri kayıtlara geçiriyorlardı. Matematikçiler yeni apparatayı dizayn eimek, -Arşimed bu alanda müthişti- dünyanın büyüklüğünü ölçmek ve yıldızların tablosunu çıkarmak için çalışıyorlardı. Eratosthenes dünyanın ölçümünü gerçeğe çok yakın bir şekilde yapmıştı. Oklid geometrisini bir teori olarak değil de yararlı bir bilim olarak gördüğü için oluşturmuştu. Aşağı yukarı bir yüzyıl boyunca eski Yunanlıların teorileri insan gereksinimlerine göre uyarlanmıştı. Bu dönem hacimli bir deney dönemiydi.

İskenderiye'dekilerin hepsi Yunanlı değildi; kütüphaneciler ve öğrenciler Rodos, Bizans ve Babil'den de gelebiliyorlardı. Sanatçılar binaları ve şarap kadehlerini dekore ederek zanaatkarların yaptığı feiere soyunuyorlardı. Okuyan insanlar için kitaplar hayli fazla kopya ediliyordu.

Sanat bir süre için kamu zenginliği haline gelmişti - çünkü Asyalılar konutlarının dört duvardan daha fazla bir şey olmasını istiyorlc.rdı. Gelişmiş doğu kültürü batının içlerine kadar girmişti. (Aristoteles'in yapıtları, Romanın çöküşünden sonraki yüzyıllarda Avn pa'da yaygın olan ihmal nedeniyle aslen Arapça çevirileri yoluyla korunacaktır.)

İlk dönem Yunan felsefesinin soğuk kavramları Asya mistisizmiyle canlanarak sıcaklık kazanmıştır. Iran düşüncesi insanlığı sonsuzluk üzerine düşünmeye itmişti. Magi'nin etkisi Yunan kavramlarının yapabileceğinden çok daha fazla etkilemişti Musevilik ile Hırıstiyanlık'ı. İskender'in seferleri insanlan diğer dinlerle tanıştırmış ve düşüncelerinin sınırlarını yıkmıştı. Bundan böyle - batıl inançlar çoğalsa ve astroloji gibi her derde deva çözümler öneren alanlar ilt;i görse de - insanoğlu yazgıyı kaçınılmaz bir olgu olarak görmemeye başlamıştı artık. Sadece karanlık batıda -Keltler, fotonlar ve Galliler- insanların bir şekilde tanrıların öfkesinden kaçabileceği düşüncesi doğmuştu.

Hellenistik canlanmanın ilk dili Yunanca olmasına ve Yunan düşüncesinin ilk dürtüyü harekete geçirmesine karşın, bu ruh Yunanlı değil Avrasyalıydı. Bu sanat Parthenon'un heykellerinden değil, Asya'nın çizimlerinden kaynağını almıştı. Persepolis'in görkemi batıya ulaşmış ve insanlar yeni standartlara göre karar vermeye başlamışlardı. Iran kültürü Hellenistik dünyayı biçimlendirmiş, Hellenistik kültürse Roma dünyasını yüceltmişti.

Romalılar bu miras üzerinde askeri fetihler yoluyla, geçtikleri her bölgeye iyi yollar yaparak, İskender'in ölümünden iki yüzyıl sonra girmişlerdi. Bundan önce yerli bir hanedan, Partlar, İran'ı (Pers Ülkesi) ele geçirmişlerdi. Bütün çabalanna karşın Romalılar Fırat'tan öteye -Darius'un İskender'e önerdiği sınırdır bu- geçememişler ve Asya'nın geri kalan bölgelerinin sahipliği Asyalılara geçmişti. Roma valileriyle Part imparatorlarının kabul ettikleri sınır asla değiştirilmemiştir. İDil ile dindeki değişiklikler sınırı daha kesin bir duruma getirmiştir. Roma, Avrasya'nın iç bölgesinin bilgilenmesiyle beslenmiş; -ijtoma batıda yıkıldığında doğu bölümü ya da Bizans imparatorluğu bin yıl daha yaşayacaktı- ama henüz gelişmeye başlayan Hellenistik dünya kültürünü tahrip etmiştir.

O dönemden çok yakın zamanlara kadar doğu ile batı arasında karşılıklı bir anlayış oluşmamıştır. Sadece Makedonyalılann zorlukla girebildikleri kuzeyde Rusya acılı ve yavaş bir yayılmayla bir Avrasya devleti kurabilmiştir.

İmparatorlar ve Unvanları

İskender'in anısını belleklerinde yaşatan milyonlar çelişkili bir biçimde ona kesin bir unvan vermemişlerdi. Bir yüzyıl ya da daha faila bir süre sonra ona kendiliğinden gelişen bir süreç içinde Büyük İskender demeye başlamışlardır. Birçok ulus tarafından aynı unvanla anılan tek değilse bile ilk monark oydu. Böyle olunca da doğal olarak adı birçok halk ve nesil tarafından kullanılmıştır. Bu nedenle Alexander* ismini taşıyan Balkan kralları, İskoç kabile şefleri, Rus carlan ve sekiz papa olduğunu biliyoruz.

* "İskender" olarak bildiğimiz Makedon kralın adı Alexander'dir. (çev.)

İskender, daha güçlü Avrupalıların görmezden gelemediği bir model ortaya koymuştu. Onlara göre İskender, birkaç yıl boyunca bir dünya devletinin yöneticisi olmuştu. Onların zihinlerinde İskender bir fatihti. Onların kullandığı sözcüklerle söylersek o dünyayı bir imparatorluğa dönüştürmüştü. (Gerçek değildi bu oysa.) îöylece herhangi bir unvan taşımamış olan kişi kendisinden sonra en güçlü monarklar için bir üslup oluşturmuştu. Roma imparatorları (İmparator-Komutan) dünyanın hakimi olduklarını ileri sürmüşlerdi, iskender bütün halkları birleştirmenin olanaklı olduğuna inandığı için, onlar da bunu gerçekleştirdiklerini ileri sürmekten hoşlanıyorlardı. Kutsal yetkeye dayanarak -deyim daha sonra "Tanrı'nın iradesiyle" biçimini almıştır- dünya halklarını yöneten ınıparator kavramı modem dönemlere kadar varlığını sürdürmüştür.

Romalıların ilk imparatoru Augustus, iskender'e tanrılara gösterilen saygının gösterilmesini emretmiştir.

Bizans Bazileus'u bu yüceltmeyi bütün insanlar için gerekli görmüştür; Charlamagne ve Kutsal Roma imparatorluğu'nun daha sonraki monarkları bu doğu geleneğini sürdürmüşlerdir. Onlar ellerinde altın küre ya da bir haçın üstünde duran dünya imgesini taşıyorlardı. Bu yetkelerinin simgesiydi. Gerçekte öyle olmasa bile upvan olarak kendilerinden önceki dünya egemenlerinin mirasçılarıydılar.

Dünya egemenliği kavramıyla birlikte tuhaf bir biçimde Asyalıların efsanevi kuşu, Magilerin büyük kanatlı kartalı -yeryüzündeki insanlarla gökyüzündeki tannlar arasında uçan kuş- da dolambaçlı yollarla Avrupa'ya gelmiştir. Kartalın, Zeus'un gözde kuşu olduğu bir çeşit alay totemi olarak Roma lejyonlannın sancaklarında doğal görüntüsüyle kendisine bir tünek bulduğu doğrudur. Ama kartal başlı aslana ya da ejderhaya da benzeyen Asya'nın efsane kuşu Si-murg, kutsal iradenin simgesi olarak daha sonraki İranlılar tarafından kullanılmış ve eflatun renginde giysiler giyen Bizanslılarca uyarlanarak kabul edilmiştir. Kutsal Roma İmparatorluğu monarklarının kalkanlarıyla sancaklannda ortaya çıktığındaysa, hâlâ hafifften hafife ejderhayı andırmaktadır - bundan sonra ikiz, iki kafalı ya

da tek olarak Alman imparatorları, Polonya kralları ve Rus çarlarının hanedan armalarında yaşamaya devam etmiştir.

iskender'in seferi değişik bir yolla bilinmeyen Hindistan'ı da etkilemişti -İlk Çağ Hindistanı hakkında sahip olduğumuz birinci elden bilgiler, iskender'in maiyetindeki yazarlar ile Selevkos'un elçileri yoluyla gelmiştir- ve Hindistan'a geçişinden sonra Hindistan büyük bir imparatorluk olarak yükselmiştir. Takipçileri arasında, Makedonyalıların gelişine duyulan tepkiyi kuzey Hindistan halklarını ilk kez birleştirmek için kullanan bir Hintli maceracı, Şandragupta vardır. Şandragupta yaptıklarıyla bilge Asoka'nın imparatorluğu için yolu açmıştır. M.Ö. 267 yılından sonra Budist Asoka'nın kurduğu ve dönemin Romalılanna yabancı bir yöntemle, askeri önlemlerden ziyade insancıl önlemlerle yönetilen değişik bir devletti bu. Asoka hazineyi dağıtmış, sulama kanalları kazdırmış, tıbbi bitkiler ektirmiş ve elindeki yetkenin sahibi gibi değil temsilcisi gibi davranmıştır.

Varlığıyla bu gelişmeye yol açmadıysa da, İskender'den sonra doğuda Asoka batıdaysa Stoacı Zenon, bakış açılarını bir bütün olarak insanlığın tümü için genişletmeye başlamışlardı. Bir kozmopolit ile bir Budist aynı sonuca ulaşmışlardı. İskender'den sonra benzer kavramlarda değişme başlamıştı. Tarihçiler bir deyimi geçmişte bir dönüm noktası olarak kullanacaklardı; İskender'den sonra...

Söylenceler

Asya'nın bir başka batılıdan daha çok iskender'i anımsaması gerektiği saptaması tuhaf değildir; ancak onu birçok halkın mirası olan söylencelerle anımsaması dikkat çekicidir. Bunun nedeni her bölgenin belleğinde değişik bir yolla var oluşu ve her bölgenin onu kendisine aitmiş gibi uyarlamasıdır. Ama söylenceler şekillenmeden iskender hakkında yazanlar açıklamalarını bitirmişlerdi.

Seferleri ile gezileri birçok tanık tarafından kaleme alınmıştır. Kallisthenes'in öyküsü Anabasis övgüyü abartmıştır; Lagus'un oğlu, Thais'in kral kocası Ptolemaios politik nedenlerle onu övmüştür; Aristobulos adlı yazar da aynısını yapmıştır. Nearhos gezilerin

olgulara dayanan kayıtlarını tutmuştur. Amazonlarla mucizeleri yaratan Onesikritos'un ta kendisidir. Nasıl çalışılması gerekiyorsa öyle çalışan araştırmacılar olan Baeton ile Diognetes, çalışmalarını topografya araştırmasına çevirmişlerdir. Ancak başka anlatıcılar da vardır.

Ancak bunların hepsi içlerindeki değişik renkli kişisel tatlarına karşın, bir adamın değil bir gezinin öyküsü gibi görünmektediler. Bugün elimizde bulunan parçalardan iskender'in ne düşündüğü, ne söylediği, ne planladığı güçlükle çıkarabilmektedir.

Yunanca yazılan bu günlüklerin çoğu kayıptır; sadece daha sonralan yapılan Romalı yazarların derlemeleri bütün olarak bize ulaşmıştır. Bazı nedenlerle -bir olasılıkla Roma gücünün Doğu'nun eşiğine taşınmasıyla- milattan sonra birinci yüzyılın sonlarına doğru iskender hakkında yazılan kitaplar rağbet görmeye başlamıştır. İlk tarihi coğrafyacı ve kendisi de doğulu olan Strabon ilgisini İskender'in gezilerine çevirmiştir. Ayrıca Aristoteles ile İskender'in, nehirlerin güzergâhı ve dağ silsilelerini çıkararak dünyanın şeklini saptama yöntemini de kulanmıştır - bunun bir bölgeyi "coğrafyalaştırmak" yöntemi olduğunu söylemiştir. Polybius ve diğer İskender seferleri araştırmacılannın bilgilerinden yararlanmak için Strabon bir süre iskenderiye'de çalışmıştır. Strabon'dan çok kısa bir süre sonra ünlü coğrafyacı Ptolemaios dünyayı ve iklimlerini anlatmıştır. Strabon ve Ptolemaios, iskender'in geri dönüşlerinden birini gerçekleştirdiği Kum Nehrinden öteye Asya hakkında çok az şey biliyorlardı.

Bununla birlikte Fölybius, Strabon ve Ptolemaios'un coğrafyaları, Portekiz ve ispanyollann Atlantik'te başladıkları keşifler çağına kadar standart bilgi kaynağı olmuşlardır.

iskender hakkında Quintus ("Kızıl") Curtius* da yazmış ve Yunanlı Plutarhos onu Yaşamlar adlı yapıtına eklemiştir. Bu yapıtın önsözünde, benim düşüncem tarih yazmak değil yaşamları yazmaktır... Kahramanlıklar her zaman insanlann erdemleriyle kötü yönlerini açıkça ortaya koymazlar; bazan bir söz ya da şaka en ün-

* **Roma imparatorluk dönemi tarihçilerinden Curtius Rufus. (çev.)**

lü kuşatmalardan daha çok bilgi verebilir bize onların kişilikleri hakkında. Dikkatimi insanların ruhlanna ilişkin bu tür belirtilere verdim, demiştir.

Biyografi yazarlan grubunun sonuncusu, köken olarak Yunanlı ve Küçük Asya'da yöneticilik yapmış olan Arrianus (Flavius Arrianus), Ptolemaios Lagus ile Aristobulos'un yazdıklarından yararlanarak yazdığı İskender'in Anabasisi (İskender'in On Binlerinin Dönüşü olarak çevrilebilir, [çev.]) adlı yapıtında, Makedonyalının gezisine ilişkin en kapsamlı bilgileri vermektedir. Bir Stoacı ve asker olan Anianus, yararlandığı kaynaklardaki gerçekliği ortaya çıkarmaktan çok bir methiye yazarak, Makedonyalıyı çok az kusuru olan ideal bir lider olarak resmederken, İskender'i bir tann ya da çılgın olarak gösteren birçok değişik görüşün var olduğunun bilincindedir. Diğer herhangi bir insandan daha çok yazılmıştır onun hakkında; ama uzlaşma azdır.

Bundan önce, Asya konuşmaya başlamıştı. İskender Asya'nın tarihinde değil de imgeleminde bütün zamanlar boyunca izini pırakmıştı. Mısırlılar işe yarar bir girişimle onu son Firavunun doğal oğlu olarak kabul edip bağırlarına bastılar.

İnsanın doğal varlığı her neyse Mısır fablı -kısa bir süre sonra İskender'in Vasiyetnamesi olarak adlandırılmıştır- Avrupalılar arasında Roma tarihçilerinin olgularından daha büyük beğeni toplamıştır. Bu masala çok yetenekli bir büyücü olan son Firavun Nektanabos'un bir astrolog kılığına girerek Olimpias'ı ziyaret ettiği ve ejderha kılığına giren Zeus'un onu yatağında ziyaret edeceğine inandırdığı yazılıncaya kadar her yazar tarafından yeni mucizevi olaylar eklendi. Bunun üzerine Nektabanos ejderha kılığına girmiş ve küçük ve zayıf ama keskin zekâlı bir çocuk olan İskender doğmuştu. Bu çocuk güya Nektabanos'un büyücülükteki hünerini almış ve bu nedenle Amazonlarla arkadaşlık etmiş, babasını öldürdükten sonra her gittiği yerde mucizeler ortaya koyarak Çin'e kadar olan ülkeleri keşfetmişti.

İranlılar da İskender'i bir masal kralı ve bir İranlı yapmışlardı. Onların söylencelerinde aslında İskender Filip'in soyundan değil Akhaimenid hanedanından Kuros'un soyundan geliyordu. Gerçek-

ten de çevirilerini yapmak için onların kutsal kitaplarından birçoğunu çalmıştı; ama Magi'nin de doğruladığı gibi kraliyet onuru ona inmişti.

Öykünün gelişimine göre, İskender Karanlıklar Ülkesi'ne girerek ve Fağfur ya da Çin İmparatoru ile savaşarak mucizelerini tamamlamak için ilerlemesine devam etmiştir, Iskendemame ya da Farsça İskender'in Öyküsü zamanla Firdevsî'nin Şahnamesi'nde de yerini alacaktı. Bir halk destanında halkına ışığı getirmek için bütün canavarlan yenen ve bütün tehlikeleri aşan bir kahraman olarak varlığını sürdürüyordu. Bu klasik destan, bin sayfaya yakın bir yapıttır ve muhtemelen İskender hakkında, o da eğer doğruysa, Persepolis'i yaktığından başka bir şey bilmeyen iranlı çocuklarla yaşlıların günümüzde gözde kitaplarından birisi olmuştur.

İskender garip bir biçimde, belki de İran çeşitlemesi aracılığıyla, İsrail'in eski geleneklerine de sızmıştır. Burada, Kuros un, Ahura veya Marduk'un değil aslında ona, "Benim çobanım ol" diyen İsrail'in Tanrısı Yahova'nın hizmetinde olduğuna inanılmaktadır. Böylece İskender belli belirsiz bir biçimde Davud'un soyuna bağlı bir mesih-kral olarak ortaya çıkmaktadır.

Arap kabileleri imgelemlerinde ona hemen bir yer ayırarak İskender zülkameyn, iki Boynuzlu İskender (Musa gibi) olarak korumuşlardır. Aynı kahraman daha sonra İslam'ın evliya kahramanı olarak, kafir ulusların yabancı ve uzlaşmaz tanrılarıyla mücadele ederek yenecektir.

Kızıl Denizin kıyısında yaşayan Etopyalılar beklenebileceği gibi mistik figürden tam bir mucize ortaya koyarak, şehit Filip'in oğlu olan bir Hıristiyan aziz yarattılar ondan. Bu çeşitlemede de İskender bir sefere çıkıyor ve insanlan mucizevi şekilde iyileştirerek yoluna devam ediyor.

Zamanla evrensel bir gelenek haline gelen mucize öykülerden Ermeniler ile Suriyeliler de bir parça aldılar. Hatta incelikli Bizanslılar bile İskender'i Çin'e giden İpek Yolu'nu açan kahraman kral olarak benimsediler. (İpek kurdu hakkında ilk bulanık tasvir belki de bunlan İskender'in gönderdiği raporlardan öğrenen Aristoteles tarafından yazılmıştır.)

Tahmin edilebileceği gibi haçlılar yakın doğuya girdiklerinde söylenceyi salonlarda ozanlardan, pazarlarda öykü anlatıcılarından dinlediler. Ve haçlılar eve döndüklerinde yeniden anlatılarda hiçbir şey kaybolmamıştı. Bundan sonra İskender zamansız ve yersiz bir figür oldu. Daha önceleri harekete geçen ve sadece onlardan daha ileri giden bir Hıristiyan şövalyesi olarak yorumladılar onu. İskender, kokulu iç denizde gemilerini inşa etmiş ve uzak kuzeydoğunun en vahşi çok tanrıcılarının etrafını çevirmek için pirinç veya demirden -konuyla ilgili kayıtlar kaynaklarda farklıdır- Gog ve Magog kapılarını yaptırmıştı, iskender buraya, sürekli bir karanlıkta yaşayan Amazonlann ilgi çekici ama yıkıcı kraliçeleriyle birlikte uyuyarak gelmişti. Belki de abıhayatı bile bulmuş olabilirdi. (Söylenceyi duymuş birçok gezgin yollanna çıkan dere ve kaynaklarda yıkamak için yanlarında tuzlu balık taşımış olabilirler. Tuzlu balığı yaşama döndürebilecek her suyun abıhayat olduğuna inanıyorlardı.)

Denizin ötesine geçen bu haçlılar bir olasılıkla Firdevsî'nin sözlerini yineleyen Fars şairlerini dinlemişlerdi: O güne kadar hiç kimsenin aramadığından daha çok aramıştı. Öyküsü hâlâ ufuk çizgisinde yatıyor.

Orta Çağ Avrupa'sının imgelemi iskender'i dünya zenginliklerini bir tarafa iten bir romans şövalyesine dönüştürmüştü. Dönemde ortaya çıktığı isimle Alisaundre Cennete gidecek yolu anyordu. Alixandre le Grant Roma'nın yıkılmasına neden olmuş ve değişik halkların arasında dolaşmaya başlamıştı - hatta bir yorumda lskoçya'yı İngiltere'ye vermektedir. Denizlerin ötesinde, İskender'in buraları gerçekten boydan boya geçtiği dönemlerden daha gizemli olan yerlerde, bu romans şövalyesi, yamyamlar ve köpek kafalı insanlarla yaşıyor ve Asyalı Prester John'un sarayına ulaşmak için geniş çölleri geçtikten sonra, meyveli yollarda altın dallı ağaçlardan mücevher topluyordu. Bir griffon'un (Aslan kafalı kartal) taşıdığı kafesin içindeyken gökyüzünü inceliyor ve tüm kuşların boyun eğişlerini kabul ediyordu. Bununla da yetinmeyip cam bir kubbenin içinde denize dalıp bütün balık türlerini tebaası olarak koruması altına alıyordu.

Kitaplar basılmaya başlandığında Le Romans d'e Alixandre uluslararası birçok satar olarak yerini alıyordu tarihte.

Aradan geçen on yedi yüzyıldan sonra, İskender, gezilerin en uzununa çıkmış, bilinen ufuklann ötesinde bekleyen bütün tehlikeleri atlatmış ve doğunun sırlarına nüfuz etmiş yurtsuz bir insan olarak, dünyanın imgeleminde sürdürüyordu yaşamını. İnsanoğlunun umutlan onda yaşıyordu. Onun etrafında bir hayal dünyası şekilleniyordu.

Sonraki Kuşakların Karan

Yirmi iki yüzyıl çok uzun bir zaman ve biz düşündüğümüz kadar ilerlememiş olsak da İskender'in dünyasından çok başka bir yerdeyiz. İyi ya da kötü de olsalar çağdaş standartlar o dönemde yoktu; İskender'in kişiliğini çağdaş kavramlarla değerlendirmeye çalışmak hem tehlikeli hem de yararsız bir girişim olacaktır. O büyük bir fatih miydi, savaş ustası mıydı, kâşif miydi ya da bir bilim adamı mıydı? Bu terminoloji önümüzdeki kişiliğe uymuyor.

Bir fatih olarak Cengiz Han gibi bir adamla karşılaştırılabilir mi? Bu ikisi değişik güdülenmelerle değişik amaçlara ulaşmak isteyen iki kişiydiler; Cengiz Han'ın amacı açıktı, lskender'inki belirsiz. Plutarhos onu bir devlet adamı olarak Gaius Julius Caesar ile karşılaştırıyor; Yaşamlar'ın çok yönlü yazarının bulabildiği en iyi örnek oydu göründüğü kadarıyla. İskender, Aristoteles'in bilimsel felsefesinin bilgilerini filozofla paylaşıyor muydu acaba? Yaşamının son yıllarında öğrenci düşüncenin yeni alanlarına açılmıştı hiç kuşku yok ki.

O dünyamızın gördüğü en büyük kâşiflerden biriydi - bu genellikle gözden kaçan bir özelliğidir.

Bir diğer açıdan da sonraki kuşakların İskender hakkındaki kararı adaletsizdir. Uzun yıllar boyunca oğul iskender'in baba Filip'in yönetimsel yeteneklerine sahip olmadığına inanılmıştır; çılgınca bir girişimle Filip'in Makedonya ile Yunanistan'da kurduğu iyi işleyen düzenden vazgeçerek Asya'ya boyun eğdirmek için yola çıkmıştı.

Yakından dikkatle incelendiğinde babasının yerel devletinin as-

Iında derme çatma olcfuğu görülmektedir. Gençliğinin büyük bölümünü Tebai'de geçiren Filip, bu inatçı kentle uzlaşma ya da işgal etme konusunda başarısız olmuştur. Bu İskender'e kalan bir iştir. Filip'in ölümünde hazine boştu ve elde ettiği Yunanistan'ın kaptan-generali konumu çok istikrarsızdı. Aristoteles, Filip'in devlet kuruculuğunun zayıf yönlerini berrak bir şekilde görmüş ve İskender'i buna karşı uyarmıştı. Filip boyun eğdirebiliyor; amayönetemiyordu. Asya'nın yabancı halklarını yönetme yeteneğini göstermek -David Hogaıt'ın işaret ettiği gibi- sanki aralarında yıllarca kalmış gibi kaynaşan İskender'e kalmıştı.

Asya'yı baştan başa geçme girişimiyle ilgili olarak anımsanması gereken nokta, yaşanabilir dünyanın bugün olduğundan daha küçük olduğunun ona öğretilmiş olmasıdır. Yunan düşüncesine göre Tuna Nehrinin ötesinde Keklerle ve bozkırlarda İskitlerle, güney çöllerindeyse Etopyalılar ve Araplarla karşılaştığından, İskender dünyanın kuzey ve güney sınırlarına ulaşmış, ayrıca Indus'un ötesindeki doğu sınırına da çok yaklaşmıştı.

Sonraları onun Makedonya ile Yunanistan'daki ilk yılları -bu ülkelerde sadece bir buçuk yıl kalmış ve çok az şey yapmıştı- hakkında yoğunlaşan Yunanlı ve Romalı tarihçiler nedeniyle, daha sonra yazılan tarihlerde belki de yanlış anlaşılmıştı. Asya'da geçirdiği on iki yılda gerçekleştirdikleri hakkında Yunanlı ve Romalılar daha az şey biliyorlar ve aslında fazla merak da etmiyorlardı. PIutarhos'un anlattığı anekdotlar bile çoğunlukla onun delikanlılığıyla Mısır'dan aynlışına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Orada Yunanlıların aşina olduğu ufuktan uzaklaşmıştır. Ondan sonra ne olduğuysa, yabancı adlarla yerlerin yarattığı sis içinde Arrianus ile Quintus Curtius'un aktardığı aynntılı anılar dışında karanlıkta kalmaktadır.

Karşılaştırma yapılmak istenirse doğunun iki kralıyla benzeştiği görülecektir - Ninova'da kütüphane kuran ve askeri bir imparatorluğu daha insani bir yapıya dönüştürmeye uğraşan büyük Asurlu Asurbanipal ile ilk dünya egemenliğini oluşturan Kuros. Ancak Asurbanipal bir çağın sonunda yaşamış, Kuros aynı uygarlıkta yeni modeller kurmuştu. İskender ise bir çağ yaratmaya çalışmıştı.

is keneler çağdaş standartlara göre iki açıdan değerlendirilebir - savaktaki hüneri ve sağduyulu düşünüşü.

B r komutan olarak benzersiz biri miydi, yoksa deneyimli Makedonya ordusu ile kurmaylannın ortaya sürdüğü göstermelik bir kukladan başka bir şey değil miydi?

Buna karşı gösterilecek olgu, Ekbatana'dan doğuya doğru yola çıkrığında eski Makedon kurmaylannın (Parmenion, Antigonos, Antipatros, Filotas vb.) dağıtılması ve hiçbir kötü sonuçla karşılaşılmamasıdır. Atlı okçulardan birlikler kurarak, mızraklı askerleri kargı taşıyan askerlere dönüştürerek ve ilerledikçe ağır zırhlı atlı asker sayısını artırarak orduyu da yeniden örgütlemesidir. Daha basit olarak söylemek gerekirse, ordunun büyük bir bölümünü yürümekten kurtanp ata bindiimişti. Türkistan'da bozkır atlılannın yeni savaş manevralannı hayli etkili bir biçimde karşılayabilmişti. Daha sonralan beş Roma imparatonjı ve sayısız lejyon aynı başanyı yakalayamadıktan için tamamen öldürülmüşler ya da esir alınmışlardır. Yine Makedonyalılann en zorlu yıllarını geçirdikleri Afganistan dağlarında, anlaşıldığı kadanyla İskender yeni bir savaş yöntemini başarıyla planlamıştı. Uzak Asya'daki bu seferler Yunanlı ve Romalı tarihçiler tarafından gerçekte oldukları kadar zorlu olarak algılanmamışlardı. Çünkü Granikos ile mucizevi Issos zaferi hakkında ulaştıktan ayrıntılı bilgiye bu seferler için ulaşamıyorlardı.

Romalı bir asker ve eyalet valisi olan Arrianus İskender hakkında, "Giriştiği her askeri harekâtta başarılı olmuştu" diyor. Bu cümle hiç kuşku yok ki tarihin kayıtlarındaki başka hiçbir kişi için söylenemez.

Makedonyalılar, diye anımsatıyor W.W. Tam, savaşta devrim yapmışlardı. Gerçekleştirdikleri büyük yenilik şu ya da bu teknik gelişmeyi ya da yeni tarz bir komutayı uygulamak değildi; o yeni bir anlayışın ortaya çıkışıydı.

Gavgamela'dan sonra İskender düşmanının bir daha organize bir güç olarak karşısına çıkmaması için gerekli önlemleri alırken, sonradan Nelson'un karşı cepheden bir gemi uzaklaşabildiyse zafer tam olarak kazanılmış değildir dediğinde söylemek istediği şeyi yapıyordu aslında. Bu yeni düşü ıce amatörlükten profesyonelli-

ğe geçiş diye ifade edildiğinde tam olarak hakkı verilmemiş olur - aynı zamanda eski çağdan modem çağa geçtiğimizi de duyumsanz.

Daha doğrusu, sorunla ilgili olarak ağır bir ciddiyet ve dikkatliliktir onlann getirdiği. Önlerinde bir örnekleri yoktu; ama ilkeleri iyi anlamışlardı; eğer savaşmak zorunda kaldıysan senin için değerli olan her şey için ve bir tek şey dışında her türlü silahla savaşmalısın. Bir kural olarak canavarlık olarak nitelendirdiğimiz yöntemleri kullanmamışlardı; karşılaştırma yapıldığında Makedon savaş yöntemleri Yunanlılar ile Romalılarınkinde daha insancıldır. ... Fakat eğer geleneksel olmayan yöntemler size yardımcı olacaksa, bir ayaklanma sizin askeri harekâtınızı kolaylaştıracaksa propaganda yolunu kullanmalısınız, Epirus'tan Hindistan'a ulaşan bir birlik yaratmak için bu yeni yöntemleri günlük çalışmanın bir parçası olarak yapmalısınız. Antigonos Gonatos'a, "Düşmana nasıl saldırılmalı?" sorusu sorulduğunda, sonraki dönemlerde yazan yazarların çok sevdiği bir yanıt gelmiştir: "Yararlı olacağı görülen yollann hepsiyle."*

Makedonyalılardan önce kış mevsimi geldiğinde hatta hasat sezonunda ordular dağıtılıyordu. Makedonyalılar kış aylarında da iş başında olmayı tercih ediyorlardı. Yunanlıların geçmişte kalmış dönemlerinde kuşatmalar her iki tarafın da diğerini yormak için oturup beklediği bir iş halini almıştı. Filip ve özellikle iskender'le birlikte kurmayları surlarla tahkim edilmiş yerleşim yerlerine çabucak girmek için yeni yöntemler tasarlamışlardır.

Yeni bilimsel savaş yöntemlerinin geliştirilmesinde iskender'in payı ancak çıkanmlarda bulunarak saptanabilir. Hiç kuşkusuz Makedonyalıların denizlere inmesini sağlayan oydu. Makedonyalılar, iskender'den önce hızlı yürümeye alışkındılar; onun liderliği altında uzaklıktan kaynaklanan engelleri ve doğal güçlükleri yararak ilerlediler. Gavgamela'dan sonra olduğu gibi, bir savaştan sonra birliklerini gerektiğinde günlerce sürecek bir takip işine hiç çekinmeden sokan ilk komutan oydu. Bunun dışında bir savaşın dönüm noktasını -son saldırı için en doğru zamanı saptamak gibi- sezgiyle kavrama yeteneği vardı.

* **Hellenistic Military and Naval Developments. 1930.**

Diğer yandan bir savaş sanatı ustası olarak İskender'in bazı eksikleri vardı. Tebai'de, Granikos'ta, Aornus Kayası'nda ya da son aştığı nehir olan Celum'da olduğu gibi, kendisine karşı yapılmış meydan okumalar kabul ettirilebiliyordu. Tekrar tekrar kumar oynadığı kaynaklanyla her zaman kazanmıştı. Çok gelişmiş bir istihbarat ağı olduğu ve büyük hisseler için kumara oturduğu doğruydu; fakat büyük savaş ustaları bu tür kumarlara girmezlerdi. Anibal'in -o da kendisine duyulan bağlılık temelinde karışık kökenlerden gelen benzer orduları yönetmiştir- Makedonyalı İskender'in başardıklarını denemeye kalkıştığını bile düşünemeyiz.

Üstelik Pella ile Tebai'den Tiros'a -eğer ilerleyişin dönüm noktası Mısır değildiyse- kadar uzanan yola çıkmaya karar veren o değil, kurmay kadrosuydu. Başlangış aşaması sırasında yaşamı iki kez emri altındaki kişilerce kurtarılmıştı. Eğer Tiros'u İskender'in yardımlarıyla alan mühendis Deiades'in kaynaklara geçmiş sözlerini dikkate almazsak, Tiros kuşatması sırasında Makedon kralkomutanın zamanının büyük bir bölümünü şehrin çevresine boyun eğdirmek ve keşfetmek için harcarken neredeyse yaşamını kaybedeceğini görmezden gelemeyiz. (Curtius, Makedon taş işçileriyle kerestecilerin Arap kabilelerin saldınsına uğramalarını engellemek için İskender'in iç bölgeye gittiğini onaylıyor. Ancak komutadan birinci derecede sorumlu bir komutan olağan olarak orada olmak istemediği sürece bu tür işler için çevreye dağılmış adamlarını bir muhafiz gibi korumaz.)

Bundan başka askeri harekâtlar konusunda İskender'in sessizliğiyle karşılaşıyoruz. Ondan geriye ne savaşın gidişatı hakkında bir yorum ne de bir savaş planı kalmıştır. Romalı derleme yazarlarından, özellikle de Arrianus'tan bu eşsiz liderin bazı özdeyişleriyle görüşlerini yazmalarını bekliyoruz. Filip Haironeia'dan sonra hiç kuşkusuz acı değerlendirmeler yapmış ve Parmenion, anlaşıldığı kadarıyla Granikos'ta uygulanan taktiklerde hata yaptığı için onu sert şekilde eleştirmişti. Kıyı boyunca ilerledikleri sırada, Miletos'ta bir donanmanın stratejik avantajları konusunda tartışan da Parmenion'du. Gavgamela'dan önce bir gece saldırısı yapmak ya da Makedonların tuttuğu konumu arkadan bir tahkimatla sağlam-

laştırmak gerektiği konularında tartışanlar yine Parmenion ile diğer subaylardı. İskender ise yatmaya gitmiş ve en büyük uğraşlarından birinden önce uyuyup kalmıştı.

Köprüler inşa edilirken, harekâtlar ile birliklerin sağlık bakımlan yapılırken, işgal altındaki bölgelerde bulunan subaylara talimatlar verilirken, askerlerle suçlulann davaları ele alınırken kurmaylannın yaşamları boyunca izledikleri rota onun emirleriydi. Sık karşılaşılan sorunlarsa fillerin yarattığı sıkıntılar, nehir akıntılannın gücü, gemilerin donatımı gibi sorunlardı. Askeri konuma ilişkin ayrıntılı durumu bir savaşa girişmeden hemen önce adamlanyla yaptığı konuşmada veriyordu sadece - Issos'ta Iranlılann asıl güçleriyle karşıya karşıya olduklarının ve Gavgamela'dan önce karşılanndaki güçlerin Issos'taki güçlerle aynı olmadığına dikkat çekmesinde olduğu gibi. Ama bu konuşmalann amacı adamlannı cesaretlendirmekti de aynı zamanda.

Aynı şekilde diktirdiği anıtlar ile bir çarpışmadan sonra düzenlenmesini emrettiği kutlamalar, zaferle çıkan Makedonları yüceltmekten çok orada ölen ya da yaralananların onuruna yapılıyordu - bunun tek istisnası savaş yapılmayan Bias Nehri kıyısında seferinin uzandığı en uç noktayı saptamak için dikilmesini emrettiği sütunlardır.

Hiç kuşku yok ki İskender, askeri konular hakkında konuşmaktan hoşlanmıyordu. Savaş kurnazlıklarını savaşarak, komutaya ilişkin sorunlanysa değişik bilimleri ve denizciliği öğrendiği gibi yolda öğrenmişti. Başka alanlardaki gibi hızlı çalışan imgelemi burada da en pratik aynntılara takılıyordu - halat yapımı, atlara gem takılması, yılan sokmalannın tedavisi, savaş yorgunu askerlerin içinde bulunduklan ruhsal ve zihinsel durum, Darius'un akılsızlığı gibi konulardı bunlar.

Kışın Hindukuş'u geçerken ve Mekıran Çölü'nde olmak üzere yiyecek sıkıntısına sadece iki defa maruz kalmıştı. Düşmanın hareketlerini izlemeyi ihmal ettiği İssos kıyısında elverişsiz konumda yakalanmıştı bir kez de.

Düşmanı yakalayıncaya kadar peşini bırakmama ve düşmanın direniş gücünü kırma konusunda iskender de Cengiz Han gibi

inatçı olabiliyordu. Ancak Moğolların zafer sevinci duygusundan yoksunmuş gibi görünüyor. Doğal bir savaş ustası değildi, ancak bir şeyi gerçekleştirmeye karar verince adamlarıyla mucizeler yaratabiliyordu.

Keşif yaparken, yerleşim yerleri oluştururken ve hayal dünyasının hedeflerine ulaşırken Makedonya ordusu bir araç olarak hizmet etmişti ona. Ordu onun liderliği altında hareket eden bir ulus, halkların yaratıcısı, gerçekleştirdiği harekâtların çeşitliliği gibi bir hasat makinesi olmuştu. Adamlarını, kendisini de götürdüğü gibi insanın tahammül gücü sınırlarının ötesine götürdüğü kesindir. Bunlan yaparken, ne kadar tuhaftır ki onların şazmaz bağlılıklarını kazanmıştı.

Ama bir lider olarak eşsiz bir konumdadır. O bu konuda bir dehaydı.

Mirasçıları onun kullandığı yöntemleri biliyorlar, elde ettiği sonuçlara ulaşamaksızın uyguluyorlardı da bunlan. Sahip oldukları bol miktarda altınla asker kiralayabiliyorlardı. Sonuçta deve ve zırhlı fillerden oluşan birlikler gibi değişik unsurlara dayanmak durumunda kalmışlardı. Özellikle batıdaki monarklar yeni savaş makinelerine savurganca harcamalar yapıyorlardı. İskender dönemi bilim adamlan katran, zift, sülfür ya da petrolün karışımından üretilen ve suda yanabilen "Rum at«!şi" ve "deniz ateşi" olarak adlandınlan bir silah yapmışlardı. Yeni kuşatma makinelerinin yanında, İskenderiye'de buhar, makin benzeyen bir makine de gelişti- rilmişti ve çalışmaktan pek d şlanmayan Archimedes, gemileri zor durumlardan kurtarmak ir uskur pompasını kusursuz hale getirmiş, dev bir içbükey ay da aynalarla güneş ısısından yarlanmanın yolunu bulmuş fendisi Sirakuza tiranı Heiro için taşıyıcı sistemlerle (nakara) ük ağırlıkları hareket ettirmek için dişli çarklar **kurmuştu** - bir dayanak noktası verilirse dünyayı bile yerinden oynatacağını söylüyordu.

Batılı monarklar bu etkili savaş makineleriyle, serflik düzeni ve komşulan üzerindek baskıyı artırarak sürdürebiliyorlardı. Ama onların küçük kavgalarımdan önemli bir sonuç çıkmayacaktı. Doğu ticaretinin ambarı haline gelen Kartaca bütün bir orduyu kiralayabi-

lecek durumdaydı. Anibal'in muhteşem ordusu bu özel birliklerden, paralı askerler, Numidyalı atlı okçular ile bir fil birliğinden oluşuyordu.

Roma Cumhuriyeti ordusu Anibal'i, Sirakuza'daki savaş makineleriyle Antiyokhos'un fillerini çok büyük zorluklarla yenebilmiştir. Bu başarıya ulaştıktan sonra lejyonlar, daha çok İskender'in Hipastspistleri'ni andırarak, daha esnek savaşçı birliklere dönüşmüşler ve Romalılar yeni Hellenistik ağır silahlarla savaş donanmalarının ustası olmuşlardır. Ama onlar İskender'in aksine Asya'nın inatçı ruhunun efendisi olamamışlardır.

Tarihçilerin söyledikleri gibi Romalılar, İskender'in doğuda attığı temelleri onun tasarılarını gerçeğe dönüştürmeyi beceremeden yükseltmişlerdir.

Çılgınlık Sahneleri

Son birkaç yıldır İskender bedenini yorduğu kadar zihnini de yormuştu. Çılgınlık nöbetlerinin başlangıcı Parmenion'u öldürtmesine götürülebilir. Kasandros, sona doğru yaklaşırken İskender'in moralinin bozulduğuna, tannlann koruması altında olduğuna artık inanmadığına ve eski arkadaşlarına kuşkuyla yaklaştığına dair örnekler veriyor. Branchidae katliamı, Hindistan'da geçirdiği son dönemde tutukluların ani öfke sonucu öldürülmeleriyle kaçaklann sürekli taciz edilmesi kadar, kendi yaşamını da sürekli tehlikeye atması, akıl sağlığının da bozulmaya başladığını gösteriyor.

Klitos ile Hefaistion gibi arkadaşlannın ölümü dolayısıyla melankolinin saldırılarına açık olduğu sıralarda her akşam içmeye de başlamıştı. Bu aşamada denetlenemeyen bir güç tarafından yolculuğa çıkmaya, tanıdık bir manzara ya da kenti görmekten korkmaya ya da yönetimle ilgili rutin işleri yapmaya itekleniyormuş gibiydi. Belki de ordusunu Mekran'a sürmesinin nedeni isyan dolayısıyla bir şekilde ceza vermiş olmaktı.

Romalı Caligula ile Neron örneklerindeki gibi sadizm ya da megalomaniye ilişkin bir işaret yoktur onda. Yanında bulunan tarihçilere göre, Dicle'ye döndükten sonra, anlaşıldığı kadanyla alışılmadık olaylarla kötü alametler karşısında dehşete düşüyordu.

Yine de kendisine başvurulduğunda makul ölçüler içinde kalabiliyordu.

Makedonyalıların aziz tuttukları sarmaşıkla karşılaştıkları Nisa'da, kentin en akılı ve saygın yüz kişisinin Makedonyalılara eşlik etmek üzere katılmasını istedi. Bu kararını kent yöneticisine açıkladığı zaman adam kahkalarla güldü.

"Seni güldüren ne?" diye sordu İskender.

"Eğer en iyi adamlarımızdan yüzünü alırsanız kentin işlerini yürütmek için elimizde fazla insan kalmayacaktır. Bunun yerine niçin en beceriksiz iki yüz adamımızı almıyorsunuz?"

İskender böyle yapmadı; ancak yöneticinin bakış açısının doğruluğuna ikna oldu ve önde gelen yüz yurttaş yerine yöneticinin ailesinden iki kişiyi rehine olarak yanında götürdü.

Düzenlenmesini emrettiği askeri eğlenceler -yarışlar, geçit törenleri ile oyunlar- birliklerin rahatlaması ve neşelenmesi amacıyla yapılıyorlardı. Bir gladyatörler karşılaşması İskender'den beklenecek en son istektir. Düğün gününde Susa'da yaşanan orji, halklar arasında yapılacak evlilikleri öne çıkarmaktan başka bir amaçla yapılmamıştı.

Görünüşe göre, birçok Yunanlı yazarın onu suçladığı gibi büyüklük yanılsamasına hiç yakalanmamıştı. Aslında, huzurunda yere kapanma adetini kaldırmıştı; Dicle'de isyana askerlerle anlaşmanın bir yolunu bulmuş ve anısını sonsuza kadar yaşatacak olan mimar Statikrates'in Athos Dağına yapacağı dev heykel için -bu proje Neron'un hevesini kabartacaktı- çalışmalann başlamasını kabul etmemiş ve yeni sikkelere Zeus'un figürü yerine kendi başının konmasını istememişti. (Lisippos'un yaptığı aslan yelesi ve pençesiyle tamamlanmış iskender başı, sikkelere ölümünden sonra yerine geçen monarkJarca konulmuştur.) Fırat kıyısında geçirdiği son günlerinde nehir üzerinde yapılacak yolculuğa engel olacak öğeleri yok etmekle ve Arabistan seferinde kullanmayı umduğu gemileri denemekle meşgul olmuştu.

Arrianus, İskender'in son seferinde Hefaistion'un ruhuna kurban olarak dağlık bölgelerde yaşayan Kassitlerin üzerinde bir soykırımı yapmayı düşünüyor olabileceğini söylüyor. Fakat o bahar

mevsiminde dağlardaki yeşilliklerin henüz çok taze ve havanın da hâlâ Makedonya dağlarındaki kadar soğuk olduğu Ekbatana'daydı. O her zaman yeni yollar keşfetmekten hoşlanmıştı ve Dicle düzlüğünün sıcağı ile onu Babil'de bekleyen sorumluluklara dönmekten korkuyor olsa gerekti.

Marduk rahiplerinin uyarısı ve kendi arzusuna karşın Babil'e gitti. Nearhos ile diğer komutanları onu orada bekliyorlardı. Üzerindeki bitkinlik dolayısıyla kabileleri cezalandırmak bahanesiyle dağlarda olabildiğince uzun kalmak istemesi doğaldı. Bu çabada megalomani eğilimi değil, gerekenin yapılması için yenilmez bir kararlılığın göstergesi vardır. Bir insanın tükenmişliği onu kraliyet sarayına doğru itiyordu.

Babil'deyken bile gemilerine binmek için umutsuz bir çaba gösteriyordu.

Eğer İskender bundan önce iktidarından vazgeçip yeni ülkeler ve halklar keşfetmek için yola çıksaydı belki de daha uzun yaşayabilecekti.

NOT

Bu kitabın büyük bir bölümü savaş sırasında Asya'da yazılmıştır. Kuzey Hindistan dışında iki yıldan daha uzun bir zaman boyunca İskender'in güzergâhından yolculuk yaptım. Makedonya, Yunanistan ve Ege adalarının çoğu savaştan sonra ziyaret edilmiştir. Seyahat güzergâhı göz önüne alındığında, savaş sırasında, Makedonyalıların yolunun üzerindeki bütün bölge ve ülkelerin aşağı yukarı tamamını gördüm.

Yunanca adlar, kişilikler ve diğer olgular konusunda yapılmış olan hatalar için özür diliyorum. Örneğin "Barsine" kimliği açık ve kesin değildir ve öyle anlaşılıyor ki Makedonya ordusunda ikiden fazla Ptolemaios ile iki Koenus vardır ve bazı olaylarda bunlar karıştırılmış olabilir.

Arrianus'un uzun tarihinden alıntılanan sayfalar bir İngilizce çevirisinden olduğu gibi alınmıştır; Quintus Curtius'un Latince bir baskısından aynı şekilde yararlanılmıştır. Strabon'un bir Fransızca baskısıyla Ptutarhos'un Lives (Yaşamlar) adlı yapıtları Tahran Arkeoloji Müzesinden alınmıştır. Aristoteles'in yapıtlarının hem İngilizce hem de Arapça baskıları Bağdat'ta bulunmuştur. İlgili bir Yunanlı bakan Demosthenes'in konuşmalarının Fransızcası'nı göndermiştir. Amerikalı bir arkeolog olan Dr. Joseph Upton, Sir Aurel Stein'ın İskender'in Mekran'da izlediği yol hakkındaki bir çalışmasının bir kopyasını ödünç vermişi ir.

Beyrut Amerikan Universités 'nden çok yardım alınmıştır. Seyahat boyunca doğulu bilim adamları o dönemdeki halklar ve onların kültürleriyle İskender'in kurduğu şehirlerin yerlerinin belirlenmesi konusunda yardımlannı esirgememişlerdir. Makedonyalıların doğuya doğru yaptıklan yolculuğun tam bir resmini çıkarmak için arkeolojik bulgular ve aynntılar bir araya getirilmiştir.

Elinizdeki kitap, Makedonyalıların İskender'in liderliği altındaki yolculuklarının bugünün okucusu için yeniden canlandırılmasıdır.

Yani bu kitap sadece konuyla ilgili değişik kaynaklardan toplanan bilginin, bir bütünü oluşturmak için bir araya getirilmesi anla-

mında bir kurmaca içermektedir. Uzun yolculuğu sırasında karşılaşmış olabileceği olaylan, baş etmek zorunda kaldığı halklarla sorunlan, kısaca yaşadığı dönemde neyse İskender'i öyle göz önüne getirmeye çalışan bir yapıttır.

Aradan geçen yirmi iki yüzyıldan sonra ayrıntıları doğrulamak kolay değildir. Ama daha sonraları Yunanlıların, Mısırlılann, Suriyeliler ile diğer halkların sahip oldukları bilgileri açık bir hale getirmek olanaklıdır. Bu bilgilere dayanarak İskender'in yaşamı anlatılabilir.

Bu kitapta İskender'den sonra ortaya çıkan ideolojinin yeri yoktur.

YURT KİTAP-YAYIN

HAROLD LAMB

BÜYÜK İSKENDER

Aklın ve Hırsın, Antik Çağ Dünyasının Fethinin, Büyük İskender'in Romanı

İskender'in yanında Herodotos'un renkli anlatısı, Ksenefon'un Anabasis'i, Hekataios'un dünya krokisi bulunmaktaydı. Babil'e giden geniş Kral Yolu'nun üzerinde buldu kendini. Dağınık halde yürüyen ordu nehri geçmek için bir araya geldiğinde, her yıl organize edilen katılımlar nedeniyle ordunun sayısal olarak nasıl kabarmış olduğunu ve az sayıdaki kadınla birlikte, daha çok mühendislerin yaptıkları makineleri taşıyan arabaların nasıl çoğalmış olduğunu da gördü. Ordu'ya katılan bazı yeni birimler de ya[illegible] Sidon'dan çevirmenler, gemi usta[illegible] teknisyenlerle, Memfis'ten matemati[illegible] Bir olasılıkla toplam olarak otuz beş bin kişi Fırat ile Dicle nehirleri arasındaki ovada keşif kollarını izliyordu.

SOSYAL YAYINLAR

ISBN: 975-7076-44-9

9 789757 076445